SARI İT

ROMAN

REŞAT ENİS

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

Reşat Enis

SARI İT

Roman

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Bulvarı
Kamer Hatun Mah.
Alhatun Sk. No: 27
Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın-196

SARI İT
Reşat Enis

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Birinci Basım
1968 (Ararat Yayınevi)

Evrensel Basım Yayın'da
Birinci Basım
Mart 2002

ISBN 975-6525-01-1

© Evrensel Basım Yayın, 2002

Baskı
Ayhan Matbaası

SARI İT

BİRİNCİ BÖLÜM

Sokak lambası, yağmurun ardında, örümcek ağına düşmüş ateşböceği gibi çırpınıyor, rüzgâr ıslak dalları kıracakmışcasına sarsıyordu. Deliklerinden yağmur sularının oluk halinde boşandığı dükkân saçağı altında büzülmüş bir insan vardı, ama, onu yanı başındaki denkten ayırmak zordu karanlıkta...

Yaklaştı. Merakla eğildi üzerine... Canlı cenaze bir adam... Sıska yüzünde bir çift göz parıldadı. Korkan, soran bakışlar...

Selim Reşit:

— Islanıyorsun, dedi. Donacaksın burada... Yok mu gideceğin yerin hemşehrim?

Denk halindeki adam doğruldu. Birdenbire titredi.

— Azrail yokladı, diye gülümsemeğe uğraştı.

— Bir saat öncesine kadar ılık bir odadaydım, dedi. Sıcak yatağımdaydım. Vücudumun sıcaklığıyla halvete dönmüştü yorganımın altı... (Selim, gök gürültülü, şimşekli gecelerde korkudan büzülüp kaldığı döşeğini düşünmüştü o anlatırken!) Kaldırımda koşuşan sellerin, yağmur oluklarının seslerini dinleye dinleye uyuyakalmıştım bu yatakta... İşte şimdi sokaktayım... İnsan kuş misali!

Üstü başı dökülüyordu. Eski ceketinin ıslak yenlerini ıslak suratının üzerinden geçirdi. Sarı yüzü gene de ıslak kaldı. Güldü. Eğri büğrü dişleri sapsarıydı.

— Kovulan adam çıkmaz evinden bu havada, değil mi, dedi; akla zarar değil mi? Ben kovuldum... Hem de palaspandıras...

— Üzülme, dedi Selim Reşit...

Bakışları alaycıydı:

— Vallaha, dedi; ağlamalı mı, sevinçten gülmeli mi şaşırdım doğrusu... Kovulduğum yerin adını bi deyiversem şaşkınlıktan ağzın bir karış açık kalır...

— .....

— Yaaa... Cezaevinden kovuldum.

— Cezaevinden?

— Yaaa... Mapusaneden... Başımızdan bir iş geçmişti de... Küçük bir iş... Birini hacamat etmiştik kolundan... Bir buçuk yıldır Toptaşı'ndaydık... Altı ayım daha vardı hesapça... Bu gece bir de gözümü açtım, Başgardiyan Halim Ağa tartaklayıp durur... "Ne kusur işledik ağa?" dedim ona... "Kalk hazırlan Sansar!" dedi. "Asılmaya mı götüreceksin beni yoksam?" Güldü: "Kurtuluyorsun mapusaneden." dedi. "Hesabınızda yanlışlık var. Daha altı ay burada kalmam lazım." "Meşruten tahliye olunuyorsun, dedi, on dakika önce emrin geldi." "Buraya alışmıştım. Seninle, koğuş arkadaşlarımla perilerimiz bağdaşmıştı!" dedim. "Uzun ettin, diye omuzumdan yorganı sıyırıp attı, bırak laf ebeliğini, kalk hazırlan... Seni meşruten tahliye edeceğiz." "Sabah ola hayır ola, ağa, dedim. Bırakın bir iki saat daha kalayım yanınızda." "Olamaz, dedi, mesul oluruz. Ya, emir geldikten yirmi dakka sonra burada bıçaklanırsan? Ya cavlağı çekersen?!" "Allah kuluna nefesi sayı ile vermiş; anadan doğmak, ölmek içindir!" dedim.

Pisipisine yalvardım, para etmedi. Yatağımı gardiyan dostların yardımı ile tortop edip battaniyemize sardık. Dışarıda yağmur şakır şakır... Gidecek ne yerim yurdum, ne de cebimde bir otel köşesine sığınacak param...

Mapusane ışıl ışıldı, horul horuldu arkamda... Sıcak yataklarında horlayan koğuş arkadaşlarıma imrene imrene, vurdum yatağımı sırtıma... Hıçkıra hıçkıra ağlıyordum, Allah seni inandırsın arkadaşım... Mapusaneden salverildiğine yanan birini daha görmüş müydün ömründe?

Yere bir balgam fırlattı. Kaldırımdan akan sel, bu yeşil balgamı kapıp götürdü.

Selim, hımbıl bir şişko gibi yatan kara denge bakarak konuştu:

— Döşeğini de almışsın... Mapusaneden yatağınla çıkman sana uğursuzluk getirmez mi? Satsaydın bir berduşa, birkaç kuruşa...

— Boş laflar, dedi; inanmam ben böyle urafaya...

— Tuhaf yaratıktır insanoğlu, diye duvar saati rakkası gibi kafasını iki tarafa salladı durdu; tuhaf yaratıktır insanoğlu... İnanır mısın kardeş, mapusane koğuşunun penceresi karşısında bir mahalle kahvesi vardı. İçi benim içim gibi karanlık bir kahve... Geceleri bu pencereden sokağı, kahveyi, kahveye giren çıkanları sa-

atlarce imrenerek seyrederdim. Kıskanırdım hürriyetlerini... Şimdi, mapusane gibi, o kahveyi de arayacağım. O kahveye girip çıkan, o kahvenin iskemlelerinde lokumuna barbut oynayan gölgeler gözümün önünden gitmiyecek sittin sene...

Öksürdü boğula boğula... Kaldırıma bir balgam daha attı. Sel, bir farenin peynir parçasını kapması gibi, aldı götürdü balgamı...

Selim Reşit düşündü: Cezaevinin tam karşısında bir cami vardır. Kuzeye bakan yanı yosun bağlamış ince, bodur minareli bir cami...

Cezaevi ile cami arasındaki, kurumuş bir çay yatağına benzeyen dar yolu, o yolda ayaklarını sürüyerek, sarsak sarsak yürüyen yaşlı emeklileri, çarşaflı kadınları göreyim diye, Selim, koğuşun penceresini örten kontrplağa budak deliği gibi bir delik açmıştı. Aynalı "Algözüm" kutuları önüne oturarak ufacık bir mercek arkasından gelip geçen silik fotoğrafları seyreden çocuklar gibi, kontrplaktaki deliğin önünde dakikalarca kalırdı. Tek gözlü bir adama benzetirdi kendini...

Budak deliğinden bir gün tuhaf bir manzara görmüştü: Yosunlu ince minarenin şerefesinde bir kadın vardı. Avuç suratlı sarışın bir kadın... Süslü püslü, giyinişi acayip, deli saraylı gibi... Kocaman ağzının dudaklarını kıpkızıl boyamıştı. Kasaptan ciğer kapmış hırsız kediye benziyordu. Ağzındakini kaptırmaktan korkarak, fıldır fıldır sağını solunu gözleyen hırsız bir kedi!

Kadın durmadan ellerini, kollarını sallıyor, bağırıyordu. Müezzin değildi ya bu!

Selim, koğuş arkadaşına seslendi. Arkadaşı deliğe gözünü uydurunca bir kahkaha attı:

— Yeni bir manzara değil, dedi.

— Demek sen böylesini çok gördün?

— Müezzin geçim yolunu bulmuş, dedi; işini tıkırına koymuş...

— Şu ihtiyar budala mı?

Kebap edilmiş mısır taneleri kadar siyah, seyrek dişlerini göstererek sırıttı:

— İhtiyar ama, budala değil...

George Chapman adeta Selim'in kafası içinde konuşuyordu: "Gençler, diyordu; ihtiyarların aptal olduğunu sanırlar ama, ihtiyarlar gençlerin aptal olduğunu bilirler!"

Müezzinin kurnazlığını hatırladıkça güler:

Ziyaret saatini kaçıranları küçük bir "Duhuliye" ile minareye çıkarıyor, cezaevi avlusundaki hükümlü babaları ile, kardeşleriyle, kocaları ile konuşturuyordu.

Caminin yanında bir kundura tamircisi vardı. Akıntı çağanozu bir adam... Üstü alt tarafından uzun vücudu ile, dengesiz bir pervaneye benziyordu. Paytak yürüyüşü belki de bundandı. Onu gördükçe, mahallesinin kunduracısı "yarım adam"ı hatırlıyordu. Pedallarını elleriyle işlettiği üç tekerlekli bir "Bisiklet-araba" ile gelir giderdi dükkânına... Tahta, demir çivilerle ve çekiçlerle dolu küçük tezgâhı başında, pazvalla sımsıkı dizlerine tutturduğu kundurayı pençelerken, kolsuz gömleğinin açık bıraktığı bazularında iri yumurtalar –sıska bir insanın gırtlağı gibi– inip çıkardı.

Devlet kapısında memurmuş eskiden... Kangren olunca, hayatını kurtarmak için doktorlar iki bacağını birden oyluklarından kesip atmış... Ekmeğini kunduracılıkla kazanıyormuş o günden bu yana... Ama, ne hikmetse, "yarım adam"ın diktiği kunduralar nasır yapardı; giyenlerin ayağını vururdu. O bir ruh hastasıydı belki de... "Ayaklı"lara hınç duyuyordu. "Ayaklı"lardan intikam alıyordu.

Selim Reşit, konuştu tanımadığı adamla...

— Ağır bataryada mıydın? dedi.

Birdenbire doğruldu. Gözleri pırıl pırıl yandı. Göz bebekleri, Selim'in, çocukken tozlu, ısırganlı arsalarda tırnağının ucu ile hedefe yolladığı bilyelere benziyordu:

— Yoksa sen de mi "ağır bataryada" yattın? diye kısık bir sesle sordu; sen de mi birinci koğuşta ömür tükettin? dedi.

— Yok, dedi Selim; "Yamyamlar"da çektim cezamı...

— Berduşların koğuşu, serserilerin koğuşu, anasının ipliğini satmışların koğuşu... diye dudaklarını sarkıttı; ne zaman yattın? Suçun neydi?

Patronun bir yazısı sokmuştu Selim Reşid'i Toptaşı Cezaevine... Patron, kollarını sallaya sallaya dolaşırken, Tarabya'daki villasında âlemin karıları ile fink atarken, Selim Toptaşı'nın kilitli kapıları ardında tam iki yıl çile doldurmuştu. Bu adamı hatırladıkça, Dârâ'yı öldüren Bessüs'e İskender'in uyguladığı korkunç

ölüm cezasını düşünürdü: Dümdüz ağaçları eğmek, bu adamın da her uzvunu bir dala bağlamak ve hepsini bir anda bırakarak paramparça etmek!

Selim:

— Ağır bataryada katil Palabıyık İbraam'la beraberdin demek?

Dedi. Bilyeler gibi pırıldayan gözbebekleriyle Selim'in gözbebeklerini buldu. Elinin tersini ıslak dudakları üzerinden geçirdi:

— Korkunç herifti, dedi; doksan dokuzluk, iri taneli kehribar tespihini çekerken, demir alan gemiler gelirdi gözümün önüne... Kan kırmızısı bir kuşak sarardı beline... Değil mi? Hatırlıyorsun değil mi?

— Hatırlamaz olur muyum?

— Yamyamlar koğuşunun frigocusunu bildin mi?

— Ona rastladım öte gün Taksim'de... Frigo satıyordu.

— Deme yahu?

— Yaaa... Beni görünce güldü. Kaldırımda geldik, kaldırımda gidiyoruz abi, dedi bana... "Mukadderatın insanlara bir lütfu da, namuslu işlerin aynı zamanda en faydalı işler olmasıdır." dedim ona...

Frigocu gülerek başını sallamıştı: "Felefossun Selim Abi... Çakmam ben böyle laflardan!"

Spritüel bir sabıkalıydı Frigocu Ömer... Bazı geceler yemekhanenin masalarını avluya taşır, başgardiyanın kendi zevkine, kendi keyfine göre seçtiği "göbekli" Türk filmlerini seyrederlerdi. Arada bir Ömer'in sesini duyarlardı. Tek gözü kör anasının getirdiği yemeği dolabına götürmek için karanlıkta aralarından geçerken tahta tepsiyi tıkırdatır, sinema salonlarındaki satıcılar gibi "frigo, frigo" diye bağırırdı. Mahkûmlar filmi bırakır, onun esprisine kahkahayı basardı.

Ömer'in esprisi, hepsine, hürriyet havasını getirirdi sanki... Sinema seyrettikleri özgürlük günlerini hatırlar, burunlarının direği sızlardı.

Ah bu mapusane günleri... Sabahları koğuşun kapısındaki zincirler çözüldü mü, kendilerini bir an önce avluya atabilmek için merdivenlere koşuşurdular... Allahını seven tutmasın... Araların-

dan sesler yükselirdi: "Ceplere dikkat, ceplere dikkat!... Kadıköy'üne gitmez." Köprünün merdivenleri gözlerinin önüne gelirdi birden... Özgürlük günlerini hatırlardılar.

Bir akşamdı. Başgardiyan kelle sayıyordu. İşini bitirince: "Tahliyeciler!" diye bağırmıştı. Müddetini dolduranlar ortaya çıkmıştı. Bunların arasında "karışık marka"nın yankesicilerinden Cilâsız Muharrem de vardı. Üzgün duruyordu.

Tahliyeciler, gardiyanların ardından koğuşu terkederken, ortalığı çın çın öttüren bir sesle haykırıyorlardı:

— Allah geride kalanları kurtarsın!

Bu, bir mapusane geleneğiydi. Sıkılgan olanlar, sesi gür çıkmayanlar bu işi başka mahkûmlara yaptırırdı. Bunu meslek haline getirenler bile vardı. Bir elli kuruşuna, tahliyecilerin yerine bağırırlardı: "Allah geride kalanları kurtarsın!"

Cilâsız Muharrem'in sesi kısık, çatlaktı.

O gece yemekhanede Belgin Doruk'un filmini seyrederken Reşid'in yanına düşmüştü.

— Mapusaneden çıkacağına üzgünsün galiba, Cilâsız demişti ona...

Selim'in elini tutmuştu. Buz gibi soğuktu avuçları...

— Tam işimi yoluna koymuştum, demişti; yemeğim vardı, yatacak yerim vardı. Berduşları tıraş edip birkaç kuruş çıkarıyordum. Yarın selbes kalınca kim saçını kestirir bana abi? Yerim yurdum yok, bir lokma alacak param yok.

Selim, Sokrates'i düşünmüştü: Tanrılardan biri hazla elemi birleştirip karıştırmak istemiş. Bakmış olmuyor, bari şunları kuyruklarından birbirine bağlayalım, demiş...

— Allah büyüktür Cilâsız...

Selim ertesi sabah birinin koşarak kalabalığı yardığını, kendisine doğru geldiğini görmüştü. Bu, Cilâsız Muharrem'di.

— Bombam patladı, abi; demişti.

— Ne bombası lan?

— Temiz tasdik etti mahkûmiyetimi...

Meğer, bir başka suçtan bir başka mahkûmiyeti varmış Cilâsızın... "Hürriyet"ten kurtulmuştu. "Hürriyet"ten kurtulduğu için seviniyordu. Zilsiz oynayacaktı nerdeyse...

— "Vatan hainleri" koğuşunda yanık suratlı bir delikanlı vardı, diye bir hatırasını anlatmaya başladı dükkân saçağının altındaki adam... Tanıyacaksın... Anası turp, babası şalgam... Cılız Tevfik asker kaçağıydı. Bilirsin ya "Vatan hainleri" koğuşunda yatar asker kaçakları... Cılız Tevfik'in tahliye günü geldi çattı... Malum a, "Düğün gecesi" yapar tahliyeciler... Çay, püsküvüt ikram eder davetlilerine... Bizim Cılız, meteliğe füze atıyordu. Çaycıya verecek, püsküvüt alacak para ne gezer? Geldi bana... Halü keyfiyet böyle böyle Sansar, dedi. Şimdi ne edek? dedi. Ona dedim ki:

— "Cesaretin var mı?"

— "Evvel Allah" dedi.

— "Karışık markada Ötlek Basri'yi bildin mi?"

— "Bildim abi..."

— "Git ona; de ki: Sansardan duydum. Esrar saklıyormuşsun. Elli papeli uçlanmazsan başgardiyan Halim Ağaya ispiyonlarım!"

— "Ya kızarsa, ya kudurursa?"

— "Deli misin lan? Sesini çıkarmak ne haddi? Gebe kalmış bir kere ... Dili götünde herifin!"

Uzatmayalım, al takke ver külah Ötlekten kopardı yirmibeş papeli... Cılızın düğün gecesi öyle dandanalı oldu ki, arkadaşlar parmak ısırdı.

Sansar, bir balgam daha attı kaldırıma... Selim, dikkat edince, ürperdi: Kanlıydı bu balgam... Sansar veremdi ha?

Yüreği serinlemişti: Sansar veremdi. Belki ölümün eşiğindeydi. Oysa... Selim sıhhatliydi. Miden iyi, ciğerlerin, ayakların sağlamsa, kralların hazineleri seni daha fazla mutlu edemez, demiş Horatius...

Sansar gülüyordu.

— Tevfik'in bir şeytanlığı aklına geldi galiba, dedi Selim...

— Şeytanlığı değil, öfkesi... Cılızın öfkesi...

Onu, yatağının başında dövünürken görmüşlerdi bir gece... Saçını başını yoluyordu. Ağız dolusu sövüyordu:

— Ameliyat etmişler, diyordu; gene ameliyat etmişler bizimkini! Olur mu bu yahu? Dinini imanını s... hergeleleri...

Takılıyordu herkes ona...

— Safrakesesini mi almışlar seninkinin lan, Cılız?

— Apandisitini mi? Dalağını mı kesmişler?

Cılız Tevfik:

— Elinizin körü! diyordu. Yatağının dikişini söküp bir kilo pamuğunu aşırmışlardı. Tıkmışlardı içine paçavrayı... Yatak ameliyatı cezaevinde olağan işlerdendi.

— Yapanı bir bulsam, ciğerlerini sökeceğim, diyordu; anam avradım olsun. Ciğerini, yüreğini yemezsem eşşekler gibi anırayım...

— Cart kaba kâhat!

Yağmur durmuştu. Sokak lambası, Toptaşı'nın "Yamyamlar" koğuşunda bütün gece hiç sönmeyen kirli ampul gibi Selim'in gözüne batıyordu. Ağlamıyordu... Ağlayamıyordu.

Cezaevi sanki gözünün önündeydi. O eski binanın upuzun loş koridoru çıldırtırdı Selim'i... Hani, bulmacalar vardır. Birtakım eğri büğrü çizgiler ortasında çıkmaz sokaklar, çıkmaz yollar... Bunların arasında bir teki, sizi kâğıt üzerinde hedefinize ulaştıracaktır. Ama hangisi? Onu bulabilmek için uğraşır, kafa yorarsınız. Kaleminizi bazen sol, bazen sağ yollara yürütürsünüz. Çoğu, girdiğiniz yol bir çıkmazdır. Geri döner, bir başkasını denersiniz...

Gözleri yerdeki çini taşların çizgilerinde, bir aşağı bir yukarı dolaşırdı koridorlarda... Böylece, kurtuluşa, esenliğe götürecek yolu daha kolay bulabilirim kuruntusuna kapılmıştı. Çinilerin dörtgenleri gözlerinin önünde küçülür, büyürdü. Kararıp aydınlanırdı.

Selim Reşit, işinden çıkarıldığı günü düşünüyordu, sel birikintilerine bata çıka yürürken... Gazetenin yeni sahipleri işine son vermişlerdi. Apoletleri sökülen, rütbesi alınan bir general... En doğrusu "sudan çıkmış bir balık" gibiydi. Onu sebepsiz kovan bu gazetenin başlığı yanındaki slogan gözünün önüne geliyordu: "İnsan haklarının savunucusuyuz!"

O akşam eve dönünce, karısı, sabunlu ellerini önlüğünde kurularken, gözlerinden bir şeyler sezinlemeğe uğraşıyordu. Bin dereden su getirmekte ne mana vardı.

— İşten çıkardılar, dedi.

— Peki sebep? Sebep ne Selim?

— Fikirlerimin fikirlerine uymaması!

— Ama bu haksızlık!

Selim, Sokrates yargılanırken onun gözyaşı dökerek sızlanan karısını hatırladı. "Bu insafsız yargıçlar seni haksız yere öldürüyorlar."

"Haklı olarak öldürseler daha mı iyi olurdu?" diyordu filozof...

O gece, karısı, on dokuz yaşındaki oğlu ile, gelecek günleri düşündüler. Karısı, bütün gün süren çamaşır yıkamanın süngerleştirdiği elleriyle süveter örmeğe uğraşıyordu.

İki ampulden biri birdenbire söndü. Oda loşlaştı. Karısı, örgüsünü bir yana bıraktı. Oğlu, tek ampullü avizeye baktı:

— Daha az elektrik yakacağız şimdi, dedi.

Sıkıntılı günler yaşıyorlardı. Boş gezenin boş kalfasıydı Selim... İş arıyordu. Bağlarbaşında oturan, Meclisin dişli bir mebusundan tavsiye mektubu almaya gitmiş, bulamamıştı evinde...

Bazı günler avare dolaşıyordu. Deniz kenarlarına gidiyor, saatlerce içine kapanıp kendinden geçiyordu. Bazen tanımadığı insanlarla yarenlik ediyordu.

— Dedesinin dedesi almış bu dalyanı, dedi bankta yanında oturan yaşlı adam; padişah kılıcının kestiği devirde... Yok pahasına... Talihin cilvesine bak, aga... Yıllarca sonra, torunların torunların torunu bir lokmaya sattı elin götü boklusuna...

— Yani? diye sordu Selim...

— Altmışbin liraya! dedi.

Selim içinden söylendi: "Doğrusu büyük lokma!" Adam, mavi gözlerini kırpıştıra kırpıştıra bir boydan bir boya dalyanı süzüyordu.

— Budala, dedi; satılır mı koca dalyan altmışbine? Aptalın yağı çok olursa kâh borusunu yağlar, kâh gerisini... Altın madeni bu... Elin götü boklusu bir yılda çıkardı verdiği parayı... Balık bir aktı mı içine, bir hafta kepçe sallasan toplayamazsın...

— Demek yılda altmışbin lira kâr!

Selim'in yüzüne eğildi. Buruşuk, tıraşlı yanaklarında ter fiskeleri... Bembeyaz dilini, takma dişleri arasında dolaştırdı:

— Ne altmışbini aga, yüzbin!

— Vay anasını!

— Milyon!

— Bre bre bre!

— Milyar! diyecekti nerdeyse.. Sanki açık artırma..

Buruşuk, nasırlı elleri pantolonunun yamalı dizkapaklarında, öfkeli öfkeli söylendi:

— Altmışbin, altı ayda püüüf...

— Yedi mi?

— Hem de nasıl? Bu sıcağa kar mı dayanır? Beyzadem alışıktır hazır yemeğe zatı... Zevkine mecbur... Birtakım yellozlar uğruna babadan kalma ne hanlar, ne apartımanlar, ne yalılar gitti? Harmanı döven babası, mahsulü alan veledi... Hamamı bilir misin? (Hamam mı? Sıcak suya hanidir dargın Selim'in vücudu!)

— Yooo...

— Börekçi fırınını? (Yüreği bayılıyordu zaten... Açlığını hatırlatan adama içerledi)

— Ne olmuş ki hamama, börekçi fırınına?

— Hamamın, fırının bulunduğu o koskoca ada bunundu birkaç yıl öncesine dek... Gitti, hepsi gitti...

— Şimdi ne yapar bu mirasyedi?

— Ne mi yapar?

Mavi gözlerini yumarak güldü. Avucu ile dudaklarını kuruladı:

— Pangada küçük bir kâtip, dedi; başkalarının paralarını sayıyor... Aga, sudan milyoner gördün mü sen hiç?

— İşitmedim bile...

— On iki yaşımda geldim buraya... Şileli idik biz... Babamın bir kayığı vardı. Mangal kömürü çektirirdi 'den İstanbul'a... Diyeceğim şu ki, bu semtin sokaklarında dolaşan köpeklerin bile soyunu sopunu bilirim... Buranın su sayesinde milyoner olan bir beyzadesi vardır ki, nah şöyle, yirmidört saat arka üstü yatıp horlasa (başını geriye kaykıtıp, ağzını açıp horladı) suyu ona günde beşbin lira getirir. Taksim'de apartımanlar, Boğazda köşkler... Denizde kotralar... Ne karada ölüm, ne denizde ölüm onun için...

— Vay bize, vay vay bize! dedi Selim...

— Vay vay ki vay vay...

İki belediye polisi geçti yanlarından... Elbiseleri gıcır gıcır... Sarı düğmeleri pırıl pırıl... Adam, arkalarından söylendi:

— İşleri güçleri fiyaka, dedi; öteee gün numara yapacak oldular... Aga bana vız gelir bu numaralar... Devlet kapısında işim yok ki! Yaş altmış beş! Açtım ağzımı. (ağzını açtı)... Yumdum gözümü (gözlerini yumdu). Verdim ağızlarının ölçüsünü... Dedim ki onlara: Siz daha ananızın karnında, hatta babanızın bilmem nesinde yokken ben Sakarya kıyılarında düşman kovalıyordum... Ben ve benim gibiler olmasaydı bu gün şu rıhtımda siz zor dolaşırdınız!

— Ne iş yaparsın baba? diye sordu Selim...

— Deniz kulübünün kayıklarına bakarım, dedi.

— Bu yaşta... Zor iş... Çoluk çocuk?

Buruşuk eline hızlı bir yarım çember çizdirdi: Adaaam sende der gibilerden...

— Köpek sürüsü kadar, dedi; bir baba dokuz evladı besler ama, dokuz evlat bir babayı beslemezmiş... Bilirsin bu lafı... Damat Ankara'da albay, ama kızımın bana bir çift çorap getirdiğini görmedim, Allah çarpsın yalanım varsa... Oğluma gelince... (Acımtırak bir gülüş) Evimi satıp bir taksi aldım ona... Para yetmedi de, ekmeğimden, katığımdan kesip ekledim... İşi tıkırına girer girmez dirseği çevirdi: Herkes başının çaresine baksın, dedi... Olur mu bu deme, olur, olur... Oluyor işte...

— Ver mahkemeye oğlunu, dedi Selim; ödesin nafakanı tıkır tıkır icraya!

Buruşuk, tıraşlı yanaklarını kaşıdı. Mavi gözlerinden birini kısarak, alaylı alaylı baktı:

— Bir ahbabım var, dedi; geçende rastladım ona Adliye Sarayında... Tanıklık için çağırmışlardı da... Bilirsin Adliye Sarayını... Günün sekiz-on saatinde karınca yuvası gibidir. Buram buram tütün kokan dumanlı havası içinde kara kara insanlar atlıkarınca gibi koşuşur sağa sola... Bir de baktım, icra veznesi önündeki kuyrukta bizim ahbap... Seksenlik bir adamdır bu... Kadit mi kadit... İki avucu ile abandığı bastonunda zor tutuyor kendini... Hani, tah-

ta evler vardır, iki büklüm olmuştur da yıkılmasın diye payanda vurmuşlardır beline... Bizimki de öyle... "İcra veznesinde işin ne?" dedim. "Para yatıracağım, dedi; bir saattir kuyruktayım. Ayaklarıma karasu indi!" "Sen hesabını kitabını bilir adamsındır, dedim; borçtan korkar kapını büyük açmazsın, tanırım seni... Nasıl oldu bu?" "Borçlu ben değilim, dedi, borçlu benim oğlan... Onun borcunu icraya yatıracağım..." "Kendi yatırsa ya! Seksenlik babasını adliyelerde süründürmekten, kuyruklarda bekletmekten sıkılmaz mı bu herif? Kusura bakma haniya..." "Zamane, dedi; bu kuyrukta işim bitince ikinci kuyruğa gireceğim. Paramı almak için!"

Kafam karıştı. "Beynim nasırlaşmış benim, dedim ona; çıkaramadım bir türlü yahu! Oğlun kime borçlu Allahasen? Sen kimden alacaklısın?"

Gülmeye uğraştı. Bastonuna bir iyice yaslandı. "Oğlum bana borçlu dedi. Bakmıyordu kerata... Mahkemeye verdim... Nafaka davası açtım... Bereket bir iyi adamdı hâkim... Davam sürüncemede kalmadı... Oğlan, icra yolu ile her ay nafaka ödüyor şimdi... İcra veznesine yatıracağım para, oğlumun bana verdiği nafaka... Kerata işinden ayrılamıyor. İcra kapılarında geçecek her saat benim için yirmi kâhat, diyor... İcraya yatıracağı parayı benimle yolluyor... Oğlanın bana verdiği parayı şu icra veznesine ben yatırırım, sonra da yatırdığım bu parayı şu vezneden ben alırım... Her ay çekerim bu çileyi... Güler misin ağlar mısın?"

Mavi gözlerini kırpıştırarak Selim Reşit'in yüzüne baktı:

— Güler misin ağlar mısın, sorarım sana? dedi.

Dalyanın direklerinde martılar... Tepelerinde tüneyen martılarla, bu direkler, yaşlı bir kokonanın siyah tüylü kadife şapkasındaki kuşlu iğneler gibi...

Tuhaf adamdı doğrusu... Hep kendinden söz ediyordu. Hep kendi dertlerinden konuşuyordu. Ya sen kimsin? diye sormuyordu Selim'e... Bankta oturmuş, denize baka baka, arpacı kumrusu gibi, bokunu yemiş bülbül gibi pis pis ne düşünüyorsun? diye sormuyordu. Oysa Selim'in de anlatacakları vardı. Midesi bozulan adam nasıl kusarak açılır, iyileşirse, o da kafasının içindeki kara düşünceleri boşaltıp sıkıntısını dağıtmak istiyordu. Beyninin, abur cuburla tıka basa doldurulmuş mideden ne farkı vardı? (Tıp bil-

ginleri kafamızın içini de temizleyecek bir ilaç bulsalar ya! Hintyağı, İngiliztuzu kadar etkili bir ilaç!) diyordu.

Yaşlı adam, enginar saplarının, kenarlarından kasatura gibi fırladığı zembilini kaptı.

— Hadi Allahaısmarladık, diyerek palamarı kopardı. Dalyan direğinde bir martı öttü. Kahkahaya benziyordu sesi...

Zembili de bir tuhaftı kayıkçının... Deliklerini, üzerinde büyük bir yağ fabrikasının reklamı bulunan naylon parçalarla yamamıştı. Turist bavullarına benziyordu: Her geçtiği memleket gümrüğünün etiketi yapıştırılan bir turist bavuluna...

Boğazdan gemiler, yakından balıkçı motorları geçtikçe, dalgalar denize doğru yanpırılaşmış rıhtıma çıkıyor. Rıhtım taşlarının çatlaklarındaki yemyeşil yosunlarla oynaşıyor. Rıhtım taşlarının oyuntularında sesler: "Luk, luk luk..."

Pırıl pırıldı deniz bugün... Dibinde çakıl taşları... Elini uzatsa sanki toplayacak... Açılıp kapanan beyaz yaratıklar... Çocukken deniz bilmem nesi diye birbirlerine gösterip gülüştükleri acayip yaratıklar...

Teee ötede, eski bir gırgırın tayfaları, ıslak ağların gözlerine takılı kalmış diri diri küçük balıkları rıhtıma fırlatıyor. Kollarında sepetlerle alesta duran hırpani kılıklı, kirli ayakları çıplak çocuklar balıkları kapmak için koşuşuyor. Düğün alayında damat tarafından serpilmiş paraların üzerine üşüşür gibi... Gökyüzünde melankolik sesler çıkaran martılar bile gülüyor bu işe...

Bir gece düşünde kendisini bakkal dükkânı açmış gördü. Sırtında beyaz bir gömlek... Küreği bazen bir pirinç çuvalına, bazen toz şeker kutusuna daldırıyordu. Yağ bulaşığını temizlemek için tıpkı bakkallar gibi on parmağını teker teker ağzına sokup çıkarıyor, yalıyordu. Müşteriyi aldatmamak kaygısı ile, terazinin ibresine bakarken göz kesiliyordu. Onun dükkânının da en görünür yerinde aynı levha asılıydı: "Allahın dediği olur!"

"Veresiye yoktur" levhasını bir köşeye atmıştı. Ellerinde veresiye defterleriyle bakkalın önünde boyun büken kendisi gibilerini

düşünmüştü de... Dükkânının adını "Doğruluk" mu koymalıydı? Yoksa bir başkalık olsun diye "Eğrilik" mi deseydi? Belki bir gün küçük bakkal dükkânı bir "Büyük bakkaliye mağazası" oluverirdi. Kubbeli hamam kurmak buna derler işte... Ham hayal!

Ertesi sabah, düşü dinleyen oğlu: "Aferin, dedi; sen adam olacaksın baba."

— Ama, biraz geç değil mi?

Bakkaldan bir kilo toz şeker almak gerekmişti. Mahallenin bakkalı, işinin erbabı idi doğrusu... Müşteriyi bekletmemek için şekerleri önceden tartmış, kese kâğıtlarını raflara dizmişti.

Elinde şeker, dükkândan çıkıp eve yürürken Selim'i şeytan dürttü. Manava uğradı. "Şunu tartar mısınız?" dedi. Bir kilodan yetmiş gram noksandı. Beyni atmıştı. Gözleri yanıyor, boğazı kuruyordu. İçi kapanmıştı. Karısı ve oğlu heyecanla sordular:

— Nen var? Ne oldun?

— Bakkal... diye inledi.

— Eeee, ne olmuş bakkala?

— Beni aldattı, diye kendisini iskemleye bıraktı; nasıl yapar bunu? Niçin yapar? diye, şaşkın, kötümser baş sallıyordu. Oğlu, hileyi öğrenince acı acı güldü:

— Sen bakkallık yapamazsın, baba, dedi; çekül gibi adamsın, dedi. Bir ayda sermayeni kediye yükletirsin. Şekeri eksik tartmayacaksan, yer fasulyasını dermason diye satmayacaksan, teraziye parmak atmayacaksan dükkân açma daha iyi...

— Yapmam, yapamam! diyordu öfke ve üzüntü içinde... Kafasını avuçları arasında sıkıyordu. Oğlu: "Çekül gibi adam!" diye mırıldanıyordu.

Selim Reşit:

— Ben bakkallık yapamam? diye düşünüyordu. On sekizinci yüzyılın Fransız sosyoloğu Charles Marie Fourie, daha beş yaşında bir çocukken, tacir babasının sırlarını müşterilere açıkladı diye bir araba dayak yememiş miydi? "Şerefli bir insan tacir olamaz!" diyordu sosyolog...

Selim Reşit:

— Ben bakkal olamam, diye içinden söyleniyordu; ticaret yapamam ben!

Bankta oturan ihtiyarın küçük ağzı, süt gibi bembeyaz takma dişleriyle, yeni diş çıkarmış bir bebeğin ağzı kadar sevimli... Fakat suratı, sürülmüş bir tarla... Girintili çıkıntılı bir tarla...

Başını, yapıştırırcasına eğdiği gazeteden ayırdı:

— Benim poletikayla, moletikayla alâkam yok, diye gülümsedi; hele parti işleriyle? Neuzübillah.

— Ama, gazeteye dalıp gitmişsin, beybaba!

Suratı kasıldı, iç geçirdi:

— Tanıdıklardan ölen kalan var mı diye göz atıyoruz gazeteye! dedi. Sanırım sıra artık bizde...

— Allah uzun ömür versin, beybaba...

— Yaşadık yaşayacağımız kadar...

— Kaç yaşlarında varsınız?

— Ne gösteriyorum? diye, kalın camlı gözlüklerinin ardından, gözlerini Selim Reşit'in gözlerine dikti. Antika bir cam vazo üzerinde, yılların soldurduğu mavi beneklere benziyordu gözleri...

— Altmış beş? dedi Selim...

— Çık, çık! diye güldü.

— Yetmiş beş?

— Hele hele!

— Taş çatlasa seksenden fazla değilsin ya, beybaba?

Elini iç cebine sokup sigara paketini aradı, buldu. Titrek elleriyle açtı. Selim'e uzattı:

— Seksen beş! dedi... Seksen beş, dile kolay, dedi.

Bol elbiselerinin, içinden mankeni çıkarılmış gibi bir hali vardı. Torbaya dönmüş urubaları altında kaybolan vücudu ile, supabı açılıp havası koyverilmiş lastik bir kuklaya benziyordu ihtiyar...

Selim'i sardı bir tasa ansızın... Seksen beş yaşına kadar yaşayacak mıydı? Bunun cevabını boş midesi verdi: İçi kazınıyordu.

Tepede, yıllarca yediği rüzgârla yana kaykılmış bir çam... Upuzun, kalın gövdesi bir zenci gövdesine benziyordu. En üstünde yemyeşil, geniş bir çam dalı, bu zencinin elinde, Kleopatra'yı serinleten yelpaze gibi ağır ağır inip yükseliyordu. Yakın evlerin bahçelerinden bayıltıcı bir hanımeli kokusu yayılıyor, ot kokusu-

na karışıyordu. Tepelerin arasında üçgenleşen denizde küçük bir vapur, koyu lacivert atlas üzerinde yürüyen makas gibiydi. Yusyuvarlak ay, bir bakır sini kadar kızıldı doğduğu zaman... Yükseldikçe aklaştı, aklaştı, aklaştı. Görünmez bir kalaycının ocağından geçmiş gibi pırıl pırıldı şimdi...

İhtiyar:

— Yüce Tanrıdan umut kesilmez, diyordu. Tanrı ihmal etmez, imhal eder. Allah bir kapıyı kaparsa ötekini açar...

Açmıyordu işte... Onun açmadığı kapıyı, gece soyguncusu gibi maymuncuk kullanarak Selim mi açacaktı?

Karısı, gülümser bir yüzle açtı kapıyı bu akşam... Oysa, gene eli boş dönmüştü. Ona gene iyi bir haber getirmemişti.

Siyah gözleri ıslak, ışıl ışıl... Yağmurlu gecelerde, yağmur sularının yıkadığı tertemiz sokak lambaları gibi... Hem ağlayan, hem gülen gözler:

— Bu gece ziyafet var, dedi.

Muşambasının çiçekleri solmuş, bıçakla yer yer kesilmiş yemek masasında, zeytin-ekmeğin yanında bir tabak lokma... Tatlısı kristalleşmiş... Pembe pembe... İri iri yuvarlaklar...

— Komşumuz rahmetli Akif Beyin kırkıncı günü imiş bugün, diye konuştu karısı; lokma dökmüşler...

Selim: "Tatlı yiyebilmemiz için bir komşumuzun, ya da bir ahbabımızın ölmesi, kırkıncı gününün tamamlanması lazım!" diye düşündü. Kafasının içinde sadist düşünceler kıvrılıyordu. Kendi kendisinden tiksiniyordu.

— Ben ölürsem komşularımız, ahbablarımız avuçlarını yalayacak! diye gülümsedi. Dişleri arasında ne de güzel çıtırdayışı vardı lokmaların? Çıtırdayarak parçalanıyor, koyu bir tatlı ağızlarına yayılıyordu. Parmaklarını yiyeceklerdi nerdeyse!

— Haydi şimdi duasını edin! Rahmetli Akif Beyin ruhu için...

Haftalardan beri işsizdi. Sinir krizleri geçiriyordu. Boğazına bir şey tıkanıyordu sanki... Nefes alamıyordu. Hıçkıra hıçkıra ağlamak istiyordu. Her sinir hastası gibi, parmakları nabzında... Şaşılacak şey! Bazen nabız atmıyordu! Ama o, antrenmana çıkmış atlet gibi, adeta koşuyordu.

Böyle bir krizde, gazeteye yazılar yazan profesörü hatırladı. Yaşlı bir adamdı bu sinir uzmanı... "XX" Hastanesi Başhekimiydi. Muayenehanesinde güler yüzle karşıladı Selim'i... O bir hekimden çok filozoftu, edipti.

— Sen yabancı değilsin, dedi; bekleme salonuna geç... Ben hanımı dinleyeceğim.

Maroken koltukta sarı saçlı, orta yaşlı bir kadın oturuyordu. İri mavi gözleri cam gibiydi. Birer nazarlık boncuğu gibi hareketsizdi. Gelişigüzel boyanmış ağzı, elma şekeri yalamış bir kız çocuğunun ağzına benziyordu. Selim, başını eğerek selamladı. İri mavi gözleri, birer nazarlık boncuğu gibi gene kıpırdamadı.

Kadın gittikten sonra, doktorla başbaşa kaldılar. Olup bitenleri anlattı ona Selim...

— Bütün tanıdıklarım yüz çevirdi hocam, dedi; bütün dostlarım selamı sabahı kesti... Biliyor musunuz hocam, iğreniyorum insanlardan... Korkuyorum insanlardan...

— Şirazlı Sadi gibi... "Aslan görürem gorkmirem, gaplan görürem gorkmirem, ille insan görürem gorkirem." Günümüzde dost öylesine "bulunmaz Hint kumaşı"ki... Pîr Sultan Abdal'ı bilirsin her halde...

— Evet, hocam...

— Ya şu şiirini? "Pîr Sultan Abdalım dostum dâmende – İsmim koca Haydar neslim Yemende – Garip bir hal gelse zamanda – Orda her kişinin dostu bulunmaz." "Ey dostlarım, dünyada dost yoktur!" diyordu Aristo...

Eski Yunanistan'ın yedi hâkiminden biri olan Chlon dermiş ki: "Dostunuzu, bir gün kendisinden nefret edecekmiş gibi sevin. Ondan, kendisini sevecekmiş gibi nefret edin!"

Selim'i en çok üzen, dost çevrenin birdenbire dağılıverişiydi. Dün, rastladıkları yerde onu saygı ve sevgi ile selamlayanlar şim-

di baş çeviriyordu. Bu "dost" kalabalığı içinden yalnız biri, sadece teki vefa göstermişti. Ona dert döktüğü bir gün, bu yaşlı dost:

— Benim bir tekir kedim vardı, diye gülümseyerek anlatmıştı; tüylerinin arası fıkır fıkır pire doluydu. Tekir bir gün öldü. Ne oldu biliyor musun? Pirelerin hepsi dağıldı...

Selim'in omuzunu sıvazlarken, gözleri yaş içindeydi:

— Dostlar da pireler gibidir. Sende emilecek kan bulundukça etrafındadır. Boş ver, üzme kendini...

Profesör birdenbire ayağa kalktı. Soluk kırmızı maroken koltuğunun yayları acayip seslerle inledi.

— Bir yüzlüğüm var, Selim Reşit; dedi.

— Anlamadım, hocam....

— Bir yüz liram var, işine yarar mı?

Selim, kanının damarlarından çekildiğini sandı. Nefes alamıyordu adeta... Konuşamıyordu. Ona "Allahaısmarladık" bile diyemedi. Kendisini sokağa attı.

Profesör arkasından sanki kahkaha ile gülüyordu: "Aslan görürem gorkmirem... İlle insan... İlle insan..."

— "Bir yüz liram var!"

Acısı içine çökmüştü.

Şişhane'ye doğru yürüdü. Meyyit yokuşunu indi. Issız dağ yolunda, sıcaktan çatlayıp ölmüş ve bırakılmış at leşleri vardır. Kurtlar, böcekler üşüşmüştür üzerine... Her geçen gün biraz daha ufalır. Ufalır, ufalır. Ve, iskeletinden başka bir şey kalmaz bir gün ortada... Haliç'in kıyısında, parçalanmakta olan boyaları dökük şu gemi, dağ yolunda gördüğü at leşlerini hatırlatıyor ona... Teknenin üstündeki ve gövdesindeki işçiler sanki birer kurt, böcek... Oradan her geçişinde biraz daha ufalıyor tekne... Ufalıyor, ufalıyor, ufalıyor... "Bu geminin süvarisi olsaydım ne kadar üzülürdüm?" diye düşündü.

Unkapanı'nda bir otobüse atladı.

Eyüp'te, caminin avlusunu dolaştı. Bakır maşrapalarla güvercinlere yem atan genç kızları, "Eyüpsultan" türbesindeki pencere bronzlarına –kirden simsiyah olmuş yazılara– avuçlarını sürerek dua eden kadınları seyretti.

Tarihi kabirlerle dolu mezarlığın arasındaki dar, dik yoldan Pierre Loti kahvesine doğru çıkıyordu şimdi... Sıcak bir Temmuz

ikindisiydi. Yükseldikçe Haliç küçülüyor. Eyüp'ün eski, kara evleri küçülüyor. Soluk yüzleri acılı genç kızlara rastlıyordu. Yellim yelâlim adımlarla yürüyen kızlara... Ve "Les Desenchantes"yi düşünüyordu, Pierre Loti'nin "Neşesiz Kızlar"ını...

Dik, dar yolda bir cenaze yetişti arkasından... Eski bir tabutu dört fakir adam omuzlamıştı. Terden bunalmışlardı. Kimdi bu ölü? Çıplak tabuttan bir şey anlaşılmıyordu. Kadın mıydı, erkek mi? Ama, mutlaka yoksulun biriydi. Üzerinde Mekke şalı bile yoktu. Oysa, bir yoksulun cenazesi için hangi imam esirger bu şalı?

Tabutun ön kolunu omuzlarına alanlardan şu yaşlısı, belki rahmetlinin kocası, ya da kardeşiydi. Ötekisi belki oğlu...

Selim, acıdı yaşlı adama... Yaklaştı. Elinin tersiyle onu itti ve tabutun kolunu omuzladı. Pek de ağır değildi rahmetli. Elbette ağır olamazdı. Yoksulluk içinde geçen bir ömür... Kurtuldu fukara...

Yokuşu tırmanırken, Epikuros'un Menoikeus'a mektubunu hatırlıyordu. Hayatta eğlenceyi başta tutan Yunan filozofu, ölümün felsefesini ne güzel yapıyordu! "Ölümün bizim için hiçbir şey olmadığı fikrine alış. Çünkü iyilik dediğin, kötülük dediğin duygudan ibarettir. Ölüm ise duygudan yoksunluktur. Bu yüzdendir ki ölümün bizim için hiçbir şey olmadığı fikri, bu doğru fikir, ölümlü dünyayı bize sevimli kılar. Çünkü ona sonsuz bir zaman eklemese de ölümsüzlük özlemini ortadan kaldırır."

Cemaatten biri:

— Geldik! dedi.

Durdular. Tepelere çıkmışlardı. Bir tahta kulübenin önündeydiler. Haliç, küçülmüş te küçülmüştü ayaklarının altında... Allahı çok, insanı az bir yerdi burası... Ne in var, ne cin... Sert bir rüzgâr esiyordu. Selim terinin soğuduğunu, ürperdiğini duyuyordu.

Eyüp'e dönerken, mezarlık yolunda gene o boynu bükük, neşesiz kızlar... "Les Desenchantes"...

Şansını bir de Ankara gazetelerinde deneyecekti. Cadde, kaynar kazandan henüz dökülmüş asfalt gibi kızgındı. Çıplak ayakları yana yana koşan gömleği yırtık, pantolonu yırtık on yaşındaki çocuk:

— "Uygar Türkiye!" diye haykırıyordu.

Başvuracağı ilk gazete buydu. Sora sora insan Bağdat'ı bulur.

— "Uygar Türkiye"mi? "Uygar Türkiye" mi? Aha, şu yol seni götürür oraya aga...

Bu yol Selim'i 1962 Ankara'sından belki 1900 Ankara'sına götürüverdi bir çırpıda... Önüne, başkent Ankara'nın on katlı modern binalarıyla maskelenen eski çağ bir kasaba çıktı. Tek katlı, çift katlı eski binalar, çardaklı kahvelerin gölgeliklerinde tavla atan, uyuklayan, pırtı elbiseli insanlar...

İçine hohladığı çay fincanını pis önlüğünde parlatmaya uğraşan bir çocuk, tırnak aralarına kir dolmuş işaret parmağını garip bir binaya doğru uzattı:

— "Uygar Türkiye" gazetesi mi? İşte...

Burası bir gazete idarehanesinden çok piyazcı dükkânına benziyordu. Selim: "Madem ki gelene ağam, gidene paşam diyor, o da bir piyazcı değil mi?" diye düşündü.

Tek katlı eski binanın dar kapısından girince kendisini karanlık bir taşlıkta buldu Selim... Keskin bir sidik kokusu mürekkep kokusuna karışmıştı. Düz bir baskı makinesinin gürültüsü geliyordu derinden... Taşlar mürekkep ve yağdan simsiyahtı. Avuç kadar suratı mürekkep lekeleriyle kararmış oniki yaşında bir çocuk, yazı işleri müdürünün odasını gösterdi.

Pencere yanındaki masada, bir genç harıl harıl plan çiziyordu. Spor gömleğinin eteklerini mavi terylen pantalonunun üzerine sarkıtmış bir başkası telefonla konuşuyordu:

— Alo, burası "Uygar Türkiye".

Ve, yazı işleri müdürünün masasındaki kırmızı kuşaklı çay bardağı içinde banyosunu bitiren bir karasinek, ağır ağır kirli camı tırmanıyordu.

Neden sonra gördü Selim'i...

— Ne istiyorsun kardeş?

Kendisini tanıttı ona...

— Vallaha, Ankara'da da köpek sürüsü kadar gazeteci boşta... Ama, patronla bir görüş hele... Yarım saate kadar kalmaz, gelir... Sıcağa gitti.

Kol kenarları ışıl ışıl, rengi atmış bir koltuğa ilişti. Yazı işleri müdürünün tam arka tarafına küçük bir kitaplık yerleştirilmişti.

Tozlu camlarına rağmen harcıâlem piyasa romanlarının adlarını seçebiliyordu. Kitaplığın alt gözünde bir kangal ip vardı. Selim: "İdealist gazetecinin kaderi, günün birinde işsizlik, yoksulluk ve açlık değil mi? Canına tak dediği gün, kendilerini ipe çeken bu çeşit gazeteciler az mı görülmüştür?" diye düşündü.

Muhabir, bir başka yer buldu telefonda...

— Allo, burası "Uygar Türkiye"! diyordu bağıra bağıra...

Ve, Selim, pantolon paçasında, birerli kol halinde tahtakuruları gördü. Kırmızı kırmızıydılar. Düz makinenin temposuna uyar gibi, yavaş yürüyorlardı. Selim'in etine sokulup kanını emeceklerdi. Acıdı onlara, güldü onlara...

— Allo, burası "Uygar Türkiye"!

Sokakta kuyruğunu kaldırarak osura osura anıran bir eşek, kaputu açık bir otonun motor gürültüsüyle yarışıyordu.

Pencerede, yarı beline kadar bir köylü belirdi birden... Yırtık, kirli kasketinin siperliğini sağa çevirmişti. Kalın çizgili pazen gömleğinin bütün kopçaları çözüktü. Bir tablo gibi duruyordu pencerenin ortasında... Ve:

— Dilekçe yazdıracağım, efendi! diyordu.

Yazı işleri müdürünün onuruna dokunmuş olmalı ki, sinirli sinirli tersledi:

— Git işine, burası arzuhalci dükkânı değil...

Köylü şaşkındı. Odaya, duvarlara, teker teker odadakilere bakıyordu. Plan çizen müdüre, eski koltukta büzülen Selim'e, telefonda "Uygar Türkiye" deyip duran muhabire... Selim'in kafasında Mehmet Akif: "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar!"

Duvarda kocaman bir "Bismillâh" levhası vardı. "Sülüs" bir yazıydı. Usta bir hattatın elinden çıkmışa benziyordu. Hemen onun yanında bir afiş: Üç transatlantik, Nevyorkun 70-80 katlı binalarına doğru denizi yarıyordu. (1960 is visit U.S.A. year)... Radyoda bir kadın, piyasa şarkıları okuyordu. Bir şerbetçi bozuk gırtlağıyla ona dem tutuyordu. Sigara isiyle kararmış duvarlarda piyasa şarkıcılarının fotoğrafları asılıydı. Yazı müdürü, pencereden ayrılmayan köylüye daha da öfkelenmişti:

— Yahu burası ne "Bent Deresi," ne de patrona "Paşalı"nın kâranası... Çekil şurdan...

"Bent Deresi," Ankara'nın kerhane semtiydi.

Köylü çekildi. Pencereye eski tablo girdi: Gazete sahibinin yıkanmaya gittiği hamamın kubbeleri, güdük minareli cami, hallaç ve bakkal...

— Burası Uygar Türkiye!

Tuhaf bir şey: Muhabirin alnında iki sinek çiftleşti. Yazı işleri müdürü işaret parmağını sokarak burnunu temizledi.

Patron en sonunda hamamdan döndü ama, Selim anlaşamadı onunla... Vereceği çok azdı; üstelik işledikten sonra, denedikten sonra verecekti. Ve Selim, otuz gün, otuz gece bu pis, bu kirli piyazcı dükkânında; yarı aç, yarı tok sürünecekti.

— "Bu şehirde acaba bir de 'İnsaniyet' gazetesi yok muydu? Ama, "Uygarlık" nasıl böylesine bir uygarlık ise, o insaniyet de öylesine bir insaniyet olacaktı elbet..." diyordu içinden...

Akşamın alaca karanlığında bir müzisyen geçiyordu otelin önünden... Sessiz, iddiasız bir yürüyüşü vardı. Belli ki yoksul bir sanatçıydı bu... Kim bilir şehrin hangi kenar semtinde, sarhoşları eğlendirerek ekmeğini kazanıyordu. Koltuğu altına özenle sıkıştırdığı keman kutusu, minyatür bir Ortodoks tabutuna benziyor, insanı ürpertiyordu. Suratını seçemiyordu Selim, ama güleç bir surat değildi bu mutlaka... Belki yarı aç, yarı toktu. O, gecenin yarılarına kadar kemanını çenesinden ayırmadan, darbukacının temposuna uymaya uğraşırken, karşısında bir sürü adam tıka basa, patlayıncaya yiyip içecekti. "Güleç bir suratın olamaz elbet kemancım!" diyordu Selim içinden...

Gurbette gene akşam... Şairin dediği gibi: Keşki göllerde bir kamış olsam... Kaldığı küçük otelin daracık odasında, üçyüz metre uzaktaki pembe minarenin müezzinini duyuyor.

— Allahü ekber...

Ama, şerefede müezzin yok... Sanki görünmeyen adam bu... "Şerefelere oparlör koymuş olmalılar... Üzmüyor nazik bedenini müezzin... Yormuyor kendini günde beş vakit yüz basamak tırmanarak... Hoca akıllı!" diyordu Selim...

Ufuk hoş bir renk aldı; esmer bir yeşil... Bu fon üzerinde, birer pünezle tutturulmuş gibi, şekil şekil kara bulut parçaları... Tepelerin ardında kaybolan güneşin, kenarlarına kızıl birer zırh geçirdiği bulutlar.

— La ilahe illallah...

Üç dört bina ötede "Kazablanka" saz salonunun oparlöründe de cırlak bir kadın sesi var: "Seni yalancı seni, seni yalancı seni!"

Pembe minarenin görünmeyen adamına kadar ulaşıyor mu bu ses? Selim güldü. Başını salladı.

Çaldığı kapılar açılmıyordu. Yalnız "XXX" genel müdürlüğünde umut vardı. Bir kaç eski dostun yardımıyla belki orada bir iş bulabilecekti. Hepsi de iyi gün dostu olmayacaktı ya!

Kendisini ne kadar zorlasa, gözlerinin lokanta vitrinlerine kaymasını önleyemiyordu. Bunlardan birinde dört kişilik bir aile gördü. Genç bir kadın, iki çocuk, bir de baba... Babanın elinde yemek listesi... Ne de dikkatle gözden geçiriyordu. Ona öyle imrendi ki! Karısını ve oğlunu hatırladı, burnu sızladı... Masada üzerleri buğulu bira şişeleri vardı. Dudaklarının kavrulduğunu duydu.

Kızgın güneşi gökyüzünün tam orta yerine mıhlamışlardı sanki... Demircinin mengenesinde alev alev yuvarlak bir sac gibi... Terden sırıl sıklam olmuştu gömleği... Selim'e öyle geldi ki, kalın ceketinin omuz vatkaları, bir buhurdan gibi tütüyor. Hani, terzi, avurdunu su ile doldurup püskürtür kavruk beze... Ve, kocaman ütüsünü üzerinde bastıra bastıra dolaştırır da cazır cazır bir duman havalanır, nemli bir duman... Ceketinin vatkaları üzerinde sanki bir terzi ütüsü dolaşıyor Selim'in de... Omuzları yanıyor.

Burnunda bir et kokusu... Ve Selim açtır!

Yürüyor. Saçak altlarını, ağaç gölgelerini kollayarak... Tabanları yanıyor. Pençe pençe üstüne ayakkabılarından bile derisine işliyor sıcak...

Arka arkaya dört köre rastladı Kızılay trotuvarında... Dördü de piyango bileti satıyordu. Bir tuhaf karşıtlık: Kör adamın talih bileti satması... "Kör talih, dört kör adamın ve benim talihim."

diye düşündü. Bir an görürlüğün mutluluğunu yaşadı. Kör mü mutluydu, kendisi mi? Aç bir adamın lokanta vitrinlerini göre göre dolaşması mutluluk olabilir miydi?

Kara gömleğini pantolonunun üzerine sarkıtan kısa boylu, işkembe suratlı garson, dazlak kafasını kaşırken sokağa doğru haykırıyordu:

— Lahmacun, patlıcan kebabı, yoğurtlu kebap, Antep işi, Urfa işi, Adana işi!

Çocukluğunda, hatırlıyor, Beyazıt Alanında gezginci tatlıcılar vardı. Tezgâhlarını sehpalarına yerleştirir, müşteri çekmeğe uğraşırlardı:

— Şam işi şeker işi, derlerdi; bunu yapan iki kişi, biri erkek biri dişi...

Ağızlarından fışkıran tükürükler, güneş ışınlarıyla, ebemkuşağı gibi görünürdü. Yaşlı kadınlar söylenerek, öfkeli öfkeli başlarını çevirirlerdi.

Garson, avucunda buruşturduğu kirli bez parçasıyla, masanın çatlak mermerini siliyordu. Siyah, küt parmakları, aralarına kir dolan uzun tırnaklarıyla birer "eşek baklası" gibiydi.

— Ne yiyeceksin bayım?

— Şiş, demişti Selim; ama, koyun eti olsun...

— Bir, bir buçuk?

— Bir...

— Başka bayım? Soğuk ayran?

— Hayır...

Dazlak kafalı Yul Brynner uydurması garson, yeni müşterilere buyur ediyordu şimdi... Dört işçiydi yeni gelenler... İkisinin, kasketli kafalarını duvara yaslayıp gözlerini yumuşundan belli ki, yemek paydosu yapmış yol işçisiydiler. Patlıcan kebabı ısmarlamışlardı. Garson mutfağa doğru sesleniyordu:

— Ustam, şu baya bir şiş kebabı, nah şunlara da birer patlıcan kebabı!

"Nah şunlar" bu küçümseyişin farkında bile olmamıştı.

Şiş kebabının üzerine yerleştirilen ince pideler öylesine bayattı

ki, bir türlü batıramıyordu Selim çatalını... Masa komşusunun –kalın camlı gözlüklerine bakılırsa mutlaka küçük bir memurdu– alaycı alaycı süzdüğünü sezince alnında ter taneleri fiskeleşmişti. Çatalını daha kuvvetle batırmaya davranmıştı. Çatal pidenin sertliğine dayanamamış da çat diye tam orta yerinden ikiye bölünüvermişti... Memur kıs kıs gülüyor, güldüğünü belli etmemek için mendilini yağlı dudakları üzerinde dolaştırıyordu.

— Garson, diye öfke ile haykırmıştı Selim; bu ne çürük çatal! Ne malı bu?

— "T.M." bayım!

Yeni bir çatalla, ama daha dikkatle pideyi yemeğe –hayır, kemirmeğe– başlamıştı.

Urfa kebapçısına iki kadın gelmişti şimdi... Genci adamakıllı şişkoydu. Alnından, yanaklarından akan ter, gerdanından süzülüyordu. Aynalı direğin dibini seçmişlerdi. Şişko, Yul Brynner'le konuşuyordu:

— Ka evladım, bir iricada bulunacağım...

— Buyur, Madam Abla...

— Korsemi çıkartmak istiorsam acep bu iricamın zaruretmenini kabul edecek bir iyer gösterirsin evladım? Ayıp olur dersin?

Garsonun gözlerinde şehvetli bir ışık tutuşmuştu:

— Yok be Madam Abla, ayıbın böylesine kurban olam ben!

Kasada oturan bereli patron ters ters bakmıştı. Madam soruyordu:

— Tuvalet odasında çıkartacağım zo?

Yul Brynner'in kara gözlerindeki şehvetli parıldayış sönmüştü. Şişko madama mutfağın yanında bir kapı açmıştı. Doluydu içerisi... Bir adam habire sümkürüyor, tükürüyordu. Foseptik boşaltır gibi bir hali vardı.

— Elini çabuk tut, demişti Yul, Madam Ablanın işi acele...

Adam "aceleyi" başka türlü anlamış olacak ki yüz numarayı çabuk boşaltmıştı. Şişko, dar kapıdan güç sığmıştı.

Biraz sonra kadın, aynalı direğin dibinde, arkadaşının karşısındaydı.

— Ohh! diye geniş geniş nefes alıyor, rahatlanıyordu ve yan gözle Brynner'e bakıyordu:

— Ohh, haşmetpenah evladım, Allah senden ırazı olsun, Ma-

dam Marnik'i selamete çıkarmış oluorsun, teşekkür ederim...

Yul Brynnerin yüzü gülüyordu:

— Senin için üç porsiyon mu olsun kebap, Madam Abla?

Kadının korsesini çıkarışı umutlandırmıştı garsonu..

Kapıdan bir müşteri soruyordu:

— Dil var mı dil?

Garson, çapkın, afili, kafasıyla Marnik'i işaret ediyordu:

— Dil bunda hemşerim, dil bunda... Hem ne dil! (Damağını şaklatıyordu) tevekkeli dememişler dil mi güzel dilber mi güzel diye!

Bereli patron iyice sinirlenmişti:

— Çenen pırtı lan! Gevezeliği bırak, çarkına okurum sonra, hayvan kere hayvan.

Selim kasada borcunu öderken, Yul Brynner'in hesap pusulası nefesini kesecekti nerdeyse: Bir şiş, diye yazmıştı, bir de çatal!

Bayat pideye batıramadığı çatal, şimdi yüreğine öyle bir batıyordu ki!

Yul Brynner arkasından bağırıyordu:

— Gene buyur bay, diyordu; Urfa işi, Antep işi, Adana işi kebap, diyordu.

— Bir de "T.M." çatal! diye söylendi Selim içinden... "Made-in -Turkey!"

Kebapçı dükkânının önünde, et parçaları yapışmış kürdanlarla balgamlar yan yana... Tavla başında zar atan, süslü tahtaya vura vura pul yapıştıran tavlacıların masası yanında, küçük bir tabak içinde iki lokum durur ya... Oyunu kaybeden hesabına yenilecek lokumlar... Birer kürdan saplanmıştır üzerlerine... Kürdanlı balgamların çağırışımıyla kürdanlı "rahat lokumları" gözleri önüne getirdi de Selim'in içi döndü.

Başkent ne tuhaf şehir! Her sokak başında, her otobüs durağında bir baskül... Açlığının, her gün her saat bir parça daha eridiğinin muştasını kafasına vuruyor bu basküller... Bakanından, senatöründen, mebusundan çöpçüsüne kadar Ankara'da herkes tartılma merakında olmalı... Şu insanlar, diye gülüyordu; bir de iç varlıklarıyla kantara vurulabilse! Açlıkla, perhizle kendisini ruh-

ça eğiten "Hacı Bayram"lar gibi velilerin yaşadığı Ankara'da bugün adım başı rastlanan basküller düşündürüyor Selim'i... "Hacı Bayram Velî'ler gibi, perhizle kendimizi ruhça eğitebildiğimiz gün daha insan olarak yaşayacağız."

Ankara'nın geceleri de hoş... Gençlik Parkı'na gitti Selim... Büyük havuzun kenarındaki bir bankta oturdu. Gözleri, sık sık renk değiştiren su sütununda... Sarı iken mor olan, mordan kırmızıya dönen, kırmızı iken yosunlaşan sular... Tatlı bir rüzgâr esiyor. Güneş batmıştı ama, sımsıcak bir gökkubbe altında, buğulu bir hava içinde insanlar, güveçte imiş gibi pişip kavruluyordu hâlâ... On metre yukarılara yükselen fıskıyenin suları altında olmak isterdi şu anda... Yusyuvarlak kırmızı bir ay karşı tepeleri tırmanıyor; renkten renge giren fıskıye sularıyla yıkanıyordu. O, bir seramikçinin yarım bıraktığı tabak gibiydi; üzerinde şekilleriyle...

— Şu Gençlik Parkı'nın yerinde bir batak deryası, bir çöplük vardı! diye, kulağının dibinden kalın bir ses duydu. Göbeği pantolonundan taşan, gömleğinin kolları dirseklerine kadar sıvalı, kırçıl saçlı bir adamdı. Hafif meltem ağaç yapraklarını oynattıkça ortaya çıkan ampul, güneş yanığı suratını gösteriyordu Selim'e...

Gençlik Parkı, büyük havuzlarıyla, fıskıyeleriyle, dönme dolapları, atlıkarıncaları, türlü eğlenceleriyle bir lunaparktı. Küçük bir tren, dörder kişilik süslü vagonlarıyla, halkı park çevresinde dolaştırıyordu. Bakanı, mebusu, büyük memuru bozkırdaki başkentte tutabilmek için elbette böyle bir lunapark gerekti.

— Burada lunapark kurma fikrini veren, bir yabancı devletin mareşali olmuştu! diye konuşmasına devam etti kanape komşusu. Kırk yıl önceki Ankara'yı sen bilmezsin, ama ben bilirim...

— Evet, bilmiyorum, diye fısıldadı Selim...

— Ankara Kalesi eteklerinde bir mahalle vardı. "Bent Deresi" derlerdi adına... Gene de öyle derler. Dar, kaldırımsız sokaklarında çirkef sular akardı; birikintiler yapardı. Gene de öyledir. Kerhane mahallesiydi burası... O devrin kadınsız Ankara'sını bir düşün! "Bent Deresi"nde tek güzel kadın "İzmirli Melâhat"tı. Güldükçe yanağında gamzeler açan, lepiska saçlı, etine dolgun bir orospu. .

Onun kapısında generaller, mebuslar, bakanlar, genel müdürler kuyruk olurdu. Bazen bunların birbirlerine yalvardığını görürdük: "İşim var, sıranı bana verir misin?" diye... Hey gidi günler... Çamurlu Ankara yollarında, memurlar ve askerler arasında, şalvarlı Ankaralılar da dolaşırdı. (Bir kahkaha attı tanımadığı adam... Göbeği nerdeyse pantolonundan fırlayacaktı.) Bu şalvarlılardan biri bugün milyoner. Bu milyonerliğin başlangıcını da sana deyiverevim. Ermeniler Ankara'dan kovulmuştu. Milli mücadele Ankara'sının bazı kodamanları, birtakım yalancı tanıklarla, Ermenilerden kalan toprağa sahip çıkıverdiler. Bu şalvarlı milyoner de bunların arasındaydı işte... Bildiğini yedi mahalle bilmez bu adamın... Kurnaz mı kurnaz!... Tarlalar parsellendi. Ortalarından geniş bulvarlar geçirilerek değerlendirildi... İşte hepsi bu kadar...

Sustu. Kırmızı yüzlü aya, onun havuza düşen yansısına baktı:

— Şiir! dedi.

Havuzu çevreleyen dar asfalttaki insan selini gösterdi:

— Bir de şu manzara! Kılığı kıyafeti düzgün bir adam var mı aralarında? Çingene çergesinde musandra ne arar? Düşün ki burası başkent. Yoksulluk geçidi buna denmezse başka neye denir, vatandaşım?

Bu, "tehlikeli bir insan" gibi göründü Selim'e... "Kırk, dilini burk!" diye yutkunarak sustu. O, yeniden bir kahkaha attı ve yoksulluk geçidindeki çocuk kalabalığını işaret etti:

— Yoksulluk, açlık... Ama, husyelerimiz, ardsız arasız salvo yapan birer batarya. Kısa süre sonra kırk milyon kişi olacağız. Nasıl besleyecek bu kırk milyonu topraklarımız? Ha, sorarım sana, nasıl besleyecek?

— Bilmem ki vallaha!

O, çapkın bir adamdı da... Önlerinden geçen genç ve güzel kadınlardan gözlerini ayıramıyordu.

— İtfaiye arkasına düştün mü hiç vatandaşım?

— Vallaha, çocukluğumda tulumbacıların arkasına düştüğümü hayal meyal...

Park oparlöründe, o gece açıkhava tiyatrosunda oynanacak oyun için anons yapan cırlak bir kadın sesi: "Matrak geçme komserim!" diyordu. Yabancı adam gevrek gevrek güldü:

— Matrak geçme benimle be birader, dedi; itfaiye arkasını biliyor musun diyorum sana...

— Hayır efendim...

— Git, gör... Ama, gece gidersen don gömlek kalırsın... Soyarlar seni... Burası, İmparatorluk Paris'inin "Grev" meydanıdır sanki... Birtakım başıboş, ipsiz sapsız insan göreceksin... İpten kazıktan kurtulmuş adamlar... 1962 Türkiye'sinin başkenti Ankara'da, hem de en modern binaların gerisinde 17'nci yüzyılın "Grev" meydanını görmek insanı şaşırtıyor... Git oraya... Gör orasını mutlaka...

Tanımadığı adam, bir ordan bir burdan konuşuyordu.

— İhtilâller için en tehlikeli şey, ortadan kaldırdıkları kimseleri birer "mağdur" haline getirmektir. Bu, psikolojik bir olay... İsa eğer çarmıha gerilmeseydi, yüzyıllar boyunca insanlığın tapacağı bir "Tâbu" olur muydu yeryüzünde, vatandaşım? Söylesene bana!

Selim başını eğerek gene sustu: "Kırk, dilini burk!" dedi içinden kendi kendine...

— Öperim seni! diye ağır ağır ayağa kalktı banktan... Selim geniş bir nefes aldı. Yerin kulağı var: O ki, çalışacak, ona iş verecek kapı aramaya gelmişti başkente.

Ay, yusyuvarlak kafasını sallıyordu. "Seni kurnaz!" diyordu.

Çankaya'ya doğru, düşünceli, dalgın yürüyordu; İstanbul'u görecekmiş gibi geliyordu Selim'e Çankaya sırtlarından... Kirli bulutlar arasından karısı, çocuğu güleryüzleri ile –elbette içleri kan ağlıyordu– kendilerini göstereceklermiş gibi geliyordu ona...

Kızılay gene kalabalık... Hani, yuvarlak akvaryumlar vardır. İçlerinde ince pullu kırmızı kırmızı balıklar... Dört dönerler bu kavanozların sularında... Baktıkça Selim'in yüreğine sıkıntı çöker, acır balıkcıklara... Ankara'nın Kızılay Bulvarı da bir akvaryum gibi... Kızgın güneş çıplak tepelerin ardına çekilince bulvarda bir kımıldanma başlar. Hemen her gece aynı kadınlar, aynı erkekler, aynı genç kızlar ve delikanlılar bir aşağı bir yukarı volta atar burada... Onlar, akvaryumların kırmızı balıkları gibidir. Acır Selim bu insancıklara... Baktıkça içi daralır. Eğlencesi öylesine kıt bir büyük kasabadır Ankara...

Yanından iki genç kadın geçti, fingirdeşerek... Birbirlerini dürtükleyip gülüştüklerini duydu:

— Bizim hadımağası! diyorlardı.

Kaldığı otelin loş koridorunda bir gün onlara rastlamıştı. Ne yırtıktılar! Dantelli naylon külotları kıçlarının bütün çizgilerini ortaya koymuştu. Naylon sütyenleri, göğüslerinde birer bomba...

Koridor adamakıllı loştu. Az kalsın onlara çarpacak, foyasını ortaya vuracaktı: Küçük bir kesekâğıdına sararak, otel kâtibine göstermekten korktuğu "çeyrek" ekmeği elinden fırlayacaktı. İçi ekmek, kabuğu katık yirmi dört saatlik yiyeceği... Açlığını öğrenecekler diye ödü patlıyordu. Açlığını öğrenirlerse ağrınacaktı. Öylesine aşağılık duygusu içindeydi.

İki yosmanın, otele bitişik "Filâdelfiya" barındaki şarkıcılar olduğunu anlamıştı. Dekolte kılıklarını, sululuklarını umursamayışı onları şaşırtmıştı. O akşam is kokulu küçük odasının karyolasından ayaklarını sallayarak ekmeğini yerken, karşı odadan açık saçık türkülerini, şakalarını duyuyordu.

Ona "hadımağası" adını taktıklarını, odasını temizleyen köylü kadından öğrendi. Bu köylü kadın bile Selim'i erkek yerine koymuyordu.

Yorgun, süngüsü düşük, otele dönüp anahtarını istediği bir akşam, kâtibin bıyık altından güldüğünü görür gibi oldu. Bar yosmalarının taktığı adı o da duymuştu.

"Hadımağası" ha! Oysa can alıp veriyordu.

Çapkın bir adamdı subay babası... Komutan sık sık görevle İstanbul dışına yollardı. Anasının Sirkeci garında onu Edirne'ye uğurladığı bir gün okuldan kaçmıştı Selim... Samatya'da, tren yolundaki sırtlarda uçurtma uçuruyordu. Bir ara, önünden geçen trenin vagon penceresinde gördüğü kafa, yabancı gelmemişti ona... Bu, babasıydı. Bir haftalığına Edirne'ye görevli gitmekte olan babası... Anasının, Sirkeci garında uğurladığı babası! Gözlerine inanamıyordu. Uçurtmanın ipinde fır fır dönerek yükselen mukavva yuvarlak gibi fır fır dönüyordu gözleri yuvalarında... Nasıl inanabilirdi! Bu tren, Sirkeci'den Edirne'ye kalkan tren değildi. Çekmece yönünden Sirkeci'ye dönüyordu bu tren... Lokomotifçinin mi tersi dönmüştü? Babasının mı? Selim'in mi?

Babası, bir hafta sonra, bir sepet dolusu yumurta, üç-beş piliçle döndü. Renk renk, kırmızı paçalı, besili piliçler...

— Sizin için taaa Edirne'lerden taşıdım, diyordu; piliç, hem de ne piliç! Bakın şunlara bi...

Edirne'ye gitmediğini, haftayı Beyoğlu'ndaki "piliç"lerle geçirdiğini küçücük kafasıyla bile anlayabiliyordu. Anasına söyleyemezdi. Sirkeci garından Edirne'ye uğurladığı babasının Çekmece'den bir başka trene aktarma edip İstanbul'a döndüğünü söyleyemezdi. Söylese zararı ona dokunacaktı. Evin içinde dır dır günlerce sürüp gidecekti.

— Kâfir, diyordu Selim'e babası; piliçlere bayılırsın, bilirim!

— Sanki sen bayılmaz mısın baba?

Anası hiçbir şeyin farkında değildi. Yoksa biliyordu da, evin dirliğini bozmamak için mi bilmemezlikten geliyordu!

Selim, böyle bir babanın oğluydu.

Yıllar öncesi... Yağmurlu bir sabahtı. Pınarlarına çapak dolmuş bir çift göz gibi aydınlanamıyordu ortalık... Bir el hafif hafif çenesini okşuyordu.

— Haydi, uyan artık... diyordu babasının sesi; bugün seninle göreceğimiz bir iş var, hem de mühim bir iş...

Kırçıllaşmış kalın kaşları altında babasının gözleri biraz daha fersiz, donuk göründü Selim'e... Neydi onunla göreceği mühim iş?

Dokuz, on yaşındaydı. Demek babasına yardımı dokunacaktı. Övündü adeta... Çiçekleri soluk, yamalı bir bohçaya sarıp, anasının gözbebeği gibi sevdiği dikiş makinesini kucağına verdiklc.i zaman anlamıştı bu mühim işi... Kapalıçarşı'da satacaklardı.

Mütareke yıllarıydı. Hükümet aylık veremiyordu memuruna ve subayına... Onların da tenceresi hanidir kaynamıyordu. Özlemini çekiyordular bir sıcak çorbanın... Anası ne de severdi dikiş makinesini! Küçük küçük sarı çiçeklerle süslüydü siyah gövdesi...

Bir arefe gecesi gözlerini açtığı zaman, anasını makine üzerine eğilmiş bir şeyler dikmeğe uğraşırken görmüştü. Çivit badanalı duvara iliştirilmiş gaz lambasının şişesi is tutmuştu. (Anasının, her akşam, bu lambanın şişesini, içini dışını hohlayarak parlatmaya uğraşışı gözünün önüne geliyor.) Makine haldır haldır işliyordu.

Anası, kırmızı kadife bluzunu bozup ona bayramlık pantolon, ceket dikmeğe uğraşıyordu. "Cinci" bayram meydanında Selim

de fiyakalı fiyakalı dolaşacaktı demek... Bayram sabahı bir sürprizle onu sevindirmekten duyacağı memnunluğu düşünmüştü de, görmemezlikten gelip gözlerini yummuştu!

Sabah karanlığı, kimseler görmesin, hallerini kimseler öğrenmesin diye gizlice kucağına verilen çiçekli makine, Kapalıçarşı'da yok pahasına gitmişti. Ona ne kadar yanmıştı!

Ya, babasının dürbünü?

Kapalıçarşı esnafı ters mi tersti. Adam, bir önünden, bir ardından bakıyor, fiyatı düşürmek için öküzün altında buzağı arıyordu. Zavallı babası... Elinde dürbünü evirip çeviren esnaf karşısında ne kadar ufalmıştı! Birinci Dünya Savaşı'nın hatırasıydı dürbün...

— Çanakkale'de koca Breslav zırhlısının batışını bu dürbünle seyretmiştim, derdi onlara... Bir ölüm-kalım savaşının anıları vardı bu dürbünde...

Ve Selim, koca dretnotların alev alev yanışını, babasının gözlerinde seyrederdi.

Hoş adamdı babası... Bazen, kafayı tütsülerdi de, danalar gibi böğürürdü. Anasının mutfaktan yetiştirdiği leğende, Çanakkale'de batan düşman gemilerini görürmüş gibi, sarhoş, peltek konuşuşuna kıs kıs gülerdiler.

Gazete kâğıtlarına sardığı teyple, gizlice evden çıkarak mezat salonunun yolunu tuttuğu sabah, çocukluk günlerini hatırlıyor, burnu sızlıyordu Selim'in... "Bir ev de tencere gibidir. İçinde dert mi kaynar, et mi kaynar kimse bilmemeli..."

Babasının, sırmalı, kahverengi tüylü bir kalpağı vardı. Sokaktan geçen satıcıları kapıya çağırır, onlarla alış-verişe giderken de kalpağını mutlaka başına yerleştirirdi. Etekleri topuğuna inen, kırmızı sutaşlı entari üzerinde subay kalpağı öylesine komik dururdu ki, Selim kendini alamazdı gülmekten... Sarı sırmalı kalpağın esnafı ürküteceğine, aldatmalarını önleyeceğine inanırdı babası....

Saat 8.30... Ankara Kalesinden gelen taptaze bir rüzgâr yüzünü serinletiyor... Şadırvanın açık musluğunda bir melodi: Şıp... Şıp... Şıp...

İçi daralıyor Selim'in... Nefes almakta zorluk çekiyor. İş istediği bakanlıktan kesin sonucu bugün bildirecekler...

Hacı Bayram Velî Hazretlerinin türbesi önünde. Türbenin açık kapısında, ayaklarının ucuna basa basa girip çıkan insanlar... Türbenin tek penceresi önünde iki işçi gördü: Başlarını omuzlarına yatırmışlar... Nasırlı avuçlarını açmışlar... Elleri gibi, eski elbiseleri de yer yer kara... Niçin içeriye girmiyorlar? Hacı Bayram Velî Hazretlerinin huzuruna bu kılıkta çıkmaktan utanan bir halleri var... İş mi diliyorlar Velî'den? Kapısında çalıştıkları işveren için insaf mı? Selim de, ayaklarının ucuna basa basa türbeye girdi. Başında siyah sarık bulunan yeşil örtülü büyük sandukanın önünde bir genç kız... Saçlarını ve çıplak kollarını beyaz bir örtü altında gizlemiş. Dualar okuyor. Nişanlısı, ya da kocası mı yüzüstü bırakıp kaçtı? Hasta anasına şifa mı diliyor?

Yeşil örtülü sanduka başında durdu. Dua bilmiyordu ki! Hacı Bayram Velî Hazretlerinden dilekleri dudaklarına kadar geliyor, ama Selim onları içinden söylüyordu:

— Hacı Bayram Velî Hazretleri, diyordu; sen bana yardımcı ol... Görüyorsun ki yaşayan "Büyük"lerden hiçbiri elini uzatmıyor... Aç karnımın gurultusunu duyuyor musun Velî Hazretleri? Ya, evde benden ekmek bekleyenlerin yolumu gözleyişlerini görüyor musun?

Yanı başında orta yaşlı bir kadın, elindeki kitaptan bir şeyler okuyor... Başkalarının hazırladığı yazılı demeci okuyan bir politikacı, bir *hükümet adamı gibi... Selim'in de böyle bir dua kitabı olsaydı ya!*

Çıktı türbeden; genç ayaklarının ucuna basa basa ve nefes almadan... Türbenin tam karşısındaki eski evin acayip tahtaboşunda pijamalı bir yaşlı duruyor... Göğüs bağır açık... Bir eli gökyüzüne dönük... Ya öteki eli? O el kalkmıyor... Belli ki inmeli... Hacı Bayram Velî Hazretlerine dualar okuyor uzaktan... Öteki kolunu da kımıldatabilse! İşte o zaman iki elini gökyüzüne açabilecek: "Şükürler olsun Hacı Bayram Velî Hazretleri" diyebilecek...

Bir söğüt ağacı dibine yerleştirilmiş, musluklu üç büyük küp... İnce zincirle ağaca bağlı, kalayı sıyrılmış bir tastan kana kana su içti Selim... Ne de soğuk! Kafasında bere, sevimli bir adam, sakalını sıvazladı. Gözlerinin içi gülüyordu:

— Soğuk, değil mi? diyordu; sabah namazından çıkan cemaat içsin diye akşamdan dolduruyoruz küpleri...

Caminin imamı olmalı bu... Selim, anasının bir lafını hatırladı: İmamlar, cami teneşirliğine girip tabutları karıştırırmış... Ölü bol olsun diye...

Avluya bakan küçük kebapçı dükkânının gramofonunda bayağı bir piyasa şarkısı. Hacı Bayram Velî Hazretlerinin türbesine baktı; utandı.

Avlunun alçak duvarında bir bacağını altına alıp oturan, saç sakala karışmış yırtık elbiseli adam, altlık yaptığı kâğıda bir şeyler cızıktırıyor. Avlu kapısında yoksul bir kör, ikide bir parmağını ağzında ıslatarak, göğsüne sıkıştırdığı "Hacı Bayram Velî" adlı kitapçığı saymaya uğraşıyor... Camiye bitişik kilise harabesinin duvarına yuva kuran bir leylek, takırdadı uzun süre...

Korktuğuna uğramıştı: Bakanlık kadroyu dondurmuştu. Yeniden personel alınmayacaktı.

Altın yapışsa elinde bakır kesilecekti. Kızgın güneş altında, uyurgezenler gibi yürüyordu. Saatlerce yürüdü. "Anıtkabir" bazen sağında, bazen solunda kaldı.

İşsizliğini, açlığını kimse umursamıyordu. Yanından gelip geçenlerin vurdumduymazlığına baktıkça üzülüyordu; kızıyordu. Bu insanlara, bu topluma ne yapmıştı? Parisli çobanı hatırladı: Bir çoban Paris'e geliyor köyünden... Koca koca binalar... Geniş bulvarlar... Heykeller, heykeller, heykeller... Her biri tarihe geçmiş ünlü bir adamın heykeli... Çoban:

— "Ben de büyük bir iş yapmalıyım, diyor; tarihe geçmeliyim. Benim de heykelim dikilmeli."

Bir çoban Fransa için ne yapabilir? Ama, tarihe geçmeyi kafasına koymuş bir kere... Bir teneke gaz alıyor. Eyfelin dibine döküyor ve ateşliyor kuleyi... Polisler yakasına yapışıyor... Mahkemede:

— "Tarihe geçebilmek için ne yapabilirdim ki!" diye, kendisini savunuyor çoban...

Fransız çoban tarihe geçmek istiyor. O ise yaşamak istiyor. "Açlığımı bu (rahat) insanlara duyurmak için bir anıta bomba mı koymalıyım!"

İKİNCİ BÖLÜM

Amerika eğitimi görmüş müdür, grevci işçiye nutuk atıyordu.

— Ne biçim insanlarsınız, diyordu; karılarınız, çocuklarınız ekmek, yiyecek bekliyor evinizde... Ağlamanız lazım... Siz, birkaç kötünün oyununa geliyorsunuz...

Sağdan, soldan sesler yükseliyordu. Hani, çivi batmış otomobil lastiğinden bir anda fırlayan, ıslığa benzer sesler vardır...

— Kötü sensin!

— Kötünün dik alâsı sensin... Ağzını topla...

— Başını kaybeden adam, saçı için göz yaşı dökmez... Sen bizim başımızı kesmişsin, saçımız için ağlamamızı istiyorsun.

Müdür umursamıyordu:

— Siz, yalnız çoluğunuza çocuğunuza değil, memlekete de zarar veriyorsunuz... Millete de kötülük ediyorsunuz...

— Hasssstir, çanak yalayıcı seni de!

— Sen memleketi değil, efendini düşünüyorsun...

— Çalışmayan şu fabrikanın günde kırkbin lira zarara girdiğini düşünüyorsun.

— Memleket kiiiim, sen kim...

— Külahımıza anlat...

— Avutamazsın hiçbirimizi...

— Herifin tenceresi kaynıyor, maymunu oynuyor... Biz açmışız, s...de mi teresin?

Salonun köşesine bir masa yerleştirilmişti. Üzerine, altları pullanmış kâğıtlar istiflenmişti. Masanın başında sarı suratlı bir adam oturuyordu. Semtin noteriydi bu... Müdür, noter önünde, çalışacaklarına dair işçilerden imza almak sevdasındaydı.

Elindeki listeden işçilerin adlarını okuyordu şimdi...

— Recep Çokkoşar...

Kalabalıktan padavrası çıkmış bir adam fırladı. Masaya yaklaştı. Çözülme mi vardı? Yok, değil... Haykırışlar, küfürler birbirine karışıyordu:

— Recep senin adamın... Recep patronun uşağı... Bizi kandıramazsın... Açlıktan ölürüz de çalışmayız...

Recep'e doğru yumruklar uzanıyordu:

— Ah Recep! Galata Kulesi kadar kamburun olaydı da bizimle beraber olaydın.

— Seni dayak kaçkını seni!

Salon buzluk gibi soğuktu. Müdür, ipek mendilini yakasına sokuyor, habire terini kuruluyordu.

Fabrika önünde, boyunlarında pankartlar, işlerinden atılmış işçiler dolaşıyordu.

— Azimliyiz, hakkımızı alacağız...

— Ölürüz de haklarımızı çiğnetmeyiz...

— Sömürücülüğe paydos...

— Sosyal adalet istiyoruz...

— Birliğimizi parçalamayınız...

— Hak istedik, atıldık...

— Sömürülmek istemiyoruz...

— Çocuğumun nafakasını yedirtmem...

Yüzlerce işçi, makineleri başında oturma grevindeydi. Kovulan on işçi ise çoluk çocuklarıyla fabrika önünde nöbette...

Boğazdan esen rüzgâr, sıska suratlarında, pırtı elbiselerinin örtemediği vücutlarında bir burgu... Üzerlerine yürüyen ambar şefinin elindeki burgudan daha öldürücü, can yakıcıydı rüzgâr... Ambar şefi işverenin köpeğiydi. Köpek kadar sahibine bağlıydı.

Türk-İş Bölge Temsilcisi ve "XXX" Sendikası Başkanı ile yöneticileri fabrika müdürünün Amerikan möbleli salonunda işverenle görüşmelere oturmuştu.

İşveren, çoğu patron gibi göbekliydi. Ellerini radyatörde dolaştırıyor, Türk-İş Temsilcisiyle sırıtarak konuşuyordu:

— Sizi üşüteceğiz, diyordu; kaloriferciler de grev yaptı. Yanmıyor kaloriferler... Kahve, çay bile ikram edemedik sizlere...

Rüzgâr ve yağmurun dövdüğü camlar gerisinde, kara tepeler üzerinde oradan oraya koşan, eğrilip doğrulan kara gölgeler... Kapı önlerinde işlerinin bekçiliğini yapan on işçinin karıları, çocuklarıydı bunlar... Babalarının donmamak için tutuşturduğu çoban ateşini, topladıkları çalıçırpı ile beslemeğe uğraşan işçi çocukları...

Sendika portatif çadırlar kurdurmuştu. İşçiler, manevraya çıkmış erler gibi sırt sırta yatıyordu geceleri... Boğazdan gelen soğuk rüzgâr çadır iplerinde uğulduyordu.

Öğle olmuştu. Sendika şimdi kumanya dağıtıyordu grevcilere... Adam başına yüz gram tahin helvası, yarım ekmek!

Grevciler arasında uzun boylu biri vardı. "Zürafa" adını takmıştı ona arkadaşları... Boyu gibi boynu da uzun, hem de eğriydi. Miyop gözlerindeki kalın gözlük camları otomobil farlarına benziyordu. Sıska mı sıskaydı. Allahtan sıska, ne yapsın muska derler ya... İki gündür onu inceliyordu Selim Reşit... Yüz gram helvayı yemiyor, tahta çantasına saklıyor, akşamları çadıra gelen on yaşındaki oğlu ile gizlice evine yolluyordu. Dün akşam, baba-oğulun konuşmalarını duydu. Çocuk, gözleri yaşlı yaşlı, direniyordu:

— Kuru ekmekle sen doymazsın ki baba!... diyordu; hiç olmazsa helvanın yarısını kendine alıkoysan.

"Zürafa" yalan söylüyordu:

— Kim demiş katıksız kalıyorum diye! Az sonra sendikanın cipi bir kazan kuru fasulya getirecek... Etli, yağlı, kırmızı biberli fasulya... Ağzına layık. Kaşıklayacağız ha babam... Deme keyfine...

Oğlan inanmak istemiyordu:

— Hadi sen de!

— Gözüm kör olsun ki doğru...

Gözleri zaten dörtte bir görüyordu gözlüksüz...

İçlerinden biri, uzun tırnaklı parmaklarını –bir demir tırmık gibi– tıraşlı avurtlarında dolaştırdı, iç geçirdi:

— Müdür Amerika'da gördüklerini yapacakmış, dedi; öğleyin yoğurt verecekmiş bize... Ama, yıllık ikramiyeye sünger!

Bir işçi, dişleri arasından öfkeyle yere tükürük attı:

— Suratına çalsın yoğurdu, dedi; içi gibi kapkara olan suratına çarpsın yoğurdu...

İnceli kalınlı sesler, kalabalık bir orkestranın uğultusuydu sanki...

— Vapur bacasına dönmüştür onun içi... Kurumdan simsiyah kesilmiş bir bacaya...

— Biz burada yoğurt yiyeceğiz, çoluğumuz çocuğumuz kuru ekmek... İçin nasıl götürür bunu lan? Tuuuhh sana!

— Dinlenme evi de yapacakmış işçiye...

— Namussuz bize kalıbı dinlendirmek istiyor...

— Ücretleri de Amerika'daki usullere göre düzenleyecekmiş...

— Nasıl usulmüş o?

— Eskiliğe değil de yeteneğe göre para...

— Fabrikanın verimini arttıracakmış... Söz vermiş patrona...

— Dahası var: Fabrikaya havalandırma tertibatı kurduracakmış...

— Hava, hava! Bizi havayla besleyecek.

— Hava alacağız!

— İyi dedin, hava alacağız.

— Bu herif sendikacı düşmanı... Sendikadan çekilmemizi istiyor toptan... Cart curtla bizi sindirmek istiyor... Allah kel verip tırnak vermesin sana...

— Ama, istifa kâğıdını imzalayanlar var aramızda...

Bir an, orkestra şefinin değneğini görmüş gibi uğultu orkestrası durdu. Herkes birbirinin suratına baktı, birbirinden kuşkulandı. Bir işçi yutkundu:

— Göz iki kulak iki ağız tek, çok görüp çok dinleyip az söylemek gerek.

İlk konuşan işçi, uzun tırnaklı parmaklarını –bir demir tırmık gibi– tıraşlı avurtlarında dolaştırdı:

— Sendika baştemsilcisi ile on arkadaşımız şimdi savcılıkta ifade veriyor...

— Sebep neymiş?

— İşveren çamur atmış: Fabrika içinde düzeni bozuyorlar diye... Çalışırken bezleri yırtıyorlar diye... Amirlerine itaatsizlik, amirlerine hakaret ediyorlar diye...

— On işçiyi haksız yere işten atmak bal gibi lokavt! diye konuştu bir delikanlı... Uğultu orkestrası gene başladı:

— İş müfettişleri de böyle rapor etti...

— Müdür karakola gitmiyor...

— İfade vermekten korkuyor...

— Suçlu bu herif...

— Pahalıya oturacak ona...

Uzaktan geçen gazete satıcısını çağırdılar. Tazı gibi dili bir karış

dışarı fırlamıştı adamın... Gömleği terden sırılsıklamdı. Haşlanmış soğan gibi kokuyordu. Dolama çıkan başparmağını hatırlatıyordu Selim'e... Anasının, soğanı haşlayıp üzerine bastığı ve tülbentle sardığı, sızım sızım sızlayan başparmağı gözünün önüne geldi.

— Gazeteler bizim grevi yazıyor mu? Bizim işten atıldığımızı, işverenin lokavt yaptığını yazıyor mu? diye meraka düşmüşlerdi. Aydın işçi, arkadaşlarının umudunu söndürdü:

— Yazmaz bizi gazeteler, dedi.

— Neye yazmaz? dediler.

— İşverenin, bu fabrika gibi daha elli işyeri var...

— Eyyy?

— Patron, binlerce lira reklam parası öder bu gazetelere... Bu gazetelerin sahipleri de bizim patron gibidir. İşçinin ekmeğini değil, kasalarına girecek parayı düşünür... Keser mi herifçioğlu bindiği dalı? Sorarım size, keser mi? Sendika başkanının toplantısında kaç muhabir varmış bilir misiniz?

— ???

— Dört... Bunlar da, midelerine atılan "kokteyl" oltasıyla tavlanmış... Ama, tavlanmış ta ne olmuş? Bizim derdimizi yazabilmiş mi gazetesine? Yazdıysa bile girebilmiş mi gazeteye? Yooo... Muhabirin haddi mi? Kapıda alır soluğu...

— Vay anasını! diye söyleştiler. Âdet bezinden kaçırır gibi, ellerini gazetelerden çektiler.

— Vay anasını! diyorlardı biteviye...

Selim Reşit'in eski bir gazeteci arkadaşı "XXX" Sendikasında basın müşaviriydi. İşçi çevrelerinde tanıdığı çoktu. Bir başka sendikada, beşyüz lira aylıkla organizatörlük verdiler Selim Reşit'e...

Kurtulmuşlardı. Onların evinde de artık tencere kaynıyordu. Oğlu liseyi bitirmek üzereydi. Ona yüksek öğrenim yaptırabilecek miydi? Yoksa, dar bütçelerine destek olmasını mı isteyeceklerdi?

"Talih artık bize gülüyor" diyordu Selim...

Sendikanın Boğazdaki büyük fabrikada başlattığı grev başarı yolundaydı. Ama, bir gün beklenmedik bir şey oldu:

Sendika başkanı, loş, sıkıntı veren salonda yönetim kurulunu, basın ve hukuk müşavirlerini, organizatörleri toplamıştı. Bir hoşluğu vardı. Odanın havası serin ve nemliydi. Fakat, başkanın alnında ter taneleri, yeşil bir bilardo masasında, ıstaka önünde yuvarlanan pırıl pırıl bilyeler gibiydi.

— Arkadaşlar, dedi.

Dolma kalemini parmakları arasında çevirip duruyordu biteviye...

— Arkadaşlar "..." deki grevi sürdüremeyeceğiz... Şaşıran bakışlardan gözlerini kaçırıyordu.

— Gücümüz kalmadı, diye kesik tutuk konuştu; grevci işçiye ne ekmek, ne tahin helvası alabileceğiz. Ne de harçlık koyabileceğiz cebine...

Başını çevirmeden, eliyle, arkasında duran büyük, yeşil kasayı gösterdi:

— Bomboş kasayla grevi sürdürmemiz imkânsız, dedi; beş parasız dayanamayız bu işe...

— Ya grevi destekleyeceklerini avaz avaz, övünerek haykıran sendikalar? Adamakla pilav pişse deniz kadar da yağ benden... Nerede bunlar? Şimdi ne olacak?

— İşverenden koparabildiklerimizle yetineceğiz...

— Ne diyeceğiz işçiye, başkan? Günlerce Karadeniz'in rüzgârı önünde çivi kesen, evine bir dilim ekmek götüremeyen işçilere ne diyeceğiz? İçi kararacak adamcıkların...

Selim'in gözü önüne "Zürafa" gelmişti. Uzun, eğri boynu ile gözlüklü işçi... Onun ve ötekilerin suratına nasıl bakacaklardı? Ne diyeceklerdi onlara? Amerikan eğitimi görmüş müdür ağır basmıştı. Kazanmıştı kavgayı... Geceleri portatif çadır önünde yakılan "çoban ateşi" ile birlikte, "çocuğumun nafakasını yedirtmem!" diyen işçinin de umudu sönecekti.

Çıkmaza düşmüş adam pozundaki şu süklüm püklüm başkanla, işçisi grev yapan fabrikadan işverenin mal çıkarmasını önleme-

ğe uğraşan, kamyonun tekerlekleri altına yatıp "beni ezin, öyle geçin!" diye haykıran sendika başkanı arasında insanı şaşırtan bir karşıtlık vardı. Selim, sendikacılığa başladığı günden bu yana kulağına gelen iğrenç olayları hatırlıyordu. Bu adam birdenbire nasıl değişebilirdi? Onu kandırmak için nasıl bir oyuna başvurmuştu işveren? Başkanın cebine "binlikler" mi girmişti? 1950 model Şevrolesinin bagajına yatağını koyup grev yerine koşan, arabasının altına serdiği döşeğinde uyuyan bu adam değil miydi? Polise karşı geldi diye götürülen grevci işçilerin yanı sıra karakol nezarethanelerinde sabahlayan bu değil miydi? "Hakkımızı alıncaya kadar sakalıma ustura vurmayacağım" diye yırtınan da oydu... Bunda bir iş vardı.

— Grevi durdurmak için ne sebep göstereceğiz? diye sordu Selim...

Başlar ona dönmüştü. sendika başkanının gözleri hâlâ dolma kaleminde...

— Sebep mi? Milli menfaatlere aykırı, diyeceğiz... Bu fabrikanın durması ile yurt da zarara uğruyor, diyeceğiz... Diyeceğiz, diyeceğiz... Ta ki işçiyi inandırıncaya kadar...

İçinden pazarlıklı bir hali vardı.

— Fabrikanın müdürü de böyle diyordu! dedi Selim Reşit...

— İşçi haklı, diye düşünüyordu. "Sendika"ya "sanduka" demesi boşuna değil... Sendika, bir evliya sandukasından farksızdı. Bu sandukanın altında "Sosyal Adalet" yatıyordu. "İşçi emeği, işçi hakkı" yatıyordu. Bu sandukanın altında "Sosyal Kanunlar" yatıyordu.

Sendikaya umut bağlamakla, bir türbenin yeşil parmaklığına paçavra bağlamak arasında bir başkalık olamazdı.

Grev durdu. İşçi, homurdana homurdana işbaşı yaptı. Sendika başkanını on gün sonra 1964 model bir Pakar araba ile gördüler.

"Tabanımız var, üyemiz çok. Her toplu sözleşmede ağır basabiliriz, grev yapabiliriz" diyen başkanın tabanı vardı ama, vicdanı yoktu. Kalbi yoktu.

Selim, ayrıldı sendikadaki işinden...

İş arıyordu. İşçiler arasında bir çevre yapmıştı. Birbirinin halinden daha iyi anlayan insanlardı yeni dostları...

Önünden geçtiği meyhaneden çağırıldığını duydu. Bu, Recep'ti.

— Tımarhanedeki "Düşünen Adam" heykeline benziyorsun, Selim Abi, diyordu. Gel bir iki tek atalım...

Anason ve tütün kokuyordu meyhanenin havası... Mermer masaların başına çökenlerin avuçları, ıstampaya basılmış kocaman mühürler gibi kapkaraydı. Recep, onların omuzlarına vuruyor, şakalaşıyordu:

— Bu kirli suratlarınızla fabrikadan sokağa nasıl çıkarsınız lan? diyordu, takılmaz mı köpekler arkanıza? Yok mu ayna cepleriniz-de? Sarı teneke kaplı yuvarlak aynalardan? Nah, bendeki gibi...

Kara suratlarında gözlerinin beyazlığı büsbütün aklaşmıştı. Kaburgaları sayılan bir işçi:

— Geç Recep Abi, dedi; bilmiyor gibi konuşuyorsun. İğne yutmuş köpeğe döndük. Bitkinlikten nerdeyse yıkılacağız...

— Ama, rakıya para var değil mi lan?

İşçi yutkundu. Kalın, çatma kaşları kara bir bıyık gibi suratını ikiye bölüyordu. Arkadaşları alaylı alaylı güldü:

— Çanak tuttun, kabahat sende, dediler.

Recep oturduğu masaya götürdü Selim'i...

— Şarap mı, rakı mı?

— Nasıl olursa...

Tezgâha seslendi:

— Selim Abime yarım bardak votka...

Sigara paketini uzattı:

— Yak, dedi ve konuştu:

— Dostlara takılırım böyle... Ama, ne yapacaklar? Sana, başımdan geçen bir hikâye, bak dinle "..." fabrikasına işçi girmiştim. Yıl 1955... İlk gün paydostan sonra, bir duş yapayım dedim. Koridorda rastladığım sarı suratlı işçinin koluna dokundum:

— "Ahbap, diye sordum; nerede şu mendebur fabrikanın duş yeri?"

Anlamayan bakışlarla baktı işçi gözlerime...

— "Ne?" dedi.

— "Duş yeri!"

Sırıttı.

— "Yıkanacaksın ha?" dedi.

— "Ya sen yıkanmaz mısın? Sirk palyaçosuna dönmüş senin suratın da..."

— "Duş yeri!" diye, kapı yoldaşım sırıttı durdu. Sonra başını salladı. Omuzlarını kıstı. İç geçirdi:

— "Şu karanlık koridoru yürü bakalım, dedi; tam karşısına çıkarır seni bu yol..."

Yürüdüm, Selim Abicim...Yürüdükçe kapalı kapının ardındaki şırıltı büyüdü. Suyun sesi bile hoştu doğrusu... Ter, mutlaka katran renginde bir ırmak gibi iniyordu sırtımdan kuyruk sokumuma... Kapalı kapıyı açmak istedim. Açılmadı. Zorladım. İçeriden bir ses haykırdı:

— "Kimsin lan? Ne istiyorsun?"

Sustum, bekledim. Kapının açılışı gecikmedi. İri yarı bir adam, kucağında sırılsıklam bir köpekle çıktı duş yerinden...

— "Bu da nesi?" diye gülümsedim.

— "Elinin körü! Köpek işte... Patronun köpeği...

Benim bir işim de bu... Patronun köpeğini her gün paydosta yıkamak..."

Parmağım ağzımda kaldı:

— "Hoş bir iş değil, dedim ona, hoş bir iş değil köpek natırlığı..."

Buluşuma kendim de güldüm. Ne dersin Selim Abi? Duş kapısını omuzumla itmek isteyince, köpek natırı iri kıyım adam kaş çattı:

— Hiiişt, dedi; ne yapıyorsun?"

— "Ne yapılır orada? Yıkanacağız işte..."

— "Yıkanamazsın!"

— "Allah Allah..."

— "Fabrikanın duş yerinde patronun köpeğinden başkası yıkanamaz... Duymadın mı sen bunu? Yeni başladın burada işe galiba..."

Şaşırmışım Selim Abi, Allah seni inandırsın...

— "Patronun köpeğinden başkası yıkanamaz ha?" diye haykırdım.

— "Yıkanamaz ya!"

— "İş müfettişi de fabrikada duş yerleri var diye rapor ediyor desene!"

— "Ağzının kaytanı yok senin!" diye acıyarak baş salladı.

— "Bre anasını, bre anasını... Köpek dünya!"

İri kıyım adamın kucağındaki fino hırlayarak silkinince, ne üst kaldı, ne surat bizde... Düşünmeden gömleğimin kirli yeniyle suratımı kuruladım. Gömleğin kolu simsiyah oldu senin anlayacağın...

— "Hay Allah kahretsin, dedim; gitti yarım kalıp sabun... Köpek dünya, rezil dünya!" diye dişlerimi gıcırdatarak homurdandım.

— "Patronun köpeği için duş yeri ha! Vay anasını... Vay anasını..."

— "Vay anasını değil, sat anasını!"

— "Fabrikada duş yeri var diye bir de rapor!"

— "Sen askerlik etmedin mi hemşerim?"

— "Bununla münasebeti?"

— "Teftiş fırçasını bilmez misin sen?"

Güldüm. Kışlada teftiş günleri başefendi tarafından sırt çantalarımıza yerleştirilen, teftişten sonra da bir bir toplanan diş fırçalarını hatırladım da bir daha güldüm...

— "Teftiş fırçası gibi teftiş duşu ha! Vay anasını..."

— "Sat anasını dedik ya!"

— "Köpek dünya, rezil dünya..."

Köpek bir daha hırladı. Bir daha silkindi.

— "Duş yapmış kadar olduk, dedim; fukaranın duşu da böylesine olur elbet dedim."

Bir işçi, teksif kâtibine kara bir haber verdi uzaktan...

— İsmail'in çocuğu da sizlere ömür, Recep Abi...

— Hangi İsmail?

— Rakıcı İsmail... Unuttun mu?

— Deme yahu! Gitti zavallı yavru ha?

— Gitti Recep Abi, gitti... Allah kalanlara ömür... Recep pofurdanıyordu. Biraz da içkiden...

— Karısını, çocuğunu pek tanımam, ama hoş delikanlıydı İsmail, diyordu. Rakıcıydı. Severdi mübareği... Her akşam paydosta, meyhaneye uğrayıp yumruk mezesi ile bir kadeh indirirdi mideye...

— "Size vasiyetim olsun, derdi kapı yoldaşlarına; öldüğüm günün ertesi akşam mezarımın başında..."

— "Senin için mevlid mi, Kur'an mı okuyacağız birde lan?" diye şakalaşırdık.

— "Yok be yahu, ruhuma içeceksiniz, derdi; mezarımın üstünde rakı içeceksiniz. Söz mü?"

Kimimiz:

— "Allah gecinden versin!" der, kimimiz:

— "Söz" diye alaylı alaylı baş sallardık.

— "Sözünde durmayan namussuz mu?"

— "Namussuz oğlu namussuz!"

İsmail'in sanki içine doğmuş, Selim Abi... On beş gün sonra bir iş kazasına kurban gitti... Kahpe feleğin çarkı gibi, makinenin çarkı da onun çarkına okuyuverdi. Ağır yaralıydı. Ama telefonlar bozuktu. Hastaneden cankurtaran isteyemediler bir türlü... Fabrika biteviye düdük çalarak ortalığı velveleye verdi. Duyanlardan bazıları "bayram mı?" diye söyleşti. Bir kısmı "yangın var" dedi. Asıl yangın, işçi İsmail'in evinde başlayacaktı bundan sonra... Üç beş arkadaş, sözlerinde durdular. İsmail'in vasiyetini yerine getirdiler. Hemen ertesi gün, mezarı başında rakı içmeğe gittiler. Ben de vardım aralarında, Selim Abi... Kambersiz düğün olur mu? Zifiri karanlıktı ortalık... Çarpık çurpuk mezar taşları bile, yalpalayan sarhoşlara benziyordu. Bereket ki ceplerimizde mumlar götürmüştük. Taze mezarın üzerine yerleştirilen üç beş mum altında, çilingir sofrası kuruldu.

Günler günleri, haftalar haftaları kovaladı. Yıl doldu. Bir gün içimizden biri İsmail'i hatırladı. "Sevaptır dedi, fukaranın ziyaretçisi yoktur. Başucunda bir dua okuyayım" dedi. Gitti kabristana... İsmail'i gömdükleri yeri eli ile koymuş gibi bulabilirdi. Boduçka servinin dibinde İsmail yatardı. Ama şimdi orada bir "yatır" vardı. Elleri ile gözlerinin çapaklarını temizledi. İsmail'in kabrini bulmaya uğraştı. "Yatır"ı yeşil bir parmaklıkla çevirmişlerdi. Yeşil parmaklık, sarılan paçavralarla yaralı parmaklara dönmüştü.

Toprağı üstünde eğri büğrü mumlar vardı. Gözlerine inanamıyordu bir türlü... "Bizim İsmail yatır olmuş!" dedi. Parmaklığın içine doğru uzandı. Nerdeyse burnunu toprağa değdirecekti. Sanki, İsmail'in rakı kokusunu duyacakmış gibi... İşin aslı sonradan anlaşıldı, Selim Abi... İsmail'i toprağa verdiğimiz günün ertesi gece, onun mezarı üzerinde mum ışığında çilingir sofrası kurmuştuk ya!

— Eeeee?

— Ertesi sabah kabristana gidenler İsmail'in tümseği üzerinde mumları görünce, orada yatanı "yatır" sanmamışlar mı?

Geceler geceleri kovalamış. Hastalar şifayı, İsmail'in mezarına mum dikmekte bulmuş. Dileği olanlar ona mum adamış... Gel zaman git zaman, zenginçe bir Müslüman da, demir parmaklığı çevirtivermiş.

— Bak sen şu dünyaya, diyordu Recep; gel de söyleme, köpek dünya, köpoğlu köpek dünya.

Recep:

— Yarın beklerim, Selim Abi, dedi; bir sendikada boş organizatörlük var. Ne yapar yapar, seni oraya aldırtırım...

— Sağol, Recep...

Selim meyhaneden çıktığında gece yarısını geçiyor, yağmur şakırdıyordu. Bir dolmuşa bindi. Kilise direği gibi ensesi vardı şoförün... Bir ara başını çevirdi. Bakışları korkunçtu.

— O gece de böyleydi, dedi; gökyüzü, tutuşmuş fişek deposu gibi... Bir mikrop temizledim o gece... Karımı öldürdüm... Doğradım kahpeyi...

Kilise direği ensesini kaşıdı:

— Canım gibi seviyordum karımı... Ama, aldattı beni iki paralık bir oğlanla...

Sustu.

— Şimdi seni bırakınca ne yapacağım biliyor musun?... Doğru Feriköy Mezarlığı'na gideceğim. Bu gece, onu öldürdüğüm günün yıldönümü... Her yıl aynı gece mezarlığa gider, karımın kabri başında ağlarım. Karımın toprağı üzerine küçük bir çiçek demeti koyarım...

Direksiyondan ayırdığı elini kapının çantasına daldırdı. Çiçek demetini gösterdi.

Selim, genç organizatör arkadaşı ile köşeleri tutmuştu. Sendikanın bildirileri koltuk altlarında... Şu fabrikanın iki yüz işçisinden ellisini üye yazdırabilselerdi!

Duymuşlardı ki "..." fabrikasının patronu, aynı kolda bir başka sendika ile anlaşma yolundaydı. Ustabaşıları bu sendikanın yöneticileriyle gizli gizli buluşup konuşuyordu. Güçsüz bir sendikaydı bu... İşveren, toplu sözleşme görüşmelerinde onu parmağında oynatacaktı. Ve kaynayacaktı işçinin hakkı.

Fabrikanın paydos düdüğü ötüyordu. Cezaevi kapısına benzeyen demir kapının tek kanadı açılmıştı. İri kıyım iki adam, çıkanların üstünü araştırmak için susta durmuştu.

İşçiler birer birer dışarı süzülüyordu. Tel kafesinden kaçıp özgürlüğe kavuşunca şaşkına dönen kuş gibiydiler. Bitkin, yalpalayan adımlarla evlerinin yolunu tutuyorlardı.

Selim, arkadaşıyla pusudan fırladı. Bildiri uzattıkları her işçi, örümcekli gözlerle onlara bakıyordu. Sonra, başını ürkek ürkek fabrikaya çeviriyor, bildiriyi elinin tersi ile itip yürüyordu. Binanın üst katındaki pencerede purolu bir adam, gözlerini sokağa dikmişti atmaca gibi... İşçilerini ayartmaya uğraşacaklarını ona duyurmuş olacaklardı.

Selim, arkasından yetiştiği işçiyi kolundan kavradı:

— Veba mikrobu yok bu kâğıtlarda! dedi.

İşçi durdu, yutkundu. İnce uzun boynundaki gırtlağı bir yukarı çıktı, bir aşağı indi. Avını yeni yutmuş bir boğa yılanının gövdesine benzetti bu sıska boynu Selim...

Bildiriyi çekinerek aldı.

— Bu ne? dedi. Güldürücü gazete mi?

Bildiri, sendikanın önemini, sendikalı olmanın yararını karikatürlerle açıklıyordu. Başkanın buluşuydu bu... Resimdeki patlıcan burunlu işçi, kasketini kaşlarına yıkmış işçi, şöyle diyordu: "Sevgili kardeşlerim, yıllardır sendikalıyım ben... Hiç kimse beni haksız yere işimden atamaz. Emeğimin ve ustalığımın tam karşılığını alırım. Alamazsam, binlerce üyesi bulunan sendikam beni korur. Haklarımı çiğnetmemek için birlik oldum."

İşçi, sokak lambasının ışığında, bildiriyi gözlerine yaklaştırdı. Patlıcan burunlunun ağzından çıkan yuvarlaktaki yazıları seçmeğe uğraştı: "Ücretlerimizin artması, yıllık ikramiye, çocuk zammı alabilmemiz, yemeklerimizin düzelmesi, iş yerinde sağlığımıza özen verilmesi hep sendikalılaşmakla olacak. Sendika üyesi işçiler artık korkusuz, rahat bir hayata kavuşuyor. Senin en büyük kurtarıcın sendikan olacak."

Gerisini okumadı. Gözlerini bildiriden ayırıp Selim'in yüzüne dikti. Upuzun ince boynundaki gırtlağı bir yukarı çıktı, bir aşağı indi gene...

— Beğendin değil mi? Şu giriş fişini doldurup imzala öyleyse...

— Ne sandukası bu?

— "..." sendikası...

Dudak büktü:

— Bu sandukanın üyesiydim ben bir vakitler, dedi.

— .....

— Çıktım sonradan...

— Ama neye?... Niçin çıktın?

— Anlatayım, dedi.

Yürüdüler, kaldırımdaki birikintilere bata çıka... Yanlarından lüks bir oto geçti. Işıl ışıl, gemi gibi bir oto... Fırlattığı zifosla çamura buladı onları... Yenlerini çamurlu suratlarında dolaştırarak, birbirlerine bakıp acı acı güldüler.

— Patronun arabasıydı, dedi işçi; yanındaki de yeni metresi... Bizim patrona göre "ana bir kardeş iki. Kalana çal..."

Çamura bir tükürük attı. Selime öyle geldi ki, gözlerinin önünde patronun suratı... Adamın içi, o surata tükürmüşcesine rahat şimdi...

Padavra işçinin, sendika üyeliğinden çıkış nedenini öğrendi.

Bir gün aidat ödemeğe gitmiş. Merdiveni çıkarken, bir adam –sendikanın kâtibi– nefes nefese seğirtmiş ardından...

— Ne var? demiş.

— Aidatımı ödeyeceğim de...

— Buranın kâtibiyim ben... Çıkalım...

Borç ödenmiş. İşçi, beş liranın makbuzunu katlayıp cebine yerleştirmiş. Ayrılmış binadan... Kısa bir süre sonra geri dönmüş. Sendikadan bir şey öğrenmek istermiş. Kâtibi, bitişik kahvenin

önündeki kaldırımda bir arkadaşıyla oyun masasında görmüş. Altmışaltı oynarlarmış... Kâtip, şeker tozlarını silkelediği lokumu yutmağa hazırlanırken, göz kırparak alaycı alaycı konuşurmuş:

— Enayi aidatını vermeseydi oyunumuzu oynayamayacaktık, patron...

İşçi, birden Selim'in omuzunu kavradı. Mezardan fırlamış bir ölünün eliydi bu sanki... Gözleri çakmak çakmaktı.

— Aidatımı verebilmek için, o gün evde çorba tenceremiz kaynamamıştı, dedi.

— Sanduka mı? Bok canına! diye homurdandı. Yuttukları lokum, işçiyi sömürenleri bir gün tıkayacak, buna inan; dedi.

Sendika başkanı, Selim'in gözü önüne geldi. Sendika gelişmiş, başkan palazlanmıştı. Artık işçi aidatı ile lokumuna altmışaltı oynamıyordu. Lüks bir kaptıkaçtısı vardı. O fabrikadan bu fabrikaya koşuyor, o toplu sözleşme masasıyla bir başka toplu sözleşme masası arasında mekik dokuyordu. Nutuklar atıyordu. Kurnazdı kâfir: Ünlü ses sanatçıları nasıl programın en sonunda sahneye çıkarsa, başkan da önce sendikanın en küçük, en önemsiz kişilerini konuşturur, bunlar bitince kürsüye gelirdi. Bu oyunla kalabalığı şoke ederdi aklınca... Kötü horoz resimleri yapan bir ressam da atölyesine canlı horoz sokturmamak için uşaklarına emir verirmiş ya!... Bir çalgıcı da, kendisinden önce en kötü çalgıcıları dinletirmiş ya!

Selim, bir toplantıda, başkan konuşurken kulağı dibinde fısıldanan sözü hatırladı ve güldü:

— Götünün kusurunu bilmez, lahana yer! diyordu.

"Bir gün her şey düzelecek, dedi kendi kendine... Umut, uyanık adamın düşü imiş..."

Yeni işçi kanunlarını düşündü. Ama "Atinalılar buğdayla kanunu buldular. Buğdayı kullandılar, kanunu unuttular" diyordu bir filozof.

Kongrede sendika yönetim kurulu devrildi. O cerbezeli başkan bile tutunamadı. İşverenlerle, işçi zararına sözleşmeler yaptığını suratına vurdular.

— Yalan! dedi.

— Ateş olmayan yerden duman çıkmaz! dediler ona...

Uyanık bir işçi:

— Yellow-Dogs! diye, oturduğu yerden haykırdı.

— Sarı itler, diyordu; sen de onlardan biri oldun... İşverenle anlaştın... Sen de sarı sendikacı oldun...

Başkanın bir adamı, işçinin üzerine yürüdü:

— Canına ezan okurum, dedi.

Sesler birbirine karıştı.

— Cart kaba kâğıt!

Ve pandomima koptu. Gürültü sona erip seçim yapılınca gördüler ki, uyanık işçi Cumhur Ünal yeni yönetim kurulundaydı.

"..." fabrikasının ustabaşısı Cumhur, bir hafta sonra sendika başkanlığına getiriliyordu. Kendi kendisini yetiştirmiş bir gençti bu... Pırıl pırıl siyah gözlerinde, yarının mutlu kıvılcımları tutuşuyordu.

— İlk işim, İngilizlerin Yellow-Dogs dediği "Sarı İt"lerle boğuşmak olacak Selim Ağabey, diyordu; hiç değilse bizim iş kolumuzda bunları temizlemek gerek...

Selim, yeni başkanla çabuk anlaştı. Onun başarısı için bütün gücü ile çalışacaktı.

İşçi kanunlarından yakınıyordu Cumhur sık sık...

— Bu kanundaki bir açık kapı yüzünden, yedi yıl önce oyuna geldim! diyordu.

Büyük bir fabrikada işçi imiş. Üye olduğu sendika:

— Çalıştığın yer kalabalık, demiş; bize ne kadar çok işçi yazdırırsan o kadar güçleniriz...

— Ya tutumumu işveren iyi karşılamazsa?... Ya beni kapı önüne koyarsa? demiş.

— Olamaz öyle şey, demişler...

— Neye?

— Kanun var, sendikalı işçi, iş saatleri dışındaki sendika çalışmaları yüzünden çıkarılamaz. Kanun koruyor.

Kolları sıvayan Cumhur Ünal, kısa bir süre sonra korktuğuna uğramış. Patron onu kapıya koyuvermiş.

Koşmuş sendika başkanına...

— Hani, demiş; kanun koruyordu?

— Ne oldu?

— Beni işimden ettiniz.

— İnceleyelim, bir hafta sonra gel, demişler...

Bir hafta sonra sendika başkanı onu asık suratla karşılamış.

— İşime alınacak mıyım başkan?

— Hayır...

— Peki ama, kanun beni korumuyor muydu?

— On altıncı madde, demiş başkan; on altıncı madde...

— Neymiş o?

— İş yerinde bilerek işi bozan, ustabaşılarına karşı gelen işçiyi kapı dışarı etme hakkını işverene işte bu on altıncı madde veriyor...

— Kimseye karşı geldiğim görülmedi...

— İşverenin iddiası böyle... Tanıkları var...

— İşi sabote etmedim...

— Deliller toplamış patron...

Başkan fazla konuşmamış. Yan odaya geçmiş. Arkasından bağırmış Cumhur öfke ile:

— Başkanlık kiiim sen kim! Senin paçanı çekecek halin yok!

— Kanunlardaki açık kapılar, diye gülüyordu Cumhur; bu açık kapılar ne zaman kapanır biliyor musunuz Selim Reşit Bey?

— Biliyorum: Okumuş, bilinçli bir işçi topluluğuna kavuştuğumuz gün...

— "..." işvereni çetin ceviz, dedi Başkan Ünal; Selim Ağabey, göster kendini.

Bu çetin cevizden, genç organizatörle bir gün randevu aldı. Sendika lafı bile adamı ürpertiyordu. Sendikanın "cüzdanı hafifleteceğine" inanıyordu.

İşyerinde onları iyi döşenmiş bir salona aldılar. Patron kadife bir koltuğa yaslanmıştı. Günde on saat çalıştırıp ayda 225 lira ödediği işçinin çalınmış hakkı vardı bunda...

Selim: "Patrona diken olmalıydı kadife koltuk!" diye düşündü.

— Efendim, diye söze başladı; sendikamız bu sanayi branşında tek sendika durumunda...

Adamın ağzından girip burnundan çıkmalıydılar. İşveren başını salladı, sigarasını dumanladı. Kokusundan belli ki, en pahalı bir Amerikan sigarası...

— Yeni kanunları biliyorsunuz...

Şişman bacağını oynattı, göbeğini okşadı.

— İşçileri temsil eden sendikalar, bu kanunlar gereğince işverenlerle bir masaya oturup işçi haklarını pazarlık konusu yaparlar...

— Ben işçimin her hakkını veriyorum, dedi ve sigarasının mavi dumanlarını tavana üfledi.

— Efendim, sosyal esprisi kuvvetli bir işveren olduğunuzu biliyoruz...

Patron "öyledir" der gibilerden başını salladı. İşçisinin ağzına bir zeytin verip altına tulum tutan cinsinden bir "baba" olduğunu bilmiyor değildiler. Ama gene de Selim:

— İşçi babasıdır, diyorlar sizin için piyasada... dedi.

Cebinden bir paket çıkardı patron... Kokulu Amerikan sigarası değil, birinci...

— Buyurmaz mısınız?

O Cameli, organizatörler Birinciyi içlerine çektiler. Konuşuyordu patron:

— İşçilerimle bir aile yuvasındaki kadar içli-dışlı çalışırız, diyordu. İzin isterler, veririm. İşe on-on beş dakika geç kalırlar, göz yumarım.

Selim: "Çıkarı uğruna işçi ahlakını bozduğunu, memlekete işgücü kaybettirdiğini saklamıyor," diye düşündü.

— Ücretlerini sık sık arttırırım...

— Çocuk zammı?... Çocuğu doğana yardım? Patron kadife koltuğundan kalktı.

— Hayır, dedi.

— Siz ki bir işçi babasısınız!

— Yurdumu severim, dedi.

— Ama, çocuk zammı ile yurt sevgisi...

Ağızlarını kapamak ister gibi tombul elini uzattı:

— Bakın açıklayayım, dedi; ben de işçime çocuk zammı veriyordum. Çocuğu doğana yardım yapıyordum. Kaldırdım bu usulü... Neden mi?

Anlatmasını beklediler merakla...

— On yıllık bir işçim var, dedi; tam on yıldan beri her yıl bir çocuk doğurtur karısına...

— Kurnaz adam, diye öfkeli öfkeli güldü; on çocuk için zam ödetiyor şimdi bana... Her birinin doğumunda yaptığım yardımlar caba... On birinci çocuğu dünyaya gelmeden fabrikamda bu usulü kaldırttım. Hem de, doğrusunu isterseniz, ben doğumun kontrolünden yanayım...

Cüzdanının hafiflemesini istemiyordu.

— Evet, diye, ayağını yere vurdu; hem de şiddetle taraftarım.

"Oysa, diye düşündü Selim; yurdun toprağı altmış milyonu bile doyurabilir. İş ki çalışmayı düzene sokabilmeli..."

Kahveler geldi. Patronunki yaldızlı, kallavi bir fincan içinde... Onlarınki karşı hanın çaycısından...

Kahvesini yudumladıktan sonra gene konuştu:

— İşçilerimin bütün isteklerini yerine getirdiğime göre... Onlarla bir aile hayatı yaşadığıma göre, sendikaya üye olacaklarını sanmam...

Sigarasından bir nefes çekti:

— Bununla beraber hürdürler, sendikanıza üye olabilirler isterlerse... Madem ki onlarla görüşmek arzusundasınız, hay hay...

Zile bastı. Gelen hademe ile fabrika şeflerinden birini çağırttı.

— Beyler işçilerimizle görüşmek isterler, dedi; ilgi gösteriniz. İşçileri öğle paydosunda yemekhanede toplayarak kendileriyle görüştürünüz.

Genç organizatör ve Selim, patronun şefe gizlice göz ettiğinin farkına vardılar. Şefin işçilere neler söyleyeceğini biliyordular:

— "Bana bakın çocuklar, diyecekti onlara; şimdi yemekhanede toplanacaksınız. Sigortadan mı, maliyeden mi nedir iki adam gelmiş. Sizlerle konuşacaklar. Sorarlarsa "biz halimizden memnunuz, işverenimizden memnunuz" deyin. Yoksa karışmam! İşveren, topunuzu birden kapının önüne koyar."

Az sonra işçilerle başbaşaydılar. Selim Reşit:

— İşçi kardeşlerim, diyordu onlara; batılı ülkelerin hepsinde sendikalar gelişmiş, işçilere yararlı olmaya başlamıştır. Oralarda sendikaya girmeyen işçi kalmamış gibidir. Afrika'da yaşayan

"Mau Mau"lar bile sendikalı olmuşlardır. Sendikaların ilk amacı, işçilerle işverenler arasında sosyal barışı kurmak, kardeşlik havası yaratarak üretimi arttırmak, üyelerini kârdan faydalandırmaktır. Sendikalı olursanız, ücretleriniz artacak, evlendiğiniz zaman, çocuğunuz olduğu zaman sosyal yardım göreceksiniz. Tanrı gecinden versin ya, ölürseniz çoluğunuz çocuğunuz sokakta yüzüstü kalmayacak.

— Gökten deve yağsa bir tüyü bize düşmez! diye bir laf geldi kalabalıktan... Selim aldırmadı:

— Bütün bunlara karşılık, sendikaya ayda beş lira aidat ödeyeceksiniz...

İki yüz işçi birbirinin yüzüne baktı. Onları sendikaya kazandırmak zordu. Her zamanki oyuna başvurmalıydı. Her kongrede, yönetim kuruluna seçilmek isteyen delegeler gibi, Sosyal Sigortalar Hastanelerine çengeli takmalıydı.

— İşçi kardeşlerim, dedi; şu Sigorta Hastanelerinden konuşalım mı biraz da!

Kalabalık kımıldadı. Gözler öfkeli öfkeli parladı.

Başlar sallandı.

— Sigorta Hastanesi mi? Neuzübillâh! diye homurdananlar vardı.

Selim:

— Düşünün kardeşler, dedi; sabah karanlığı hasta hasta işyerinizin yoluna düşüyorsunuz. Ötekine berikine yüzsuyu döküp vizite kâğıdı alıyorsunuz. Dispanserler mahalâkallah... Saatlerce bekletirler sizi doktor kapılarında... Sızlanacak olsanız terslerler... Ekmeğinizden katığınızdan kesip ödediğiniz bunca prime karşı... Can çekişseniz umursamazlar. Üstelik horlanırsınız. Değil mi böyle?

— Hem de nasıl!

İşçiyi can alıcı yerinden yakalamıştı.

— Sendika, Sigorta Hastanelerinde sizleri insan yerine koyduracak güçtedir. Hasta işçiyi tersleyecek doktorun vay başına!

Selim içinden "Sigorta Hastaneleri devlet içinde devlettir. Ona söz, hele diş geçirmek sendikanın haddi mi?" diyordu.

— Dahası var, diye devam etti; ev sahibinizle tartışırsınız. Adam sizi haksız yere evinden atmaya kalkışır. Çoluğunuz çocu-

günuzla karda yağmurda sokakta kalmamak için avukata koşarsınız. En küçük avukat bile bin liradan kapı açar. Sendika ise, üyelerinin yardımına koşmak için çifter çifter avukat tutar... Bütün bunlara karşılık ayda beş lira...

Patron, yemekhane kapısında durmuş Selim'i dinliyordu. Tam zamanıydı:

— Sayın işvereniniz, sendikaların yurda ne kadar gerekli bulunduğunu, işçilerin sendika çatısı altında toplanması zorunluğunu az önce büroda bize bildirdiler...

Selim, ayaklarının ucunda yükselerek patronu gösterdi:

— Değil mi beyefendi?

Patron, sigarasının dumanını burnundan çıkararak kafasını salladı.

— İşvereniniz de sendikaların faydalı olduğuna inanıyor, dedi Selim; bizden çok daha görgülü olduklarını bildiğimiz için, bu konuda sizlere birkaç söz söylemesini kendilerinden diliyoruz.

Patron şaşkındı. İki yüz çift gözün baskısı altındaydı. Sendikaların zorunluğu üzerinde konuşmalıydı. Öyle yaptı.

"İşte bir Sokrates oyunu, diyordu Selim içinden; fikrine karşı olanı allem edip kallem edip kendi düşüncesini desteklemek zorunda bırakmak!"

Başarı büyük olmuştu. Bir anda yüz yirmi üye kazanmışlardı.

Fabrikadan çıkarken, bahçedeki nergisler gözlerini yaşarttı Selim'in:

Hıdrellez günlerinin arefesinde anası, geceleyin bahçeye sapları aynı boyda iki nergis asardı. Hızır o gece oradan geçerse iki çiçekten birinde bir işaret olurmuş. Birinin sapı küçülürmüş.

Çiçek saplarından birini küçük bulabilmek için bütün gece dua ederdi anası...

Bir Hıdrellez sabahında onu sevinç içinde görmüştü: Nergis saplarından biri küçülmüştü. Hızır bahçelerine uğramıştı.

Hızırın o yıl evlerine hayrı dokunmasını boşu boşuna beklemişti anası.

Bu fabrikanın Hızır Aleyhisselamı "sendika" olmalıydı.

Amerikan Viskonsülünün, konuk salonunda verdiği kokteyl partide, sendikaların başkanlarından ve yöneticilerinden bir çoğu vardı. Kokteyl, Amerikan İş Federasyonu'nun çağırısı üzerine Amerikan sanayi şehirlerini dolaşan yedi sendika başkanının yurda dönüşü dolayısı ile veriliyordu.

Bir kaç işçi mahallesini satın alacak değerde kristal avizenin altındaki sofra göz kamaştırıcıydı. Bir sendika başkanı:

— Kuş sütü eksik! diye şapırdandı. Biri:

— Bizim süt yok! dedi. Rakı arıyordu masada... (Viskonsül, en kısa zamanda bu eksiği tamamlayacak kadar zekiydi!)

Kartvizitindeki adına bir de "sendikatör"lük takan genç sendika başkanı, bir ay süren Amerika gezisini ballandıra ballandıra anlatıyor bir köşede... Elinde viski dolu bardak... Başkanın konuşmaları, striptizci bir bar artisti gibi gittikçe açık saçıklaşıyor. Bir striptizci nasıl önce robunu, daha sonra kombinezonunu, daha sonra sütyenini ve en sonunda külotunu çıkarıp atarak şallak mallak kalırsa... Bir Amerikan yosmasıyla geçirdiği geceyi anlatmaktadır genç sendikatör... Hafiften söz şakaları, elle sarkıntılıklar, çimdikler, yatak âlemi!

Selim, bu sendikanın iş kolundaki bir fabrikada işçilerle geçen gününü hatırladı. Bir öğle paydosunda düşmüştü aralarına... Çoğunun kazancı ayda üçyüz lirayı bulmuyordu. Çoğu, daha tapusunu bile alamadığı, her an yıktırılma korkusu içinde yürek çarpıntıları geçirdiği gecekondusunda altı can besliyordu.

Biri sözünü bitirmeden öteki başlıyordu:

— Üstümüzdeki elbiselere bak, abi, bunlar güya iş elbisesi... Yama tutturamıyoruz gayrı...

— Yediğimiz yemekleri patron yese, hastanelik olur alimallah... En azından iki ay kalır hastanede.

— Patron iki-üç aylık sözleşme yapar işçisiyle... Üç ay doldu mu, pabuçlarını çevirir, kor kapının önüne seni... Tazminat ödememek için bu da bir patron oyunu, senin anlayacağın...

— Sular bile akmaz fabrikada... Musluklar suratımıza hırlar, patronun adamı ustabaşı nasıl hırlarsa... Şafii köpeğine dönmüş

kapkara suratla gideriz evlerimize... Çoluğumuz çocuğumuz değil, mahallede oturanlar bile bizi tanıyamaz... Bereket, urubalarımızdaki yamaların rengine... Avuç büyüklüğünde bu yamalarla bizi birbirimizden ayırırlar abi, Allah seni inandırsın...

— Şu ayaklarımıza baksana! Altları göz göz salapuryalar...Delik mavnalar gibi su alır... Sağanakta değil, ahmak ıslatanda bile evimiz kevgir...

— Patron, lokantalardan çuvallar dolusu toplattığı artık ekmekleri sürer önümüze...

— Yemeklerimize yağ bile katmazlar... Bazen imansız peynir...

— İşe beş dakika geciksen içeri almazlar. Sapartayı yemekle kalsan iyi, gider gündeliğin... Fabrika müdürü Allah yarattı demez vallahi...

Koro halinde konuşmuşlardı:

— İnsanlıktan çıktık abi, demişlerdi; insanlıktan çıktık...

Yaşlı bir işçi mırıldanmıştı, iman tahtasını döve döve:

— Allahın undurmadığını peygamber sopa ile kovarmış...

Ufak gözleri, tek göz kondusunun pencere camları gibi donuk, kirliydi. Kulübesinin camından dünyaya, insanlara nasıl bakarsa, fersiz gözleriyle de öyle bakıyordu: Ürkek, kuşkulu, tasalı...

— Patrona göre işçi sapı silik adamdır, abi... Hepimiz baldırı çıplak, hepimiz birer serseri... Bize ekmek, iş vermese sanır ki gebeririz açlıktan...

Fabrikadan çıkarken, bir kalabalık görmüştü kapıda... Bir işportacıyı çevreleyen insanların umursamazlığı içinde bir kalabalık...

— Ne var, ne oluyor! diye sokulmuştu. Yangaboz bir işçi büsbütün çarpıtmıştı kendini:

— Tutarga! diye omuz silkmişti.

Yaşlı bir kadın uzanmıştı toprağa boylu boyunca... Çırpınıyordu. Ağzı köpürmüştü. Surat, cenaze suratı...

— Polis çağıralım! demişti Selim...

Gülmüşlerdi:

— Boşver, demişlerdi; bir şeyciği kalmaz az sonra... Arada bir tutarağı tutar Hanife'nin... Bizim de tutarağımızın zararı kendimize işte...

Bir başkası:

— Kadın faridi gayrik, demişti; dile kolay, yirmi yıl bu fabrikada yıprattı kendini... Onu kapının önüne koyacakları gün yakın...

Bir işçi dudaklarını kıvırmıştı:

— Ölecek, demişti; dinlenecek kadın... İşsiz kaldığı günler dinlenir işçi takımı... Bir de ölünce... İlkinde hem midesi, hem barsakları dinlenir açlıktan... İkincisinde tüm bedeni...

Selim Reşit'in yüzüne bakmıştı:

— Yalan mı arkadaşım? demişti.

Gene o fabrikada, dertli bir işçinin anlattığı olayı hatırladı: Çocuğunun ağırlaştığını haber vermişti karısı fabrikaya gelip... Günlerdir yatak yorgan yatıyordu. Ustabaşı, yüreği kısırlaşmış bir herifti:

— Gidersen gündeliğini kaybedersin, keyfin bilir...

Gidememişti evine... Bir gündeliğini kaçırırsa, çocuğunun ilaç parasını nasıl denkleştirirdi?

Akşam karanlığı evine döndüğü zaman donup kalmıştı:

Yirmi beş numluk ampulün güç aydınlattığı basık odada, ince döşeğe kapanmıştı karısı... Çocuğunun ölüsü üzerinde yüreği katılmıştı.

— Wat Are you Talking abaut Merry merry so?

Viskonsül, elinde viski bardağı ile yanlarındaydı. Dört sendika başkanı, 32 rekat namaz kılmış Müslümanlar kadar yorgun, sallanarak ayağa kalktı bağdaş kurup oturduğu halıdan... Amerika görmüş sendikatör, viskonsülün Türk tercümanına soruyordu:

— Ne söylüyor?

— Diyor ki Mr., incelemelerinizden çok faydalandığımızı pırıl pırıl gözlerinizden okuyorum... Amerika'dan Türk işçisine, Türk sendikasına, Türkiye'ye kim bilir neler getirdiniz!

Ters pers olmuşlardı. İçlerinden biri, kadın maceralarını çırılçıplak bir dille ballandıra ballandıra anlatan arkadaşını dürttü. Yılışık yılışık güldü:

— Gâvur nereden duymuş araba getirdiğimizi? Amerika gör-

müş dört sendikacı bulanık gözlerle birbirini süzüyor, birbirine soruyordu:

— Benim televizyon getirdiğimi de duymuş olmalı. Hık...

— Çamaşır makinemi... Hık... Hangi casus yumurtladı bu gâvura?

— Taaa Amerika'ya, dünyanın öbür ucuna gitmişiz... Eli boş mu dönecektik yani!

Viskonsül, sigara paketini uzattı misafirlerine... Biri daha önce davranmak istedi ve elini cebine attı. Arkadaşları, bakışlarıyla onu azarladılar ve fısıldadılar:

— Foyamızı ortaya vuracaksın lan! Masadan Amerikan sigarası aşırdığımızı... Çek elini cebinden...

Viskonsülün paketine dört el birden uzandı. Filtreli, kokulu sigaralardı bunlar...

— Thank you Mister Bay Konsolos...

— Thank you very much...

Sendikatör başkan, Türk tercümana diyordu ki:

— Söyleyiniz Mister Bay Konsolos Beye, cavalacoz değil gördüklerimiz... Amerika'da çok şey öğrendik. Amerikan sendikalarının nasıl çalıştığını... Hık... İşçiye nasıl faydalı... Hık... Olduklarını gördük...

Arkadaşının zembereği boşalmıştı. Bir ara dirsek attı:

— Göreyim seni, karıları çırılçıplak nasıl soyduğunu, yatak cümbüşlerini de anlat...

Ciddileşti ve tercümanı tersledi:

— Dediklerimizi sakın ola ki Mister Bay Konsolos Beye anlatmayasın... Külahları değişiriz yani...

Viskonsülün karısı, çiklet dağıtıyor misafirlerine... Güzel bir kadın... Sendikacılar (kendi uydurma deyimleriyle sendikatörler), bakışlarından belli ki, bu güzel kadına hayallerinde striptiz yaptırmakta...

— Thank you very much, Miss...

— Thank you Miss...

Sendikatör başkanlardan biri, arkadaşlarını uyardı:

— Yahu, ayıp ettiniz be!

— Neye?

— Kadının direk gibi kocası var... Miss. değil o, Mrs.

— Mis gibi kadın ya! Kocası da surat düşkünü... Sendika başkanlarının ağızlarında şimdi birer çiklet... Geviş getiriyorlar habire... Selim: "Ama, daha az tiksindirici bu çiklet, diye düşündü. İşçi hakkı, sosyal adalet laflarını ağızlarında geveleyecekleri ne bir inek gibi geviş getirsinler daha iyi..."

Cumhur Ünal'la Selim; Amerika Viskonsülünün kokteylinden çıktıkları zaman saat yirmi biri geçiyordu. Başkanın durgun bir hali vardı. Cipin tentesinde yağmur damlaları pıtırdıyor.

— Viskiyi fazla kaçırmış olacaksın, dedi Selim... Cumhur direksiyona baktı:

— Korktun mu? dedi... Değil Selim Ağabey, diye iç geçirerek konuştu; iğrendim bizimkilerden... Amerikalı düpedüz alay etti hepimizle...

— Ama herif haklı...

— Herif haklı, dedi Cumhur...

Gaza bastı. Cip zıpladı. Sendikada yapılacak işler vardı.

Kapıda bir kadınla karşılaştılar.

— Kimi arıyorsunuz?

— Sendika başkanını...

— Benim...

— Cumhur Ünal Bey mi?

— Evet...

Kadın, Cumhur'un bileklerine sarıldı. Sokak lambasının aydınlattığı ıslak ve soluk bir yüz gördüler. Mumyalaşmış bir surat... Hafiften çiseleyen yağmur mu ıslatmıştı? Ağlıyor muydu?

— Ben Mehmet'in karısıyım, dedi. Kısık, hıçkırıklı bir konuşması vardı kadının...

— Mehmet Polat'ın... diye ekledi.

Mehmet Polat, sendikanın Bakırköy şubesi yöneticilerindendi.

— Polat üç gündür ortada yok, Cumhur Bey...

— Polat kayıp mı?

— Üç gün önce çıktı evden... Bir daha da dönmedi Polat'ım... Yer yarılıp içine girdi...

— Tuhaf şey, diye, kırışan alnını kaşıyordu Cumhur:

— Nereye gidebilir?

Kadın omuzlarını kaldırarak başını yana eğdi:

— Bilmiyorum...

— Polise başvurdunuz mu?

— Yooo... Bekledik döner diye... Bekledik iki çocuğumla üç gün üç gece... Gözlerimizi kırpmadan... Ağzımıza lokma komadan... Bir cinayete kurban gitmiş olmasın?

— Yel alsın ağzından...

— Yanında üçyüzelli lira vardı, diye anlattı kadın; işçilerden topladığı aidat parası... "Bir kazaya uğramadan para, götürüp sendikaya teslim edeyim," diyordu. Evimiz baykuş yuvası çünkü... Ne kapısına güvenebilirsin, ne penceresine...

Cumhur Ünal Selim'e döndü:

— Çevredeki karakolları dolaşalım, Selim Reşit Bey, dedi.

Kadını cipin arkasına oturttular. Saat ilerlemişti. Yağmur sisleşmişti. Direklerde ampuller meraklı, tasalı birer göz gibi sanki üzerlerine uzanıyor, üzerlerinden geçiyordu.

Uğradıkları ilk polis karakolunun nöbetçisi, kapıda bir cip görünce salta durdu. Arabadan iki siville bir kadının indiğini görünce de gevşedi. Şimdi onda bir kibir, bir azamet! Cumhur bıyık altından gülerek fısıldadı:

— Burnunun yeli harman savuruyor yahu!

— Son üç gün içerisinde vukuat defterimizde önemli bir olay görünmüyor, dedi, "..." karakolunun nöbetçisi... Yankesicilik, ırza tecavüz, fiili livata, zorla kız kaçırmaya teşebbüs, gene ırza tecavüz, bir daha...

Dolaşıyorlardı. Arkalarında kadın, durup durup hıçkırıyordu:

— Ne de evine bağlı bir erkekti Polat'ım! Gün ağarmadan, gece karanlıklarında yayan yapıldak fabrikanın yolunu tutardı, otobüse, dolmuşa para vermesin diye... Tek, otobüse vereceği parayla evinin bir ihtiyacını karşılasın diye...

— Hanım, gözü sidikli olma böyle... Polat'ı sağ salim bulacağız...

Üçüncü karakolda ipin ucunu yakalamışlardı. Kır saçlı, ayıboğan bir komiser, sigara ve soba dumanından is bağlayan, bel vermiş tavana gözlerini dikip bir zaman hafızasını yokladı. Sonra:

— Topkapı ile Edirnekapı kavşağındaki asfaltta bir kaza olduğunu duydum, dedi, "..." karakolu bir yaralı bulmuş koma halinde... Gureba'ya götürmüşler.

Gene düştüler yollara... Hastane kapıcısı ters bir herifti. Nöbetçi doktor onları azarladı:

— Gün çuvala mı girdi? Yarın gelin, dedi...

Uykusu kırıldı diye öfkelenmişti. Yatıştırmasaydılar bayrakları açacaktı Polat'ın karısı...

Cumhur Ünal, kadın ve Selim ertesi sabah Gureba Hastanesi'ndeydiler. "Efendi" adamdı başhekim... Araştırmalardan sonra öğrendiler ki, üç gün önce kavşakta bir trafik kazası sonucu yaralanan ve hastanede ölen kimsesiz işçinin adı Hayrettin Güneş'tir.

Polat'ın karısı hastane kapısında bekliyordu. Cumhur:

— Kazada yaralanıp ölen başkası, dedi. Hayrettin adında bir işçi... Hayrettin Güneş...

Kadın heyecanla sordu:

— Hayrettin mi? Hayrettin Güneş mi?

— Hayrettin Güneş... Üzerinde nüfus kâğıdını bulmuşlar... Yerini yurdunu öğrenemediklerinden, düne kadar bekletip bu sabah gömmüşler zavallıyı...

— Kandırıyorsunuz beni, dedi kadın; Hayrettin Güneş'i dün gördüm.

Kaçırmış mıydı? Acıyarak yüzüne baktılar.

— İnanmazsanız sorun çalıştığı fabrikaya... Hayrettin yaşıyor...

"..." fabrikası personel şefini aradılar telefonla... Telefonun öbür ucunda bir ses:

— Ben Hayrettin Güneş, diyordu.

— Yahu sen ölmüşsün....

— Biz çoktan öldük abi... Kimsin?

— "..." sendikasından Selim Reşit...

— Tanıyamadım... Hayırdır inşallah...

— Sen ölmüşsün, Hayrettin; dedi Selim gülerek, sen ölmüşsün Gureba'da...

— Acı patlıcanı kırağı çalmaz...

— Bırak alayı... Gureba'da ölen bir yaralının üzerinde nüfus kâğıdın çıkmış.

Telefonun öbür ucundaki ses kesildi.

— Allo, allo...

— Allooooo...

— Yahu, Polat olmasın ölen? diye, birden boğuk boğuk cızırdadı telefon...

Selim:

— O olabilir mi? dedi.

— Nüfus kâğıdım ondaydı, üstünde bulunca ben sanmış olacaklar...

Selim telefonu kapattı:

— Polat'ın karısı haklı, dedi Cumhur'a; Hayrettin Güneş yaşıyor...

— Hayrettin'e ait nüfus kâğıdının ölenin üzerinde işi ne?

Selim, kolundan çekerek onu kadından uzaklaştırdı. Başkan:

— Amma da tuhaf, diyordu; şimdi nasıl çıkacağız bu işin içinden?

— Mezarı açtırırız...

— Açarlar mı?

— Açarlar... Mesele mezarın yerini öğrenmekte...

— Hastane kadavracısını bulalım öyleyse...

— İyi akıl ettin, başkan...

Kadını kapıda bırakıp, kimse görmeden daldılar hastanenin bodrum katına... Bir geminin makine dairesine benziyordu bodrum... Stim kaçıran kalın borular ötüyor...

Bir kapı açıldı. Bir ses duydular:

— Çabuk ol, başka işler var... Kokacaklar nerdeyse...

Kapıda bir adam belirdi.

— Araba hazır Halim Ağa, dedi; benim için beş dakika... Attık mı çukura, tamam! En çok yarım saat sonra burdayım...

Bu, avluda rastladıkları çift atlı arabanın sürücüsüydü. Atların yıllarca taşıdıkları kadavralardan farkı yoktu, öylesine sıska... Camları kırık arabanın sandukası simsiyah olmuş, mantarlaşmıştı.

— Bu sabah mezarlığa gönderdiğin bir ölüyü soracağız, Halim Ağa... dediler.

Adının bilinişine şaşmadı. Kadavralar taş masalarda sırtüstü yatıyordu. Beton döşemede bir kanlı bacak... Bir kesik baş... Selim'in tüyleri ürperiyordu. Nefesi duracaktı sanki...

Cumhur:

— Ne korkunç yer! diye fısıldadı. Halim Ağa şaşkın şaşkın suratlarına bakıyordu.

— Hayrettin Güneş'in ölüsünü hangi mezarlığa ve neresine gömdüler acaba? diye sordular: Kır bıyıklarının tellerini çekerek güldü ihtiyar...

— Şunlara bak... Kadavralar kafa kâğıtlarıyla mı girer bu odaya sandınız? dedi.

— .....

— Onların adını ben nereden bileyim?

— Bir tarafik kazası geçirmişti bizim adamımız...

— Ameliyat masasında ölen mi?

— Belki de...

— Duydum, dedi; komada getirmişler hastaneye... Ameliyat masasında kalıbı dinlendirmiş...

Öfkeliydi:

— Çıkacak cana cefa ne?

Sigara paketini uzattı:

— Tüttürmez misiniz?

Kadavralara saygısızlık olmaz mıydı? Kafalarından geçenleri anlamış gibi:

— Onlara dokunmaz, dedi; yakın, yakın hele... Cumhur Ünal:

— Ne tatlı adam bu! dedi içinden...

Halim Ağa işi ile uğraşırken:

— Arabacının dönmesini beklemeniz gerek, diye konuştu; az önce çıktı, belki rastladınız...

— Rastladık kapıda... Yarım saatte dönerim, diyordu...

— Döner, döner... Çalışkan adamdır Aptullah... O gelinceye kadar ben de şunların işini bitireyim...

Kadavraları taş masadan kaldırıyor, yerde hazırladığı bir çuvalın üzerine yatırıyordu. Çuvalı sarıyor, baş ve ayak uçlarını iple bağlıyordu.

— Kefenle gömülmez mi bu ölüler? dedi Selim... Başını salladı, eğlendi:

— Yaşarlarken kıçlarında donu, sırtlarında mintanı yoktu bu zavallıların, dedi. Paraları pulları, kimseleri olsaydı düşerler miydi kadavra odasına?

— Amelikan bezini yaşayanlar bile bulamıyor, adamım! diye öfkelendi. Kaçımızın götünde don, sırtında mintan var ha? Söylesene bana...

Hem çuvala, hem konuşmasına bir düğüm attı:

— Ağzımın perhizini bozdurmayın bana, dedi. Arabacı mezarlıktan dönene kadar bir daha ağzını açmadı Halim Ağa...

Sürücünün yardımı ile Mehmet Polat'ı, çuval içinde gömüldüğü mezarından çıkardılar. Ona bir cenaze töreni yaptılar.

Polat'ın cenaze namazı kılınan camiye bitişik kahveden bir radyo sesi geliyordu. Müzik değil... Bir parti genel başkanı konuşuyordu. Hızlı kalkınmadan, milletin gönençliğinden, parlak gelecekten, sosyal adaletten, hak ve hukuktan söz ediyordu. Çuval içinde gömülenleri düşünüyordu Selim... Cumhur Ünal ona göz ediyordu:

— Geç efendim, geç... Boş fıçı çok langırdar...

Mehmet Polat'ın hikayesini daha sonra öğrendiler.

Elinde işçi aidatı üçyüz lira ile İstanbul'a doğru yürürken, meçhul bir otomobilin altında kalıyor. Her dakika yüzlerce arabanın geçtiği kavşakta, onunla ilgilenen çıkmıyor. Sonunda bir çöp kamyonunun şoförü acıyor. Ama, arabayı önce "..." karakolunun önüne çekiyor. Komada olduğu için ifadesini alamıyorlar. Üzerinde çıkan nüfus kağıdına göre işlem yapıyor, "vukuat defterlerini" dolduruyor ve gönderiyorlar hastaneye...

— Şimdi Polat'ın geride kalanlarını düşünmek gerek, diyordu sendika başkanı; ağlama ölü için, ağla diri için demişler...

Selim, işsiz geçen aylarda sağa sola borçlanmış, ev kirasını da ödeyememişti. Mal sahibi eşyayı haczettirip onları palas pandıras "kapının önüne koymuştu!"

Bir karyola, iki iskemle, bir tahta masa, Macide'nin çeyiz sandığı, üç beş parça kapkacak ve bir çuval kitapla sığınmışlardı bu Hasköy'deki eve... Kapağı oymalarla süslüydü çeyiz sandığının... İçinde ne vardı, belki karısı bile bilmiyordu. Selim, altında kimin yattığı belirsiz bir evliya sandukasına benzetirdi bu ceviz sandığı... Anasının da böyle bir ceviz sandığı vardı. Kapağını kaldırınca lavanta çiçeği, sabun kokardı.

Fuat liseyi bitirmiş, ama askerlik şubesi yakasına yapışmıştı. Apartımandan kapı dışarı edildikleri gün, Sivas'ın uzak bir köyüne yedek subay öğretmen gitti.

Bir çıkmaz sokaktaydı taşındıkları ev... Yaşantıları da öyle değil mi? Sürüklendikleri çıkmaz sokakta bocalayıp duruyordular.

Kör bir ampulün ışığında karısıyla karşılıklı akşam yemeğine oturdukları ilk gün, ikisinin de gözleri batıyordu. Lokmalar boğazlarına duruyordu.

Selim:

— "Her ailenin, her insanın yaşantısında sıkıntılı günler olmuştur, diye kendisini, karısını avutmaya uğraşıyordu; elbet bir gün eski işimize döneceğiz, eski yaşantımıza kavuşacağız... Gülme ile ağlama bir çıkın içinde demişler... İnsan bazen güler, bazen ağlar..."

Ertesi akşam, bir komşu karı-koca "hoşgeldin"e geldi tek odalarına... Taşındıkları 5 numaralı evin kiracısıydılar. Onları ağırlamak için ter döktüler. Oturtacak yerleri bile yoktu.

Basamakçı Adil Efendi şişko bir delikanlıydı. Oturuşu, konuşuşu, yürüyüşü ile tam bir kabadayı... Karısı Seher, on dokuzunda ya var, ya yok... Zayıf, ince kesim, ama güzel bir kadın... Tellibebek bir şey... En üst katın tek odasında onlar otururmuş.

— Yavrunuz yok galiba, demişlerdi.

— Yolda, diye Seher kırıtarak konuşmuştu; dört ay sonra çekeceğiniz var gürültümüzden...

Macide gülümsemişti:

— Hayırlısıyla dünyaya getirin yavrunuzu, demişti; onun gürültüsü bizi sevindirir...

— Sağol, teyze...

Adil obur adamdı. Üstlerinde salvolar başlayınca, onun eve döndüğünü anlardılar. Karyola somyasının telleri zangırdardı yellenince... Selim anasını hatırlardı: "Aç g.. osurmaz, tok g.. osurur!" derdi rahmetli...

Kısa zamanda içli-dışlı olmuşlardı Adil'lerle... Dermason fasulyasına bayılırdı Adil... Yaman bir particiydi. Aşağıdan yukarıdan atardı.

Kadınlar, evin dış temizlik işlerini sıraya koymuştu. Macide'ye sıra gelince, üç beş liraya kıyıp mahalleden kadın tutuyorlardı.

Güzel Seher, birinci katta taşlığı yıkarken, Japone entarisini dizkapaklarına kaldırır, eteğini beline sokardı. Biçimli bacaklarını göstermekten hoşlanan bir hali vardı.

Sofaları silerken, ayağının altına tahtabezini yerleştirir yerleştirmez pikabında en moda dans plağını döndürürdü. Twist yapar gibi, müziğe uyarak tahtaları ovardı. Kehribara benzerdi sofanın eski döşemesi... Seherin güzel ayaklarından mı, müzikten mi, twistten mi? Ne de kıvırırdı!

— Annem, mahallenin en iyi çiftetelli oynayan kadınıdır, diye övünürdü; onun gibi kıvıranı, göbek atanı ben görmedim...

Hiç bir düğünü kaçırmazdı Seher... Gökyüzünde düğün var desen, göğe merdiven kurmaya kalkar cinsindendi haspa...

Selim'in bahçede çıkırıklı kuyudan su çektiği bir gündü. Kuyu yanındaki erik ağacının tepesinden ansızın başlayan türkü ile şaşırmıştı. Başını kaldırıp bakmıştı. Apışarasına kadar her şey ortada! Güzel bacakları vardı Seher'in...

Bir zaman, kovayı boş çekip boş indirdi kuyuya... Onu doya doya seyretti.

— Selim Ağabey, kuyuyu kurutacaksın! diye göz kırparak eğleniyordu.

Bir akşam odalarının kapısı hızlı hızlı vuruldu. Gelen Seher'di:

— Macide Teyze, Selim Ağabey... Şu bizim "Can"...

— Tekir kedi mi?

— Evet...

Üzüntülüydü.

— Kuyuya düştü hayvancık...

— Eyy?

— Kedinin öldüğüne yanmam, mekruf oldu kuyu...

— Yani?

— Suyunu ne içebiliriz, ne yemeğe koyabiliriz...

— Çıkarırız leşini hayvanın kuyudan... dedi Selim.

— O bir şey değil, Selim Ağabey... Mekruf oldu kuyu...

— Kapatacak mıyız? Sakalar gibi ellerimizde kovalarla köşebaşındaki terkos çeşmesinden su mu taşıyacağız Seher?... Biliyorsun, Saka Hasso tenekesini yirmi kuruştan aşağı...

— Selim Ağabey, temizleyeceğiz kuyuyu... Kırk kova su çektin mi tamam...

— Yarından tezi yok, Seher...

Sabahleyin bahçedeydi Seher'le ikisi...

— İstersen, gene ağaca çıkıp erik topla sen! dedi Selim...

— Yağma yok! der gibilerden göz kırptı. Hoşuna gidiyordu bu delişmen kadın. Kendi kendine "Basamakçı Adil duymasın!" diyordu. Sağ gözünü sol gözünden kıskanan bir adam... Seher'i, kuyuda boğulan tekirden bile kıskanıyordu belki...

Odalarının karşısında yaşlı bir maliyeci otururdu. Defterdarlıkta küçük bir memurdu. Ama, altın çerçeveli gözlükleri, çizgisi bozulmayan ütülü pantolonu ile mahalleye bir defterdar kadar azametli gelir giderdi. Kuyu suyunu acı bulur, içemezdi karısı... Hasso'ya su getirtmek de keseye dokunuyordu. Maliyeci Eyüp Bey, gece yarısı el ayak çekilince yatağından kalkar, pijamasını giyer, su kovalarını kapıp çeşmeye giderdi.

Sokağın adı da bir hoş: "Emekyemez Çıkmazı." İşçinin en yoksulu, memurun en küçüğü otururdu burada... Muzibin biri, Yahudi tabutuna benzeyen daracık –iki metre bile değildi genişliği– sokağı sarakaya almak için bu adı takmış olacak.

Hani hamamlarda "otluk" dedikleri bölmeler vardır. Suratınıza vuran buğusu hamamotu ve kirli sabun kokar. "Emekyemez Çıkmazı"nın kokusu da bir otluk kokusu gibi dolar burnunuza...

Bu sokağın kavgalı kadınları, tükürürken birbirinin suratını rahatça bulabiliyordu, kaç defa gördü Selim... Maliyecinin karısını bir akşam, oklavanın ucuna bağladığı bir telle, karşı komşunun penceresindeki saksıdan kırmızı kırmızı karanfilleri aşırırken yakalamıştı. Çiçek uğruna hırsızlık bile mubahtı onun için...

— Çiçek sevmeyen, insan sevmez, derdi.

İki numarada çolak bir köfteci otururdu. Üç tekerlekli, camekanlı arabasıyla Kuledibi'ne çıkar, ocağını yakar, anlatılanlara bakılırsa, günde kırk lirayı doğrulturdu. En büyüğü dokuz, en küçüğü bir yaşında üç çocuğu ile gül gibi geçinirlerdi, rakıcılığı olmasa... Kuledibi'ndeki şarapçı dükkanlarında her gece papaz uçurmasa... Karısı, Meryemana kandili bir ışık altında Kapalıçarşı esnafına tentene örerdi.

"Emekyemez Çıkmazı," insanlarıyla, çirkef birikintileriyle, bozuk kaldırımlarıyla, oturak bozması çiçek saksılarıyla ilgi çekiciydi Selim için... Oraya "Körbarsak Sokağı" adını takmıştı.

Karşılarındaki evin üst katında gördüğü takkeli, entarili yaşlının şoför olduğunu zaten tahmin etmişti. Pencereden sarkmadan, sedirde kıçını bile kımıldatmadan Eyüp'e giden caddeyi seyretmenin kolayını bulmuştu emektar şoför... Pencerenin kenarına bir dikiz aynası yerleştirmişti. Seher onun için:

— Moruk Hindicihanı seyrediyor, derdi ve basardı kahkahayı...

Gerçekten de ihtiyar, bir dikiz aynasıyla, oturduğu pencere önünü cihannüma haline getirmişti.

Bir gece, üst katta oturan ailenin orta okullu kızı, yaş gününü arkadaşlarıyla bir arada kutlamıştı. Eski şoförün öfkesi görülecek şeydi:

— Balo mu var yahu? diye ciyak ciyak haykırıyordu; balo mu var yukarıda? Tepemde değirmen çevirmeyin, yoksa alimallah...

Ne yapabilir, diye düşünmüştü Selim... "Emekyemez Çıkmazı" birden Karaköy Meydanı'na dönmüştü: Eski şoför, kıyıda bucakta sakladığı klaksonu ha babam öttürmüyor mu?

Selim, Seher'i bir gün misafirini taşlıkta uğurlarken görmüştü. O ağır adımlarla merdiveni çıkarken, Seher, Hilton otelinin "Ruf" barındaki –o Raf diyordu– bir düğünü anlatıyordu bire bin katarak...

— E vallahi, Hilton'a gitmiş gibi konuşuyorsun Seher...

— Ne yalan söyleyeyim, Hilton'u görmedim doğrusu... Ama... Şeyini gördüm, hayatım...

— Neyini?

— Tuvalet kâğıdını!

Misafir kahkahayı basmıştı:

— Hem Hilton'a gitmedim, hem de tuvalet kâğıdını gördüm diyorsun!

— Bunda şaşacak ne var ayol! Süt babamın oğlunun karısı anlattı. Hilton'da bir baloya gitmişler. Çok affedersin şekerim, karnı burulmuş kadıncağızın... "Ve-ce"ye gitmiş. Orada görmüş de hayran kalmış tuvalet kâğıdına... Bir inceymiş, bir zarifmiş... Sekiz-on santimlik bir parçayı koparıp çantasına koymuş... Hilton'u görmedim ama tuvalet kâğıdını gördüm, şekerim...

Selim bir gece geç döndü işten...

— Selim...

— Hâlâ uyanık mısın Macide?

Lambayı yaktı. Karyolaya uzanmıştı karısı...

— Kendimi iyi bulmuyorum, Selim...

Gözlerini açarak karısına dikkatle bakıyordu. Macide, ikide bir avuçlarıyla göz kapaklarını ovuşturuyor, gülmekle ağlamak arasında bir sesle konuşuyordu:

— Her halde günlerim sayılı... Senden, oğlumdan ayrılacağım... Oğluma hasret gideceğim...

— Bırak bu sözleri, Macide... Sinirlerin bozulmuş gene... Çay hazırlayayım, içeriz karşılıklı...

Çaylarını içerken, Macide gözlerini Selim'in gözlerine dikti:

— Selim... Ben öldükten kaç hafta sonra evleneceksin?

— Çıldırmışsın, Macide... Sen yaşayacaksın... Yine birlikte iyi günler geçireceğiz...

Sustu, düşündü. Selim'in yüzüne bakarak gülümsedi.

— Yine saçmalar karıştıracaksın. Gülüşünden belli..

— Selim, açık söyle...

— Neyi?

— Onunla aranızda bir şey var değil mi?

— O kim?

— Adil'in karısıyla... Seher'le...

— Şu deli raziye ile ha! diye güldü; sen çıldırmışsın Macide...

Kara gözleri bir hekim aynasıydı sanki... Bir göz hekiminin oftalmoskopu... Selim'in gözlerine bakarken, kafasının içini okumak isteyen bir hal vardı onda...

— Yok, değil mi Selim? Yok değil mi?

— Yemin ederim ki ne onunla, ne de başkasıyla... Hasköye taşındıklarının üçüncü ayı sonunda, eve döndüğü akşam, karısının içi gülüyordu:

— Haberin yok, dedi; Seher kaçtı!

Sevincini gizlemeğe uğraşıyordu:

— Bir astsubaya kaçmış... Zaten hanidir sevişiyorlarmış... Çirkin bir adammış...

— Seher'den beklenirdi bu... Basamakçıdan ne haber?

— Ortalarda yok...

Basamakçı Adil, basamakları ters inmeğe başlamıştı.

— Seher hem de gebeydi, değil mi?

— Yaaa... Sahi...

— Astsubay, Adil'in çocuğunu da kabulleniyor demek?

Seher'in bu evden uzaklaşışı Macide'yi sevindirmişti. Belli etmemeğe uğraşıyordu ama çoktandır kıskançlıktan içi eriyordu adeta... Oysa, Seher delifişek, bayağı bir mahalle karısıydı. Macide'nin acısı karşısında sadistçe bir zevk duyduğu için Selim kendisinden utanıyordu.

Bir akşam, Basamakçı Adil evine döndü. Artık salvolarını duymuyordular. Gacır gucur ötmüyordu demir karyolanın somyası... Adil birdenbire değişmişti. Birdenbire süklüm püklüm olmuştu. Birdenbire paçası düşük bir adam haline gelmişti.

Bir gün, maliyecinin karısı, basamakları ağır ağır tırmanan Adil'i göz işaretiyle Selim'e göstererek fısıldamıştı:

— Yazık, bir parmak bal oldu âlemin ağzına...

Bir düşteydi Selim... Yarı karanlık salonda bir kadın Liszt'in sonatını çalıyordu. Bir çığlıkla uyandı.

— Üzerime gelme, diyordu Macide boğuk bir sesle; senden korkuyorum, Selim. Boğmak istiyorsun beni... Benden kurtulup Seher'le evlenmek istiyorsun!

Selim şaşırmıştı. Dışarıda yağmur vardı. Terli bir yüz gibi fiskeleşmişti sular camlarda... Sokaktaki olukların altında akşamdan bırakılmış su tenekelerinde damlalar... Liszt'in sonatı, bu damlalar...

Lambayı yaktı. Karısını görünce ürktü: Yüzü sapsarı, saçları dağınıktı. Hızlı hızlı nefes alıyordu.

— Korkulu bir düş müydü Macide?

Elleriyle suratını kapattı:

— Seni görmek istemiyorum, Selim... Öldürmek istiyorsun beni...

— Ben mi? Hasta mısın yoksa?

— Hasta değilim... Beni öldürmek istiyorsun... Ama niçin, Selim? Ben sana ne yaptım?

Aylardır süren sıkıntılar etkisini gösteriyor muydu? Ruhi bir depresyon muydu bu?

Yemeden içmeden kesilmişti günlerden beri... "Ağzımın tadı yok!" diyordu. "Yediklerim bana zehir gibi geliyor!" diyordu. Bütün sevdiklerinden tiksinti duyuyordu. Her şeyi çirkin görüyordu, en sevdiklerini bile... Eve dönüşlerinde kapıda kucaklaşırdı karısıyla. Gözlerinin içi gülerdi: "Seni öyle özlüyorum ki! Sensiz birkaç saat bana yıl kadar uzun geliyor," derdi. Eve gelmesini bile istemiyordu son günlerde... Düşman gibi görüyordu Selim'i...

Onu bir ruh doktoruna götürmeliydi.

Bir gece, sokak kapısında maliyecinin karısı karşıladı Selim'i...

— Hâlâ uyumamışsınız, dedi Selim; Bir şey mi var?

Kadın fısıldadı:

— Macide Hanım galiba hasta, dedi. Halini beğenmiyorum, karınızın... Beni ürkütüyor. Kusura bakma, yavrum... Karı-koca arasına girmek doğru değil, biliyorum... Ama...

— Aramızda bir şey yok, teyze...

— Dün, havagazı musluğu nerede, diye sordu... Havagazını kim kaybetti ki biz bulalım? diye güldüm.

— Kendisini zehirlemek mi istiyor dersiniz?

Kadın kollarını sarkıtarak omuzlarını silkti.

Selim korkuya kapıldı. İntihar etmek istiyordu Macide... Fakat niçin?

— Onu bir doktora gösterseniz Selim Bey...

Macide uyuyordu. Yavaşça soyundu, yanına uzandı.

Şangırtı ile gözlerini açtı. Macide pencereden yarı beline kadar sarkmıştı. Koştu, içeri çekti. Korkudan gözleri fırlamıştı kadının...

— Macide, Macide! Delirdin mi?

Camın kestiği ellerinden kan sızıyordu. Kanlı avuçlarıyla yüzünü kapatarak Selim'den uzaklaşmaya çalışıyordu:

— Çekilin, diyordu; bırakın beni; boğacaksınız beni... Öldüreceksiniz beni... Ne yaptım size?

Gürültüye komşular yetişti. Sırtlarında gecelik entarileri, başlarında takkeleriyle maliyeci ve karısı odadaydı şimdi... Daha sonra Basamakçı Adil, pijamasıyla...

— Yalvarırım size, dedi Selim; tutun Macide'yi...

Kendisini pencereden atacaktı. İntihar edecekti... Zor yetiştim... Telefonla doktor çağıracağım... Koruyun onu.

Bir saat sonra, "Emekyemez Çıkmazı"nın ağzında bir ambülans durdu. Camlar telaş ve korku ile sürülüyor, ışıklar yanıyordu. Pencerelerden başlar uzanıyordu:

— Yangın mı?

— Hırsız mı?

Gece bekçileri, düdükleriyle birbirine sinyal veriyordu uzaklarda... Ambülansın parlak farları önünde bir polis, beyaz gömlekli adamlara yol gösteriyordu. Telaşlı adımlarla yaklaşıyorlardı. Bakırköy Akıl Hastanesi nöbetçi şefi, bir uzman doktorla bir hemşire ve iki hademe yollamıştı.

İğne yaparak Macide'yi uyuttular. Polisin ve şoförün de yardımıyla bir sedye içinde ambülansa taşıdılar.

"Reaktif melankoli" teşhisi koydu doktorlar...

Ertesi akşam "Emekyemez Çıkmazı"na yürümüyordu ayakları... "Emekyemez Çıkmazı"ndaki bu evde, tek odalarında, onsuz nasıl yaşayacaktı? Üzüntülerini onun yanında unutur, çalışma ve yaşama gücünü ondan alırdı.

Bir kahveye girdi. Bir iskemleye çöktü. Dirseklerini dayayıp, zonklayan başını avuçlarının arasında sıktı. İşte şimdi Rodin'in "Düşünen Adam"ına benziyordu. "Kulakların çınlasın Recep!" diyordu. Akıl Hastanesi kapısına Rodin'in heykelini oturtmayı da hangi sivri akıllı akıl etmişti?

İki masa ötede oturan birilerinin, kendisini göstererek söyleştiklerini duydu:

— İkbal düşkünü, diyorlardı; ne oldum dememeli, ne olacağım demeli!

Gözleri yanıyor, batıyordu. Yaş içinde gözleri...

Bir şoför yanındakilerle gevezelik ediyordu.

— Sendika başkanı kurnaz, diyordu; işçiyi eğitirse ekmeğin elden gideceğini biliyor... Avantanın, bugünkü cümbüşün yerinde yeller eseceğini biliyor.

Sigara dumanı, sis halinde dolaşıyordu kahvede...

Orta yaşlı bir işçinin yorgunluktan ve uykusuzluktan kan oturmuş gözleri, bir otonun kırmızı stop lambası gibi, sisin içinde yüzüyordu:

— Dün bizi somuranlar patrondu, işveren vekiliydi, diyordu; şimdi bunlara bir de sandukacı eklendi... Tost olduk sizin anlayacağınız...

Kanlı gözlerini Selim'in gözlerine dikti:

— İkisi ortasında ezil babam ezil, dedi; pastırmalı tosta döndük bey, ama bir gün bu tost burunlarından gelirse hiç şaşma...

Şoför kahve telveleriyle kirlenmiş ağzını yayarak konuşuyordu:

— Her hafta bir ziyafet, diyordu; hem de gazinoların en lüksünde... Kimlere mi? Kendilerine!

— Yani? diye sordu Selim... Şoför:

— Başkan, başkan yardımcıları, genel sekreter, yönetim kurulu üyeleri... Ahbaplar, dostlar... dedi.

— İşçinin parasıyla... dedi Selim; bütün bunlar işçinin parasıyla... Korkmaz mı bu adamlar? Yaptıklarının hesabını yarın nasıl vereceklerini düşünmez mi bu adamlar?

— Şuna bak! diye alaylı alaylı Selim'in suratına dikti gözlerini şoför "şu enayiye bak!" demek istiyordu.

— Masrafı yapan da onlar, deftere geçirenler de... Bir hafta falanca Amerikalı sendikacıya ziyafet... Bir hafta falanca uzmana ziyafet... Bir hafta şuna ziyafet. Bunların adı konuk ağırlamasıdır defterde... İçki gırla... Rakı, bira değil haaa... Böyle adi içkilerin yeri yok başkanın sofrasında... Viski içiliyor, viski!

— Bunlar da eğitim masraflarından elbet! dedi Selim...

Şoför suratını kastı. Öfkelendi:

— Bozuk çalıyorsun, arkadaş! dedi.

Gözlerine pıhtı pıhtı kan oturan işçi pofurdandı durdu:

— Başkan benim paramla viski içiyor, dedi; çocuğumun süt parasını kesip verdiğim aidatla viski içiyor.

Selim'in suratına eğildi:

— Olur mu bu bey, dedi; olur mu böyle, olur mu?

— Olur, arkadaş, bu memlekette her şey olur... dedi Selim...

"..." sendikası başkanını hatırlıyordu. Bir gün sevinç içinde görmüşlerdi başkanı. Kabına sığamıyordu. Etekleri zil çalıyordu.

— Sendikanın ikiyüzbin lira grev fonu var ya, diyordu.

— Eyyy...

— İşleteceğim parayı... Nemalandıracağım...

Yönetim kurulu üyeleri soruyordu:

— Ne edeceksin patron?

— "Güzeliş" manifatura mağazasını bildiniz mi?

— Bildik...

— Oraya vereceğim... Yüzde on faizle...

— Yüzde on!

— Yaaa... Yüz liraya tam on lira! Varın hesaplayın, ikiyüzbin lira yılda ne para getirecek sendikaya...

Yönetim kurulu üyeleri kabataslak hesabını ediverdiler faizin, ayaküstü... Ama, hepsi de kendi geometri bilgisine göre hesaplamıştı ve birbirininkini tutmamıştı. Başkan, böbürleniyordu:

— Bu sendika ömrü billah benim gibi başkan göremez derdim size... Dediğime geldiniz mi şimdik?

— Geldik, geldik...Haklısın patron, sağol...

— Çıkarımız yüzde on faizle mi kalacak sanıyorsunuz?

— Ya?

— Üyelerimiz de faydalanacak bu işten..."Güzeliş" taksitle mal satacak üyelerimize... Karılarınızı, çocuklarınızı, kendinizi taksitle giydirip kuşatacaksınız artık...

— Sağol, başkan... Öksüzler babasısın sen... Üyelerden biri bir laf etti ortadan:

— Veresiye içen iki defa sarhoş olur derler, patron! İşin kokusu sonradan çıkmıştı: "Güzeliş" manifatura mağazası sahibi, başkanın kayınçosuydu. Top atmak üzere iken "..." sendikasının grev fonu yetişmişti imdadına...

İkiyüzbin lira için yüzde on faiz verecekti ama, bu faiz de işçinin sırtından çıkacaktı: Piyasada elli liraya satılan pabucu oradan altmışa alacaklardı.

Sendikalar sandıka oldukça, sendika eğitim ödeneği ile su gibi viski içildikçe, sendika liderleri işçinin önünde dilediği gibi parende atabilecekti.

Şoför gevezeydi:

— Bizim Bbaşkan şimdi Amerika yolunda! diyordu. Uçuyor da uçuyor... Uççç baba torik... Ama iyi uğurladık patronu haniya... Geziye çıkıyor diye dün gece Maksim'de başkana çekilen ziyafeti anlatamam size... Masada koca koca ıstakozlar... Istakozun canlı canlı, kaynar suda nasıl pişirildiğini hatırladım da, hayvancıklar boğazıma sarılıverecek gibi geldi bana... Kah kah kah... Havyarın en alâsı... İçki...

— Tabii viski...

— İyi bildin arkadaş; viski, elbette viski...

— Eğitim masrafından başkana ziyafet! diye gülümsedi Selim...

— Bilemedin işte! dedi.

— Ya?

— Propaganda ödeneğinden bu! Bilemedin işte, gördün mü, bilemedin...

Gözleri kanlı işçinin, kirli mermerdeki sıska eli yumruk oldu:

— İşsiz, perişan kaldığım günlerde sandukadan tek kuruş yardım alamamıştım, dedi; çoluğum çocuğumla ekmeksiz kaldığımız günler oldu... diye söylendi.

Deminden beri çene yarıştıran çakırkeyf şoför şimdi patronun arabasından söz ediyordu:

— Patron Fransa'ya sendikaları incelemeğe gitmişti. (Bıyık altından gülen, eğlenen bir hali vardı delikanlının.) Dönüşte bu 1958 Şevroleyi getirdi işte... Gaza bastın mı bir şahlanıyor ki araba, deme gitsin... Bir gün baktık, başkanın Şevrolesi sendikanın malı oluverdi. Yirmibine aldığı arabayı yetmişbine sendikaya satıverdi. Otomobilin parası sendikanın grev fonundan ödeniverdi. İş bilenin, kılıç kuşananın agalar. Sahibi sendika ama, arabanın safasını süren gene bizim patron! Üstelik benzin parası da sendikadan!

Gözlerine pıhtı pıhtı kan oturmuş işçinin sıska yumruğu mermer masaya öylesine indi ki, bülbül çanağı bardaklar oldukları yerde zıpladı.

— Kes artık, diyordu; yeter artık... Başkanın arabasında keyf uğruna yaktığın benzinde de benim, benim gibi binlerce işçinin hakkı var... Yerin dibine batsın böyle sanduka...

Şoför horozlanmıştı. Araya girmeselerdi çıngar çıkardı mutlaka...

Odada, küçük ampulün ışığı daha da kararmış gibi...

Selim'e en çok dokunan, karısının çeyiz sandığıydı: Altında kimin yattığı bilinmeyen evliya sandukası... Macide'yi, kapağı oymalarla süslü bu sandığın başında dolaşıyor görüyordu. Kar gibi beyaz örtüsünün dantelalarını okşadı sandığın... Ağlıyordu. Komşuların duymasından sakınarak hıçkırıyordu kısık kısık... Soyundu ve kendini karyolaya attı. Dantelalı yastığa gömdü başını...

Karşı komşunun pencere pervazlarına her sabah bir yastık konurdu: Güneşlensin diye... Kılıfının dantelaları yer yer sökülmüş, başlığının kavuniçi astarı, çürük kavunun içi kadar soluk bir yastık... Bu katın bu tek odasında oturan karı-kocayı tanıyordu. Yakışıklı delikanlı, Haliç Tersanesi'nde kaynakçı... Soluk yüzlü genç

bir karısı vardı. Kadın kadıncık. Belki güzeldi evlendikleri zaman... Kaynakçının gözü dışarıda; aşiftelerle kaynatıyor diyorlardı.

Soluk yüzlü kadın dertli... Ya evi yıkılırsa! Mantarlaşmış pencere pervazına her sabah yerleştirilen yastıkta, uykusuz gecelerin göz yaşlarını görüyor Selim sanki... Dantelleri için göz nuru dökülen yastık, şimdi kadının göz yaşlarıyla ıslanıyor. Ve belki de, her sabah güneşe bırakılışı bundan... "Bir yastıkta kocayın" dilekleri arasında, telli duvaklı gelini düşünüyor Selim... Bu yastıkta karanlık, korkulu düşlerin siluetleri dolaşıyor gibi...

Daha sonra, yastığın yerini bir kafes alırdı: Tahta bir kuş kafesi... Soluk yüzlü kadın, sakasının başında bazen uzun uzun dalardı.

Kuş, renk renk kanatlarını kafesin teneke bardağında yıkar, silkinirdi. Alt tünekle üst tünek arasında inip çıkardı durmadan... Küçük tahta kafesin tutsağıydı o... Sarı yüzlü kadın nasıl bu karanlık odanın tutsağı ise... Selim'in penceresi kenarında da, göz yaşlarıyla ıslanan bir yastık güneşe bırakılacak artık...

Fuat'a durumu bildirmeli miydi? Onu da üzmek doğru mu?

Kapı vuruluyordu. Başını yastıktan kaldırdı.

— Kim?

— Benim, evladım, ben... Sana çay getirdim...

Maliyecinin karısıydı.

— Üzülme evladım, diyordu Rabia Hanım; dağ ardında olsun da yer altında olmasın...

"Emekyemez Çıkmazı" bu sabah biraz daha karanlıktı. Geceden beri yağan yağmurla büsbütün kararan tahta evler, suratlarına birer kara tülbent geçirmiş yaslılara benziyordu.

Bir cenaze çıkıyordu bu sabah "Emekyemez"den... "II numara"nın kapısı yanına bir tabut dikine konulmuştu. Az ötesinde, işi bitmiş bir teneşir... II numaranın kapı eşiği altındaki delikten sokağa süzülen kirli yeşil sular, çukurlarda... Ölüyü yıkayan sular...

Maliyecinin karısı:

— Ölümlü dünya, diyordu tahta basamaklardan inerken... Başını bir tülbentle sıkışından belli ki, üzgün...

— Zekiye Hanım iyi bir kadıncağızdı...

— Hasta mıydı Zekiye Hanım?

— Ecel geldi cihane, baş ağrısı bahane...

Selim bir obua sesiyle ürperdi. "Emekyemez Çıkmazı," uykusu kaçırılmış kara bir manda gibi silkindi. Camlar yukarı sürüldü, pencerelere renk renk başlar dizildi: Saksılar gibi...

— Ne oluyor? dedi maliyecinin karısına...

— Zekiye Hanımın oğlu... Boruyu öttüren, Zekiye Hanımın oğlu... Çıldırmış bu oğlan... Ölü anasının başucunda bile boru öttürüyor...

Obuada Şopen'in cenaze marşı...

— Zekiye Hanımın oğlu, mızıka astsubayı, Selim Bey...

— Eve girip çıkarken gördüğüm şu delikanlı astsubay...

— Yaaa... Zekiye'nin tek oğlu... Yıllarca saçını süpürge etmiş bu oğlan için... Necmi, ömrünün varı idi Zekiye'nin...

"Şopen'in cenaze marşını çalışında bir iş var!" diye düşünmüştü Selim...

Az sonra tabut, dolu olarak çıkıyordu II numaradan... Kına sakallı bir imam, altı er... Kapı önünde tezkiye: "Bu mevtayı nice bilirsiniz?" İmam kayığının gerisinde obualı oğul... Daha sonra obuada Şopen'in cenaze marşı.

Tabut uzaklaştı. Kara evlerin camları indi. Pencerelerden saksılar çekildi. Ölümsü bir sessizlik çöktü çıkmaz sokağa gene...

Selim, obuanın sırrını sonradan öğrendi: Zekiye'nin, oğluna tek vasiyeti şuymuş: "Cenazemi mızıka ile kaldırmazsan, verdiğim süt helal olmasın!" Geri kafalı bir kadın değilmiş Zekiye Hanım... Delikanlı, alayının bandosunu getiremediyse bile, obuasını çaldı ya!

Selim, Macide'yi düşündü. "Çok şükür yaşıyor. Elbet bir gün iyileşecek. Elbet bir gün dönecek yuvasına..."

Macide'yi neşeli buldu bir ziyaret gününde... Bir ay olmuştu hastaneye yatalı...

— Dün gece sinema vardı, Selim... Film gösterileceğini duyunca nasıl da sevinmiştik, anlatamam sana, diyordu... Krepon sa-

bahlığımı giydim. Sırma işlemeli terliklerimi ayaklarıma geçirdim. (Sıkıntısız günlerin hatıraları.) Koğuş arkadaşlarım da uçuyordu sevinçlerinden... (Bunlardan üçü otuzla otuz beş yaş arasında, güzel kadınlardı. Öğretmendiler. Rapor alıp malulen emekliye çıkmak istiyorlardı. Biri sesi çok güzel bir genç kızdı. Biri, sabahlara kadar yatağında dimdik oturan zarif bir frolayn... (Macidenin koğuş arkadaşlarını artık Selim de tanıyordu.)

Alman kız, inşallah Eva Bartok'un filmidir diye dua ediyordu bozuk Türkçe'si ile. Öğretmenler "B.B."ye aşıktı, Selim... Onun filmi olmasını diliyorlardı. Ben, Tony Curtis'e bayılıyordum, bilirsin... Başhemşire göründü:

— Düşün arkama! dedi. Geniş bir salonu "sinema" diye ayırmışlardı. Bir tarafa sinema makinesini oturtmuşlar, salona yemekhanenin sıralarını dizmişlerdi. Işıklar söndü. Bembeyaz hastane duvarında film başladı. Aman Allahım! Filmin yıldızı ne B.B. ne Tony, ne Eva'ydı. Bu bir tenya idi Selim. Bir insan barsağını nasıl kemirdiğini görüyorduk duvarda...

Koğuşumuza büsbütün hasta, neşesiz, kızgın döndük bir saat sonra... Üç öğretmen, bir erkeğin bile yüzünü kızartacak küfürlerle başhekiminden, başhemşiresinden tutuyor, bütün hastane personelini baştan aşağı boyuyordu.

Yorganımı başıma çektim. Düşlerime girdi tenya... Ama, B.B. nin de solucandan farkı ne diyeceksin, değil mi Selim?

Macide, Fuat'ı sordu.

— Gözümde tütüyor oğlum! dedi. Hastaneye yattığımı yazdın mı ona?

— Hayır, Macide...

— İyi ettin, Selim... Duysa kim bilir ne üzülür... Düşündü, iç geçirdi. O, hep soruyordu:

— "Aç kalmıyorsun ya Selim? Ben bilirim seni, çocuk gibisindir... Delice bir yatışın vardır. Geceleri üstün açık kalıyor belki de... Kendini üşütmesen!"

— "Sendikada işler nasıl gidiyor? Yoruluyor musun? Eski arkadaşlardan kimseye rastladığın oluyor mu?"

— "Komşularımız ne yapıyorlar?"

Ondan ayrılırken içinde bir eziklik duyuyordu. Rodin'in "Düşünen Adam"ı önünde, hastane kapısına bakarak kendi kendine konuşan birini gördü. Diyordu ki:

"Üsküdar gözümde tütüyor burcu burcu – Artık beni taburcu edin taburcu – Elimde gazetem, yıldızıma bakıyorum – Burcum, yay burcu – İstiyorum ki bütün yıldızlar desin taburcu – Ben şimdi garip bir âlemde yolcu – Bir otobüs seferinde düşüncelerimin ucu – Türkçe'de en sevdiğim kelime taburcu!"

"Emekyemez Çıkmazı"nın garip bir kadını var: Kaburgaları sayılan, surat düşkünü bir kadın... Tahta Japon çatalları gibi ipince bacaklar... Bu bacaklarda kalın topuklu iskarpinler, bostan korkuluklarına giydirilmiş kunduralar gibi durur. Ona "Sırtlan" adını vermiş çıkmaz sokaktakiler... Selim bir gün maliyecinin karısından hikâyesini dinledi. Tüyleri ürperdi:

Şimşekli, yıldırımlı bir gece, yataktan helaya kalkan kocası dönmeyince meraklanıyor. Yorganı, içi boşalmış sümüklü böcek kabuğu gibi, bozulmadan öylece kalmış adamın...

Kalkıyor. Duvarda elektrik düğmesini arıyor, çeviriyor. Lambanın ışığı yerine, ıslak camlardan giren şimşeğin parıltısı bir anda aydınlatıyor odayı... Cereyan yoktur.

Kapıyı açıyor. Holü el yordamıyla yürüyor. Yüz numaranın kapısını aralayınca korkuyla ürpererek geri çekiliyor: Kocası yığılmış kalmıştır bir köşede... Kıpırdamıyor. Çakan şimşekle, cam gibi parıldayan bir çift göz, altın dişler görüyor.

Kocası ölmüştür. Şimdi ne olacak? Ne olacak bu altın dişler? Daha bir ay önce ikibin lira saymışlardı dişçiye bu protez için...

Ne tuhaf insandı kocası? Midesinde ülser vardı. Safrakesesi bozuktu. Sıkı bir perhizdeydi. Ama, avuç dolusu para verip diş yaptırmıştı kendisine!

Şimşek çakıyor.

Ne olacaktı bu dişler?

Gözlerinin önünde bir manzara vardı: Ya ölü yıkayıcı, ya mezar kazıcı, birkaç saat önce kazdıkları mezarı sırtlanlar gibi deşe-

cekler, kocasının kasadan farksız ağzını boşaltacaklar...

Yooook... Yağma yok! Onları ne mezar kazıcıya, ne ölü yıkayıcıya kaptıracak.

Cesede uzanıyor. Alt ve üst çeneyi birbirinden ayırmak zor oluyor. Şifresini unuttuğu bir kasadır bu ağız...

Gök gürlüyor.

Altın dişler elinde.

Maliyecinin karısı:

— Mesude'nin canevi paradır, para! diyordu. Denizde kum, onda para... Nişantaşı'nda apartıman katı, Bostancı'da köşkü... Ama, altın leğene kan kusuyor kadın...

— Bir acı kahvemizi içmez misin, Selim Abi?

"..." fabrikasında işçiydi bu. İşvereni ile oldukça iyi bir toplu sözleşme imzalamışlardı. Her işçi için saatine 52,5 kuruş koparmışlardı patrondan... Domuzdan kıl koparır gibi... Mustafa ile dostluğu bundan sonra başlamıştı Selim'in...

— Kulübemize şeref verip...

— Amma yaptın Mustafa...

— Bir acı kahvemizi...

Gülerek sözünü tamamladı:

— Nohutlu kahvemizi, dedi; bunu da senin gibi itibarlı misafirlerimiz için bulundururuz kıyımızda köşemizde...

Selim'in içi sıkılıyordu. "Emekyemez Çıkmazı"na gitmek istemiyordu. Macide'siz bu oda, öylesine iç sıkıntısı veriyordu ki!

Mustafa Ahırkapı'da oturuyordu.

— Kadıköy, Marmara, Adalar ayağımızın altında abi...

— Topkapı Sarayı'nda mısın yoksa Mustafa?

Önlerinden ağır ağır bir cenaze arabası geçti. Şoför yerinde imamın yanına sıkışan bir adam, Mustafa'ya el salladı:

— Süleyman Babayı götürüyoruz! diye bağırdı. Mustafa'nın nutku tutuldu. Bir şey söyleyemeden elini salladı sadece.

— Biçare adam, diye söyleniyordu uzaklaşan cenaze arabasına bakarak; biçare adam, diyordu. "Dolmuş"a bile bindiğini görme-

dim onun..."Öte yan"a "hususi"de gidiyor. Bak sen dünyaya... Ne ayağına basan, ne dirseğiyle böğrünü muştalıyan var... Ne de, kapıyı yok sert kapadın, kapıyı yok açık bıraktın diye tersleşen şoför... Tek başına kurulmuş gidiyorsun "öte yan"a beybaba. Orada rahat etsen bari!

Şair Bayburtlu Zihni'yi hatırlıyordu Selim, o konuşurken: "Cihanda çok yaşadık, bilmedik bu yanda ne var – Ölüm geleydi gidek bir görek o yanda ne var."

Mustafa, hırıltılı hırıltılı öksürdü. Leyleğin tersi gibi okkalı bir balgam yapıştırdı kaldırım taşına... İç geçirdi:

— Süleyman Baba beş vakit namazına beş katardı, dedi; cami kuşu olmuştu. Çorlulu Sarı İmamın vaazlarından birini kaçırmazdı. "Bu yan"dan umudunu kesmişti biçare... Bütün umudu "öte yan"daydı. Kimsesizin cenazesini bile belediye kaldırıyor işte...

Mustafa, Sarı İmama söyleniyordu:

— Afyon yutturup uyutan esrarcıdan farkı yok, Çorlulunun... Patron bu dünyanın hurileriyle keyif çatıp fink atarken, sen bana cennetin hurilerinden laf ediyorsun... Âlem saray gibi binalarda viski içerken beni cennetin kevseri ile uyutmaya kalkışıyorsun... Kıvırdığın yalanlara ağzımla değil, götümle gülerim, Sarı İmam...

Kara cenaze arabası, karga kadar ufaldı sokağın sonunda... Mustafa, Selim'in suratına eğilip konuştu:

— Gecekondusundan, pırıl pırıl Beyoğlu'na bakardı da şöyle derdi Süleyman Baba: "Bu ışıklı camların her biri sanki cazır cazır sırtıma göğsüme batıyor. İsilik oluyorum sanki onları gördükçe... Allah seni inandırsın!"

Mustafa, Süleyman Babanın lafına sarsıla sarsıla güldü:

— İsilik olan sade baba mı!

Hem gülüyor, hem de boğulurcasına öksürüyordu.

Selim'in omuzunu tutarak kafasıyla Beyoğlu'nu gösterdi:

— Bu ışıklı odalarda şu anda ıstakoz, havyar yiyenler var, Selim Abi... Gözümle görmüş gibi biliyorum... Benim evimde ise tencere kaynadığı gün bayram yaparız... Istakoz yiyen Allahın kulu da ben burnunun kılı mıyım yahu! Süleyman Baba isilik oluyordu ama ben deli oluyorum... Vallah billah!

Milli bir bayram günüydü. Evler, sokaklar, direkler bayraklarla süslü. Ahırkapı'ya gelince, Mustafa kolunu yukarılara doğru uzattı:

— İşte bizim kulübe.

Bir sur kalıntısı gösteriyordu. Duvarlarından yer yer ot fışkırmış surdaki oyukta küçük bir bayrak... Dalga dalga, kırmızı bir Türk Bayrağı...

— Kıçımızda don yok ama, bayrağımız var ya! dedi. Yiyeceklerinden kısmışlar on gün... Üç çocuğu ve karısı, bu sıkıntıya seve seve katlanmış. Türk Bayrağı uğruna... Tek övündükleri şey o...

— Bu zamanda üç çocuk, diyordu; Allah uzun ömür versin hepsine... Öküze boynuzu yük olur mu?

Sura yaklaştılar. On beş basamaklı tahta bir merdivenle çıkılıyordu kovuğa... Etrafını ısırganlar bürümüştü. "Toplum, bu kovuktakileri de ısırgan saymıyor mu? Toplumun suratını tırmalayan ısırganlardan birkaçıydı bunlar... Ama bu surat, ölü mandanın derisi kadar duygusuz, kaskatı..." diye düşündü Selim...

— Bizim kulübemizden emniyetli bir ev daha gösterebilirsen aşkolsun derim sana, abi... Gece oldu mu, çekiyoruz merdiveni içeriye... Gemi merdiveni gibi... Sanki uzak bir yolculuğa çıkacakmışız gibi... Ne hırsız korkusu, ne ursuz korkusu...

Eski pabucunun ucuna çarpan kiremit parçasını bir vuruşta ötelere uçurdu ve çocuk gibi güldü:

— Çalınacak bir şeyimiz varmış da!

— Mustafa, senin ev sanki eski zaman şövalyelerinin şatosu...

— Eğlenme, Selim Abi...

Kırık basamakları iplerle sağlamlaştırılmış merdivenden, Mustafa'nın kulübesine çıktı Selim. Manzaraya diyecek yoktu doğrusu... Marmara'da gemiler... Adalar ayaklarının altında...

Göğsünü Boğazdan esen rüzgâra vermişti. Geniş geniş nefes alıyordu. "Emekyemez Çıkmazı"ndaki loş, havasız odası gözünün önüne geldi de, Mıstık'a imrendi Selim...

— Ciğerlerine çek çekebildiğin kadar havayı, diyordu; parayla pulla değil a! Oooooohhhh...

Eğildi, gözlerini büyülte büyülte Selim'e baktı:

— Polis, jandarma korkusu da yok, dedi.

— .....

— Gecekondu değil ki yıksınlar! dedi; Nuhnebiden kalma kale... Kazma ile değil, topla bile yıkamazlar... Sonracığıma...

— Bayrağımız da var! dedi. Baksana Selim Abi? Bayrağımız da var... Heeeyyyt! Bundan sonra bize dokunmak isteyenlerin alnını karışlarım.

Sur duvarında bir oyuğu genişletip oda haline sokmuştu. Tavandaki toprağı tutan kirişleriyle maden ocağına benziyordu Mustafa'nın kulübesi... Bir farkla: Maden ocağı toprağın metrolarca derinliğinde, burası topraktan on beş metre yüksekte...

— Nereden buldun bu kovuğu? Biri mi gösterdi?

— Kargalar, dedi; kılavuzu karga olanın... diyeceksin ama, görüyorsun, kargalar bazen iyi yol da gösteriyor insana...

— Geceleri doyum olmaz buraya, diyordu; Kadıköy vapurlarının ışıldakları... O pırıl pırıl ışıldaklar bir vurdu mu kulübemize, sanırız ki peri köşkündeyiz... Odamızın duvarlarını yalar ışıldaklar... "Kaptan amca bizi gözetliyor," diye maskaralaşır bizim veletler... El hareketleri mi, kol hareketleri mi istersin! Kah kah kah...

Hergeledir bizim oğlanlar, Selim Abi... *Affedersin yani..*

— Yemeğe kal, Selim Abi...

— Yok, teşekkür ederim...

— Kal, kal... Aç bırakmayız seni...

— Estağfurullah Mustafa...

— Allah ne verdiyse... Çoluk çocuk oturur yeriz... Değil mi Emine?

Karısı kızarıp bozarıyordu.

— Eline sağlık yenge, dedi Selim; kahve canıma değdi... Ziyade olsun...

— Afiyet olsun...

— Eh bana müsaade...

— Müsaade senin, dediler.

— Yemeğe kalsaydın! diye söyleştiler. Ama belli: Yarım ağızla...

— Bir dahaki sefere bırakmayız, ahdolsun; dediler. Gemici merdiveninden arka arka indi.

— Gene bekleriz, Selim Abi...

Sur duvarındaki kovuk, top güllesi düşmüş oyuk gibi duruyordu. Etrafında ısırganlar, üzerinde kırmızı bayrak... Dalga dalga

Türk Bayrağı... Mıstık, jandarmaya, polise karşı sigortalamıştı kulübesini...

"..." madeni eşya fabrikasında grev başlayalı bugün altmış ikinci gün... İşveren, Türkiye'nin ilk planda bir iş adamı... Sendikanın istediği hakları ve zammı vermemekte direniyordu. Sendika, grev fonunun son liralarını harcıyordu.

Cumhur Ünal üzgün ve kötümserdi. Pencereden, Adalet Sarayı önünde öbek öbek oturan üç yüz işçiye acıyarak bakıyordu. El ve kol işaretleriyle birbirlerine hararetli hararetli bir şeyler anlatıyorlardı. Selim ve Cumhur, onların seslerini duymuyorlardı ama, ne dediklerini tahmin edebiliyorlardı.

— Taş çatlasa yola gelmeyecek bu patron, Selim Ağabey...

— Umudumuz mahkemenin kararında...

Fabrika, çalışmasına devam ediyordu. İşverenin dışarıdan işçi tutup çalıştırmasını önleyemiyordular. Polis, yakınmalarına kulak asmıyordu. Patlak veren kavgalarda grevci işçi haksız çıkarılıyor, karakol nezarethanelerinde saatlerce tutuluyordu. Fabrikanın sayfalar dolusu ilanlarını basan gazeteler, bin beş yüz işçinin grevini halka duyurmuyordu.

Cumhur ve Selim, Adalet Sarayı'nın ikinci katında, tahta bir kanape üzerinde iki saattir bekliyor, sigaranın birini söndürüp birini yakıyordu.

— Ne ihtiras bu, diye söyleniyordu Cumhur; milyonlarına milyonlar katmak sevdasında işveren... Zaten hastasın be adam! Mezara mı götüreceksin paraları?

Dumanlı koridor, kara cüpbeli avukatlarla dolu... Kargalar yuvası gibi... Karşı kanapede iki genç kadın... Etekleri dizkapaklarının üzerinde ve en gizli yerlerine kadar her şey ortada... Köşelere yerleştirilen küllüklerde söndürülmeden atılmış izmaritler...

Başorganizatör Raif'in, dibine kadar içtiği sigara da küllükte yer aldı:

— Kötü adam bu işveren, diyordu; onun ve fabrika müdürü-

nün işçiye ettiklerini gördükçe İzmirli Sadık Ağayı ve dayıbaşısını... Kahyasını hatırlarım...

— İzmir dolaylarında korkunç bir haydut türemişti bir vakitler, diye anlattı.

Hükümet onu bir türlü yakalatamıyor, soygunlarını önleyemiyordu. Nihayet, bir oyunla yok etmek yoluna gidildi. Af olunduğuna dair ferman çıkarıldı. Bu fermanın altında gizli idam hükmünü sezecek kadar zekiydi Çakıcı Efe... Teslim olmadı ve on arkadaşıyla birlikte izini kaybettirdi.

İzmir çevresinde çok zengin bir ağa kendisine konak yaptırıyordu. Kılık değiştiren Çakıcı ve arkadaşları, bu konağın yapımında iş aldılar. Pazarlığa göre, işçi gündeliği dört metelikti. Yani bir kuruş... Çakıcı ve arkadaşları ilk haftanın sonunda bu hesaba göre yedişer kuruş almaya hazırlandılar. Ama, dayıbaşı onların eline üçer buçuk kuruş tutuşturdu. Çakıcı'da bet beniz attı:

— Dayıbaşı, dedi; hesabın yanlış!

Dayıbaşı sinsi sinsi güldü:

— Hesap doğru, dedi. Gündeliğin dört metelik ama, bir meteliği benim, bir meteliği Sadık Ağanın...

Haydut sinirlenmişti. Yakayı ele vermekten çekinip boyun bükmüş, fakat yüreğinin hıncını da boşaltmıştı:

— Çakıcı Efe bir hırsızdır, anladık... Anladık ya, ırgat hakkı yiyen senin ve ağanın da Çakıcı'dan kalır yanınız yok, dayıbaşı...

Çakıcı ile arkadaşları başbaşa verip kararlaştırıyorlar: Sadık Ağayı yeni konağında rahat oturtmayacaklardır.

Ağa kısa bir süre sonra yeni konağına taşınıyor. Bu münasebetle büyük bir sofra düzüyor.

O gece, Çakıcı ile on arkadaşı, bir kaya altına gizledikleri elbiseleri giyip silahlarını kuşanarak basıyorlar konağı... Sadık Ağa ile konukları şaşkına dönüyor. Çakıcı, haklarının nasıl yendiğini anlatıyor ve:

— Sana ceza ağam, diyor; şimdi bize bin altın vereceksin...

— Param yok, Çakıcı... Refika'nın hulliyatını vereyim...

Çakıcı, kafasını iki yana sallıyor:

— Haşaaa, diyor; yengenin ekmeğini yedik, ona kötülük edemeyiz... İsteseydik yengeyi soyardık... Hulliyatını alır giderdik...

Biz, gündeliklerimizi yiyen Sadık Ağayı cezalandıracağız... Bin altını uçlan bakalım Sadık Ağa...

Başorganizatör.

— Sadık Ağaya, onun dayıbaşısına benzemeyen işveren ve işveren vekili öylesine az ki! diyordu.

Kara cüpbesiyle kara bir kargaya benzeyen işveren avukatı, inciler saçtı duruşmada...

— Makineleri mühürleyemezsiniz, Sayın Yargıcım, diyordu; Milli çıkarlarımız söz konusudur... Isının kırka yükseldiği şu boğucu yaz günlerinde vatandaşı buzdolapsız bırakamazsınız, Sayın Yargıcım...

Dava kısa sürdü. Yargıcın kararını öğrenince sendikacıların tepesinden kaynar su döküldü. Bin beş yüz işçinin isteği, milli çıkarlara aykırı imiş... Bin beş yüz işçinin hakkı güme gidiyordu göz göre göre... İşçi, çoluğu çocuğu ile yoksulluk içindeyken, zengin işveren, onun yapacağı buzdolabında rakısını, meyvesini soğutacaktı. Havyarından, gravyerinden, salamından, pastırmasından, tavuğundan tut ta buzlaşmış, kütür kütür, kan kırmızı karpuz dilimlerine kadar bir sürü yiyecekle dolu buzdolabını, bir de, işçi evindeki teldolabı düşündü Selim: En ucuzundan birkaç kuru zeytin tanesi... Belki bir tencere çorba...

Kara cüpbesiyle, kara savunmasıyla, kara kargadan farksız avukat, cüpbesinin yenlerini havalandırarak serinlemeğe uğraşırken, sevinçli sevinçli arkadaşına anlatıyordu:

— İyi bir yargıç bu, diyordu; ama ben de kötü avukat değilim hani ya! Isının kırka çıktığı şu boğucu yaz günlerinde... Milli çıkarlar... Milli çıkarlar...

Üç gün sonra grev sona erdi ve işçi, makineleri başına döndü.

Ekmek, peynirle geçen altmış beş gün ve sendikanın sıfıra inen grev fonu.

Cumhur Ünal'la Selim, o gece sendikada başbaşa verip kötümser düşüncelere daldılar.

Bir gün sendikaya, Cumhur Ünal'ı görmeğe güzel bir kız geldi.

Küçük, biçimli bir yüzü vardı. Esmer yanağındaki çukurluk, kurşun yarası gibi duruyordu. Kurşunla delinmiş ve dikilmiş bir yara sanki... Simsiyah kaşlarının cımbız görmediği belliydi. Tamamlanmamış heykeller gibi.

— İş müfettişi rapor edince iş değişti, diyordu.

Tütün fabrikasında çalışıyordu genç kız... Sabahın karanlığında işbaşı ediyor, bitip tükenmez sigara şeritlerini küçük küçük bölen makine önünde, bir borudan fırlayan sigaraları paketliyordu.

Ve belki, düşünceler de paket paket oluyordu kafasında: Şu pakete uzanacak parmakların sahibi, ipin ucunu kaçırmış, bakkala çakkala borçlanmış bir memurdu. Kara kara düşünüyordu sigarasının ak dumanlarına dalıp giderken... Şu pakete uzanan elin parmağında bir alyans görüyordu. Havaya savrulan duman gözlerinin önünde şekilleniyor, tanımadığı, yüzünü görmediği bir genç kız oluveriyordu. Mutlaka güzel bir kız... Onu kıskanıyordu.

Gazete haberlerini hatırlıyordu: Sigara paketinde çıkan aşk mektubu... Tütün işçisi genç kızın, tanımadığı, yüzünü görmediği delikanlıya anlattıkları:

"Esmer bir kızım. Boyum orta. Boyum gibi tahsilim de orta. Arkadaşlarım güzel diyor bana... Belki de güzelim. Eğer benimle yuva kurmak istiyorsanız..."

Bütün işçiler gibi Aysima'nın da en çok gücüne giden şey, paydos saatinde üstünün aranmasıydı. Demir kapının iki yanında iri kıyım iki kontrolör, tepeden tırnağa araştırıyordu hepsini... Hain hain bakıyordu ikisinin de gözleri...

Genç kızın anası veremdi. Yorgan döşek yatıyordu. Haliç Feneri'nde tahta bir evin yer katındaki odasında oturuyorlardı. Tek penceresi vardı bu odanın.. Pencerenin eski, tozlu kafesi ardında iç açıcı olmayan bir manzara: Uzun bir servi ağacı altında, taşları yosun tutmuş üç beş mezar...

Kadının Aysima'dan başka kimsesi yoktu. Bir subay emeklisi olan kocası beş yıl önce ölmüştü. Genç kız bu tek odanın tek direğiydi.

Ortalık ağarmadan uyanırdı. Kiracılarla ortak kullandıkları karanlık mutfağa girerdi. Bulaşık yıkar, çorba pişirirdi. Tek odayı siler süpürürdü. Anasının sapsarı, terli alnından öperdi. Yorganını düzeltirdi. Papatyaları solmuş yorganın altındaki tümsek, sanırdı ki, her hafta biraz daha küçülmekte... Daha sonra fabrikaya koşardı. Bütün gün aklı anasında kalırdı Aysima'nın... Paydos saatindeki aramaya, evine geciktirdiği için kızardı.

Bir gün iş müfettişi, kapıda aramayı görünce küplere bindi:

— Olmaz böyle şey, dedi. Bu insanca değil... Herkesin onurunu iki paralık etmeğe, herkesin onuru ile oynamaya hakkınız yok, diye yanındakilere çıkıştı.

Kapıya çağrılan fabrika müdürü, onu bir kenara çekerek kulağına bir şeyler fısıldadı. İş müfettişi kafasını sallayarak dinliyordu. Arada bir öfkeli öfkeli omuzlarını silkiyordu.

Müdür belki de "üzerlerini araştırmazsak, fabrikanın bütün malını dışarı taşır bu insanlar, diyordu; fare gibidir bu insanlar!"

Belki de örnekler veriyordu: Falanca gün filancayı göbeğinin üzerinde paket paket sigara ile yakalamışlardı. Filanca gün falancanın ceplerinde...

İş müfettişi:

— Daha insanca bir usul yok mu? diye diretiyordu.

Aysima:

— Bir hafta sonra usul değişti, dedi.

Demir kapıda gene iri kıyım iki kontrolör duruyordu. Ama, önlerinden geçen her işçiyi aramıyorlardı artık... Kapının üstüne yüz mumluk bir ampul takmışlardı. Lamba, altından geçen işçilerden rastgele biri üzerinde rastgele yanıyordu. İki kontrolörden biri, işçiyi yandaki odaya götürüyordu.

— Yeni usul hiçte insanca olmadı, dedi; Aysima... Ne hikmetse, yüz mumluk ampul, şimdi güzel işçi kızlar geçerken yanıveriyordu. Kontrolörler, kızları yandaki odaya götürüyordu. Demir kapıda herkesin gözü önünde kısa süren araştırma, penceresiz odada alabildiğine uzuyordu: Meme araları yoklanıyordu. Apış aralarına el atılıyordu.

— İğreniyordum bu kontrolörlerden, dedi Aysima.. İki kontrolörün de suratı iğrençti. Aylar, yıllardır nikotin kokluyordular

ama, iki kontrolörün kirli ağızlarından gelen acı koku hepsini tiksindiriyordu: Tütün, soğan karışımı bir kokuydu bu...

Arama, Aysima'yı evine daha çok geciktiriyordu. Ötesi berisi sıkıştırılıyor, bazen çimdikleniyordu.

— Yeni usul hiç de insanca olmadı, dedi; Aysima...

Cumhur Ünal, olup bitenleri iş müfettişine duyurdu.

Bir gün, yüz mumluk ampulün nasıl olupta sadece güzel işçi kızlar üzerinde yandığını öğrendiler: İki kontrolör, ampulün düğmesini, ayakları altındaki tahtanın görünmeyen tarafına yerleştirmişti.

"İnsanca usul," "hayvanca" isteklerini yerine getirme fırsatını vermişti onlara...

* * *

Odacı Hüseyin, kalorifer radyatöründe mendilini kurutuyordu. Dışarıda fırtına vardı. Kar savuruyordu rüzgâr camlara... Sanki çerçeveleri koparacak... Hüseyin cin gibi adamdır. Konuşkan mı konuşkan... Bugün gevezeliği üzerinde...

— Bir gün sevinçle döndü büyük oğlan eve, diyordu ıslak mendilini radyatörde dolaştırarak, "yerde para mı buldun lan?" dedim ona... "Boyum uzamış baba, diyordu; boyum uzamış! İnanmazsan ölç te bak!" "Boyum uzayacağına aklın uzasın lan!" "Bir yılda yedi santim uzamışım, baba!" Kahkahayı bastım: "Her yıl yedi santim uzarsan on yıl sonra..." Hesabını bile yapmış karata oğlu karata... "İnsanlar yirmi beşine kadar uzarmış, dedi; şimdi boyum bir metre kırk santim... On yıl sonra iki metre on!" "Deve götü mü yalayacaksın lan?"

Bir yıldan beri okulda yeni bir polguram uygulanırmış. Yemek verirlermiş çocuklara günde bir övün... Tatlısıyla, tuzlusuyla kral-lara layık bir yemek... Bizimki, sabahları verdiğimiz on kuruş harçlığı bu yemek için başöğretmene yatırırmış...

— Sembolik bir ücret olacak, dedi Selim; çocuğun kişiliğini korumak için...

Hüseyin omuz silkti. "Fukaranın da kişiliği mi olur?" gibilerden... Deneme, olumlu sonuç vermiş. Çocuklar, iyi beslenme ile bir yıl içinde adamakıllı gelişmişler.

— Düşün Selim Bey, diyordu; bir ben, bir köroğlu, altı ile on yaş arası dört çocuk...

— Tanrı bağışlasın...

— Amin... Amin ya, Allahın gücüne gitmesin hani, altı cana bakmak ne demektir! Biliyorsun durumu... Bok üstün bok... Aldığımız para malum... Sabah akşam yediğimiz un çorbası değilse gözüm kör olsun... Somuna kuvvet Selim Abiciğim, somuna kuvvet... Bir gün... Bir kış akşamı, ne oldu biliyor musun? İki santim kar yağdı diye, ekmeksiz kalmayalım diye millet fırınlara üşüştü. Bilirsin öyle günleri... Ayaz buvvv dedi mi, az buçuk kar atıştırdı mı, harp patlamış gibi olur memleket... Karım bir yandan, çocuklar öbür yandan, kuyruğa girdik fırınların önünde... Soğuğun haşladığı yetmezmiş gibi bir de polisin copu... Yok, sırayı bozdundu bozmadındı, yeterinden çok ekmek aldındı almadındı... Bir curcunadır gider... Sonunda tezgâhın başına varırsın... Fırının kapağını kaldırır işçi... Boğucu bir hava yalar suratını... Duman dumana somuna atmaca gibi atılırsın... Avuçların yana yana, kalabalıktan çıkmak bir iş... "Çekilin yahu! Savulun yahu! Yağlıboya!" Sekizyüz gramlık somun, kalabalıktan kurtulunca bir de bakarsın ki ramazan pidesine dönmüş... Bilirsin, Selim Abi... Hepimizin başında... Uzattık lafı galiba... Ne diyordum, ekmeği kapıp çıktık... Bir beyefendi (paltosu üç gecekonduya bedeldi, Allah seni inandırsın.) tanırmış beni meğerleyim..." Utan, utan, dedi; bir yandan sen, bir yandan karın, bir yandan veletlerin... Sizin gibi açgözlüler yüzünden ekmeksiz kalıyoruz, dedi. Seni gidi istifçi seni, dedi. Kıtlıktan mı çıktınız?" dedi. Pöfff! dedi oğlu dedi... Ona karşılık vermeğe tenezzül etmedim, Selim Abi... Taşı gediğine koyardım elbet... Ben istifçiysem, sen de karaborsacısın, derdim ona... Tok açın halinden anlar mı Selim Abi? Sofrasında en azından sekiz türlü yemek sıralanan, lordlar gibi yaşayan bu adam, ekmeğin bizim için ne demek olduğunu bilir mi? Ekmeği istiflemesem, un çorbasına yatarız günlerce...

Dudağında tırnak kadar ufalan izmaritle yenisini yaktı. Paketini yelek cebine yerleştirdi. Sonra birden, çıkarıp uzattı:

— Kusura bakma... İçersin değil mi Selim Abi?... Öteee gün bizim oğlanın okulundan bir davet: Gel konuşalım, diyor başöğret-

men... Başını ağrıtmıyorum ya Selim Abicim?... Gittik, konuştuk başöğretmenle... "Sen, dedi bana, çocuğunla ilgileniyor musun?" "Ne demek, dedim, babası değil miyiz? Yoksam tembellik membellik mi ediyor yani? Okuldan dönünce oturturuz kitabının başına... Nefes aldırmayız... Biz okumadık ta sürünüyoruz böyle... İstiyoruz ki adam olsunlar hocam!" Başöğretmen: "Yanlışsın!" dedi. "Amma yaptın hocam!" "Dinle bak!" dedi. Hoca ders anlatırken dalgın dalgın dururmuş bizimki... Hocanın gözüne çarpmış. "Söyle, demiş birdenbire önünde durup, söyle şu anda ne düşünüyordun?" Oğlan şaşalamış. Saklayamamış: "Zıpzıp oynuyordum!" demiş! "Sokakta oynamasına izin vermediğin için sınıfta hayalen oynuyor zıpzıpı!" dedi başöğretmen... "Fesuphanallah, dedim; oyunun böylesini de duymadım bu yaşa geldim... Peki hocam, nidek?" "Ona oyun hakkı vereceksin, dedi hoca; o da çocuk..."

Hüseyin:

— Tuhaf bir eğitim polguramı! diye gülüyordu.

— Ama, iyi çocuklardır bizim veletler, Selim Bey Abi... Evde kaldığım bir gün baktım, beş yaşındaki kızımla altısını doldurmayan oğlum, bir kâsede bir şeyler karıştırıyor iştahlı iştahlı... "O ne?" dedim. "Süt, baba." "Gidin işinize, dedim; ben bilmez miyim, şu sokağa sütçü girmez. Beni mi, kendinizi mi kandırıyorsunuz?" "Vallaha billaha süt!" dediler; süt dökmüş kedi gibi, korkudan büzülerek... Anladık işi: Her öğrenciye olduğu gibi büyük oğlana da okulda süttozu verirlermiş... Hani şu Amerikan yardımı süttozundan... Oğlan, payına düşenin yarısını kardeşlerine getirirmiş... Süt de ne süt ya! Langır langır terkos suyu. Kendi kendilerini kandırıyordu zavallılar... Yürekler acısı bizim halimiz, Selim Bey Abi, yürekler acısı...

— Başöğretmen, çocukları on beş günde bir tiyatroya götürüyor şimdi... dedi, kuruyan mendilini devşirirken; hep bu polguramın işi... Ama, ne dersin, az zamanda değişti bizim oğlan... Kalem efendisine döndü. Urubası eski, soluk ama, bir kopçası bile eksik değil... Pabuçlar, altları göz göz ama; çamursuz...

Kapı açıldı. Gözlüklü bir adam göründü. Kar, şapkasının geniş kenarlarından istalaktitler gibi sarkmıştı.

— Sendika Başkanı Bay Cumhur Ünal... dedi.

— Buyrun, kim geldi diye haber versinler başkana?

— İ.C.F.T. unun temsilcisi, deyin...

Bunun "İnternational Confederation of Free Trade Unions" demek olduğunu Cumhur'dan öğrenmişti Selim: Uluslararası Özgür Sendikalar Konfederasyonu...

Yabancı adamla Cumhur Ünal'ın konuşması uzunca sürdü. Selim odaya girdiği zaman başkanda kabına sığmayan bir hal vardı.

— Selim Reşit Bey, diyordu; ister misin sendikamızın da bir steyşın vagonu olsun?

— Hem de en lüksünden! Ya, daha konforlu, daha geniş bir binada çalışmaya ne dersin? Geniş bir personel kadrosu... Bol maaş...

— Uluslararası Özgür Sendikalar Konfederasyonu'ndan yardım mı alıyoruz başkan?

Cumhur:

— Özgür sendikalar! diye, alaylı alaylı güldü:

— *Sinsice, domuzca bir taktik, dedi; Türk sendikalarını yardı*ma boğup güçsüz bırakmak için girişilmiş sinsice bir taktik... Düşün, Selim Ağabey... Bir sendika düşün ki, ayda binlerce lira dış yardım almaktadır. Çifter çifter cipleri, steyşın vagonları vardır. Başkanın aylığı en azından beşbin kâhattır. Genel sekreter, bir düzüne organizatör, hukuk, basın müşavirleri çalıştırır. Bütün personeli bol para alır bu sendikanın... Gelişme, gelirini arttırma diye bir meselesi yoktur artık... Üye sayısı bine de düşse boş verir... Değil mi Selim Ağabey?

— Doğru...

— Bu sendika, fonksiyonunu kaybetmiştir. "Taban"ı zayıflamıştır. Güçsüzdür. Kendi branşındaki işçinin hakkını korumaktan âcizdir. Sendikanın yöneticileri dış yardımın boyunduruğu altındadır. Steyşınların, ciplerin, bol paranın kölesidir. Bir gün bu yardım kesiliverir korkusu içindedir. Ve bunun adı özgür sendikadır, Selim Ağabey! İçine tüküreyim böylesine sendikacılığın Selim Ağabey! dedi.

Fırtına camları sarsıyordu. Çerçeveleri koparıp atacakmış gibi... Cumhur, dışarıdaki fırtına kadar öfkeliydi:

— Özgür Sendikalar Konfederasyonu'nun Türk işçisini eğitme isteği bile düzme! dedi. Bol gündelikle Avrupa'ya, Amerika'ya gönderilen sendikacılarımızı Amerikan Viskonsülünün kokteylinde sen de gördün, Selim Ağabey... Seminerin kapısından bile bakmaz bu adamlar... O bar benim, bu gece kulübü senin...Viski, kadın... Gündeliklerle çamaşır makinesi, otomobil... Türkiye'de sendikacılığı soysuzlaştırmak istiyorlar, Selim Ağabey...

Selim:

— Öyleyse ne steyşın vagonumuz olacak, ne de bizim başkan ayda beşbin kâhat alacak! dedi.

Cumhur güldü. Zile bastı. Odacıya:

— İki kahve söyle bize Hüseyin, kendine de, dedi.

— Steyşınımız olacak Selim Ağabey, belki personelimizi de arttıracağız. Ama, başkanın aylığı, ben başkan kaldığım sürece, beşbin lira olmayacak...

— Konfederasyondan dış yardım alacak mıyız başkan?

— Alacağız...

— Biz de öylesine özgür bir sendika olacağız, demek!

Cumhur, elini masaya vurdu. Kafasını silkeledi:

— Asla, dedi; sinsice taktiğe sinsice karşılık: Yardımı alacağız. Daha hızlı gelişeceğiz. Daha hızlı güçleneceğiz. Şubelerimiz artacak. Üye sayımız artacak. İdealist sendikacıları göndereceğiz dış seminerlere... İşçilerimizi eğiteceğiz. Çalışmalarımız gevşemeyecek; tam tersi, artacak...

— Yaman adamsın, yaman! dedi Selim...

— Ağabey, şunu hatırından çıkarma: Bir gün, dış yardımı kesmekle korkutacaklar bizi...

— Keserler de...

— Vıızzz, dedi; kessinler! Biz güçlenmiş olacağız o zamana kadar...

Türk-İş Bölge Temsilciliği'ne gitmek üzere Cumhur'la Selim sendikadan çıkarken, yönetim kurulu üyesi Şaban Atalay giriyordu. Cumhur kuşkuluydu bu adamdan...

— Hoşuma gitmiyor, dedi; bana öyle geliyor ki, içimizde mikrop bu... Ona göz kulak olmak gerek... Birçok işveren tanırım,

kendi adamlarını işçi sendikalarına sokmanın yolunu bilmişlerdir. Bunlar, icra, yönetim kurullarına kadar yükselmişlerdir...

Dolmuşta anlattı:

İşveren, güvendiği bir elemanını fabrikasında işçi olarak çalıştırırmış. O branştaki sendikaya da üye yazılan bu adam, sendikacılık fikrini aşılarmış gizliden gizliye işçilere... Ve bir gün, on beş yirmi işçiyi sendikaya üye yapar, sendika icra ve yönetim kurullarının gözüne girermiş. Çok sürmezmiş: Patron, sekiz on sendikalı işçi ile birlikte kendi elemanını da kapı dışarı edermiş. Sendika icra kurulu, iyi bir sendikacı olarak tanıdığı adamı personel kadrosuna alırmış. İşçilerin sevgisini kazanmayı becerebilen adam, günün birinde kongrede adaylığını koyar, seçilir ve yönetici olur çıkarmış...

Türk-İş temsilcisini balo hazırlığı içinde buldular. Fiyakalı bir temsilciydi bu... Bürosuna bitişik odada gardırop, içinde çeşit çeşit elbise... Smokin ve frakın yanında spor kostüm... Kasketle silindir şapka yanyana...

Selim onu pil fabrikasında başlayan grevde tanımıştı. Lacivert steyşın vagondan hiç inmemişti: Ayaz donduruyordu. Yerler vıcık vıcık çamurdu.

Cumhur Türk-İş temsilcisiyle konuşurken, Selim, sekreter genç kızın odasında oturdu ve pil fabrikasındaki grevi düşündü:

Grev başladığı sabah Gaziosmanpaşa'daki Atatürk Anıtı önünde bin yüz işçi toplanmıştı. Altı yüzü kadın, iki yüzü çocuk... Bir çelenk konulmuştu anıta ve saygı duruşu yapılmıştı.

Sonra, bir mırıltı orkestrası başlamıştı: "Olur mu böyle olur mu? diyorlardı, bu parayla doyulur mu – Kahrolası işverenler – bu dünya size kalır mı?" diyorlardı.

Tuna nehri akmam diyor
Etrafını yıkmam diyor
Atatürk'ün çocukları
Doğru yoldan çıkmam diyor

Soğuk iliğine işleyen on dört yaşında bir kız, moraran ellerini ovuşturuyordu. Dişleri birbirine çarparken mırıldanıyordu:

— Olur mu böyle olur mu, bu parayla doyulur mu? İşyerinin

kapısına büyük bir afiş asmışlardı: "Burada grev var!"

"Veba var, ölüm var gibi bir şey! diye söylenmişti Selim, elektrik transformatör kulübelerinin kapılarındaki kurukafa-kuru kolları hatırlatıyor insana... Bu fabrikaya girecek oyunbozanın vay başına!"

Demir parmaklıklarda pankartlar: "Haktan, eşitlikten ve demokrasiden yanayız." "İane değil, emeğimizin karşılığını istiyoruz." "Milli servet patronun değil, milletindir." "Çalışmamız patronu değil, milleti zenginleştirmelidir."

Bir işçi pofurdamıştı yanı başında:

— Pil yapıyorum, akü yapıyorum, demişti; vatandaşım karanlıktan kurtulsun diye... Vatandaşım köyünde radyosunu dinlesin diye... Bense, çoluğum çocuğumla gözlerimin nurunu tüketiyorum her gün... Başkasını aydınlatırken, işverene milyonlar kazandırırken benim dünyam kararıyor...

Selim'in suratına öfkeli öfkeli bakmıştı:

— Benim dünyam kararıyor! demişti.

Sendika başkanının arabasını bir kalabalık sarmıştı. Ayakta duran uzun boylu, meşin ceketli, ince yüzlü adam, onlara peygamber çalımı ile gülümsemişti:

— Başarılı olsun greviniz...

— Sağol... Ama, hastayız biz...

Hepsinin, avurdu avurduna geçmiş suratları kara sarıydı. Gözlerinin çevresinde siyah halka... Göğüsleri çöküktü. Hafiften öksürenler vardı içlerinde. Bin yüz işçi arasında hastayla sağlamı ayırmak zordu. Hangisinin suratında kan, hangisinin dizinde derman vardı!

— Hastayız, demişlerdi; doktora gitmemiz gerek...

— Patron vekili vizite kağıdı vermiyor, demişlerdi. İşveren vekili haykırmış suratlarına:

— "Sizi nankörler... Hem bana karşı gelin, hem de sizin hastalığınızı ilacınızı ben düşüneyim... Sizi gidi nankörler!"

Meşin ceketli adam başını sağa sola sallamıştı. Gülümsemişti peygamber çalımı ile...

— Üzülmeyin, demişti; hasta olanları bugün doktora biz muayene ettireceğiz. İlaçlarını biz alacağız... Yarın Sosyal Sigorta'ya başvuracağız elbet!

Yanındakilere emir vermişti. Hastaların gözleri yaşlıydı:

— Bizim Gazi Osman Paşa'mız sensin, diyorlardı yürekten... Bizim babamızsın, sağol! diyorlardı. Mırıltı orkestrası gene başlamıştı. "Olur mu böyle olur mu – Bu parayla doyulur mu – Kahrolası işverenler – Bu dünya size kalır mı?"

— Grev ne kadar sürecek, Allah bilir, diyorlardı; belki bir ay, belki iki ay... Kayıp vereceğiz aramızdan belki... Harcana harcana kurtulacağız... Başka çıkar yol yok, arkadaşlar...

Fabrikanın önünde iki grev gözcüsü dolaşıyordu. İkisi de, omuzlarından tutturulmuş önlü-arkalı bez yaftalarıyla, kış sabahının esmer aydınlığında, cankurtaran yeleği geçirmiş insanlara benziyordu. Bin yüz işçinin ekmeğini, canını koruyacaklardı. Gözcülerden biri genç, sarışın bir kadındı. Kırmızısız dudaklarıyla, allıksız suratıyla oldukça güzel bir kız...

Kadınlar grev gözcülüğüne istekli olunca:

— Gidin işinize, demişler; elinizin hamuruyla...

— Bu fabrikada çalışan bin yüz işçinin altı yüzü kadın, diye diretmişler.

Boğazı tülbentle sarılı, avurtları çökük bir çocuk yaklaşmıştı gözcüye, bir sigara paketi uzatmıştı:

— Al şunu, demişti; canın sıkılıyordur şimdi... Tüttürürsün arada bir...

— Zahmet etmişsin, sağol...

Selim, irtibat komitesi çadırı önünde, siyah takkeli bir ihtiyarla karşılaşmıştı.

— Nöbet sırasını bekliyor, demişlerdi.

— Böylesine tirit işçi de çalıştırıyor fabrika, demek?

— Yok, diye gülmüşlerdi; torununun yerine tutacak nöbeti... Onun torunu on üç yaşında, parmak kadar kız... Bu fabrikada işçi... "Ben kütük oldum artık, diyormuş ihtiyar, o körpecik fidan... Ayaza, yağmura dayanmaz!" "Torununu gözcü yapmayı düşünmedik ki, dede! Bunca erkek dururken!" Direnmiş ihtiyar... Bakmışlar ki onlar da dirense kırılacak adam... Soluk bir ceket vardı sırtında... Telaları fırlamış, omuzları sökük bir ceket... Ayaklarında çamurlu lastikler...

Genç organizatör Mete, Selim'in kulağına fısıldamıştı:

— Şuraya bak ağabey, demişti; fabrika avlusunu çeviren demir parmaklığın çubuklarına bak...

— Asılmışlar ormanı, demişti; her biri, üzerlerindeki pankartlarla, baba katili, evlat katili idam hükümlülerine benzemiyor mu Selim Ağabey?

Ayaz haşlıyordu. Yapışkan çamur Selim'in kunduraları içine işliyordu. Tabanlarında başlayan sızı, dizkapaklarına doğru çıkıyordu.

— Gidinin köpeği! diye söylenmişti omuzunun başında bir işçi... Kapıda birini gösteriyordu.

— Ustabaşı! demişti, köpekle maymunu tutmaktır patronun işi, demişti. Ustabaşının karnını doyurmakla bizi kapısında köle gibi çalıştıracağını sanıyor...

Demir çubuklarda pankartlar: "Esir pazarının satılık köleleri değiliz." "Patrona havyar az, işçiye soğan yok." "Sosyal adalet yerine sosyal sefalet."

Bir işçi, pankartlardan birine uzatmıştı parmağını...

Meşin ceketi, uyuz bir köpeğin derisi kadar eskiydi...

— İşçisine müşfik olmayan patron, katil babaya benzer... Doğru laf bu... Evlendiğim gün zam istedim işveren vekilinden... Ne dese beğenirsin?

— .....

— Evlenirken bana mı sordun, demez mi? Çocuğu doğanlara da aynı laf: Yaparken bana mı danıştın?

— Yılda kırkaltımilyon lira kazanıyor, diye diş gıcırdatmıştı bir başkası; fasulya değil bu yahu, lira... Liiiirrrraaaa... Yedi ceddine yeter de artar bu para... Biraz da işçinin karnını doyursan ya!

İnce bıyıklı, kara yüzlü bir işçi, yumruklarını hohlamıştı:

— Kazanacağız elbet, demişti; yeter ki aramızda pas kolverenler olmasın...

Arkadaşlarıyla konuşmuştu:

— İşverenlerin adamları bu gece Taşlıtarla'nın altını üstüne getirecek, demişti; uykularımızdan uyandıracaklar bizi tek tek... "Sana zam yapacağız!" diye tavlamaya uğraşacaklar... "Ölüm tazminatını arttıracağız!" diyecekler...

— Bizimkiler daha önceden hazırlıklı: Sendika yöneticileri de

kapı kapı işçi evlerini dolaşacak sabaha kadar... Arabalar hazır... Pas kolvermeyin divecekler hepimize...

— Pas kolvermeyeceğiz... Ahdolsun...

— Ahdolsun...

Grev irtibat komitesi çadırının bayrağı dalga dalga... Çadırda, başkomutan urubasıyla Atatürk'ün fotoğrafı... Kocatepe'den ordusuna seslenir gibi...

"Tuna nehri akmam diyor – Etrafımı yıkmam diyor – Atatürk'ün çocukları – Doğru yoldan çıkmam diyor."

Sulu kar başlamıştı. Sendika yöneticilerinden biri, çadırdan çıkıp gökyüzüne bakmıştı:

— Kalkın, emniyet amirine gidelim, demişti; Muharrem'in kahvesini sabaha kadar açık bıraksınlar... Satlıcana tutulur millet soğuktan...

Kapıda sarışın gözcü hızlı adımlarla bir sağa, bir sola gidiyordu. Kapkaranlık bir tepe gibi duruyordu arkasında fabrika...

Elli metre ileride bir steyşın görmüştü Selim Reşit. Lacivert, şık bir araba... Otonun buğulu penceresindeki baş, işte bu, Türk-İş Bölge Temsilcisi...

Grevin altıncı günü cumartesiydi. Sendikanın anlaştığı bir Migros kamyonu dopdolu yiyecek yükü ile fabrika önünde kepenklerini açmıştı. Yüzlerce grevci işçi çevirmişti kamyonu... Her biri on iki kilo yiyecek alacaktı sendikanın dağıttığı fişlerle... Sarı çiçekli kırmızı pazen donunun paçaları etekleri altından yerlere inen orta yaşlı bir işçi kadın, sümüğünü çeke çeke konuşuyordu:

— Ben bakkal oldum, diyordu; şu hale bak... Bakkal Mehmet topu atacak! Ve saplarına yapıştığı hasır zembilin içini gösteriyordu: Bir kilo kuru fasulya, bir kilo nohut, bir kilo sabun, iki paket makarna, üç kilo toz şeker, bir kilo Vita yağı, iki kilo mercimek, iki kilo pirinç...

Bir ağa konağının kileri kadar zengin görünüyordu gözüne bu zembil... Kiloyu bile yadırgıyordu. Onun işi gramlarla... İki yüz elli gram fasulya, iki yüz gram nohut... Gene fasulya, gene nohut... Ya şeker? Onun tadı ne biçim şeydi?

Bir erkek:

— Zeytin yok yahu, diyordu şaşarak. Hani bu erzakın zeytini? Üç kilo şekeri ben ne yapayım? Yarım kilocuk da zeytin tanesi koysalardı ya şu torbaya? Kara kara, pırıl pırıl, etli etli zeytin tanesi!

Bir başkası:

— Soğanı da unutmuşlar, diye üzülüyordu; kuru soğanı... Şekerin iki kilosunu Bakkal Mehmet'e verip soğan alacağım.

Bu gece Taşlıtarla'da eni konu bir ziyafet vardı. Tadını unuttukları bir şeyler girecekti kursaklarına grev yüzünden...

Bir genç kız:

— Zeytine, kuru soğana alıştık, midemize oturmasın taş gibi bunlar? diye gülüyordu. Bir ressamın paletine benziyordu genç kız: Ayağında mor iskarpinler, sıska bacaklarında mavi çorap, dizkapaklarından iki karış aşağıda yeşil pazen don, ekose entari, yeşil kazak... Tıpkı ressam paleti.

Migros kamyonu yarım saatte boşalmış, işçiler dağılmıştı.

Demir kanatları ardına kadar açık kapıdan bir kamyon süzülüyordu. Grev gözcüsü genç kız gocuğundan elini çıkarıp işaret vermişti:

— Dur! Arayacağım arabayı! diye bağırmıştı.

Kamyon ağır ağır yaklaşmıştı. Kızın kumral saçlarını sulu kardan koruyamayan kırmızı eşarp yapışmıştı alnına... Kamyonun buğulu camı inmişti. Kalın siyah bıyıklı bir şoför görünmüştü. Gözlerini kızın gözlerine dikerek yılışık yılışık gülmüştü:

— Ne arayacaksınız arabada? demişti. Paltosunun yakalarını kaldırmış iri kıyım bir adam gürlemişti öfkeyle:

— Ne mi arayacaklar? Ekmeklerini yitirdiler... Ekmeklerini arayacaklar!

Kapıcılardan biriydi bu... Bir başka gözcü kız ona çıkışmıştı:

— Yanlışsın Adem Ağa, demişti ona; yanlışsın. Biz ekmeğimizi yitirmedik ama, onu bir gün sen yitireceksin... Fukara işçiye ip takmanın cezasını çekeceksin. Bizim sırtımızdan diktiğin dört katlı apartımana güvenme Adem Ağa...

Kapıcı bir kahkaha atmıştı:

— Beşinci katı çıkıyorum! demişti.

— Ah Adem Ağa... Adın Adem ama, kendin adam değilsin, ne yapayım! İki elimiz yakanda, Adem Ağa...

Kapıcı kudurmuştu. Yumruklarını sıkarak, grev komitesinin çadırına, o çadırın önünde dalgalanan bayrağa bakmıştı. Şoför yılışıktı:

— Şekerim, diyordu gözcü kıza; gel de ara canımın içi, hoşuna gidecek bi şeyler bulacaksın nah şurada!

— Tuuuhh sana, rezil!

Şoförün kara bıyıklarında koskoca bir tükürük zamk gibi uzuyordu.

— Tuuuhh sana, utanmaz!

Grev komitesi üyeleri çadırdan fırlayıp gürültüye koşmuşlardı. Kızı yatıştırmışlardı. Komitenin başkanı:

— Bilsen arkadaşım, diyordu Selim'e, bir hadise çıkacak diye ödümüz patlıyor.

— Her şeyi yapar bu adamlar, diyordu; bataklıktaki zambağın kokusu olur mu? Bu işverenin bataklık zambağından farkı ne? İşçisine değil, memleketine bile faydası yok!

— Fabrikayı kendi malımız gibi koruyoruz, arkadaşım... Gece karanlığı indi mi, gözcülerin sayısı yarım düzineye çıkıyor... Binanın çevresini dört dönüyor çocuklar... Vıcık vıcık çamurda, kar yağmur altında...

Selim'in yüzüne eğilmişti:

— Şimdi sen sanırsın ki, mal kaçırılmasın diye yapıyoruz bu işi... Değil mi? Değil vallaha... İşveren kendi fabrikasının camını çerçevesini kendi adamlarına indirtip suçu grevcilere yüklemesin diye... Her şey beklenir bu adamlardan... Dün sabah oyunbozan yirmi iki kadın işçiyi fabrikaya sokarken kamyonun arka camını kırdırtan da o... Yirmi iki oyunbozan işçiyi fabrikaya getiren, paydosta evlerine götüren kamyonun şoför yerinde iki de jandarma oturuyor o taştan sonra... Tomsonlu iki jandarma... Bu yirmi iki işçinin kandırılışı da pek kahpece olmuş, arkadaşım... Sabaha karşı, pil fabrikasında çalışan bütün işçilerin evlerini dolaşmışlar: "Jandarma başçavuşu çağırıyor!" demişler. İçlerinden yirmi ikisi kanmış bu lafa... Karakolun önünde onlara, imzalı kâğıtlarını göstermişler. Grev oylamasından önce boş imzalattırıp sonradan kendi işlerine geldiği gibi doldurdukları kâğıtları... Bir de kamyon du-

rurmuş hemen oracıkta... Kâğıtları görünce, kuzu kuzu dolmuşlar arabaya... Oyunun böylesi nerede görülmüştür, arkadaşım?

Grev irtibat komitesi çadırının içinde bir gaz sobası alev alev... Gözcülük için kuyruğa giren işçiler laf atıyordu birbiriyle...

— İliklerime işledi sıcak, diyordu biri; yıllar var ki "yatak sobası"ndan gayrısını görmedim ben... Sade ben mi? Sen de öyle, • da, bu da... Yalan mı?

— Doğru konuşuyorsun!

— Akşamleyin bir baş soğanı kırıp somunumuza katık ettik mi, atıyoruz yatağa kendimizi... Vücutlarımızın sıcaklığı ile, nefeslerimizin buğusu ile ısınıyoruz... Göt göte verip birbirimizi ısıtıyoruz... Yalan mı arkadaşlar?

— Yatak sobası, yatak sobası! diye gülüştüler.

— Haberiniz var mı arkadaşlar? Hasan Kotan and içmiş...

— Rakı içecek değil a fukara, elbet and içecek!

— Grev başarı ile sonuçlanıncaya kadar evine gitmeyecekmiş Hasan Kotan... Namussuzum gidersem, diyormuş...

— Sapına kadar erkektir Hasan...

Bir işçi:

— Grev başlayalı iki gün oldu, ağardı suratlarımız! demişti. Merakla birbirlerini incelemişlerdi.

— Suratlarımızdaki, göğüslerimizdeki is karasını arap sabunu bile çıkarmıyordu vallah billah... diye söyleşmişlerdi.

Bir kadın konuşmuştu:

— Demir kapıyı geçtin mi, zehirler insanı bu fabrika, diyordu; bir yandan çinkonun zehiri, yağ kazanının dumanı öbür yandan... Gözleri kör eden asetilen tozları... Sen gel de verem olma.

U-2 otomatik pişirmede çalışan genç bir kadın:

— Dün gece tuhaf bir düş gördüm, demişti.

— Düş mü? diye şaşmışlardı; uyuyabiliyorsun demek?

— Ne gördün? diye sormuşlardı.

— Patronu iflas etmiş gördüm. Cami kapısında dileniyor gördüm.

— Düş terstir ya... Hayra yormalı... demişlerdi. Gözcülük sırasını bekleyen, gocuğu topuklarına inmiş bir kız:

— Vizite kâğıdı almaya çıktım bir gün, diye anlatıyordu.

İri yeşil gözleri, eski gazoz şişelerinin yuvarlak cam kapakları gibi ışıl ışıl... Başparmağınızı üzerine bastırınca şişenin içine kaçan cam kapaklar gibi...

Ustabaşı:

— Nen var kız? demiş. Susmuş yeşil gözlü kız...

— Gribe mi yakalandın? Susmuş.

— Verem mi?

— Tifo mu?

"Ağzından yel alsın" diyormuş içinden... Utanıyor, sıkılıyormuş. Kızarıp bozarıyor, bir türlü söyleyemiyormuş... O gene de söyleyememişti ama, arkadaşları anlamıştı: Üstünü görmüş mutlaka o gün... diyordular içlerinden...

— Turp gibisin, demiş ustabaşı; git işinin başına... Yallah.

Yassı pil kontrolünde çalışıyordu. On saatte yirmi dört bin pil geçiyordu elinden... Yorgunluktan yeşil gözleri kararırdı, üzüm üzüm üzülürdü heyecandan... "Ya bozuk pil kaçırırsam," diye...

Genç kızı dinleyenler: "İki cihanda davacıyız ustabaşıdan," diyordu.

Grev komitesi başkanı, gözcülük nöbeti tutacaklara yemek, çay-kahve markası dağıtıyordu. İki saatlik nöbeti bitiren, Muharrem'in kahvesinde yorgunluk çıkaracak, Aptullah'ın lokantasında karnını doyuracaktı. Bir porsiyon yahni, bir porsiyon pilav, bir porsiyon sütlaç... Ömürlerinde görmedikleri ziyafet. Gözcü kuyruğunda sıra bekleyenlerin kafasında, belki de Muharrem'in sigara dumanına boğulmuş kahvesi, Aptullah'ın lokantası...

Anlatıyorlar: Genç bir grevci kız, çeyizini hazırlamaya başlamış evinde... "Allah razı olsun grevden," diyormuş. "Grev sırasında evlenecek işçilerin düğününüde sendika yapacak!" lafını duyan bir delikanlı, hanidir sevdiği komşu kızını kaçırmış...

Taşlıtarla'nın çamur deryası sokaklarında kadınlar: Başları üzerinde su dolu tenekeleriyle... Kırıta kırıta...

Cumhur Ünal, temsilcinin odasından üzgün çıktı:

— Kötü haber, dedi; pil fabrikası önünde bugün hadise olmuş... İşverenin adamları sabaha karşı Taşlıtarla'yı bir boydan bir boya dolaşmışlar... Yirmi, otuz yabancı işçiyi doldurmuşlar otobüslerine... Çekmişler arabayı fabrikanın kapısına... Gözcüler

önlemek istemiş... Arabanın çamurluklarında tomsonlu iki jandarma eri...

Şoför gaza basmış. Gözcülerden bir kadın: "Kendimi çiğnetirim de arkadaşlarımın hakkını çiğnetmem!" diye haykırarak otobüse saldırmış. Tekerlek yere çarpmış zavallıyı... Kaldırmışlar hastaneye...

Göğüslerinde, sırtlarında "gözcü" yaftasıyla, gocukları topuğa inen kukuletalı genç kızları düşündü Selim.

Çamur deryasında, mal kaçırılmasın diye fabrika çevresini dolaşan işçiler...

— Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu? diyordu. Atatürk Anıtı'ndaki saygı duruşu geldi gözünün önüne... "Tuna nehri akmam diyor, etrafımı yıkmam diyor, Atatürk'ün çocukları..."

Moraran yumruklarını nefesinde ısıtmaya uğraşan on dört yaşındaki kız: "Olur mu böyle olur mu, bu parayla doyulur mu?" diyordu.

Cumhur Ünal üzgün ve kötümserdi:

— Pil fabrikası grevi fiyasko verecek, dedi.

Grevi başlatan meşin ceketli sendika başkanının konuşması Selim'in kulaklarında; bu bin yüz işçinin değil, yüz binlerce Türk işçisinin şahlanışıdır, diyordu; sizin başarınız Türk işçisinin başarısı olacak."

Grevi sürdüremezse, kahrından ölür bu genç başkan... Veremin üçüncü devresinde olduğunu bilenler çok azdı. Düne kadar işçi yemekhanelerinde gülüşe konuşa, işçinin fasulya tabağına çala kaşık girişen "Baba Başkan"ın şimdi alarga duruşundan mana çıkaranlar yanılıyordu.

— Bu ne biçim iş Cumhur?

— O biçim iş!

— Şimdi ne olacak?

— Grevin bu şartlarla başarılı sonuca varması imkânsız... İşçi çözülecek elbet... Sendika, prestijini kurtarmak zorunda... Grev yapan işçinin fabrikadan kapı dışarı edilmesini önlemek zorunda... Hadiseler çıkaracak şimdi polis işe el koyacak... Vali işverenlerle sendika yöneticilerini uzlaştırmaya uğraşacak... Mesele, işve-

ren lehine tatlıya bağlanacak... Bugün dokuz lira gündelik alan işçi belki dokuzyüzon kuruş alacak... Tamam mı arkadaşım?

Selim:

— Olur mu böyle olur mu? diyordu.

Yağmur sicim halinde dışarıda... Cipin ön camında, eski bir sinema filminin perdedeki yansısı gibi çizik çizik... Yıpranmış filmler vardır: Her şey, hızlı bir yağmurun gerisinde görünür ekranda...

Şoförle Selim'in arasında oturan Aysima:

— Heyecanlıyım! diyordu.

Gülümsüyordu. Gülerken, esmer yanağının çukuru genişliyordu: Belli ki sevinç içinde... Selim, pil fabrikasının çamur deryası çevresini dört dönen, kalın gocuğu topuklarına inmiş kukuletalı sarışın kızı, grev gözcüsünü hatırladı. O da böyle sevinçliydi. O da böyle heyecanlıydı. Onun da yeşil gözleri pırıl pırıldı.

Aysima, sendikanın daktilografı şimdi... Anası, artık kafesli pencerenin gerisindeki servi ağacını, mezar taşlarını görmüyor. Bodrum odasında değil artık. Onu "Süreyyapaşa Sanatoryumu"na yatırdılar.

Babası ölünce, Aysima liseyi son sınıfında bırakmıştı. Dul ve yetim aylığı ile belki liseyi bitirecek, üniversiteye de gidecekti. Anası vereme tutulmasaydı! Yaşamak için, anasını kurtarmak için çalışması gerekiyordu. Satıp savmışlar, kenar mahalledeki evin bodrum odasına sığınmışlardı.

Babasının dostları arasında, yüksek bir memur da vardı. Anakızın ilk hatırına gelen, bu memurdu. Aysima günlerce dairenin taş basamaklarını inip çıkmıştı. Tavanından kristal avize sarkan büyük holün çaprazlama yol halıları, yer yer makasla ayrılan tiren yollarına benziyordu. Lokomotifinden kopmuş bir vagon gibi bilinçsiz adımlarla yol halılarını yürür, sağa sola kıvrılır, yüksek memurun odasını bulurdu.

— Hukuk işlerinde münhal var, diyordu; yakında sınav açacağız... Seni mutlaka kazandıracağız... Rahmetli babanın hatırı...

Sınav günü bir türlü gelmiyordu. Bir gün sıkılarak, yüksek memurdan rica etmişti:

— Bu iş uzayacak, demişti; başka yerlere de başvursam... Bir mektup, ya da bir kart verseniz...

Yüksek memur yanına sokulmuş, yanağını okşamıştı:

— Güzel kızsın, demişti; Aristo'nun sözünü bilmez misin sen? Güzellik, bütün iltimas mektupları içinde en çok seçilenidir.

Kırk beş yaşlarında, yakışıklı bir adamdı. Bir gün, onun yanından ayrılırken:

— Arabamla evine bırakayım, Aysima! demişti. Yağmurlu bir akşamdı. Boğaz yolunda bir gezinti yapmışlardı. Önce, Yeniköy'de arabayı durdurup, rıhtımda patlayan dalgaları, iki ağaç arasında kurutulmaya bırakılmış balık ağlarını seyretmişlerdi.

Daha sonra... Tarlabaşı'nın yokuşlu bir sokağında... Penceresinden uzatılan üçgende ıslak çamaşırlar sarkan bir evde...

Burada, baba dostunun garsoniyeri vardı. Üçgeninde ıslak çamaşır sarkan evden çıktığı zaman artık kız değildi.

Kızaktan denize sürülünce iki yanından su fışkırtan teknelere benziyordu cip... Yaya kaldırımlarında, zifostan korunmaya çalışan insanlar... Kuyruksuz bir köpek gördüler farların önünde...

— Belediye başkanının köpeği, diye güldü Selim içinden; Alkibyadis'inki gibi, bu bakımsız şehirdeki belediye başkanının da bir köpeği olmalıydı. O da, Atina'lı hatip Alkibyadis gibi, halkın dilinden kurtulmak için, halkın kendisini bırakıp köpeğini diline dolaması için, köpeğinin kuyruğunu kesmiş olmalıydı.

Aysima, garsoniyerle tütün fabrikası arasında geçen süreyi ne anıyor, ne anlatıyor.

Güzel bir kızdı. Simsiyah saçları, siyah kirpikli iri gözleriyle esmer güzeli bir kız... Hele yanağındaki çukur... Aysima'yı, bir katını sendika için kiraladıkları apartımana yakın Rum aile yanına pansiyoner yerleştirmişlerdi. Uzun süre önce, Cumhur Ünal'ın karısıyla aynı okulda arkadaşlık yapmışlar. Başkanla tanışıklığı buradan...

Uluslararası Özgür Sendikalar Konfederasyonu yardım fonundan yüzbin lira hemen geldi. Sekiz odalı bir kat kiralandı önce...

Steyşın vagon, büroya çelik masalar, çelik dolaplar, çelik koltuklar, çoğaltma ve daktilo makineleri satın alındı. Personel kadrosu genişletildi. Başkan çocuk gibi seviniyordu.

"..." fabrikasında greve gitme hazırlığındaydılar. İşverenin fabrikasına çıkan yolları, şehrin alanlarını bu gece onun aleyhinde afişlerle donatacaklar. Selim, bu afişleri genç organizatör Mete ile hazırladı. "Bu ne biçim baba? diye başlıyordu, 550 işçisini on lira gündelikle çalıştırıyor.. İşverenin teklifi: Günde 45 kuruş zam! Bu ne biçim baba? Üyelerimizin hakkını grev gücü ile alacağız."

İşveren, hainee bir taktik kullanmaya başlamıştı. Kapı dışarı etmekle korkutarak, işçilerini kamyon kamyon notere taşıyordu. "Sendika üyeliğinden istifa ettik" diye ellerinden kâğıt alıyordu... 550 işçi istifa ederse, sendika bu fabrikada toplu sözleşme yetkisini yitirecek... Onları korkutan, işte bu...

Şoför Kâzım'ın transistörlü radyosunda ünlü bir erkek okuyucu "Boğaziçi" şarkısına başladı. Kâzım, çevirdi düğmeyi birden...

— Galiba sesini beğenmiyorsun? dedi Selim...

— Değil, diye güldü; onun sesi gibi bir tane daha yok! dedi.

— Ey?

— Ahlakı kötü, dedi; insanlık tarafı yok...

— Nereden biliyorsun?

Açık pencereden bir tükürük fışkırttı.

— Arabasında altı ay şoförlük yaptım, dedi; ayda üçyüz kâhada şoförlük, abi... Her gece gazino kapılarında, pavyon kapılarında patronumuzu beklerdik... Gündüz erkek ahbaplarını apartımana götürür getirirdik. Ne delikanlılar gelirdi ona abi! Kraliçeler bile böylesine yaşamaz... Ha, ne diyordum? Evet, diyordum ki, üçyüz kâhada şoförlük... Düşün, köpeğinin bile masrafı ayda bin kâhat... Sen ne konuşuyon allahasen? Köpeğinin bakıcısına benden ikiyüz kâhat fazla veriyordu. iyiydi aramız... Dostça davranıyordu.

— Hımmm... Dost! diye pencereden tükürdü; bir gün yoktan elime verdi pasaportumu... Hasta yattım evimde diye... Randevusunu kaçırtmışım... Olur mu bu, abi? Sorarım sana, olur mu bu? Elini ayağını öpeyim...

Saat ikiyi geçiyordu. Sokaklar bomboş... Yağmur hafiflemişti. Arabayı bir kenarda durdurttular. Koltuklarında afişler, cip-

ten indiler. Kâzım, fırçanın duvarda açtığı ilk afişe alaylı alaylı güldü:

— Bu nasıl baba, ha? Trabzan babası!

Kâğıtları yapıştıra yapıştıra ilerliyordular. Mete, Selim'in omuzunu dürttü heyecanla:

— Abi, şuraya bak, dedi; afişlerimizi yırtıyorlar! Kâzım frene bastı. Geri vitesle üç adama yaklaştılar. Arabadan atladılar.

— Hey, ne yapıyorsunuz?

Üç serseriden iri kıyım olanı:

— Utan mıyor musunuz? diyordu; nedir yaptığınız?

Kâzım üzerlerine yürüdü:

— Basın gidin, diyordu; karışmayın işimize... Bunlar "..." sendikasının afişleri... Biz de bu sendikanın adamlarıyız...

Kâzım'ın suratına bir yumruk indiğini gördü Selim...

Aysima bir çığlık kopardı:

— Polis, imdat!

Üç serseri ile Kâzım kapışmıştı. İn cin yoktu sokakta... Islak duvarlarda afişler... Ceketi encik boncukla süslü bir delikanlı sanatçının büyük fotoğrafı ortasına sendikanın afişi binmişti: "Bu nasıl baba?" Ceketi incik boncukla süslü sanatçının güleç bir yüzü vardı.

Mete yardıma koştu. Aysima'dan utanıp dövüşe karıştı Selim de... Göğsüne bir tekme yedi. Bir yumruk indi ense köküne... Çamurlu sokağa boylu boyunca serilmişti. Biri, omuzlarını tutmuş, kaldırmaya uğraşıyordu. Aysima'ydı.

İki serserinin tabana kuvvet kaçtığını görünce şaşırdılar. Kâzım, iri kıyım adamı yere yıkmış, üzerine abanmıştı. Kafasını su birikintisine daldırmıştı.

Mete:

— Bırak, diyordu; boğacaksın herifi... Katil olacaksın...

Devriye düdükleri yaklaşıyordu. En iyisi olay yerinden uzaklaşmaktı. Karakol karakol dolaştırılırlardı yoksa... Jeepe atladılar. Kâzım motoru çalıştırdı.

Aysima, titriyordu oturduğu yerde... Kâzım'ın direksiyondaki yumrukları, çamur bir heykelin sıkılmış yumruklarına benziyordu.

— Bir şeyler öğrendik Celâl Hoca'dan, diye konuşarak sessizliği bozdu Kâzım; güreş hocamız Celâl Atik'ti. Sarma takmayı,

kemaneyi, el ense çekmeyi, oturak kündesini ondan öğrendik... Boyunduruk nasıl vurulurmuş; tırpan, çangal nasıl vurulurmuş Atik öğretti bize... Onun gibi burgu alan yoktu. Onunla idman yaparken mayomun altında yüreğim rovelver gibi vururdu tok tok... Kulakları çınlasın. "İyi güreşçi olmak istiyorsan derdi, savrukluğu bırakacaksın... İyi çalışacaksın. Adale çabukluğu, el çabukluğu, bütün bunların yanında kafa çapukluğu... Hovardalık ta yok." "Yok abi." "Söz ver namusunun üzerine!" "Namussuzum hovardalık yaparsam!"

— Öteki beriki sağa sola davet edip lakerda yedirirler, derdi Celâl Hoca... Lakerdanın peşinden ne gelir, bilirsin Selim Abi... Biz böylesine çalıştık... Çalıştık da Avrupa güreşlerinde rakiplerimizi sıvırya kantarya yendik işte... Demin lapacıya yaptığımı gördünüz... Üstten kileyi vurup, iyice oturttum sarmayı...

Şoför neşeliydi. Kavgadan çıkan o değilmiş gibi... Neşesi onlara da bulaştı. Aysima bile gülüyordu. Esmer yanağındaki çukuru genişlete genişlete...

— On para etmez etlere biz "Ekmekçi Kulübesi" deriz, Selim Abi...

Heyecanları yatışmıştı. Selim düşünüyordu: "Üç serseriyi peşimize takan "..." fabrikası işvereni elbet... Bu gece sokaklara afiş asacağımızı nereden öğrenmişti? İçimizden biri casusluk etmiş olacak. Kim olabilir? Yönetim kurulu üyesi Şaban Atalay geldi gözünün önüne... Cumhur Ünal'ın kuşkusu boşuna değil...

— Sarı köpek! diye dişlerini sıkarak söylendi; gidinin sarı köpeği!

Kâzım, kafasını direksiyona eğerek farların önünde bir sarı köpek aradı.

— Çocuklar, dedi Selim; işimizi tamamlamadan dönmek yok... Afişlerimizi asmadan dönmeyeceğiz sendikaya... Çıldırtmalıyız işvereni...

— Çıldırsın deyyus, dedi Kâzım; çıldırsın puşt! Utanarak Aysima'ya gülümsedi:

— Af edersin hanım abla! dedi.

Fabrikaya çıkan bütün yollar ve şehrin alanları afişlerle donandı o gece...

⁂

"Emekyemez Çıkmazı"nda bir karaltı Selim'in yolunu kesti.

— Komşum bir şey anlatacağım sana, dedi; eğer izin verirsen...

Yatsı geçmiş olacaktı. Sokak zifiri karanlıktı. Bir su birikintisi, rahmetli Zekiye Hanımın odasından vuran ışıkla kırık cam gibi parlıyordu. Mızıka astsubayı, obuasında "Bosanova"yı çıkarmaya uğraşıyordu. Obuanın sesine polisin evinden gelen viyaklama karışıyordu.

Selim, karaltıyı tanıdı. Sabahları, elinde tek gözlü sefertasıyla onu evinden çıkarken görürdü. İşçiydi belki de...

— İzin verirsen bir şey anlatacağım komşum, dedi. Utangaç bir duruşu vardı.

— Buyur, dedi; Selim...

— Estağfurullah, dedi. Üç ay önce tuhaf bir şey oldu, bey... diye anlattı. Tifoya tutulmuştu karım... Bir gece, eve getirdiğim doktor, insafsız çıktı. Otuz lira vizite parasını buluşturuncaya kadar akla karayı seçtim. Elimde reçetelerle nöbetçi eczane aradım uzun uzun...

Eczacı daha da insafsız çıktı. Anasının nikâhını istiyordu beş çeşit ilaç için... Yaptıramadım onları... Ateşler içinde yanan karımın ayakucunda sabahı nasıl ettiğimi ben bilirim. Uyuya kalmışım. Oda kapısının vuruluşuna uyandım. "Seni istiyorlar" dedi komşum... "Kim?" "Postacı." Aşağı indim. "Adın Ali mi?" "Ali" dedim. "Soyadın?" "Kaptıkaçtı!" dedim. "Kapan da kaçan mı? diye hafiften eğlendi postacı, Ali Kaptıkaçtı şuraya bas imzanı!" "Borç senedi olmasın? dedim, icra kâhadı mahadı? Ya, işverenin bir dalaverası? Düşmeyelim tongaya?" "Yok, diye güldü postacı, havale geldi sana!" "Ağzın hayra!" "Para kâhadı bu!" dedi... Titreyen ellerimle bastım bir kâhata imzayı... Aldım havale kâhadını; "Kim gönderecek parayı bana yahu?" diye kendi kendime söyleniyordum. Borçlularım mı? Bakkal Hüdaverdi Akgöz mü? Ak değil, aç göz herif! Aptallaşmıştım, Allah seni inandırsın... Para Alamanya'dan geliyormuş, bey... Postaneden öğrendim: Alamanya'nın Münih şehrinden geliyormuş... Murtaza Bulut adında biri

gönderiyormuş üçyüz lirayı... Allah Allah, bu da kim? Hızır mı yoksa? Havale memuru bile şapşallığımdan kuşkulanmıştı: "Ali Kaptıkaçtı sen misin?" "Benim." "Nüfusun?" "İşte!" "Emekyemez Çıkmazı, sekiz numara?" "Tamam." "Bas imzanı!" Bastım imzamı, komşum... Otuz tane onluk saydılar elime... "Say!" dedi havale memuru... Saydım. İki kez saydım. Tamamdı. Köşeyi kıvrılınca bir daha saydım. Sözü uzatmayalım, bey komşum... Doktor, ilaç, şu bu... Kefeni yırttı bizim hatun... Zaman zaman aklıma düşerdi Murtaza Bulut... "Üçyüz lira, havada bulut," gibi laflar gelirdi aklıma da bayağı utanırdım... Yanlışı düzeltmek gerekti. Sorup soruşturunca iş ortaya çıktı: Emekyemez'deki sekiz numarada benden önce de bir Ali Kaptıkaçtı oturmuyor muymuş? Hey Allahım hey. İnsanlar çift yaratılır derler ama, adları da çift olur mu? Taşındığı yeri buldum adaşımın... Evine gittim bugün... "Ben Ali Kaptıkaçtı'yım" dedim. "Ali Kaptıkaçtı benim, git işine!" dedi. "İşte nüfusum!" dedim ona... "Amma da tuhaf iş bu!" dedi. Olayı anlattım. "Vay canına, dedi; bizim damadın Alamanya'dan yolladığı üç yüz lirayı alan sensin demek? Alamanya'ya giden damadın..." "Karım ölüyordu, dedim; karım eğer bugün yaşıyorsa sizin sayenizde!"

İnsan adamdı Ali Kaptıkaçtı, iyi adamdı Kaptıkaçtı. Adlarımız da insanlığımız da birbirine benzemiş... "Taksitle öderim paranı" dedim. "Hay hay!" dedi. "Senin iyiliğini rastladığıma anlatacağım" dedim ona... Ali Kaptıkaçtı'dan geliyorum. İlk karşıma çıkan sen oldun, komşum...

Mızıka astsubayının obuası viyaklıyordu. "Bosanova" çıkmıyordu bir türlü... Polisin çocuğu, ağzında anasının memesi belki de uyuyakalmıştı.

Su birikintisi, rahmetli Zekiye Hanımın odasından vuran ışıkla kırık cam gibi parlıyordu. Selim:

— İyi geceler, dedi komşusuna...

— İyi geceler...

— Kusura bakma, diye omuzunu şamarladı Selim'in hafiften... Papaza günah çıkartmış bir insanın rahatlığı içindeydi.

Maliyecinin karısı uyumamıştı:

— Macide Hanımdan inşallah iyi haberler...

— Selamları var...

Selim, kuruntulu bir gece geçirdi. Dantelli örtüsü ile Macide'nin çeyiz sandığını, onun sandukası gibi görüyordu. Ya ölürse? diyordu. İçi daralıyordu.

O gece nedense Aysima girdi düşüne... Esmer yanağındaki çukuru genişlete genişlete gülüyordu.

* * *

Sis gittikçe toprağa iniyordu. İsteksiz adımlarla fabrikaya doğru yürüyen işçilerin belden aşağısı siste kaybolmuştu. Yerçekiminden kurtulan yarım adamlar gibi görünüyorlardı. Turunç renginde bir güneş doğuyordu. Fabrika önüne bıraktıkları jeepin karoserisi, gölde yüzen bir sal...

Öğle paydosunda grev oylaması yapılacaktı. Fabrikaya giden yolların başlarını tutmuşlardı. Gece yarısına kadar uğraşıp hazırladıkları bildirileri işçilere dağıtıyorlardı. Oylamanın gizli yapılacağını anlatıyor, korkulacak bir şey olmadığına onları inandırmaya uğraşıyorlardı. Kim beyaz, kim kırmızı kâğıt atacak sandığa? İşverenin ruhu bile duymayacak... Sendika icra kurulu tam kadro görev başındaydı. Selim, on metre ötesinde Aysima'yı görüyordu. Siyah deri ceketi ve siyah saçlarının rengine karışan kasketi güneş ışınlarıyla turunçlaşmış. Kendisini çirkefe iten topluma hınç duyduğu belli: Esmer, tatlı yüzü bu sabah kavgacı, sert... Kırıp dökecek gibi...

Selim olduğu yerde titriyordu. Sis ıslak bir çarşaf sanki... Acı acı bir düdük sesiyle daha da ürperdi: Hâlâ sis üzerinde yüzen fabrika, stim püskürten kara bacasıyla, S.O.S. veren gemiye benziyordu. Ve sanki, yüzlerce yarım adam bu geminin bordasında açılan yarıktan şarıl şarıl dolan deniz...

"..." fabrikasında grev oylamasını kaybettiler. Bir oyuna geldi sendika... Aysima, üzüntüsünden ve öfkesinden ağladı.

"..." sendikası o akşam, pil fabrikasının grevci işçilerine İstanbul Tiyatrosu'nda oyun seyrettirdi. Selim, Aysima ile gitti tiyatroya...

Yedi otobüs, bambaşka kılıkta yedi yüz insan boşalttı Beyoğlu'na... Renk renk eşarplı kadınlar, kasketli, kasketsiz erkekler... Kadınlar daha da güzel görünüyordu bu akşam... Beyoğlu'nun ışığı mı onları değiştirdi? Bulup buluşturup sürdükleri allık pudra mı? Delikanlılar en temiz elbiselerini giymiş, adama dönmüştü.

Saat 17.30... Beyoğlu, baskına uğramışların telaşı, baskına uğramışların korkusu içindeydi. Otobüslerden atlayanlar şaşkındı. Kısık kısık sesleniyordular birbirlerine:

-— Çamur yok!

— Yerler kupkuru!

— Yerler taş!

— Taşlıtarla asıl burası!

— Bizimkisi çamurlu tarla!

Bazıları aşağıdan yukarıya apartımanları süzüyordu:

— Amma da muhkem! diyordu.

Nefes aldı, Beyoğlu, durumu öğrenince... Tiyatroya giden pasajda dörder beşer kişilik sıralar halinde yürüyorlardı. Akşam karanlığında ağıla dolan koyunlar gibi... Birbirlerinin ellerini kollarını sımsıkı tutmuşlardı. Kaybolmaktan korkuyorlardı.

Tiyatronun gardırobu bu seansta bomboş... Oraya bırakacak fazla bir giyeceği yok ki bu kalabalığın! Ne palto, ne astragan, ne vizon, ne samur...

Gardıropçu, kucağında yeşil bir battaniyeye sarılı paketle önünden geçen kadına seslendi:

— Gardırop!

Genç kadın bir şey anlamadan baktı:

— Bu, çocuk; dedi bu benim çocuğum!

Tiyatro salonu yapıldı yapılalı böylesine kalabalık görmedi. Ayakta kalanlara localardan sesleniyorlardı:

— Bi kişi, bi kişi!

— Taşlıtarla'ya bi kişi!

Bir genç:

— Tiyatroyu biz kendimiz oynuyoruz Taşlıtarla'da, diyordu yanındakine; bizim oyunun adı "grev" diyordu; oyunun kötü adamı işveren... İyi adamı sendika başkanı...

— Patron da burada!

— Patron da gelmiş!

— Karısı da yanında...

Ayağa kalkıp birbirlerinin omuzundan, birbirlerinin başı üzerinden ön sıralara merakla gözlerini dikmişlerdi.

— Herifte yüz surat mahkeme duvarı...

— Daha da çökmüş...

— Çöker, çöker elbet...

— Avukatı da burada.

— Şoförü de...

— İşi tatlıya bağlamak istiyor patron...

— Bizi kandırmak istiyor.

Patronun yanında oturan kadın, karısıydı. Gardıropta şimdi belki tek kürk vardı: Bir mavi tilki, ya da bir ming...

Bir kadın, arkadaşıyla konuşuyordu:

— Hastanenin bu ziyaret günü anlatacaklarım çok bizimkine, diyordu; ona Beyoğlu'nu gördüm, diyecem... Tiyatroya gittim, diyecem...

— Verem biçare... Bunları anlatıp üzmek doğru mu? Ben azraille pençeleşiyorum, o Beyoğlu'nda fink atıyor diyecek... Doğru mu?

Orkestra başladı: Adana'nın yolları taştan... Salon karardı. Yandı rampta lambalar... Kadife perde açıldı. Işık gözlerini aldı kalabalığın... Gözlerini kararttı önce ışık... Sahnede bir gecekondu mahallesi görünce şaşakaldılar. Bütün yoksulluğu ile, çirkinliğiyle gecekondu mahallesi...

— Taşlıtarla! diye söyleştiler. Sahnenin ön planında iki polis konuşuyordu. Göbeklisi:

— Rüşvet alırsam susarım, yoksa yıkarım! diyordu. Kadınlı erkekli grevci işçiler bakışıyordu hayretle:

— Polis Burhan'la polis Rıza'nın burda işi ne?

— Candarma kumandanı yok, dediler; haniya başçavuş? Nerede tomsunlu çavuş?

— O da çıkacak, sabredin hele...

Taşlıtarla'dan otobüsle bir saat çekiyordu Beyoğlu... On dakikada dönüvermişlerdi Taşlıtarla'ya gene...

— Leyla gelmedi mi? diye soruyordu biri...

— Leyla nöbette... Piyango Leyla'ya çarptı bu gece... Gözcülük ediyor fabrika çevresinde...

Belki, tiyatro dönüşü Leyla'ya oyunu anlatacaklardı.

— Tıpkı bizim mahalle, diyeceklerdi; kapılarının önünden akan lağımı, çamurlu yolu ile bizim mahalle... Polisler bile tıpkı bizim polisler... Hınk demiş burunlarından düşmüş bizimkilerin... Gecekondu yıkıcı polisler... Rüşvetçi polisler!

Leyla burun kıvıracaktı:

— Taşlıtarla'yı görmek için taaa Beyoğlu'na gitmekte neye? diyecekti, turp sıkayım aklınıza...

Omuzunda Laica asılı bir foto muhabir, grevci sendikanın yöneticilerini yeriyordu:

— Taşlıtarla değil, Şişli olmalıydı bu dekor, Maçka olmalıydı, diyordu; şu yoksul insanlar yerine, lüks ziyafet sofrasında viski bardaklarını tokuşturan sosyetikler...

Yoksulluğu değil, eğlence düşkünlerini, bolluk içinde yüzenleri göstermeliydiler bunlara... Fukarayı değil, zengini...

Manalı manalı Selim'in yüzüne bakıyordu.

Sahnede, bir kibrit çöpünü iki parmağı arasında kırıyordu pala bıyıklı aktör:

— Bakın, ne kolay!

Sonra, avucuna yirmi kibrit çöpü birden alıyordu:

— Ama, şimdi?... Birlikten güç doğar, diyordu.

— Biz de birlik tuttuk! diye söyleşti önlerinde oturan kırmızı eşarplı iki kadın... Aktör:

— Talihimi yakalasam vururum yere! diyordu orkestraya uyup... Seyirciler elleriyle, ayaklarıyla tempo tutuyordu.

Tiyatrodan çıkınca, Aysima ile bir pastanede oturdular.

Sendikanın Kayseri şubesini açmaya gidiyorlardı. Başkan Ünal, Selim Reşit, başorganizatör Raif ve şoför Kâzım Keskin... Zehir gibi bir soğuk vardı. Buz tutan şose, çatır çatır ötüyordu tekerleklerin altında...

Kâzım'ın yanında oturan başkan ıslıkla bir türkü tutturmuşu. Sevinçliydi. Sendika güçleniyordu her geçen gün... On beş ilde şubesi vardı. Üye sayısı on binin üstündeydi.

Başorganizatör kaşlarını çatarak, suratını ekşiterek:

— Patron mu! Şerrine lanet, diyordu; en ufağından en kocamanına kadar hepsi o bokun soyu...

— On iki yaşında başladım çalışmaya, diyordu; bir pres atölyesindeydi ilk işim... Ucuz olsun diye, en kabadayısı on yedi yaşında sekiz-on işçi çalıştırıyordu patron... Atölye çok eski bir hanın içinde, binanın bodrumundaydı. Mağara gibi bir yer... Yakından lağım geçerdi galiba ki, küf kokusuna sidik kokusu karışırdı. Çamurlu bir avludan geçerdik oraya gitmek için... Avluyu hatırladıkça, eski bir pabuç gelir gözümün önüne... Bağsız, derisi çatlamış bir pabuç... Su birikintisinin kenarında bir nazarlık gibi, karaya vurmuş çürük sandal gibi günlerce durmuştu da kimse elini sürmemişti. Neden mi? Belki, ayaklarımızdaki pabuçlardan kalır yanı olmadığı için... Bir de şu gözümün önüne geliyor, ilk iş yerimi düşündükçe: Öğle paydoslarında bizim patron, dört gözlü alüminyum sefertasını açardı. İspirto ocağında teker teker bize ısıttırır, sofrasını kurardı: Birinde yahni, birinde sebze, birinde kıymalı börek, birinde şambabası. Ya biz? Bize de baba!

Han kapısında bir balıkçı dururdu, öğlenleri... Kızartılan palamutların kokusunu bayat ekmeklerimize katık yapardık biz de... Komşumuzun oğlu Cemil'le kendimiz bulmuştuk bu işyerini... Yağ lekelerinin kararttığı iş tulumlarımız suratımızla karışırdı. Amerika'daki kukuletalı adamlara dönerdik... Gözlerimiz görülürdü sadece... "Böyle soğuk bir gecenin sabahı işbaşı yapmıştık." "Egzantrik pres"lerin araba tekerleği büyüklüğündeki demir volanları yanı başımızda korkunç bir gürültüyle dönüyordu.

"Bir fırlarsa, derdim bazen içimden; bir fırlarsa." Terim buz kesilirdi korkudan...

O sabah preslerde, açık kalıpta çanta kilidi yapıyorduk. "Mal"ı parmaklarımızla "siper"e yerleştiriyor, basıyorduk elektrik pedalına... Birden, Cemil'in çalıştığı ekzantrik presin altında acayip bir şey ilişti gözüme... Kanlı bir çubuk! Neydi bu? Bu bir "parmak"tı yahu! Şaşkınlıkla ayağımı pedaldan çektim. Avuçlarımı açtım. Sayıyordum parmaklarımı: Bir, iki, üç, dört, beş... Tamamdı. Cemil'e seslendim: "Saysana şu parmaklarını!" Yanıbaşımda çalışıyordu ama, duyuramadım, öylesine bir gürültü vardı atölyede... Sekiz volanın dönüşünden zangır zangır titriyordu toprak ve camlar... Sokaktan on tonluk kamyon geçmişçesine... "Saysana lan, parmaklarını!" diye omuzuna bir şamar indirdim. Şaşkın gözlerle baktı suratıma... "Ne? Çıldırdın mı Raif? Okul mu burası? Matematikle mi uğraşacağız iş başında." "Say." diye haykırdım. Çekti pedaldan ayağını... Saydı parmaklarını... Bir, iki, üç... Can acısıyla çığlığı bastı: "Parmağım, diye haykırdı; işaret parmağım kopmuş..." Acısını, parmağı yerde görünce duymuştu. Çocuklar presleri istop edip koştular." Eczaneye, doktora!" diye bağırıyorlardı. İçlerinde ağlamaya başlayanlar bile vardı. Ne de olsa çocuk adamlar...

Gürültüye patron indi. Anlattık korku ve heyecanla... Kopuk parmağa bakmadı bile... "Dikkatsizliğinin cezası, dedi; bır parmak için atölye duracak değil, geçin işinizin başına; çalıştırın presleri, veledizinalar!.." Cemil'i eczaneye götürdüler.

Hâlâ presin altında duran kanlı parmağı aldım. İçim bir tuhaftı. "Cemil'in parmağı; diye düşünüyordum o anda, Cemil vücudundan bir parça kaybetti... Bir daha da yerine gelmeyecek, yazık... Saksıda çiçek fidanı değil ki koparınca gene versin?"

Daha başka şeyler de geliyordu aklıma... diyordum ki, yarın bir yerde Cemil'in adı geçince, hangi Cemil diye soracaklardı. "Parmaksız Cemil" deyip tanımalarını kolaylaştıracaktık. Amma da tuhaf şey! Kanlı parmağı mendilime sarıp cebime koydum ve pedala bastım. Volan oğuldadı kafamda gene... Patronun emriyle, Cemil'den boşalan ekzantrik presin başına, bir başka çocuk

geçti. Suratı sapsarıydı zavallının... Presin altında elleri titriyordu. Sanıyordum ki, korkudan büyümüş gözleri, preste yeni bir kopuk parmak arıyordu. Kendi parmağını... Bir saat geçmeden, korktuğuna uğradı çocuk... "Lanet olsun bu işe!" dedim. Ceketimi kapıp atölyeden nasıl fırladığımı anlatamam size...

Anam, sünnetçi Hafız Mehmed'in kestiği parçayı... Gülersiniz şimdi bana, ama gülün, gülün... Evet, bilmem nemin parçasını bez içinde saklardı. Tanrının rahmeti üzerine... Garip bir hatıra. Ben de, parmaksız Cemil'in parmağını, işte öyle aylarca sakladım...

Rüzgârın savurduğu kar, bir kürek kum gibi, acıtarak suratlarını yaladı. Gün ağarmak üzereydi. Bozkıra abanan kurşuni bulutlar, gök denizinde yüzen buz dağlarıydı sanki Cumhur Ünal:

— Kaşlarım çakıl çakıl, dedi; ne ayaz bu! Tükürüğüm bile taş parçası gibi düşüyor yere...

Uzakta görünen ışığa doğru yürüyorlardı. Haymana Ovası'nda, jeepin motoru hırıltılı sesler çıkardıktan sonra yavaşlamış ve birden istop etmişti. Kâzım telaşla haykırmıştı:

— Korkarım yataklar yandı, demişti; belki de yağ karteri delindi...

— Şimdi ne olacak?

— Onaramayız burada... Makinenin sökülmesi gerek... Bir haftalık iş, tamirhane işi bu...

Jeepi kenara çekip bırakmışlardı. Bir dam altına sığınamazlarsa, cenazelerini, buzun ağırlığına dayanamayıp devrilmiş telefon direkleri gibi bulacaklardı.

Üzerine doğru yürüdükleri ışık, az sonra anladılar ki, bir "trakskavatör"den geliyordu. Ayaklarının altında kar, çatırdıyordu. İki direk arasında bel veren buz tutmuş telefon telleri sallanıyor, boğuk boğuk inliyordu. Trakskavatörün yanında bir karaltı yatıyordu.

— Hey, merhaba! diye bağırdılar. Rüzgâr öylesine oğulduyordu ki, kendi seslerini kendileri bile duymadı. Trakskavatöre sokuldular.

— Merhaba!

Tulumlu adam başını çevirdi. Makine yağı ile kararmış bir

surat göründü gemici fenerinin ışığında: Korku filmleri vardır: Bu filmlerin bir de kahramanı: Frankeştayn! Kar üzerine yaydığı bir çuvala uzanmıştı. Yanında İngiliz anahtarları, çekiçler, kerpetenler...

Kâzım, sesini daha da yükselterek konuştu:

— Sağır mısın arkadaşım, dedi; selam verdik yahu!

— Anlamadım.

Selim:

— Sağırlaşmış kulakların! dedi. Duymuştu.

— Sen gel de sağır olma, diye heyula gibi duran trakskavatörü gösterdi; on iki yıldır bu meretlerin gürültüsünü dinlerim... Bu yamyamların!

— Donacaksın, dedi Selim; makinayı onarmanın tam sırasını bulmuşsun!

Ağır ağır kalktı.

— Kimsiniz, dedi; yolunuzu mu kaybettiniz?

— Arabamız bozuldu, bir dam altı arıyoruz... Sıcak bir kulübe...

— Ne oldu arabanıza?

— Motorun yatakları yandı...

— Köy uzak, dedi; ama, iki yüz metre ötede şantiye var... Yarın onarırsınız motoru...

Kollarını açıp koltuk altlarına vurarak ısınmaya çalışıyordular. Islak kanatlarını çırpan kazlar gibi... Cumhur:

— Çok erken işbaşı yapmışsın, dedi; tulumlu adama...

Gemici fenerini yüzlerine doğru kaldırdı. Avucu ile gözlerini siper etti. Kıpışık kıpışık baktı.

— Kimsiniz? dedi.

— Sendikacıyız... Kayseri'de şube açmaya gidiyoruz...

Feneri trakskavatörün paletine koydu. Kara düşen gölgeler oynadı.

— Sendikacısınız, demek?

— Öyle...

— Emekçinin hakkını korursunuz, demek?

— Emekçi bizimle birlik olursa, dedi Cumhur...

Tulumlu adam sustu. Karanlığa baktı.

— Ben bu yol şirketinin üç yıldır operatörüyüm, dedi; trakskavatörün sürücüsüyüm... Sanat okulunu bitirdim... Ömrümüz dağ başlarında geçer böyle... Yamyamların ya altında, ya üstünde, ya da çadırda...

Trakskavatöre "yamyam" diyordu. Yüzlerine dikti gözlerini:

— Tembel bir adam değilim, dedi; dağbaşı, trakskavatörün üstü altı bana vız gelir... İşverenin, işveren vekilinin zulmü olmasa...

Elindeki kocaman İngiliz anahtarını palete vurarak konuşuyordu:

— Şirket merkezinden toplu olarak gelir para... Ama, işveren vekili ücretimizi üç ay sonra dağıtır... Emekçi miyiz, emekli miyiz, biz de şaştık bu işe... Nedenini araştırdık iki arkadaşımla... Bulduk... Bulduk ta donakaldık, vatandaşım... İşveren vekili üç aylık ücretimizi faize verip, işletirmiş meğersem!

— Ne kurnazca bir oyun!

— Kurnazca mı? Domuzca!...

Buz tutmuş teller sallanıyor, oğulduyordu. Rüzgârın savurduğu kar, bir kürek kum gibi acıtarak suratlarını yaladı.

— Durumu anlayınca, şikâyet ettik yakındaki ilçenin kaymakamına... Ne oldu? Eski hamam eski tas... Bir farkla.

— Trakskavatörleri kasten bozduruyorlar şimdi ustabaşılara... Uykumuzun en tatlı yerinde omuzumuzdan sarsıyorlar: "Makina bozuk yarın sabaha yetişmesi gerek. Uyan, kalk!"

— İnsafın "i"si yoktur bu işveren vekilinde... diye anlattı. Sesini alıp gidiyordu bazen rüzgâr... Çoğu mırıltı halinde duyuyorlardı..

— Bu adam bütün gece trakskavatörün yanında yatmıştır, gözünü kırpmadan makinayı onarmıştır, demez... Sabah karanlığı sürer seni de işe... Hem de en korkulu yerlere... Bayır aşağı aldın mı, devrilirsin, on tonluk şase yamyassı eder, pestile çevirir... Ya da, yarmada toprak alırken üstten toprak kesilir. Mezara girersin ölmeden... İşveren vekili, önce üçyüzbin liralık trakskavatörünü düşünür... Senin değerin iki paradır onun gözünde...

İngiliz anahtarını, çamuru kaskatı buz tutmuş palete indiriyordu habire:

— Çalışırken, bütün gece yummadığın gözünü dört değil, on dört açman gerek... Kepçeyi havada bırakıp pimini de takmazsan, kepçenin altına girecek kamyonu ezersin, hem de şoför yerindeki *vatandaşını*... Sürün mahkemelerde sonra... Pılını pırtını sat, ver avukatlara işin yoksa... Diyelim ki beraat ettin, ya da bir yıl hapisle kurtuldun... Ya vicdan azabı? Ya adam öldürmenin ıstırabı? Doktoru ilacı yok, kurtulamazsın bu vicdan azabından...

Kara, sıska avurtları oynuyordu:

— Neler yapmaz insana bu adamlar! Yağ karterine şeker dökerler... Sakızlaşır şeker karterde... Ne yataklar çalışır, ne pistonlar... Ya da, sen farkında olmadan yağını boşaltırlar... Yanar yataklar... Taşlı yerde çalıştırırlar... Taş, pabucu keser... Baklalar kesilir... Cıvata, somun kopar... Ah, arkadaşım, ah. Makinayı sana itlik olsun diye bozarlar, hem de ustabaşıyı mahsustan ya izinli yollar, ya revire yatırırlar... Mecbur tutarlar seni yamyamı onarmaya...

Traskavatörü korkulu bakışlarla süzüyordu:

— Yamyam! diyordu; sade toprak değil, insan da yutar bu ejderha... "Cat 55 H," pabucunun altında –çamuru buz tutmuş paleti gösteriyordu– tam iki yağcıyı pestil etti.

Ayrı ayrı, suratlarına baktı:

— Kayısı değil, insan pestili!

— Farları da yakmamışsın! dedi Kâzım... Sürücünün öfkeli bir gülüşü vardı:

— Çocuksun, dedi; yamyamı kasden bozan herif, bol ışıkta rahatça çalışmanı ister mi yahu? Aküyü de boşaltır, bırakır seni kör lambayla...

Kollarını ovuşturuyordu:

— Günde yirmi saat çalış! Gözleri bağlı dolap beygiri gibi... Kopuyor kollarım ağrıdan... Kopar elbet... Yamyamın *boşaltıcı*, kaldırıcı demir kolları değil ki. Etten ve kemikten bunlar... Haftanın dört gecesi yamyamı onarmayla uğraşırız böyle... Bıçak kemiğe dayandı, kardeşler... Bıçak kemiğe dayandı çoktan... Bir gün bırakıp kaçacağım... Onların da istediği bu... Bizi kaçırtmak... Hakkımızı aradık diye hınç alıyorlar...

Cumhur Ünal:

— Namussuzlar! dedi. Kâzım:

— Bu namussuzca bir iş! diye karlara bir tükürük attı. Başorganizatör iç geçirdi:

— İşçi düşmanı ikileşti, dedi; bir de işveren vekili var karşımızda...

Selim:

— Ya Sarı Köpek? dedi.

— Düşman üç! dediler.

Gün ağarıyordu. Bulutlar, gök denizinde yüzen buz dağları gibi...

Şantiyede içtikleri çaylar, boğazlarından midelerine akıyordu yaka yaka... Isınamıyordular ki! Gözlerinin önünde tulumlu işçi... "Yamyam"ın çamuru buz tutmuş pabucu yanında... Elinde İngiliz anahtarı... Ayaz, korkunç...

Selim Reşit, muhabirliğinin ilk yıllarında, bir Orta Anadolu kasabasındaki "salgın"ı izlemeğe gönderildiği günü düşünüyordu. Gene böyle korkunç bir kıştı. Valiyi ve sağlık ekibini kasabaya götüren iki otomobil kara saplanmıştı. İl Sağlık Müdürü ve bir sağlık memuru ile Selim Reşit arkadaki arabadaydı.

Vali ateş püskürüyordu. Ama kara bıyıkları gene de çakıl çakıl buzdu.

— Ne olacak şimdi, diyordu jandarma başçavuşuna; dağ başında mı kalacağız yani? Donacak mıyız? Kurtlara yem mi olacağız?

Başçavuş:

— Allahü a'lem "..." köyünün yakınlarındayız, beyefendi, diyordu; emrederseniz köyden sekiz on kişi getirip kurtaralım arabaları kardan...

— Daha duruyor! Şuna bak!

Jandarma çavuşu, bembeyaz yerle kapkara göğün birleştiği çizgide kaybolmuştu. Arabalarının içinde umutla bekliyorlardı. Karla göğün birleştiği çizgiye dikmişlerdi gözlerini... Yarım saat sonra başçavuş eli boş dönmüştü. Nutku tutulmuştu adamın...

— Ne susuyorsun başçavuş? diyordu vali; dudakların mı yapıştı soğuktan? Dilin buz mu tuttu?

— Köylü gelmiyor, beyefendi...

Vali ateş püskürüyordu. Ama kara bıyıkları gene de çakıl çakıldı.

— Nasıl gelmezler?

— .....

— Sen jandarma değil misin?

— .....

— Valinin arabası kara gömüldü demedin mi?

Başçavuş puttu; buzlaşmış telefon direğinden farkı yoktu.

— Git, Vali Bey emrediyor, de onlara... Yıkarım evlerini başlarına...

İl Sağlık Müdürü genç bir doktordu. Şoförüne:

— Hüseyin, demişti; bi zahmet sen git köye... Doktorun arabası kara saplandı, de...

— Başüstüne, Doktor Bey...

Vali öfkeli öfkeli soluyordu. Koca burnu iki yanından islim püskürten lokomotifti sanki... Yirmi dakika geçmemişti ki, karla göğün birleştiği çizgide karaltılar belirmişti. Yaklaştıkça irileşen karaltılar... Yürümüyor, koşuyordular. Şoför yetişemiyordu; vali öfkeli öfkeli soluyordu. Doktor gülümsüyordu.

On kadar köylüydü. Doktorun ellerini biri bırakıyor, öteki alıyordu.

— Senin de araban saplanmış ha? Daha önceden haberimiz olaydı ya! Başçavuş söyleyiverseydi ya!

Vali öfkeli öfkeli soluyordu. Çizmelerinin topuklarını buzlara vuruyordu. Isınmak için miydi? Öfkesinden miydi?

— Hangisi senin araban Doktor Beg?

Şoför otomobili göstermişti. On köylü arabanın çevresini sarmıştı. Hep birden ıkınmışlardı: Hooooopppppp... Hoooppp...

Araba gömüldüğü kardan kurtulmuştu.

— Sağolasınız, demişti doktor...

— Sen de sağol, varol Doktor Beg...

— Ağalar, demişti doktor; Vali Beyin arabasını kurtaralım şimdi...

Vali daha da öfkeliydi. Köylüler kıpırdamamışlardı oldukları yerden... Bir valiye, bir doktora, bir de arabaya bakıyorlardı.

— Haydi aslanlarım, demişti doktor; işimiz acele... Gece bastırmadan varmalıyız kasabaya... Kurtarın Vali Beyin makinasını da...

Köylüler kıpırdamamıştı. İçlerinden en yaşlısı, ellerini ovuşturmuştu:

— Biz senin arabanı kurtardık Doktor Beg, demişti; onun makinasını hokûmat kurtarsın!

Kayseri'de, işçi temsilcileri için düzenlenen bir seminerde sendikacı Veysel'in "İnsanlar Arasında İlişkiler" dersini dinlediler. İşçi ile işveren arasında köprü olan yirmi uyanık adam, Veysel'in karşısında kulak kesilmişti.

"Kefere Veysel" diyordu arkadaşları... İyi giyinmiş bir delikanlıydı. Kalın bağa gözlüklerinin camları ardından cin gibi bakıyordu.

— Bir tapu muhafızı tanırım, diyordu Veysel; rüşvetçi diye çıkmıştı şehirde adı... Elli kağıdı vermeyen, işini gördüremezdi. İşi elinde ekşirdi tapucunun... Bir gün ona benim de işim düştü. Ama, elli kağıdı vermeğe hiç niyetim yoktu doğrusu... Tapuya gittim. Cigaranın birini söndürüp birini yakıyordu. Boş kahve fincanı gidiyor, dolusu geliyordu. Dayadım banka dirseklerimi... Muhafıza diktim gözlerimi kırpmadan... Tam yarım saat... Ne sabırlı adamsın diyeceksiniz, değil mi? En sonunda ona yaklaştım:

— "Muhafız Bey, dedim; sen dünyanın en zor işini yapıyorsun..."

Başını kaldırıp gözlerime baktı. Şaşkındı.

— "Senin işini bir düzine muhafız zor yapar!" dedim.

— "Yalan da değil!" dedi.

— "Tapu Genel Müdürü gelse çıkamaz bu dosyaların içinden!" dedim.

— "Doğru!" dedi.

Koltuğunda bir davranışı vardı ki, görülmeğe değer... Tapu muhafızı değil de, Kanije Muhafızı Tiryaki Hasan Paşa!...

— "Yaptığımız işin önemine, zorluğuna göre, aldığımız aylık bari ahım şahım olsa!" dedi.

— "Yüreğimi sızlatma, Muhafız Bey!" dedim.

— "Nasıl geçindiğimizi bir bilsen," dedi.

— "Nasıl bilmem muhafız Bey," dedim. Üçkâğıtçı değil, elli kâğıtçı Muhafız Bey! diyordum içimden... "Mühim bir şahsiyet" pozundaydı artık... *İşimi gördürmem için üstelik elli kâğıt verecekti.*

Bu metodu işyerinizde de uygulayın, dediğime geleceksiniz... Takımcılarınızı "önemli şahsiyet" olduklarına inandırın... Fabrikada en ağır işi kendisinin yaptığını söyleyin ona... Suyu kaçmış makkabı başkasına, iyisini size verecektir... Kör eğeyi ötekine, keskinini size... İyi takımla daha iyi iş çıkaracak, daha çok para kazanacaksınız...

Patrona karşı da tutumunuz bu olmalı... Ona "*senden iyi* yürekli patron, senden iyi işçi babası dünyada yok" diyeceksiniz... "Mühim bir şahsiyet" olduğuna inandıracaksınız onu... Patrona kızmak yok! Hem, neye kızmalı canım? İnsan değil mi o da? Kendi çıkarını düşünecek elbet... Şunu iyi belleyin: İşçinin hakkını ikna yolu ile koparacağız... *Neden mi?* "Çok şükür" lafı ile bizi uyutmuşlar da ondan!

İşçiler arasında sendikalara girmemek için ayak direyenlere rastlayacaksınız... Onları sendikalara üye olmaya zorlamak faydasız... Tam tersi, sendikaların aleyhinde konuşacaksınız... Bu arada "mühim şahsiyet" olduğuna onu inandırmaya uğraşacaksınız... Bunu başardınız mı, tamam... Bilin ki kısa süre sonra koyu sendikacıdır...

Cumhur Ünal:

— Bu herifte iş var, dedi Selim'in kulağına; parlak bir lider olma yolunda... Sendikalar toplu sözleşmelerle güçlendikçe, bütün işçileri çatıları altına topladıkça, Veysel ve Veysel gibilerin değeri *daha iyi belirecek... Parlak nutuk atıyor diye* bugün sendikaların başında bulunanlar da yürüyecek tabii...

Veysel ve Veysel gibiler... Kefere Veysel'in yaşantısını da kendisinden öğrendiler:

Akşam, kara bir battaniye gibi örterdi Orta Anadolu'daki "M." kentinin üzerini... Gece, sokakları bir katran gibi doldururdu. Neden sonra lambalar yanar, küçük birer ampul gözcülük

ederdi köşe başlarında... Kararan gökyüzü ve sokak lambaları Veysel'i on beş yıl geriye götürürdü. Yatsı ezanı okundu mu, rahmetli anası, fitilini kısıp camının üstünden üfleyerek söndürürdü gaz lambasını:

— Yatma zamanı, derdi.

Gazı bile koklayarak kullanıyordular. Öylesine yoksul bir ev...

Veysel, kara battaniyesini üzerine çekerdi. Anasının horultuları başlayınca, battaniye çadırlaşırdı. İçinde küçük bir cep feneri yanardı ve on yaşındaki Veysel, bu cep fenerinin ışığında anasından gizli kitaplar devirirdi.

O akşam "M." ilinin üzerini örten karanlık sanki daha da karaydı. Mürekkep karası bir kara... Veysel, az önce telgrafçının getirdiği kağıda gözlerini dikmiş, put kesilmişti: İstanbul'da oturan babası ölüm döşeğindeydi. Onu çağırıyorlardı. Paraya da kıymışlardı: "Seni dünya gözü ile bir kere daha görmek istiyor" diye uzatmışlardı telgrafı... Sokak kaldırımlarını döven topuk sesleri, *sanki yüreğinde vuruyordu küt küt*...

Topuk seslerine birden bir başka ses karıştı: Ahşap kapı tokmağının madeni sesi...

— Kim o? diye seslendi karısı... Ve, uzanıp sarktığı pencereden hemen başını çekti:

— Polisler! dedi.

— Polisler mi?

Genç karısının üzüntülü, korkulu gözleri yüzünde dolaştı.

— İn, aç kapıyı, dedi karısına; gözlerini telgraftan ayırmadan...

Basamaklar hızlı hızlı gacırdıyordu. Tekerlek pabucu kopmuş at arabasının dingili gibi...

— Veysel, evini arayacağız, dedi komiser muavini... Sonra da bizimle müdüriyete geleceksin...

Komiserin bakışları kızgındı. Uykusu, rahatı kaçırılmış bir adam gibi öfkeli... Veysel sordu:

— Suçumuz ne, komiserim?

— İhbar var...

— İhbar mı?

İki polis, sağı solu didik didik ediyordu. Dolap kapakları açılıyor, dolap kapakları vuruluyordu. Bir başka polis, çamaşır sandığındaki kitapları paketliyordu.

Veysel'in gözleri önünde iki adam belirdi: Hafız Yakup, çember sakalına daldırmıştı kirli parmaklarını...

Bakkal Müslim, habire tespih çekiyordu. Onlarla bir hafta önceki konuşmasını hatırladı:

Bir pazar gününün öğle saatiydi. Şadırvanın karşısındaki kahvede çay içiyor, aptes alanları seyrediyordu. Şadırvanın üzerini örten kafesli tel, güvercin pislikleriyle çimentolaşmıştı.

Hafız Yakup ve Müslim, yanıbaşında bitivermişti.

— Selamünaleyküm Veysel...

— Merhaba Hafız, merhaba Müslim Ağa...

— Senin için bir şey duyduk, doğru mu Veysel?

— Neymiş?

— İncil, Tevrat, Zebur getirtmişsin postaylan İstanbul'dan... Üçü bir arada imiş kitapların... Doğru mu Veysel?

— Ne var bunda?

Hafız Yakup, sormuştu hayretle:

— İncil mi okuyorsun Veysel?

Bakkal Müslim sormuştu öfkeyle:

— Tevrat mı okuyorsun Veysel?

— Üçünü de... Üçünü de okuyorum...

Hafız Yakup, kirli parmaklarını sakalına daldırmıştı:

— İncil de batıl, Tevrat da batıl, demişti; Kur'an okuman gerek, Veysel... Kur'an Allahın en son kelâmıdır...

Bakkal Müslim:

— Kur'an okuman gerek! diye homurdanmıştı. Veysel de sinirlenmişti:

— Siz İncil'i, Tevrat'ı okudunuz mu?

— Tövbe estağfurullaaah... Ötede beride İslamlığın da aleyhinde bulunuyormuşsun, Veysel... Camide herkesin kirli çorapla gezdiği hasıra başımı koyamam, diyormuşsun...

— Siz Papaz Luther'i bilir misiniz? Dinde reform yapan adamı?

— Papaz mı? Neuzübillah... Papazlarla bizim işimiz ne?

— Luther dinde reform yapmıştır, demişti Veysel; İslam dininde reform yapan bir Luther gösterin bana... Bir lokma, bir hırkaya boyun eğmişiz bu yüzden... Tutturmuşuz "bugüne yarabbi şükür!" Tanrıdan yarını değil, öbür günü dilemedikçe, sekiz güne dokuz günlük nafaka istemedikçe iflah olmayız Hafız Yakup!

Luther gibi, Veysel'i de aforozlayacaklardı ellerinden gelse... Aforoz edememişlerdi ama, jurnallamışlardı:

Cumhurbaşkanına, Başbakana, İçişleri Bakanına, Valiye ihbar mektupları göndermişlerdi:

— Veysel gızıl gomonist! demişlerdi.

Başkomiserin boyun damarları öfkeden parmak parmaktı. Yüzü pancara dönmüştü.

— Karl Marx kim? diye soruyordu.

— Tanımıyorum, komiserim... diyordu Veysel...

— Evinde Kapital bulmuşlar! diye soruyordu başkomiser...

— Kapitalim olsa dükkan açarım... diye eğleniyordu Veysel...

Sendikanın başkanı olmasaydı döverlerdi de...

Veysel:

— Orta Anadolu'nun bu küçük kentinde adım artık "Kefere Veysel"di... Kefere Veysel aşaaa, Kefere Veysel yukarı... dedi.

Bütün kent halkı Veysel'e diş biliyordu. "Moskova'yla ilişkisi var!" diyorlardı kulaktan kulağa... "İşçiyi ayırıcı hareketler"inden söz ediliyordu. İkisi de düpedüz yalandı, düpedüz iftiraydı.

— Karım beni bırakıp babasının evine kaçtı, dedi Veysel... Bu, hepsinden acı geldi bana...

Kırıkkale'de on sekiz bin bekâr işçinin arasına bir gün Veysel de katıldı. "M." de tutunamamıştı.

Tuhaf bir yerdi bu Kırıkkale... Kalesi gibi insanları da kırıktı. İnsanları da sanki küskündü yaşamaya... Fabrikada paydos ettikleri bir gün, arkadaşına sordu:

— Boş saatler nasıl geçer bu meret kasabada? Arkadaşı da ona sordu:

— Domino bilir misin?

— Hayır...

— Tavla oynar mısın?

— Tiksinirim.

Arkadaşının ağzı havada:

— Öyleyse şaraba ver kendini, Veysel... "Hasan Dede"nin afyonlu şarabı avutur seni Kırıkkale'de... Uyutur seni "Hasan Dede"nin şarabı... Gününün nasıl geçtiğini bilemezsin...

— Bir gün, tüfek fabrikasında, kilitli bir kapı gördüm, dedi Veysel...

Bu, demir bir kapıydı. Kilitli kapının ardındaki odada saklı olan neydi? Kitaptı! Vaktiyle aydın bir fabrika müdürü kitaplık kurmuştu. Reformcu bir adamdı. O ne kadar reformcu ise, işçiyi eğitmenin gereğine ne kadar inanmışsa, ondan sonraki öylesine geri... Kafası örümcekli bir müdür... Vurdurmuş kilidi kitaplığa...

"Hasan Dede"nin afyonlu şarabını içtiği bir akşam, Veysel kilidi kırdı. Yeni müdür, aydın kişiydi. Tüfek fabrikasının genç tornacısı, disiplin cezasıyla savuşturdu işi.. Kitaplar özgürlüğe kavuşmuştu. Yüzlerce işçi, afyonlu şaraba paydos etti. Çekti elini dominodan...

Sendikanın Kayseri kolunu açtıkları toplantıda Cumhur Ünal da konuştu. Selim Reşit, onun bilmediği yanlarını öğrendi:

Hava yumuşamıştı. Kar, vıcıklaşmıştı caddede: Kalın lastik tekerlekler altında, tatlısını içmemiş irmik helvası gibi sağa sola fışkırıyordu. Vatman arabayı "dokuz"a almıştı Beşiktaş'la Ortaköy arasında... Tam yolla gidiyordu. Demir arş, tellerde ıslık çalıyordu.

Şoför Cumhur, kafasına koymuştu bir kere: Tramvayın arka sahanlığında duran çamur Şevket'i, vatman "dokuz"la da gitse, kapıp kamyona alacaktı.

Şevket'in kara suratı bir acayipti. Gülüyor mu, korkuyor mu belli değil...

— Ha, bu çılgınlık! diyordu Cumhur'a... Ama, yiğitliğe de bok sürmek istemiyordu. Cumhur, koca kamyonla yaklaşıyor, geriliyor, sağa kaçıyordu. En sonunda dediğini yaptı, patronu kaptı tramvayın sahanlığından... Tramvayın sahanlığındaki yolcular da, caddedekiler de parmak ısırdı şoförün ustalığına...

Cumhur:

— Büyükanama İznik'te Erkek Fadime derlerdi, dedi; at üstünde, çetecilerle birlikte Yunan askerlerini kovalardı Kurtuluş Sava-

şı'nda... Gözüpek oluşumuz sülaleden...

Usta şofördü. Bu ustalığını, oto bölüğünde çavuştan yediği tokata borçlu...

Askerliğini Bursa'da ordu karargâh merkezinde yapıyordu. Bir arkadaşıyla aynı gün zehirli sıtmaya yakalandı. Onları askeri hastaneye kaldırdılar. Kırk bir buçuğa yükselmişti ikisinin de ateşi... Cayır cayır yanıyorlardı. Cumhur, başucundaki doktorları, hastabakıcıları hayal meyal görüyordu. Kalın, tül bir cibinlik arkasından görür gibi... Durmak üzere bir motor gibi yavaşlamıştı kalbinin atışları... Gözlüklü bir doktor:

— Camphré iğnesini önce şuna vuralım! diye onu gösteriyordu. Cumhur'un yaşayışı bir piyango... Camphré ona değil de arkadaşına yapılsaydı öbür dünyayı boylayacak, arkadaşı kurtulacaktı.

Hastaneden çıkınca, karargâhta garip bir şey oldu: Generalin arabasını bir türlü çalıştıramıyordu şoför... Cumhur koştu, işlemeyen motora kol vurdu. Motor homurdandı. Generalin yüzü güldü:

— Afferin, dedi; sen iyi bir şoför olursun.

Onu oto bölüğüne verdiler. "Tezkereyi alınca şoför olur, çalışırım," diye seviniyordu. İlkokulun dördüncü sınıfından ayrılmıştı. Askerlik bitince ne iş tutabilirdi? Şoförlük, bileğinde altın bilezik değil ama, hiç değilse gümüş bilezik olacaktı.

Oto bölüğünün çavuşu barut gibiydi. En küçük yanlışta bile beyni atardı. Bir talim sırasında, fren diye gaz pedalına basınca suratında bir şimşek çaktı. Ne ağır eli vardı çavuşun!... Bu silleyi ömrü billah unutmayacaktı.

— Bir saniye bile dikkatini makinadan ayırmayacaksın, dedi çavuş; bu sözüm kulağında küpe olsun!

Kulağında zaten delik vardı. Anası Eyüp Sultan Hazretlerine "bağlamıştı" onu... Kulağına bir de delik açtırmıştı: Çok yaşasın diye... Çavuşun lafını kulağına küpe etti.

Tezkereyi aldığı yıl, çelimsiz bir gençti. İstanbul Bölgesi Sıtma Savaşı dairesinde onu sarakaya aldılar:

— Kamyon mu seni götürecek, sen mi kamyonu, dediler; şoför olamazsın sen!

— Ufacık tefecik görüp Karamürsel sepeti sanmayın, dedi; hodri meydan!

En dik yolda bile arabayı şahlandırmayışı, arabayı tık dedirtmeden çıkarışı, en dar sokaklara iki manevrayla girişi, Sıtma Savaşı Başkanını şaşırttı. Ona, doksanbeş lira aylık verdiler.

Kamyonu kendi malı gibi seviyordu. Kendi malı gibi bakıyordu ona... Garajdan çıkarırken, garaja sokarken, lastikler yıpranmasın diye yaya kaldırımına tahtalar yerleştiriyordu. Genç şoförün ustalığı ve arabayı kullanmadaki titizliği bitişik garaj sahiplerinin gözünden kaçmadı.

— Ne alıyorsun daireden? dediler.

— Doksanbeş lira aylık...

— Gel bizim yanımıza, yüzelli verelim sana...

Şevket Usta ile Yani Usta ortaktı. Kamyonlarıyla, Kuruçeşme'deki kömür deposundan evlere kömür taşıtıyordular.

— Aylık yüzelli lira ama, ağır işti bu! dedi Cumhur...

Şehrin her yanına kömür götürüyordu. Bozuk kaldırımlı, sağı solu uçurumlu sokaklar... Daracık apartıman kapıları... Karanlık merdivenler... Şoför muavini ile birlikte pantolonlarının paçalarını sıvar, başlarına mendil sararlardı. Kürekle çavelayı bazen muavini doldurur, Cumhur sırtlayıp merdivenleri tırmanırdı. Ter, alnında kara tespihler gibi dizilir, kara mürekkepler gibi akardı suratından... Bazen da küfeleri Cumhur doldurur, muavin taşırdı.

— Şoför müydük, kömür hamalı mıydık? Hey Allahım hey!

Bir bayram arefesiydi. İşten yeni dönmüş, garaja çektiği arabayı silip süpürüyordu. Yani çıkageldi:

— Cumhur, dedi; işine son veriyoruz bu akşam...

— Yarın bayram, patron...

— Bayramsa bayram... Bana ne Müslümanın bayramından?

— Şevket Usta ne diyor bu işe Yani Efendi?

— Ortağımla konuşmasam söyler miyim?

— Allah bir kapıyı kaparsa, bir başka kapıyı açar, dedi; öyle olsun, Yani Efendi...

Cumhur:

— İşverene karşı ilk tiksintiyi o gün duydum! dedi.

Babası öldükten sonra, onu bir ara düşkünlerevine yatırdılar. Altı yaşındaydı. Anasını ayda bir görüyordu. Ekmek, yemek boldu burada... Hemen her gün kıymalı fasulya yiyordu. Pilav yiyordu. Arada üzüm hoşafı... Bazı günler, iyi giyinmiş insanlar oyuncak ta getiriyordu. Tahta Eyüp oyuncakları...

Karlı bir sabah anası onu hatırladı: Düşkünlerevine gelip Cumhur'u aldı.

Hiç tanımadığı, görmediği bir erkek gelip gidiyordu evlerine... "Üvey baba" olduğunu sonradan öğrendi.

Gene bir kış sabahı, anası onun kolundan tuttu. Kapalıçarşı'ya gittiler. "Çukur muhallebici"nin karşısındaki bir dükkancı ile konuştu anası...

"Elbise askısı" satıcılığına başladığı gün dokuz yaşındaydı. Yüz paraya aldığı askıları beş kuruşa satıyordu. Günde elli kuruş kazanıyordu.

— Askı ipinin omuzumdaki çürüğü hâlâ durur, dedi Cumhur...

Saatlerce dolaşıyordu. Tabanları sızlıyordu. Bağırmaktan sesi kısılıyordu. Bayram arefelerinde alış-veriş çok oluyordu. Askı alanları kıskanıyordu adeta... Üzülüyor, kızıyordu. Hele bazısı birkaç tane birden istiyordu. Cumhur'un askıya geçireceği bayramlığı değil a, adamakıllı elbisesi bile yoktu.

Bir akşam, Bankalar Caddesine açılan çıkmaz sokakta, kapalı bir dükkanın kepengi önünde günün kazancını hesaplarken canı muhallebi çekti. Anasından, üvey babasından azar işitmeyi göze aldı. Karaköy'deki muhallebicilerden birine daldı. Tavukgöğsü isteyecekti. Elini pantolon cebine atıp kuruşları çıkarmaya davrandı. Tüyleri dimdik oldu birden... Onları, kepengi kapalı dükkanın önündeki taşta unutmuştu. Koşarak çıktı. Muhallebici, kuşkuya düşüp ceplerini, ötesini berisini yokladı.

Paralar bıraktığı yerde duruyordu. Ama, canı tavukgöysü istemiyordu artık. Tıkanmıştı.

— Şimdi ne zaman, elbise askısı satan birini görsem, içim sızlar, dedi Cumhur; acı çekmeyenler acı çekenlerin halinden anlamaz ki!

Toplantı sonunda yanlarına iki genç sokuldu.

— Alamanya'ya gitmek istiyoruz, diyorlardı.

— Ama, korkuyoruz, diyorlardı; Türk işçisine iyi takım vermezmiş Alaman fabrikaları... Alaman işçileri az zamanda çok iş çıkarır, çok kazanırmış... Bizimkiler haftada seksen sekiz saat çalışırmış ta Alaman kadar para alamazmış... Doğru mu bu?

— Yalan değil, dedi Cumhur; yalan değil... Alman işvereni Türk işçisinden memnunsa, bu Türk işçisinin hamallığından.

Gece, otele giderken küçük bir caminin yanından geçtiler. Minaresi, kapkara bir işaret parmağı gibi uzanıyordu göğe... Ezan okunuyordu:

— Allahüekber!

Korkusuz Ömer onlara arkadaşlık ediyordu. Güldü ve gülüşünün nedenini anlattı:

Çukurovada bir "ağa" tanıtmışlardı ona... Gece yarısından az sonra, Ömer'i bir köye götürmüşlerdi. Karanlık köyün karanlık yollarında öbek öbek insanlara rastlamışlardı.

— Irgat bunlar, demişlerdi; Hürrem Ağanın ırgadı bunlar... işbaşı ediyorlar.

— Gece yarısı geçeli daha ne oldu? Sabaha iki saat var en azından...

— Ezanı duymuyor musun Ömer? Ezanı?

Allahüekber, Allahüekber... Lâilâhe illallah...

— Müezzin ezan vaktini şaşırmış, dedi.

— Müezzin sabah ezanını ne zaman okuması gerektiğini bilir, Ömer... Vaktinden iki saat önce okunması gerektiğini...

— Eğleniyorsunuz benimle!

— Hürrem Ağanın çiftliğinde çalışma sabah ezanı başlar, akşam ezanı sona erer, Ömer...

— Eyyy?

— Köyün müezzini, Hürrem Ağanın adamıdır...

— ???

— Dalavereyi hâlâ çakmadın mı Ömer? Hürrem Ağa, sabah ezanını iki saat önce okutturup, ırgadını iki saat önce başlatır işe!

Korkusuz Ömer, Selim'in yatak komşusuydu otelde... Uykuları gelinceye kadar çene çaldılar ahbapça...

— İş hayatına atıldığım gün dokuz yaşındaydım, diye konuştu Ömer; üç ayda bir kestirdiği saçları ensesine, şakaklarına, kaşlarına inen sıska, kaşık suratlı bir çocuk düşün...

Eyüpsultan'da oturuyorlardı. Kaldırımları çarpık çurpuk bir sokakta, ısırganlı arsaya yıkılıvermesin diye kalaslarla payandalanmış, iki katlı tahta bir evde... Aralıkları tozdan tıkanmış, un eleğine dönmüş kafesli cumbada, anasının gazete kâğıdından yaptığı şeytan uçurtmasını uçururdu.

— Benim tek oyuncağım buydu, dedi; anamla sokağa çıktığımız günleri hatırlarım: Eyüp oyuncakçıları önünden beni sürükleyerek uzaklaştırırdı rahmetlik... Sarılı kırmızılı tahta beşiklere, emziği düdüklü ve üzeri aynalı testilere, zilli teflere, davullara, iki değneğinin altından sıktıkça ipinde parende atan cambazlara ağzımın suyu akardı...

Çocuk Ömer'in bir eğlencesi de, Eyüp Camii avlusundaki topal leyleği seyretmekti. Bazen, yırtık pabuçlarını eline alıp, türbeyi ziyaret eden kalabalığın arasına karışırdı.

Sık sık anasıyla gelirlerdi türbeye... Eyüp Hazretlerinin koca man sandukası önünde dua ederlerdi. İşin doğrusu, duayı eden anasıydı. Ömer küçük avuçlarını açar "Amin, amin" derdi. Ömer'i, doksan dokuzluk bir tespihin içinden geçirirlerdi birkaç kez... Ömer, uykuda yatağına işerdi. Yedi yaşında mıydı neydi?

— Berber Hamdi gözümün önünde! dedi. Küçücük bir dükkânı vardı. Cıvaları yer yer dökülmüş aynanın önündeki koltuğun kollarına bir tahta yerleştirir, Ömer'i üzerine oturturdu: Sıfır numara makineyi kafasında daha iyi yürütebilsin diye... Ömer, bulanık aynada, tavandan sarkan mavi "yeni dünya"da sineklerin dolaşışını, küçük ampule tutturulmuş sineklikte hayvancıkların debelenişini seyrederdi.

Bir de "saka"sı vardı Berber Hamdi'nin... O ne kadar gevezeyse, kuşu öylesine somurtkan... Sakası şakısın diye neler yapmazdı. Kenevir mi yedirmezdi ona! Tahta kafesi bezle sarıp kuşu günlerce hapis mi etmezdi!

— Babam öldüğü zaman dokuz yaşıma yeni basmıştım, dedi; konu komşu dolmuştu o gece evimize... Anamla tek başımıza kal-

mıştık... Berber Hamdi'nin tanıdığı çoktu. Bunların arasında, Defterdar'daki büyük dokuma fabrikasının ustabaşısı da vardı. Yatağıma işemekten kurtulduğumun senesi, kendimi bu dokuma fabrikasının loş atölyesinde bir vargelin önünde buldum...

Gezici vargellerde çalışıyordu. Vargelin peşinden biteviye gidip geliyordu. Vargel açılıyor, vargel kapanıyordu. Gidip gelmekten başı dönmüştü. Gözleri kararıyordu. Uyumamak için kendisini zor tutuyordu.

Fabrikadan akşam karanlığı çıkmıştı. Sıska bacakları titriyordu. Güçlükle yürüyordu. Gezici vargelin önünde on altı saat gidip geldiğini sonradan öğrendi.

Gün ışığında akranlarıyla "birdir bir", "uzun eşek" oynadığı kabristanın önünde ilk defa korktu. Sert rüzgâr, sökecekmiş gibi kanırta kanırta sallıyordu servileri... Mezar taşlarının gerilerinde sanki ölüler mırıldanıyor.

Ertesi sabah işe giderken cebine bir avuç leblebi, kabak çekirdeği doldurdu. Vargelin başında uyuyup kalırım diye ödü patlıyordu.

Gürültüyle çalışan vargelin önünde gene sağa sola yürüdü. Bütün bu yürüyüşler hesaplansa Haliç'i bir boydan bir boya aşardı. Uyku bastırmak üzereydi. Elini cebine attı ve ağzını leblebi ile doldurdu.

Bir ara, iplik koptu ve Ömer, ipliği bağlamak için tezgâha uzandı. Vargelin demirleri midesini bastırdı. Gözleri döndü Ömer'in... İçi bulandı. Öğürerek kustu ipliklerin üzerine... Kulaklarına mengene gibi iki elin yapıştığını, ayaklarının yerden kesildiğini duydu. Vargel dairesinin ustabaşısıydı bu...

— Berbat ettin iplikleri! diyordu. Ne bok yedin sen?

— Leblebi, dedi; uykum kaçsın diye...

— Leblebiye paydos, dedi ustabaşı; yoksam eşşek kulaklarına döner kulakların!

Leblebiye tövbe etti küçük Ömer... Uyku bastırınca, helaya koşuyor, suratına avuç avuç su çırpıyordu.

Ay sonunda, Ömer'in eline fabrika veznedarı iki lirayla birkaç teneke marka sıkıştırdı.

— Parayı anladık ya, bu tenekeler ne olacak amca? dedi Ömer...

— Boynuna takacaksın! diye güldü veznedar; sen ne aptal şeysin lan!

Bön bön bakışına sinirlenmişti veznedar:

— Bu teneke markalar da para, dedi; ekonomadan alış-veriş edeceksin...

— ????

— Fasulya alacaksın, pirinç alacaksın, zeytin alacaksın... Bir marka yirmi beş kuruşa geçer ekonomada... Anladın mı?

— Anladım, anladım...

Ustabaşınınki kadar kocamandı veznedarın da elleri... Kulaklarının eşek kulağı gibi uzamasından korktu.

Tahin helvasına bayılırdı Ömer'le anası... Rahmetli babası bazı akşamlar, duvardaki gömme dolabın önünde avuçlarını açar, dua ederdi:

— Elcinli, velcinli, helva getir cinli!

Ve gülümseyerek dolabı açar, iki yüz gram tahin helvası çıkarırdı. Kahkahayı basardı adam...

Ömer, avuçlarında teneke markalar, ekonomaya koştu. İşçi kalabalığına karıştı. Epey bekledi sırası gelsin diye... En sonunda ekonomanın önündeydi:

— İki yüz gram helva! dedi ve teneke markalardan birini böbürlenerek attı tezgâha...

Adam, elinin tersiyle markayı itti, azarladı:

— Git işine lan, dedi; burası bakkal dükkânı değil... Yirmi yaşında eski bir işçi, onu uyardı:

— Ekonomada helva satmazlar, dedi. Helvayı karşıki bakkaldan alacaksın.

— Peki, ne satarlar burada?

— Fasulya...

— Başka?

— Zeytin...

— Başka?

— Beyaz peynir...

— Başka?

Tezgâhın ardındaki adam öfkelendi:

— Elinin körü!

Fabrika önündeki bakkal da hınca hınçtı. Teneke markalar avuçlarında, bir sürü işçinin arasına Ömer de karıştı. Sonunda Ömer'e de sıra geldi:

— Iki yüz gram tahin helvası! dedi. Tezgâha bir teneke marka fırlattı kabararak...

Bakkal ters bir herifti:

— O ne? dedi.

— Marka... Yirmi beş kuruş değil mi?

— Git ekonomaya, dedi bakkal; bir teneke yuvarlağı yirmi beş kuruş etmez bu dükkanda...

— Ya?

— On kuruş eksiğine alırım, dedi; fabrikanın sana yirmi beş kuruş diye verdiği tenekeye ben, on beş kuruş veririm... İşine gelirse...

Ömer gülerek Selim'in yüzüne baktı:

— Sonradan öğrendim, dedi; bu bakkal, işçiden on kuruş eksiğine aldığı markalarla ekonomaya gider, üstelik yüzde on indirimli fiyatla fasulya, pirinç, zeytin, peynir alırdı... Zengin olmuş kimseler vardı bu yüzden...

Anası hastalanmıştı bir gün Ömer'in... Ağır bir hastalık... Berber Hamdi, ona belediye hekimini getirmişti. Doktor:

— Mühim, demişti; iyi beslenmesi gerek... Süt, tereyağ yemeli, bol et; pirzola, biftek...

Ve o zaman Ömer'in kafasına danketmişti ki, ana ölecektir. Kadının bu kötü hastalıktan kurtulması Allaha kalmıştır.

Ay sonuydu. Veznedardan aldığı iki lira ve altı teneke marka ile ne yapacaktı? Ekonomada ilaç yoktu. Teneke markaya ilaç verecek eczane yoktu. Ekonomada tereyağı da yoktu, süt te yoktu, yumurta da, et de... Naturası sağlamdı ananın, ölmedi... Korkusuz Ömer:

— Ömrümde ilk muştayı "..." fabrikasında yedim, dedi.

"X" şehrinde bir dokuma fabrikasında çalışıyordu. "Yardımlaşma sandıkları kurulacak!" lafı çıktı bir gün ortaya... Birçok işçinin sendikaya hâlâ sanduka deyişi belki de bundan... Sandık, işçiyi para biriktirmeğe alıştıracaktı. Ustabaşılar "işten artmaz, dişten artar, diyordu; az yiyeceksiniz, az giyineceksiniz!"

İşçi ölmeyecek kadar yemiyor muydu zaten? Dokuma fabrikasının kilo ile sattığı defolu pazenleri gömlek, defolu basmaları entari ve şalvar yapmıyor muydu zaten? Ama, sakat malları gömlek, şalvar yapan işçiler parmakla sayılacak kadar azdı.

Bir öğle paydosunda, fabrikanın yüzlerce işçisini avluya topladılar. Ustabaşılar "Yardımlaşma Sandığı" kurulduğunu duyurdu işçiye... Sağlayacağı faydaları deyiverdiler.

— Kurucu heyete karşı durdum, dedi Ömer...

Heyete ustabaşı Hasan'ı seçmişlerdi. İşçi düşmanı bir herifti bu...

— Hasan Ustayı silin, dedi Ömer; Hasan Ustanın bu heyette yeri yok...

Taş kesilmişti kalabalık... Gökyüzünde kara bulutlar birbiriyle yarışıyor, birbiriyle toslaşıyordu. Arada bir şimşek çakıyor, gök gürlüyordu.

— Hasan Usta işçi düşmanı! diye haykırdı Ömer... Fabrikanın bedava fiyatına verdiği defolu malları ucuz ucuz, kilo ile elimizden toplayan o, dedi; ucuza topladığı pazenleri, basmaları kamyonlarla köylere götürüp pahalı pahalı satan o... İşçiyi somuran, işçinin sırtından zengin olan bu adamın yardım sandığında yeri yok!

Ustabaşı Hasan, avaz avaz böğürdü:

— İftira, yalan!

Kalabalık, Ömer'i alkışlıyordu. Ustabaşıdan hıncını çıkarmanın tam zamanıydı.

— Hasan Usta karı, kız düşkünü! dedi.

— Susturun iftiracıyı!

— Hasan Ustanın aldattığı, işten atarım diye korkutup gebe koyduğu işçi kızların sayısı düzineyi bulur. Kalabalık alkıştan iniliyordu:

— Doğru, doğru... Ağzın dilin var olsun Ömer! Ustabaşı, korkmasaydı, Ömer'i boğardı yüzlerce gözün önünde... Paramparça eder, Allahü a'lem kanını içerdi.

Öylesine ifrit kesilmişti.

Yağmur boşanmış, işçiler atölyelere kaçışmıştı.

— İlk pazartesi işbaşı ettiğim saat, bir ustabaşı karşıladı beni...

"Ömer, dedi; iş akdin bozuldu!"

— Şaka ediyorsun usta!

— Doğru, doğru. Burada yerin yok gayrik... Var git, kendine iş ara...

— Sebep ne ustam?

— İşveren vekiline karşı geldin, Ömer... İşveren vekiline hakaret ettin...

— Onun, suratına tükürülecek herif olduğunu sen de bilmez değilsin, ustam... Ama, madem öyle, alır tazminatımı giderim...

Usta güldü:

— Soğuk bir su iç tazminatın üstüne, Ömer...

— Ne demek?

— On altıncı maddeyi bilmez misin sen?

— İşveren vekiline hakaret eden, ihbarsız, tazminatsız işten atılır der on altıncı madde...

— Polis Birinci Şubesi'nde Ömer adına ilk dosyanın açılışı nasıl oldu biliyor musun arkadaşım? dedi Ömer...

— Zamanın Çalışma Bakanı Sendikalar Birliği'ni ziyarete gelmişti, diye anlattı; yıl 1957... Ömer ayağa kalkmıştı:

— Almanya'da bir işçi bir kilo süt alabilmek için on iki dakika çalışır, Sayın Bakanım, dedi ona; Belçika'da on dört, İngiltere'de on üç, Fransa'da on dört... Ya Türkiye'de? Türk işçisinin bir saatlik çalışması karşılığıdır bir kilo süt, Sayın Bakanım... (Arka sıralardan sesler geliyordu: Onun da üçte biri su, diyorlardı; çocuklarımıza değil, hastalarımıza bile içiremiyoruz sütü, diyorlardı)... Amerikan işçisinin dokez dakikası bir kilo süttür, kırk üç dakikası bir kilo yağ, on bir dakikası bir kilo pirinç, on dört dakikası bir kilo ekmek... (Kiloluk ekmek tarih oldu, diyordu arka sıralardan sesler)... Bir kilo şeker yedi dakika... Bir kilo sığır eti almak için Alman işçisinin bir buçuk saat çalışması gerek, beyefendi... Ya bizim işçi? Söylesem aklın durur, Bay Bakan... (Söyle, söyle! diyordu sesler arka sıralardan)... Dört buçuk saat! dedi. (Vay anam, diyordu arkadaşları)... Bir kilo pirinç için Alman işçisi yirmi bir dakika, Türk işçisi iki saat on iki dakika çalışır... Bir kilo yağ için de dört buçuk saat çalışırız...

(Dört buçuk saatlik işte kaybettiğimiz yağ da o kadar! diyordu arka sıralar)... Alman işçisinin yirmi altı dakikası bir kilo şeker, bizimkinin iki saati!

Bakan, sinirli sinirli avurtlarını sıkıyordu. Sinirli sinirli yaylanıyordu ayaklarının ucunda...

— Ya giyecek? dedi Ömer. Ya sırtına bir kat elbise alabilmek için Türk işçisi ne kadar saat çalışır bilir misin Sayın Bakanım? Söylesem aklın durur... (Söyle, söyle, diyordu arka sıralar)... İki yüz elli saat! Dile kolay... (Hem de ne elbise, çulaki! diyordu arka sıralar)... Alman işçisinin kırk altı saat elli sekiz dakikalık çalışması karşılığıdır bir kat uruba... (Hem de çul değil! diyordu arka sıralar)... Bir çift kundura için de ellisekiz saat yirmi dakika çalışmamız gerek...

Bakan, sinirli sinirli, yanındakilere bir şeyler söylüyordu. Susturacaklardı belki de... Ömer: "Sayın Bakanım, diye içindekileri bir çırpıda döküverdi: Bir hayvan günde sekiz liraya doyar, dedi; bir insanın yaşaması için ise günde onaltı lira gerek... Oysa, asgari saat ücreti Türkiye'de bir liradır... Sadece bir lira!

İnsanla hayvanın yiyecek kıyaslaması Çalışma Bakanını çileden çıkarmıştı. Ayağını yere, yumruğunu kürsüye indirmişti: "Daha konuşursan seni tevkif ettiririm, demişti; bu sözleri bir komünist söyleyebilir ancak!

Ömer:

— Tutuklanmadım ama, kitlendim, dedi; emniyette dosyam var. Fişim var... "Asgari ücret" diye bir problem olduğunu Sayın Bakan insanla hayvan kıyaslamasından sonra öğrendi, arkadaşım.

Ömer, bu mimlenmenin ne demek olduğunu bir yolculuğa çıkarken öğrendi. Öğrendi de canevinden vuruldu:

Kıbrıs Türklerinin çağırdığı bir sendikalı heyet arasında o da vardı. Etimesut Havaalanında, uçağa bineceği sırada bir sivil komiser göğüsledi:

— Ömer sensin değil mi?

— Benim.

— Yurt dışına çıkman yasak!

— Sebep?

— "..." fabrikasındaki grevin kışkırtıcısı sen değil misin?

— Suçluysam neye vermediler mahkemeye? Kanun önünde boynum kıldan ince... Yurt dışına çıkamamam için suçum çok büyük olmalı... Çok büyük... Casus muyum ben?

— Arkadaşlarımı götüren uçak gökyüzünde sinek kadar ufaldı. Omuzlarım düşük, başım önümde, sivil komiserle yanyana hava alanından ayrıldım...

Jeeple pil fabrikasının yolundaydılar. Güneşli bir ocak günü... "Eşek donduran" bir güneş bu... Kâhtane üzerinde kara kara yağmur bulutları dolaşıyor. Selim, başkanın yanıldığını ilk defa gördü: Grevin bugün otuz dördüncü günü...

Cumhur, grevci işçilerden birinin çocuğu doğduğunu, ona "Grev" adı verildiğini duyduğundan bu yana tutturdu: "Grev"e altın nazarlık takacaktı.

— "Grev"e nazar değmesin! diyordu. Küçük mavi taşlarla süslü bir nazarlıktı bu...

İşçiler bugün gene düğün bayram ediyordu. Grev komitesi çadırının ve büyük bir kamyonun önünde uzun kuyruklar vardı. Birer tahta masa başında sendika yöneticileri fişler hazırlıyor, defterler karıştırıyordu. Erzak ve para dağıtılacaktı. Büyük bir bayrağın altında duran kamyonda koliler istiflenmişti. Gün geçtikçe organizasyon düzeliyor, erzak ve para dağıtımı alaturkalıktan kurtuluyordu. Komite başkanının çadırı bitişiğine geniş bir çadır daha kurulmuştu. Yanlarında kırmızı, iri harfli yazılar: "Grevde azimliyiz".

Çadırın gerisinden dışarı uzatılan kara bir soba borusu duman püskürüyordu. Ön tarafta küçük bir kapısı vardı çadırın...

— Başkan lokalde! diye, bu büyük çadırı gösterdi bir işçi kız...

İki büklüm, küçük kapıdan girdiler. Sımsıcak, kupkuru bir hava doldurdu ciğerlerini... Ortadaki sac sobanın çevresinde genç işçi kızlar bacaklarını ısıtıyordu.

Komite başkanı, Cumhur'un ve Selim'in ellerini sıkarken gülüyordu:

— Beğendiniz mi lokalimizi? diyordu, çocukları sabahçı kahvesinden kurtardık. Burada toplanıyor, davalarını burada konuşuyorlar artık...

— Beğendik, beğendik...

Cumhur, gidişlerinin nedenini deyiverince, yanı başlarında bir genç kız haykırışı duydular:

— Yaşşşşa!

Başkan ona baktı ve sevinçle güldü:

— Greve nazar değmesin... Grevimize nazar değmesin... Anlatsana misafirlere gözcülük nöbetinde gördüklerini? Bize verdiğin raporu?

Sıcaktan kızaran güzel yüzü büsbütün alı al moru mor oldu genç kızın...

— Haydi anlat! dediler.

Seksenlik bir adam geçiyormuş bir akşam fabrika önünden... Gözlerini kırpıştıra kırpıştıra, pankartlara bakmış. Sırtları, göğüsleri yazılı genç kızlara bakmış:

— Ne var burada? demiş, ne oluyor burada? Ne yapıyorsunuz?

— Bu fabrikanın işçisiyiz, demişler; grev yaptık.

— Grev mi? Grev yaptınız demek?

Göğüs geçirmiş. Yanaklarından sevinç yaşları yuvarlanmış:

— Ne mutlu sizlere! demiş; ne mutlu... Elli yıl önce biz de yapmıştık bu işi... Mitralyözlerle taramışlardı bizi...

Bir kurmay albay, grev gözcülerinin tek tek ellerini sıkmış:

— 27 Mayıs demokrasisini sizler sürdürüyorsunuz. Kutlarım hepinizi...

Trakya'dan gelen bir kamyonun şoförü, gözcüleri görünce arabasını durdurmuş:

— Heeyyy, ne oluyor burada?

— Ne olacak? Grev var...

Arabasından atlamış meşin ceketli şoför... Toprağa kapanmış... Öpmüş toprağı:

— Şükürler olsun, demiş; toprağımda da demokrasi gelişiyor... İnsanca yaşayacağız artık... Şunun bunun kölesi olmaktan kurtulacağız...

Ellerini sıkmış, kamyonuna binip uzaklaşmış... Komite başkanı, on dört yaşlarında bir kızı çağırdı:

— Mehmet Uluğ senin komşun, dedi; götür beyleri oraya...

Çadırdan çıkarken, bir delikanlı, mahkemeden aldığı "yıldırım nikahı" kararını arkadaşlarına gösteriyordu: Sendika başkanı söz vermişti. Grev boyunca, evlenmek isteyen grevci işçileri başgöz edecekti. Ne olur ne olmaz, patron yelkenleri suya indiriverirdi.

Komite başkanı, mikrofonda konuşuyordu onlar uzaklaşırken... Oparlörde sesini duyuyorlardı:

— Bu hafta her birinize elli liradan başka bir koli de erzak veriyoruz... Bir kilo Vita, bir kilo şeker, bir kilo fasulya, bir kilo nohut, bir kilo mercimek, bir kilo un, üç kilo patates, iki kilo soğan...

— Yaşşşşşa başkan!

Kalabalığın sesi, oparlördeki sesi bastırıyordu.

— Bir kutu reçel de var paketlerde... Ramazaniyelik!

— Yaşşşşşa!

— Afiyetle yiyin...

— Sağol başkan...

Cumhur Ünal, omuzlarında yiyecek kolileriyle evlerinin yolunu tutan genç işçilere baktı:

— Grevci işçiye fabrikada aldığının yüzde yüzünü vermek doğru mu? dedi; herhalde üzerinde durulmaya değer bir konu... Unutmamalı ki, bu işin bir de psikolojik yönü var, Selim Ağabey... Günde on saat, on iki saat ölürcesine çalışarak kazandığı gündeliği oturduğu yerde alan işçi gevşemez mi? Miskinleşmez mi? Grevin uzamasını istemez mi? Grev günlerinde onun işverene öfkesini küllendirmemeli... Değil mi? Sendikanın patron önünde yumuşamasını işçinin öfkesi önleyecektir bence. Sen böyle düşünmüyor musun Selim Bey?

— Bana da öyle, dedi Selim Reşit...

— Sendika bir başka işyerinde greve gitmek zorunda kalırsa ne olacak? Tehlikeli bir oyun bu... Böyle bir riski göze alamam ben... Pil fabrikasındaki grev bir ay daha sürse, sendika da aküsü boşalan ampul gibi sönecek... Grev fonu sıfıra sıfır elde var bir... Başkanın tutumu yanlış... Grev yapan işçiye ücretini yüzde yüz ödeyen sendika, Amerika'da bile yok... Yüzde kırkı geçmiş orada bu...

Yürüyorlardı.

— Bir başka sakınca daha var, dedi Cumhur; bizim sendikanın üyeleri de, greve gittiğimiz gün yüzde yüz ücret istemeğe kalkışacak... Veremezsek, çözüleceğiz.

Mehmet Uluğ ve karısı onları sevinçle karşıladı. Odun istiflenmiş daracık bir sofada, pabuçlarını çıkardılar. Bir odaya girdiler. Sanki bir sandık odasıydı girdikleri yer... Gürüldeyen sac sobada yamalar... Mehmet Uluğ, utangaç utangaç gülüyordu:

— Tuzla külü suda karıştırıp bezlere bulaştırdık, yamadık sobayı işte... Duman çıkarmasın diye, is çıkarmasın diye... Malul gaziye döndü bizim soba... Denk getiremiyoruz bir türlü ki, yenisini alalım... Burada oduncu Hasan Ağanın deposunu tutuştursan hepten, ısınamazsın gene... Neden mi?

Kafasını tavana dikti:

— Kiremit yok, dedi; biriken su bir karış buz tuttu... Oda değil, buzdolabı...

İki yaşında sarışın bir kız, erzak kolisinden çıkardığı, makarna paketiyle oynuyordu. Mehmet azarladı:

— Sultan! Ne yaparsın be kızım!

Onlara döndü:

— Sultan, kağıdın rengine vurulur, makarnaya değil... Cız kızım, cız... Bırak makarnayı...

Mehmet'in genç karısı paketi aldı çocuktan... Kerevetin çiçekli eteğini kaldırdı. Mehmet omuzlarını silkti:

— Kiler, dedi; bizim kiler burası... Sendikadan on beş günde bir aldığımız erzakın yarısı neyimize yetmez?

Kalanını saklıyoruz... Bugünün yarını da var...

Sultanın boynunda kolye: Dört mavi göz boncuğu... Avuç büyüklüğünde transsistörlü radyonun boynunda da dört mavi göz boncuğu... Sultan gibi radyo da gözbebeği Mehmet'in... Kimsenin gözü değmemeli...

Tavana çaktıkları çivilere tutturulmuş salıncakta otuz günlük "Grev"... Yüzünde tülbent... Mehmet Uluğ:

— On günde yüz lira alırım, dedi; günde on lira... Şu eve yetmişbeş kâhat veririz her ay... Ay dediğin ne ki! Şıp şıp geliyor... Geriye kaldı mı ikiyüzyirmibeş kâhat? Sana da, bana da! Oysa,

sağlamlık ister, güç ister bizim iş... Sade ben üç somun yemeliyim... Nerede o günler? İlaca kuvvet dayanıyoruz... İşim asansörcülük fabrikada... Ama, Beyoğlu otellerinin asansörcüleri gibi turist indirip, turist çıkarmam ben... Yüzlerce kilo mal çıkarırım aşağıdan ambalaca... Sultan, ne yaparsın be kızım? Tek dursana...

— Sultan, diye gülümsedi; sultanlıkta gözümüz yok... Yaşamıyordu çocuklarımız... Yaşasın diye verdik bu adı kıza...

— Allah bağışlasın Sultan'ı da, Grevi de!

— Cemi cümlenin...

Suratlarına eğilerek sordu:

— Patronla sendika yakında kanışır mı dersiniz?

— Belli olmaz...

— Kanışmasa da bizim için hava hoş, dedi; söz verdik bir kere... Dayanacağız... Evvel Allah korkumuz yok...

Kaygılı, işkilli gene baktı suratlarına:

— Sendikayla patron kanışır da girersek içeriye, dedi; ayıklamaz mı patron bizi? Çıkarmaz mı elli, yüz işçiyi?

Cevabını gene kendi verdi:

— Nasip ne yazıldıysa göreceğiz, dedi; o ayıklarsa başka fabrikaya gideriz biz de...

Karısına döndü:

— Ateş boşuna gitmesin, dedi; su tenekesini koy sobanın üstüne...

— Hayatta tek istediğim sağlık, diye konuştu, vücut sağlığı...

Cumhur:

— Mutlu günler yaşayacak Eyüp Grev, diyordu; insanın insan tarafından sömürüldüğünü görmeyecek Türkiye... İşçi Eyüp, alınterinin hakkını alacak...

Mehmet Uluğ gülümseyerek dinliyordu. Diz çökmüş, avuçlarını dizlerine yapıştırmış, camide vaaz dinler gibi dinliyordu.

Selim:

— Değil mi Mehmet? dedi.

— Cık! diye başını iki tarafa salladı durdu:

— İşçi yapmayacağım ben Eyüp'ü, dedi; kendim gibi işçi olmasını istemem...

— Amma yaptın Mehmet?

— Okutacağım oğlanı... Doktor yapacağım Eyüp'ü.. Olmazsa avukat yapacağım... Mühendis yapacağım... On lira gündelikle mi demeyin bana... Gözümü satarım da okuturum Eyüp'ümü... Kolumu, bacağımı satarım da okuturum Eyüp'mü...

Genç kadın, kafasını öne doğru sallıyordu. Kocasından yanaydı bu işte...

— Gözümüzü satarız da okuturuz, diyordu.

Cumhur, Selim Reşit'e bakarak konuşuyordu:

— İşçilik babadan oğula geçmez bizim memlekette, Selim Ağabey... Bana bir işçi göster ki, oğlunun da kendisi gibi işçi olmasını istesin... Bir yabancı profesör, Zeytinburnu gecekondularında inceleme yapmış... Vardığı sonuç şu: İşçilerden yüzde doksan beşi, oğlunu üniversitede okutmak istiyor... Geçim standardını yükseltme kaygısından mı? Değil bence... Ekonomik bir düşünceye bağlayamam ben bunu... Türk işçisi okumaya hırslı...

Mehmet Uluğ'un sırtını okşadı:

— Dileriz ki isteklerin yerine gelsin, Mehmet... dedi.

Cumhur'un taktığı altın nazarlığa karı-koca sevindiler çocuklar gibi... Mehmet Uluğ, Cumhur'un ve Selim'in ellerine sarılıyor, ellerini öpmek istiyordu.

— Götüreceğim sizi fabrika önüne kadar! dedi. Soğuk daha da haşlıyordu. Mehmet, konuşkandı:

— Kimimiz iki gündeliğini, kimimiz bir gündeliğini verdi ve yaptık şu gördüğünüz caddeyi... Ne sakala minnet, ne bıyığa... Gündelik dediysem, aklınıza büyük paralar düşürmeyin: En kabadayısı on lira... İşten dönünce taş taşıdık sırtımızda... Bileklerimizin yorgunluğuna bakmadan taş kırdık akşamın karanlığında... Hepsi iyi, güzel ya... Caddemiz tamamlanınca, kaymakam çıkıvermesin mi karşımıza? Bu caddeye bir tören gerek, dedi... Mızıka geldi bir gün... Büyük küçük memurlar geldi vilayet konağından.... Kırmızı bir kurdele gerdiler caddenin bir yanından öbür yanına... Kurdeleyi kesmeden önce bir de nutuk attı kaymakam... Kaymakamın davetlilerine pastalar, çörekler, limonatalar ikram edildi. Âlem yalayıp yuttu, bir kenardan yarabbi şükür dedik si-

zin anlayacağınız... Kaymakam bir ara "unuttuk yahu, dedi; caddeye bir de ad komak gerek..." Bize danışan kim? Gene kaymakam kodu adını: "Kâmil Caddesi" dedi. Sorup soruşturduk sonradan... Vali konağında otururmuş bu Kâmil... Valinin muavini mi imiş, neymiş! Gidinin yağcı kaymakamı...

Toprak bir sokağa saptılar. Pürtüklü çamuru kaskatı kesilmişti ayazdan... Birikintileri buz tutmuştu. Dağları, nehirleri ve gölleriyle kabartma bir haritanın üzerinde yürüyor gibiydiler. Yeryüzü, dört bin metre yüksekteki uçağın penceresinden nasıl görünürse, öyle bir görünüşü vardı sokağın...

— Kaldırımı yok ama, adı var, dedi Selim; "Çeşme Sokağı"... Kaymakam mı koydu bu adı da?

Mehmet güldü:

— Tamam, dedi; üzerine bastın, kaldır ayağını!

— Çeşme Sokağı, anladık ya, çeşmesi hani bunun?

Mehmet güldü:

— Var, dedi; çeşmesi de var... Ama, hartada! Yapılacakmış bu yaz... Su getireceklermiş bu yaz...

Mehmet güldü:

— Şu sokağın da adı var, dedi; "Aydınlık Sokak"... Bulutsuz, yağmursuz gecelerde Allah babanın lüküsü aydınlatırsa aydınlık sokak... Yoksa... Gözünü dört açmazsan sarhoşlar gibi yıkılırsın boylu boyunca...

Mehmet güldü:

— Ama, lambası da olacak, dedi; hartada var. Bahara elektrik de gelecek, derler... Işıyacak mahallemiz hepten... Ölme eşeğim ölme!

— "Vuslat gene kaldı nazlı bahara!" dedi Selim...

Mehmet "Birinci" paketini cebinden çıkarıp uzattı:

— Niyetli değilseniz...

Birer sigara aldılar. İşçi, paketi cebine yerleştirdi:

— Ben niyetliyim, dedi; Allah kabul etsin...

Selim:

— Yeni terhis oldun galiba, dedi; ceketin er urubası... Geç mi kaldı askerliğin? Raporlu muydun?..

"Deli misin?" der gibi baktı:

— Tezkereyi verirler mi urubanı, kaputunu teslim etmeden başçavuşa? Bilmez gibi konuşuyorsun bey, dedi... Sivil urubayı ömrümde bir kere giydim; bir kerecik.. Damatlık elbisesi... Damat oldum, elbise yaptırdım. Üç yüz kâhada çıkmıştı elbise... Üç gün ya giydim, ya giymedim... Çaldılar... O gün bugün tellaldan giyinirim ben.. Kapalıçarşı'nın tellallarından... Ceket bulursak pantol bulamayız, pantol bulursak ceket bulamayız... Unuttum söylemeyi: Fabrika da bir kat elbise verir yılda bir... Bazımıza mavi, bazımıza yeşil... Çadır bezinden! Haftada bir gün evimize götürmemize müsaade vardır. Neden mi izin verirler? Yıkayalım diye!... Sabundan arttıralım diye ayda bir, odanın ortasına leğen koyup yıkanırız... Hamamın yüzünü yılda bir görürüz. Oklava gibi kabarır halvette sırtımızın kiri... Utancımızdan yerin dibine geçeriz... Ama, çadır bezi urubanın her hafta yıkanması gerek... Kokuyu duyuyor musunuz?

Havayı kokladılar.

— Lağım kokusu! dedi Selim...

Mehmet güldü:

— Teee şu sokaktan gelir koku, dedi; sade bu sokağın adını biz koyduk: "Kokulu Sokak!"

"Kamil Caddesi" tek minareli bir camiye doğru uzanıyordu.

— Minareleri niçin yüksek yaparlar? dedi Mehmet, bed sesli bir müezzin böğürsün diye mi? Yok... Müslümanlar minareyi heryandan görüp Allahı hatırlasınlar diye... Kıyamet gününü hatırlasınlar, birbirlerine kötülük etmesinler... Minare gibi dosdoğru olsunlar diye... Müslüman köyüne minare de lazım... Hoca da lazım...

— Camiyi biz yaptık, diye kabara kabara konuştu; hasırını, lambasını, şusunu busunu biz buluşturduk... Otuz kâhat sen, yirmi kâhat o...

Yolda genç bir kız göründü. Bir daha, bir daha... Omuzlarında kutu... Pil fabrikasının grevci işçileriydi bunlar... Aldıkları erzak yardımını evlerine götürüyorlar...

Mehmet onlarla matrak geçti:

— Hamal lazım mı hamal? diye güldü. Kızlar gülüştü. Mehmet bıyıklarını burdu:

— Laf, dedi; al götür dese kız, götürür müyüm? Götürebilir miyim? Ne derim evdeki duyarsa? Karı kısmını bilirsiniz...

Caminin musalla taşında bir cenaze gördüler. Beş on kişilik cemaat...

— Recep'in babasını yolcu ediyorlar, dedi Mehmet: Hamsi Babayı götürüyorlar Topkapı'ya... Aylardır yatak yorgan yattı Hamsi Baba... Recep bizim fabrikada işçi. O da grevci...

— Azrail grev yapmıyor! diye acı acı güldü.

Selim:

— Topkapı uzak, dedi; yok mu koskoca mahallenin mezarlığı?

— Kendi başımızı sokacak yer aramaktan, ölülerimizi sokacak yer düşünemedik ki!

— Neyle götürecekler Hamsi Babayı?

— Recep mutlaka taksi çevirmeğe çıkmıştır caddeye...

— Ya cemaat?

Ensesini kaşıdı hart hart...

— Üç beş taksiyi nasıl kiralar Recep? Allahın fukarası? Dolmuşa binecekler üçer beşer... Taksiye saat açtırmak kimin haddi?

Yanlarından beyaz bir Cadillac geçti. Pırıl pırıldı.

— Beyaz kızın içindekini gördünüz değil mi?

— Beyaz kız mı? diye güldüler.

— Mühendisin arabasına "beyaz kız" deriz biz, dedi; içindeki gözlüklü, pil fabrikasının mühendisidir... Allahın belası bir herif! İpe gelesi herif! Paydos saatine on dakka kala fabrika helalarını kilitleten odur işte...

— Neye?

— İşçiler ellerini, suratlarını yıkamasın diye... Aptes alıyordum bir öğle üzeri... Birden karşıma çıkmasın mı? Aptesimi kestirdi namussuz... Çok zoruma gitti bu, Allah sizi inandırsın... Suyu bile esirgiyordu bizden...

— İşçiye ev konusunda benim prensibim şu, diyordu Cumhur yol çevresindeki basık evciklere bakarak; kendisine yapacağımız konuta işçinin ödeyeceği taksit, ücretinin altıda birini geçmemeli... Bu ev, kibrit kutusu gibi üst üste olmamalı... Ona, kümesinde tavuk besleyebileceği küçük bir bahçe, rakı şişesini soğutabileceği, merkezi sistemle çalışan bir dolap sağlamalı...

— İmar Bakanının toplantısında bulundum geçen gün, diye gülerek anlattı; gecekondularda oturan vatandaşın yoksulluğu üzerinde konuşuluyordu. Açıkta akan lağımlar... Çamulu yollar... Susuzluk... Işıksızlık... "Bu yoksulluğu önleyeceğim" diyordu Bakan... Umutla, sevinçle nasıl da bakmıştık yüzüne! Düşlerimiz gerçekleşecek miydi? "Yoksulluğu önleyeceğim, diye konuştu kelimelere basa basa, gecekondu mahallelerinin çevresini tel örgülerle kapattıracağım!" Gözümün önüne, bin bir işkence usulleri uygulanan Nazi kampları geldi. Ürperdim, tiksindim, inan bana Selim Ağabey...

Kestirme yoldan pil fabrikası önüne çıktılar. Grev irtibat komitesi çadırının çevresinde toplanan kadın işçiler, fabrikada paydos eden "oyunbozan"arkadaşlarına haykırıyordu avazı çıktığı kadar:

— Patronun yaverleri!

— Yazıklar olsun size!

— Yakalayın, vurun kelepçeleri...

Kısa bacağı dal gibi sallanan sakat bir kız:

— Yuf size! diyordu.

Mehmet Uluğ, çocuklar gibi el şaplatarak onları kışkırtıyordu:

— Afferin kızlar! Dövün, paspaslayın! diyordu.

Grev komitesinin çadırı önündeki alana kocaman bir bayrak asmışlardı. Altında bir döviz vardı.

— Beni ister ayıplayın, ister ayıplamayın... Okuyamam şu yazıyı... Ne yazar?

— Türküm, işçiyim, dinim cinsim uludur, diyor; idealim demokrasi yoludur, diyor.

Mehmet düşündü:

— Bu yolun adını da kaymakam mı kodu? dedi; hepten duyarız bu demokrasiyi... Kaymakamın Kâmil gibi yağcının biri mi takmış bu adı? Gidinin aminci kaymakamı... Nerede kuzum bu yol? dedi, esahtan var mı bu yol?

Kafasını sallayarak gülüyordu. Acımtırak bir gülüşle:

— Yolu biz yaptık, başkası sahip çıktı, diyordu; geçmişini belleyeyim bu...

— Eh, güle güle gidin; sağolun, varolun...

Cumhur, onun elini var gücüyle sıkıyordu:

— "Grev"e iyi bak... Bütün umutlarımız "Grev"de!

— "Grev" büyüyecek, diyordu Mehmet; sizler, bizler bugün sıkıntıya katlanıyorsak, çocuklarımız için... "Eyüp Uluğ Grev"ler için...

Sendikanın arabasındaki oparlörde serhad türküleri vardı. Personeli fabrikadan çıkaran otobüsü, grev gözcüsü iki kız inceden inceye araştırıyordu. Bir şey yoktu. Zincir çözüldü. Bizans İmparatoru'nun Sarayburnu ile Galata arasına gerdiği zinciri hatırlatıyordu kapıdaki zincir... Ama bu zincir, adamakıllı sağlam zincir...

Kâhtane üzerindeki kara bulutlar, tepelerindeydi. İri iri atıştırıyordu yağmur... Başkan:

— Şu kahvede birer çay içelim, dedi; kanımız ısınsın...

Basık bir işçi kahvesiydi burası... Kahve ocağının üzerine, Atatürk'ü "Kocatepe"de gösteren taş basması, renkli bir resim asılmıştı.

Sac sobaya yakın masada, yaşlı bir adam yanındakilerle gevezelik ediyordu:

— Fukara yatağı burası, diyordu; fareler bile koltuk değneği ile dolaşır bu mahallede... Öyle bir devir yaşıyoruz ki, insanlar üre kedi... Yabani kedi, sizin anlayacağınız... Saldırıyoruz birbirimize... Tırnak atıyoruz birbirimize... Safa pezevengiyim ben... Kim der bana altmış beş yaşında diye! Dünya umurumda değildir... Bir delikanlı kadar güçlüyüm. On yaşımdan beri hayatla boğuşuyorum da ondan... Seksen yaşıma gelsem çalışacağım... Tuhaf bir şey anlatayım size. Komşu evin penceresinde bir adam gördüm bir gün... Önünde çilingir sofrası... Demleniyor... Sabahtan yatsıya kadar demleniyor... Kimdir bu adam? diye sordum bizim hatuna... "Emekli imiş, dedi; can sıkıntısından vermiş kendini rakıya..." "Boş mu oturur?" "Ayaklarını uzatıp dinlendiriyor kendini!" "Çok sürmez göçer bu adam, dedim; dinlendirir kalıbı çok geçmeden!"

Bir gün kahvede rastladığım sarsak moruğu gözüm ısırdı.

İhtiyarı dinleyenlerden biri:

— O, değil mi? dedi.

— Patlama, anlatıyoruz işte... Pencerede, çilingir sofrası başında gördüğüm emekliydi. Dediğim olmuştu.

— Koskoca bir semtin ağasıydı peder merhum, diyordu; seksen beş yaşındayken on dört yaşında valde merhumla başgöz etmişler... Tekne kazıntısıyım ben... Ne diyordum, koskoca bir semtin ağasıydı peder, diyordum... Askere gidenler onun elini öpmeden, onun hayır duasını almadan gitmezdi. Hepsi de gazi olarak dönerdi haaaa... Sağ salim dönerdi... Böyle mübarek adamdı peder merhum...

— Yazın rakı, kışın şarap içerim, diyordu; saat yedi buçuk oldu mu tumba döşek... Ama, güneşi de üzerime doğdurtmam haaa! Açık havada geçti ömrüm, hâlâ da öyle... Boğazın havasını koklamışımdır elli yıl... Canım Boğaziçi... Ben güçlülüğümü, gençliğimi ona borçluyum... Doktora gitmedim bu güne dek... Aspirin nedir bilmem... İngiliz tuzunun tadını tatmadım, Tanrı tattırmasın... Boğaz dedim de, Boğazın vapurları geldi aklıma... Boğaz vapurlarına numara vermişlerdi bizim zamanımızda... Kara bacalı "63" ün babacan bir kaptanı vardı. Yayvan bir gemiydi "63"... "Baba Tahsin Kaptan"da gemisi gibi yayvan bir adam... Köprüden kalkar, Üsküdar, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköyü'ne uğrayarak Anadoluhisarı'na kadar giderdi, aynı yoldan dönerdi... "63" rötar yapardı her seferinde... "Şirketi Hayriye"nin müfettişleri bir gün Baba Tahsin'e sorgu sual açarlar. Kocaman mendili ile şişko yanağının terini kurulayarak kendini savunur bizimki: "Beylerbeyi'nin teşrifatı, Kuzguncuk'un haşeratı, Çengelköyü'nün zerzevatı!" der. Malum, bilirsiniz: "Beylerbeyi'nde "asiller" otururdu o tarihte... Emekli paşalar, saray mensupları... Kuzguncuk'ta Musevi vatandaşlar... Arife tarif ne hacet! Çengelköyü, malum: Afedersiniz, hıyarı ile ün yapmış... Müfettişler güler. Meselenin derinine inmezler... Ama, rötarın sebebi başka:

Uğradığı iskelelerin çocukları hayrandı Baba Tahsin'e... Gemisini yalılara sıyırtırcasına geçirirdi... Faşırda faşır... Rıhtımlarda, kayalarda toplanan giyinikli, çıplak insanlara tepeden tırnağa duş yaptırırdı dalgalarıyla... Çocuklar bağırırdı avuçlarının megafo-

nunda: "Tahsin Baba, öttür düdüğünü!" Baba Tahsin de bu iskelelerin halkına tutkundu: Gencine, yaşlısına... Kırmazdı hatırlarını... "63" kara bacasından bembeyaz islim püskürterek, alçala yüksele öterek, bir tören gemisi gibi dolaşırdı kıyılarda... Boşu boşuna islim harcardı tabii... Makina hızından kaybederdi... Hey gidi Baba Tahsin Kaptan...

Cebinden bir şişe çıkardı. Belli ki rakı... Anason kokup duruyordu zaten üstü ihtiyarın... Masadakilerin teker teker suratlarına gülümsedi:

— Edepsizdir meret, dedi; pervasızdır meret; yedi çıkın içine gizleyip düğümlesen ben buradayım der...

Ağzına dikti. Avucu ile dudaklarını kuruladı:

— Bizim hatun tutturmuş: "Cehennemlik herif, senin yerin cehennem!" der Tanrının günü... Dayanamadım, sordum eksik eteğe: "Hanım, dedim; meyhaneci Apostol da cehenneme gidecek, değil mi?" "Bu da sorulur mu?" dedi. "Şarkıcı feşmekân bayan?" dedim. "Elbette cehenneme!" dedi. "Tabii, çalgıcı bilmem kim de cehenneme?" dedim. "Ona ne şüphe!" dedi. "Hanım, hanım, dedim ona; cehennemde cümbüş varken senin cennetini ne yapayım ben? Kafana çal cennetini!"

Masada gazete okuyan bir işçi kahkaha atarak konuştu:

— Şuna bak, dedi; kulaklarını onartmış doktor! Kepçe kulaklarını...

Merakla gazeteye uzandılar. Uzun uzun baktılar fotoğrafa... Bir doktoru yazıyordu. Kulaklarını düzelttiren bir doktoru...

— Şu bizim başbakan da kulaklarını bir onartsa! diye söyleştiler.

İçlerinden biri:

— Kulaklarını kullanmıyor ki! dedi; işsizlikten, açlıktan imanı gevriyor milletin... Feryadımızı Mısır'daki sağır sultan bile duyuyor da...

— Doğru, dediler; kulaklarını kullanmıyor ki!

Pahalılıktan, geçim darlığından söz ediyorlardı.

— Allahın sevgili kullarıymışız biz, diyordu ihtiyar; bolluk yıllarında geçti çocukluğumuz... Mutfağımızın tavanında bir çengel: O

çengelde küçük bir koyun asılı dururdu daima... Üzeri gaz boyaması kreple örtülüydü; duvaklı bir gelin gibi... Sinekler konamazdı, sinekler konmayınca da bozulmaz, kokmazdı. Her sabah anam bu koyundan avuç büyüklüğü bir parça keser, cızbız yapardı mangalda... Cızbızın üstüne bir maşrapa kaysı pekmezi... Kekâh... İki gömme küp vardı mutfağımızda... Sırlı iki küp .. Top mermisine benzer küp şekerler atarlardı içine... Kaysı pestili doğrarlardı... Bayılırdım kaysı pekmezine... Kar, buz, soğuk vız gelirdi.

Ispanak, pırasa yedirmezdi rahmetlik babam..."İnsanlar et yer, derdi; ot hayvanların hakkı" derdi. Hâlâ turp gibiysem, cızbız et ve pekmez yüzünden... Hey gidi günler!

Bir de bugünün çocuklarına bakın: Koyunu kasap çengelinde görüyor... Yediği, ot... Elbette haşlak kalacak... Gitgide Japonlara döneceğiz... Küçülecek kuşaklar gün gün... Değil mi, ama değil mi? diye soruyordu herkesin yüzüne ayrı ayrı bakarak...

Kahvenin çamurlu camlarını yıkıyordu yağmur... Adamakıllı boşanmıştı.

Ocak dibindeki masaya birden bir yumruk indi. Şişman bir delikanlı, kravatsız gömleğinin yakasını çözdü:

— Olmaz böyle şey, dedi; otuz lira gündeliği olanla gündeliği on lira olanı bir tutmak olmaz... İcra kurulunun kararını devlet sırrı gibi bizden saklıyorlar.

— Nizami konuş! diyordu arkadaşı...

— Burada nizam yok, diyordu şişko; benim işimi nizama koymuyorlar ki! Hem sen oturduğun yerde gır gır etme... Seni şişiriyorlar... Ramazan tulumuna döndün sen...

— Satıyorsun kafanı, diye konuştu bir üçüncüsü... Sesler birbirine karışıyordu. Kimin kime çıkıştığı belli değildi.

— Para alıyormuşsun kapıda gözcülük nöbeti için...

— İki saat için beş lira koyuyorlar cebine... Üstelik yemek bedava...

— İnek, kendi ağzınla sökülmüşsün öteee gün... Nöbet için para aldığını kaçırmışsın ağzından... Zilzurna sarhoşmuşsun çünkü...

— Gırgır yapma bana...

— Sen amincisin... Sen dalkavuğun birisin...

— Sendikanın başkanı...

— Anasını eşek kovalasın sendika başkanının...

Cumhur fısıldadı:

— Pil fabrikasının dolgun para alan işçileri bunlar, dedi; istiyorlar ki, fabrikadan aldıkları bin lirayı sendika ödesin kendilerine... Yanlış...

Kapıda Kâzım göründü:

— Gidiyor muyuz başkan?

Şişko ve arkadaşları merakla onlara ve birbirlerine baktı.

Yağmur, bardaktan boşanırcasına... Jeepe bindiler.

Cumhur:

— Kahtâne'ye çek, Kâzım, dedi "..." fabrikasının baştemsilcisiyle konuşmamız gerek...

Şoför Kâzım:

— İşte Abidin Bey Çiftliği, diyordu.

Sık virajlarla Kahtâne'ye inen asfaltın kenarında tek katlı modern bir binayı gösteriyordu:

— Bu çiftliğin her şeyi Vaşingtondur bey, diyordu; lahnası Vaşington, domatezi Vaşington, biberi Vaşington, hıyarı Vaşington... Tavuğu Vaşington...

— Çiftliğin milyoner müşterileri bile Vaşington! diye gülüyordu.

Villa, ağaçlarla maskelenmiş gibiydi.

— Sözüm ona turistik gazino! Oysa bal gibi kumarhane! Sözüm ona kumar yasaktır... Oysa, halkın gözünden uzak bu çiftlikte on binlerle oynanır her gece... Üstelik gacoların alâsı burada...

Fuhuş ve kumar yatağı, çevresindeki ağaçlar ortasında, peruka yla gizlenmiş kel başlar gibiydi. Bir utanç duvarı olmuştu sık ağaçlar...

— Çiftliğin bahçıvanlarından birini tanımıştım, Selim Reşit Beyağabey; diye konuşuyordu, güreş kampı kurmuştuk o zamanlar burada... Çiftlik yakınında bir küçük evde otururdu bahçıvan... Onu sabahları görürdüm. Elinde dört gözlü bir sefertası ile, eski okulların mubassırları gibi giderdi çiftliğe... Ne obur adam derdim. Allah doyursun gözünü, derdim. Dört gözlü sefertası evden çiftliğe boş gider, dolu dönermiş meğer... Maden taşıyıcı tele-

ferikler vardır ya... Tel üzerinde boş gidip dolu dönen vagonlar... Yiyecek içecek öylesine bolmuş çiftlikte...

Selim'in suratına bakarak açıklıyordu:

— Milyonerlerin sofrasından artan yemekler, diyordu; artık yemekler... Herifler hasta... Kimisinin midesinde ülser, kimisinin safrakesesinde taş, kimisinde şeker, önüne konan yemeğin tadına ya bakıyor, ya bakamıyor... Neyleyim ben bu milyonları allahasen?

Kahtâne'de genç bir kurmay binbaşı ile kucaklaştı Cumhur... Ve Selim, Cumhur Ünal'ın "27 Mayıs" ihtilaline de karıştığını o gün öğrendi. Şaşkınlıktan bakakalmıştı yüzüne... Cumhur gülüyordu:

— Yok canım, dedi; gözünde büyütme...

— Malaparte'ın kitabı uygulandı bu ihtilalde, dedi. Curzio Malaparte'ın..

— .....

— "Darbe-i Hükümet Sanatı!"

— Okumadım.

— Basit birkaç formül, dedi; telefon şebekesini, radyo istasyonlarını ele geçirmek... Canlı hedefleri toplayıvermek... İşte hepsi bu kadar...

26-27 Mayıs gecesi, tank birliklerinin Topkapı'daki üslerinden İstanbul'a girişini kamufle formülünü bulan da Cumhur Ünal'dı. Sorumlular, üç gün önceden İstanbul'da çok büyük bir nümayiş yapılacağına inandırılmıştı. İhbara göre, Beyoğlu'nun çeşitli sinemalarında, 28 Mayıs seansları için yüzlerce bilet aldırılmıştı. Nümayişçiler aynı anda sinemalardan fırlayacak, polis kuvvetlerine saldıracaktı. Bu uyarma(!) üzerine Sıkıyönetim Komutanlığı harekete geçmişti. Tank birliklerine, 26-27 Mayıs gecesi İstanbul'a girerek köprübaşlarını tutması emri verilmişti.

26-27 Mayıs gecesi sabaha karşı, ihtilalciler komutasındaki tankların demir paletleri büyük bir gürültü ile İstanbul kaldırımlarını döverken, sorumlular bu sese kulak veriyor, başlarını yastıklarına gömüyordu.

Üçüncü Bölüm

Macide öldü. Hastanede geçirdiği bir kaza sonunda onu kaybetti Selim.

Bir gece yarısı ambülans içinde hastaneye getirdiği Macide'yi bugün ölü olarak alıp götürecek. Cumhur, sendikanın arabasıyla bir saat sonra gelecek...

Dört köşe havuzun yanındaki sarı boyalı bankta oturdu. Arkasında, Rodin'in "Düşünen Adam"ı... Dirseğini dizkapağına, yumruğunu çenesine dayamış... Taş gözleri, havuzun çam dalları yüzen bulanık sularına dalıp gitmiş... Soğuk, ama güneşli bir şubat öğlesi... Kuzeyden esen yel, çam ağaçlarında ötüyor...

Rodin'in "Düşünen Adam"ından farkı yok onun da... Kara kara düşünen bir adam... Belki yüz metre ötede, hastanenin ölü odasında, bir taş masa üzerinde Macide yatıyor... Buna inanmak öylesine güç ki! İyileşeceği günleri iple çekiyordu. Bir hafta sonra taburcu edilecekti. Emekyemez Çıkmazı'ndaki tek odaları gene şenlenecekti. Kaç gece gözyaşlarını içirdiği yastığa o da başını koyacaktı.

Bir ziyaret günü, hastane bahçesinde kendi kendine konuşan deliyi hatırladı: "Üsküdar gözümde tütüyor burcu burcu, artık beni taburcu edin taburcu..."

— Heykel ölçüsüz, değil mi? diye soran bir erkek sesiyle ürperdi birden...

— Şu ellere, şu ayaklara bak, diyordu; bir orangutan! On yıl önce bir heykel sanatçısı yatmış hastanede... "Düşünen Adam"a o başlamış... Günlerce, haftalarca taş yontmuş şu bahçede... Deli pösteki sayar gibi! Vazgeçmiş bir gün... Taburcu olup gitmiş... Yarım kalan "Düşünen Adam"ı kim tamamlamış biliyor musun?

— Hayır...

— Bir jandarma yüzbaşısı! "Düşünen Adam"ın bir haydut kadar korkunç oluşu belki de bundan... Dağda ormanda kovaladığı haydutlara benzetmiş heykeli...

Kapkara torba sakallı, genç biriydi. Başında kara bir kukuleta vardı: Sırtında kara bir palto... Kukuletanın tepesinden indirip

kulaklarını örterek sakalı altında düğümlediği atkı... Yalnız o beyazdı.

— Kırktan mısın? dedi.

— Kırk mı?

— Kırk numaradan...

— Kırk numaralı koğuştan! diye adeta çıkıştı.

— Ha... Evet... Evet, evet...

— Çoktan beri mi?

— Aşağı yukarı beş yıl...

Eli ile çemberler çizdi havada...

— Çok yenisin, dedi; ben on altı yıldır buradayım... Ama, gene de can kaygısı içindeyim... On altı yıl önce başladı bu korku... Karşılaştığım adamlar, ceplerinde tabancalarının namlularını gösteriyorlardı...

Rasputin'e benzeyen deli, kara gözlerini Selim'in gözlerine dikti:

— Bu korku ilhamları nereden geliyor biliyor musun?

— Yooo...

— Boşluktan! Boşluktaki elektrik akımları, elektronik beyin yolluyor bu korkuyu... Bazen tehditler savurur: "Ananı kerhaneye kaldırtırız!" der. "Seni pezevenk yaparız!" der... Şu anda, elektronik beynin bana gönderdiği korkuyu söylesem ödün patlar...

— "İstesem, yanındaki adamı sana öldürttürürüm!" diyor... "Seni on üçüncü serviste çürüttürürüz!" diyor... On üçüncü servis: Zindan.

Başka bir zaman olsaydı, belki de bu deliden korkardı Selim. Kaçardı yanından...

— Cebinde intihar tabancan var mı? diye sordu, sakallı...

— Hayır...

— Olmaz, dedi; intihar tabancasının daima cebinde olması gerek... Bir de bakarsın, hücreye kapatırlar seni... Ahhh, hücre korkunçtur, çok korkunç...

Ayağındaki lastik pabuçlara baktı. Beyaz yün çoraplarıyla büsbütün kalıplaşan bacakları fil bacaklarına benziyordu. Selim'in kulağına eğildi. İri avucu ile ağzını siper ederek fısıldadı:

— "Düşünen Adam" bir heykel değil, dedi; kobalt bomba, o...

Ardına bir fitil yerleştirip ateşlesen, patlar... Uçar tımarhane! Uçarız hepimiz... Uççç baba torik!

Başhekimlik binasının önünde beyaz cübbeli, beyaz sakallı biri dolaşıyordu. Eli ile onu göstererek bir kahkaha attı:

— Zırdelinin biri, dedi; doktor... Ama, kendisini Mehdi sanıyor. Zavallı!

— Paltomu beğendin mi? dedi.

— Güzel ya... Güle güle...

— Bir koku duyuyor musun?

— Nasıl bir koku?

— İyi bir koku...

— Evet, evet...

— İnsan kokusuna karşı korur beni bu koku... Buraya ilk geldiğim yıllar battaniye ile dolaşırdım. Battaniyenin kokusu beni korurdu kötülüklerden... Elektronik beyin korkunçtur, beyim... Koku ile çarpar insanı... Bazen çorba kokusuyla... Bazen lağım kokusuyla... Gizli bir katildir bu elektronik beyin... Onu elime geçirdiğim olur: "Sen şizofrensin" der. "Sen delisin!" der bana... Adım, Cenani Börekli...

Daha hafif bir sesle fısıldadı Selim'in kulağına:

— Yalan, dedi; benim adım Sait Kaplan... İzimi kaybettirmek için, düşmanlarımdan kaçmak için uydurma ad taktım kendime...

Başında kara beresiyle, kısa hızlı adımlarla biri geçti önlerinden... Cenani Börekli ona seslendi:

— Heyyyy, general! dedi, havai köprülerden ne haber?

"General," elektrikli freninin düğmesine basılmış tren gibi durdu:

— Köprüler yapılacak, dedi, Amerika Başkanı ikiyüzbin dolar gönderiyor... Sana bir müjdem var, Büyük Dünya Savaşı yok artık...

— Eyyy?

— Küçük Dünya Savaşı var!

— O da ne?

— Yokluk!

— Kafa değil, dikiş makinesi!

Bereli adam, çamlıklı dar asfaltta hızlı adımlarla uzaklaştı.

Selim:

— Kim bu? dedi.

— Generali tanımıyor musun?

— Hayır...

— General de Gaulle! Devlet idare etmekten başını kaldıramıyor ki....

Düşündü. Parmaklarıyla kara sakalını taradı:

— Ben devlet başkanı olsam, iki siyasi partiden gayrısına izin vermem... İktidar partisinin adı "Vatan ve İnsanlık Partisi" olmalı... Muhalefet partisinin adı da "Tenkit ve Uyarma Partisi"... Sandalye meraklısı her açıkgöz parti kurarsa, batar memleket... İslam dininde de öyle olmamış mı? Bir çok açıkgöz, kendi çıkarı için tarikat kurmuş... Parçalanmış Muhammed'in ümmeti...

Sustu. Düşündü. Selim de düşündü. Rodin'in heykeli gibi... Çamlı bahçede acayip kılıklı kadınlar ve erkekler... Beyaz cübbeli Mehdi, başı havada gözleri bulutlarda, kendinden geçmiş dolaşıyor.

— Din, elektrik akımı ile oynanan bir oyundur, dedi torba sakallı; Allaha inanır mısın?

— Ya sen? dedi Selim.

— İnanmak ta tehlikeli, inanmamak ta... Katalavis?

Damdan düşer gibi sordu:

— Niye sakalın bıyığın yok?

— Bilmem ki!

— Sakal, bıyık "nabız yoklamasıdır" bir türlü... Sana sataşmak isteyen, sakalını alır sarakaya... Daha iyi değil mi? Ya Makarios'a benzetir, ya Rum Patriği Athenagoras'a... Bir de sakalın olmadığını düşün: "Oğlan" der çıkar işin içinden... Ya film yıldızı Elvis Presley der, ya da Türk şarkıcısı bilmem kim... İyi mi bu?

Bir deli daha oturdu yanlarına... Büyük bir yelek üzerine pijama, onun üzerine bej bir ceket giymişti.

— Merhaba, dedi sakallı...

— Merhaba, dedi yeni gelen...

— Merhaba...

— Merhaba...

— Bay kırkıncı koğuştan...

— Tanımıyorum, dedi yeni gelen; üç bin beş yüz kişiyiz burada... Başhekimden duydum...

— Şairdir bizim Yusuf, dedi Selim'e sakallı... Ve, "oku bir şiirini baya!" dedi gelene...

Yusuf şiir okuyordu şimdi... Diyordu ki:

"Ben de düştüm feleğin bir gün garip fendine – Polis jeeple getirdi tımarhane bendine – Burası başka âlem, ey kafa gel kendine – Şimdi benim ismim de tımarhane delisi – Çilesiz insan olmaz, sen de doldur çileni – Sinirlenme, üzülme sakın bozma freni – Sonra toptan olursun tımarhane delisi – Belki sevda yüzünden, kavgalardan kaçırdın – Belki polis, jandarma dayağından şaşırdın – Elbette bir sebep var tımarhane delisi – Şu halde dinle ey tıp, gerçi ümit sendedir – Fakat unutmayın ki püf noktası bendedir – Bu insanlık davası, anahtarı kimdedir – Neden milyonlar olsun tımarhane delisi – Tedavi yalnız şok mu, yoksa yemek mi, hayır – Neden delilik artsın gel de bu farkı ayır – Sakın siz de olmayın tımarhane delisi..."

Rodin'in heykeli bile gülüyordu Yusuf'a...

Kuşlar çok yüksekten uçuyordu tımarhanenin üzerinde... Numaralı koğuşlardan birinde özgürlüklerini kaybetmekten korkuyorlardı sanki...

"Düşünen Adam" çıplaktı. Çırılçıplaktı. Ama, üşümüyordu. Selim'se donuyordu. Tüyleri diken diken olmuştu.

Bir kadın geçiyordu önlerinden... Belki elli yaşında... Cami yıkılmış mihrap yerinde... Yusuf, seslendi ve bankta yer açtı ona...

— Zırdeliler, diyordu kadın üçüne baka baka; Cenani Börekli, sen hâlâ korku içinde misin? Ölüm korkusu içinde?

— Ölmekten değil, yaşamaktan korkuyorum ben, dedi sakallı; nasıl oldu da size bu yaşama hevesi geldi?

Aramızda psikolojik bir fark var, hanımefendi, siz yaşamaktan memnunsunuz, yaşamak istiyorsunuz... Ben yaşamaktan korkuyorum...

— Ölümden de korkuyorsun Cenani Börekli... Ölümden de korkuyorsun...

Yusuf, aşk üzerine bir şiirini okuyordu:

"Kanatsız bir melek durmuş orada – Belki de kanadı sevdadan

yanmış – Bilmez ki sevgisi, hayali burada – Nedense bu gönül hep ona kanmış – Bir melek sandım, ona inandım – Kalbime giren bir peri sandım – Halbuki hırsızmış şimdi inandım – Belki de kalbimi inci sanmış..."

Bir alkış koptu arkalarından... Selim, Rodin'in "Düşünen Adam"ı, orangutanınkine benzeyen eliyle Yusuf'un şiirine alkış tutuyor sandı!

Bu, başhekimin yardımcısıydı. Kara sakallı Cenani Börekli, tımarhane şairi Yusuf ve kadın sessiz adımlarla uzaklaştı. Üçü de ayrı yönlere...

— Kadını tanıyacaksınız, Selim Reşit Bey... Bir zamanların ünlü tiyatro aktristi... Kocası da aktör "..."!

Selim tanıdı:

— Jübilesi yapıldığı gece kalp krizinden ölen aktör...

— Kadın, kocasının öldüğünü bilmiyor... Saklıyoruz ondan... Onu uzun bir turnede sanıyor... Bir gün gene ziyaretine geleceğini umuyor...

Başhekimin odasında bir kalabalıkla karşılaştı: On dörtle elli yaş arasında kadın ve kızlar... Saçları dağınıktı. Yüzleri sapsarıydı. Ayaklarında bir örnek lastik pabuçlar. Sırtlarında bir örnek gömlekler: Koyu gri, çizgili gömlekler... Deliydi bunlar... Odanın ortasında geniş bir hasır sepet vardı: Lastik tabanlı, renk renk makosenler... Başhekim:

— Bunları bir dernek bağışladı, diyordu; seçin beğendiklerinizi...

Selim bekliyordu ki, hepsi de sepete üşüşsün... Kimi pembe, kimi kırmızı, kimi sarı, kimi yeşil ayakkabılara saldırsın, deli gibi!

Kalabalık kımıldamıyordu. Yirmi sekiz çift "deli göz," başhekime mıhlanmıştı.

— Hadi, ne duruyorsunuz? Seçin beğendiğinizi...

Şimdi hep bir ağızdan konuşuyorlardı:

— Biz ayakkabı istemiyoruz ki, Doktor Bey?

— Ya ne istiyorsunuz?

— Evimize gitmek istiyoruz... Evimizi istiyoruz...

— Bizi evimize gönderin...

— Biz deli değiliz artık...

Yuvarlak yüzlü, otuz yaşında bir kadın, kızararak başhekime yaklaşmıştı:

— Yalvarırım Başhekim Bey, diyordu; bir aydır kocam gelmiyor... Kötü kadınlarla görüyorum düşümde onu... Bırak beni döneyim evime... Kocamı istiyorum Başhekim Bey... Ne yapayım pabucu?

Kırk yaşlarında bir kadın:

— Sekiz çocuğum var, diyordu; öyle göresim geldi ki onları? Hürriyetimi verin bana, pabuçları ne yapayım ben?

Başhekim, teker teker onların sırtını okşuyor, gülüyordu:

— Hepiniz giderseniz biz kime bakacağız, diyordu; kapatsınlar mı hastaneyi? Aç mı kalsın doktorlar?

Özgürlükten umudu kesince, pabuç dolu sepete saldırdılar, bir deli gibi! Birinin çıkardığını öteki giyiyordu.

Genç bir kadın kımıldamadan duruyor, arkadaşlarını süzüyordu. Başhekim:

— Sen de seçsene! dedi.

— Benim pabuçlarım iyi, Doktor Bey...

Onurlu bir hali vardı.

Biraz sonra, eğitim hemşirelerinin arkasında, koğuşlarının yolunu tuttular. Kimisinin ayağında yeşil, kimisinin ayağında kırmızı, kimisinde sarı pabuçlar...

Hastanenin ölü odasında Macide'nin cenazesini gördü. Üzerine kapanarak ağladı bir süre... "Niçin öldün Macide? Niçin beni, sevgili oğlunu bırakıp da gittin?"

Eğitim hemşiresinden, Macide'nin hastanede geçen günlerini dinledi:

İlk önceleri onu tek yataklı bir odaya yatırmışlardı. Pencereleri, sıra sıra dizilmiş bağ kütüklerine açılıyordu. Yeşillikler ötesinde hastane camisinin minaresi...

Herkesten korkuyordu. Doktorlardan, hemşirelerden... Bir hafta sonra, bir perşembe günü, hastane bahçesinde tek tük yabancılar göründü. Ellerinde çiçek buketleriyle birtakım insanlar... Eğitimci hemşire ona sokuldu. Saçlarını okşadı.

— Bugün ziyaret günü, dedi; kocanız da gelecek belki...

Ürkek ürkek baktı; gözleri büyüdü; sarardı:

— Kocam mı? dedi, istemem onu... Sokmayın buraya onu... Yalvarırım size...

Hızlı hızlı nefes alıyordu. Titriyordu.

— Beni öldürmek isteyenlerin arasında o da vardı, diye inledi; beni boğmak istiyordu kocam da...

Günler geçti. Herkesten korkuyordu. Yemeklerini çekinerek yiyor, kimseyle konuşmuyordu.

Bir akşamdı. Yakından piyano sesi geliyordu. Chopin'den bir noktürn çalınıyordu. En sevdiği enstrüman piyanoydu.

— Kim çalıyor? diye sordu gelen hemşireye...

— Konser veriliyor salonda... Gitmek ister misiniz?

— Ben mi?

Düşündü. Ayağa kalktı.

— Konsere gidebilir miyim Hemşire Hanım? dedi.

— Elbette...

Gardıroba doğru yürüdü. Kendisine çekidüzen vermeliydi. Saçları günlerdir tarak yüzü görmemişti. Aynaya baktı ve birden geri çekildi.

— Bu korkunç bir şey, dedi; bu yüz benim mi? Bu ben miyim? Sevimsiz bir insan mıyım ben?

Hemşire onu sevgi ile kucakladı.

— Ben böyle vahşi bir kadın mıyım?

Ağlıyordu, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Ve Chopin'in noktürnü hıçkırıklara karışıyordu. Birden sustu. Hemşirenin gözlerine dikti gözlerini...

— Buraya niçin geldim ben? dedi.

— Bir sinir krizi geçirdiniz, küçük bir sinir krizi... Artık iyileştiniz... Yuvanıza döneceksiniz...

— Kocam nerede? diye sordu Macide; oğlum nerede? Ne olmuşum ben? Ne hale gelmişim ben? diyordu. Hemşire, onun karmakarışık saçlarını taramaya uğraşıyordu. Yanaklarını okşuyordu. Yeniden hıçkırmaya başlamıştı.

— Kocam, çocuğum! diye sarsıla sarsıla ağlıyordu.

Hemşire, doktor çağırdı.

Bir sabah, çam ağaçları arasındaki asfaltta tabur halinde kadınlar gördü. Bir örnek giyinmişlerdi. Hepsi de neşeliydi.

— Kim bunlar? dedi hemşireye; nereye gidiyor bunlar? diye sordu.

— Sizin gibi sinir krizi geçirmiş hastalar... Rehabilitasyona gidiyorlar...

— Ne demek?

— Atölye... Kumaşlarla çiçek yapıyorlar... Ne güzel çiçekler bir görseniz!

Dört duvar arasında sıkılıyordu.

— Ben de gidebilir miyim? diye sordu.

İç dünyasından dış dünyaya dönme isteği başlamıştı. Hemşire sevindi:

— Elbette, Macide Hanım... Götüreyim sizi oraya... Macide gardıroba koştu. Çantasını aradı. Çantasını karıştırdı. Hemşire ne aradığını sordu.

— Rujumu, sürmemi bulamıyorum, dedi; satarlar mı kantinde bunları?

— Satmazlar... Ben size kendiminkileri vereyim...

Ruj tüpünü bir türlü dudaklarına götüremiyordu. Titriyordu elleri... Yüreği çarpıyordu.

Biraz iyileşince, Macide'yi üç öğretmenle güzel frolaynın yattığı koğuşa aldılar.

Gözkapakları yarı inik savcı, gün ışığında gözleri kısılan yarasalara benziyordu. Perde aralığından gözetleyen bir dedektifi de andırıyordu haniya... Elindeki kürdanla, iri kuron dişlerini karıştırıyordu. Pirinç tanesi mi, yoksa et parçası mı çıkarmaya uğraşıyordu? Düşünürken kulağını, burnunu karıştıran adamlar vardır...

Ölümün çarpma sonucu beyin kanamasından olduğuna dair Adli Tıp raporu, kazayı gören tanıkların ifadeleri... Ölüyü gömme izni... Her şey hazırdı.

Duvarın yarısını kaplayan yağlıboya tabloya saplanmıştı Selim'in gözleri... Osmanlı Sarayı'nda, sakallı bir adam, genç bir prensese ilaç tasını uzatıyordu. Macide'ye benziyordu bu güzel kadın... Yirmi yıl önceki Macide'ye...

Selim'in boğazında sanki bir tıkaç vardı: Yosunlu bir yalağa açılan çoban çeşmesinin musluksuz ağzına vurulmuş tıkaç gibi bir şey... Çoban çeşmesinin musluğu gibi kurumuştu gözleri... Boğazında düğümlenmişti hıçkırıkları...

— Cenazeyi alabilirsiniz, Selim Reşit Bey... diyordu Başhekim...

Oysa Selim neler düşünmüştü: Macide'nin krepon sabahlığını, sırma işlemeli terliklerini hasta bir genç kıza vereceklerdi. Güzel, yoksul bir kızdı bu... Başhekime, servis doktoruna, eğitim hemşiresine buketler vereceklerdi. Taksi, dar asfaltta onları uçuracaktı. Arkalarında "Düşünen Adam" bir minyatür kadar ufalacaktı. Koskocaman elleri, koskocaman ayaklarıyla orangutana benzeyen heykel... Yıllar geçecek... O hep düşünecek... Ve yıllar boyu, "Düşünen Adam"ın gölgesinde evlerinden uzak, çocuklarından uzak, hürriyetsiz insanlar düşünecek... Cicili bicili pabuçlara özgürlüklerini, evlerini üstün gören deliler...

Macide'nin tabutunu Cumhur ve Raif'le birlikte yerleştirdiler sendikanın arabasına... Doktorları, hemşireleri, üç bin beş yüz hastasıyla tımarhane, arkalarında bir "düşünen şehir"di. "Artık beni taburcu edin taburcu – Türkçe'de en çok sevdiğim kelime taburcu!"

Mutlu günler geliyordu gözünün önüne... Gelinlik elbisesiyle ne güzeldi Macide! "Yakıştı mı?" diye soruyordu gülerek... "Gelinlik yakıştı mı bana?" "Hem de nasıl!" Birden neşesi kaçıyor, üzüntülü üzüntülü gülümsüyordu: "Keşke yakışmasaydı." "Niçin Macide?" "Bilmez misin Selim? Gelinliği yakışan kız mutlu olmazmış evliliğinde!"

Bembeyaz, yumuşak ellerini avuçlarında sıkmıştı: "Boş söz bunlar, Macide... Mutlu olacağız."

Yağmurlu bir geceydi düğün salonundan çıktıklarında... Davetlilerden kaçırmışlardı onları... Lüks bir arabadaydılar. Gıcır gıcır bir oto... Genç şoför, evin çamurlu sokağına dalmaktan arabasını esirgememişti: "Bir yastıkta kocayın, demişti gülümseyerek; mutluluklar!"

Yastık! Odasındaki yastığı geldi gözünün önüne... Ve komşunun, güneşlensin diye her sabah pencere pervazına yerleştirdiği

yastık... Kılıfının dantelleri yer yer sökülmüş, başlığının kavuniçi astarı, çürük bir kavunun içi kadar soluk bir yastık...

Maliyecinin karısı Rabia Hanımı hatırlıyordu: "Dağ ardında olsun da yer altında olmasın!"

Macide'yi Edirnekapı dışında Kozlu Mezarlığı'na gömdüler. Servisiz, çiçeksiz bir mezarlık... Yağmurlu bir gündü. Komşusu maliyeci, kara şemsiyesi altında bir defterdar kadar çalımlı görünmüyordu. Omuzları çökmüş, daha da ufalmıştı. Kozlu'da bir çukura bırakılacağı günü mü düşünüyordu? Rabia Hanım Selim'in gözü önünde: "Dağ ardında olsun da yer altında olmasın!" diyordu.

Cumhur, organizatör Raif, Şoför Kâzım ve sendika arkadaşlarından birkaçı gelmişti cenazeye... Uzaktaki "zengin" mezarlığının bir köşesi, karga baskınına uğramıştı sanki: Serviler, mermer lahitler ve mezar taşları arasında kımıl kımıl insanlar... Bu "itibarlı" bir ölüydü. Bir de, Macide'nin cenazesi ve on kişiyi aşmayan şu cemaat!

İnsanları seven Selim, bazen onlara kızıyordu, tiksiniyordu insanlardan... "Eş dost yorulmasın, gelmesin cenazeme... Bir imam, bir şoför ve mezar kazıcılar... Çok bile!" diye düşünüyordu. Bir çekingenlik, kendini büyük görme kompleksi miydi bu? Cenazesine kimsenin gelmeyeceğinden mi korkuyor? İşsiz geçen günlerinde arayıp sormayan dost ve arkadaşlarını cenazesinde bir araya getirecek nedeni bildiğinden mi?

"İlâhi" okuyucular da yoktu Macide'nin mezarı başında... Onlar "zengin" mezarlığının kalabalığı arasına karışmış olacak...

Macide onun her şeyiydi. Yüzyıllar önce, babalarının, analarının, sevdiklerinin ölülerini yiyen insanlar varmış. Kara toprakta onları kurtlara bırakmaktansa, kendi gövdelerine aktarıp yaşatmak isterlermiş. Sevgi ve saygıdan doğuyormuş bu...

Uğuldayan kulaklarında sesler:

— Başın sağolsun!

— Allah ecir sabır versin!

— O yattıkça Allah sana ömür versin!

Geceyi, Cumhur Ünal ve Raif'le Yenikapı'da bir meyhanede geçirdi.

"Emekyemez Çıkmazı"ndaki eve bir hafta sonra uğradı.

Şu karyolanın yerini Macide seçmemiş miydi? Çeyiz sandığının bu köşeye konulmasını isteyen de oydu... Tozdan sararmış dantelalı örtüsüyle çeyiz sandığı, Macide'nin sandukası gibi geldi Selim'e ve boğuk boğuk hıçkırdı:

Ne yapacaktı çeyiz sandığını? Onu açmaya eli varmıyordu. Bir anılar seli ortasında boğulup kalırım diye korkuyordu. Yalnız eşine, oğluna, yakınlarına değil, her şeyine, kullandığı en küçük eşyaya bağlı insandı. Yirmi beş yıllık evliliğin bütün anları belki bu sandıkta... Düğünü için kendi eliyle işlediği dantelalar, kenarları "sıçandişi" ipek mendiller... Maroken kaplı evlenme cüzdanı... Belki de siyah tilkisi... Gözleri kahverengi, parlak tüylü bu tilkiyi Kapalıçarşı'da bir kürkçüden taksitle aldıkları günü düşündü. Çocuklar gibi sevinmişti. Boynuna takmış, aynanın karşısından ayrılmamıştı. Ne de yaraşmıştı ona? Yeşil kılıfı işlemeli Kur'an da bu sandıktaydı. Bayram sabahları, kandil geceleri saçlarını başörtüsü altında toplardı; ölüleri için Kur'an okurdu. Ellerini açıp dua ederdi mırıl mırıl... Şimdi, onun ölülerine Kur'anı kim okuyacak? Ona kim Kur'an okuyacak?

Macide'yle ufak tefek anlaşmazlıkları, kavgaları da olurdu. Konu-komşu duyacak diye üzülürdü Macide... Kısık bir sesle Selim'i yatıştırmaya uğraşırdı.

Macide'nin çeyiz sandığını, Salmatomruk'ta oturan bir yakınının evine "emanet" bıraktı. Onu bir at arabası içinde götürürken, hastaneden cenazesini aldığı günü bir daha yaşadı. Kozlu'ya gömdüğü günün acısıyla bir daha sarsıldı.

*
* *

Aktör ve yazar bir dost, Tarlabaşı'ndaki bir meyhaneye davet etti Selim Reşit'i... Beyaz muşamba örtülü dörtgen masada üç kişiydiler. Kumral bıyıkları ustaca düzeltilmiş olan "jön," iskemlede kamburunu çıkarmış, avuçlarını apış arasına sarkıtmıştı.

— Yirmi dört saatten beri içiyorum, dedi; biliyor musunuz çocuklar, bulutların üstündeyim şimdi ben... Uçuyorum...

Kırklık jönün dişleri eğri büğrüydü. Hele, eski zaman karyolalarının pirinç topuzlarına benzeyen altın dişi yanındaki boşluk

pek çirkin görünüyordu. Ama "Aşkım Serabımdır" filminde ona jön rolünü vermişlerdi.

— Uçuyorum dostlarım, diyordu.

Kesik siyah bıyıklı aktör ve yazar, yer yer et fiskeleri kabarmış suratını kaşıyordu:

— Paşa oldu, diyordu Selim'e göz kırparak ve " uç ki yerin bu yer değildir, dünyaya gelmek hüner değildir" diyordu.

Küçük bir meyhaneydi burası... Duvarlarda, çerçevelerinin yaldızları bozulmuş aArapça levhalar... Belediyenin tarifesi en göze görünmez yerde...

Jön, elini Selim'in sırtına bastırdı:

— Bir senaryo götürdüm bugün prodoktora, dedi.

Güldü. Başını sağa sola salladı:

— Prodüktör demesini bile beceremez bu herif, dedi; ama para babası... Dolgun gündelik verir aktöre... Evet, bazen ikiyüz, ikiyüzelli... Senaryomuza bir göz attı. Beş dakika yetti de arttı, bu işe! Dudaklarını sarkıttı. "Kalatalı!" dedi.

Selim sordu:

— Yani?

— Yani, yani... Sarsıla sarsıla güldü:

— Kaliteli demek istiyordu prodoktor... dedi. Kaliteli senaryo para getirmez onca... Hem de, sansürden geçirmek meseledir kalatalı senaryoyu... Sansür heyeti başkanının bir sözünü anlattılar, işedim... Allah sizi inandırsın şakır şakır işedim... Ne demiş bilir misiniz?

Altın dişli jön, kısılan gözlerini açmaya uğraşarak, bulutlar üzerinden gelen bir sesle sordu:

— Ne demiş?

— Demiş ki: "Romeo-Jülyet'in senaryosunu bana getirseler, gözümü kırpmadan reddederim!..." Sormuş arkadaşları "Niye?" diye... Reddederim, demiş; çünkü, demiş; onun bir sahnesi var ya... Hani Romeo, Jülyet'in balkonuna merdiven dayar... Düşünün bir kere: Benim, senin, onun, yetişkin kızlarımızın âşıklarına yol göstermek doğru mu?" Anlayacağınız, senaryomuzu reddetti prodüktör... Kalatasız bir senaryo deneyeceğim şimdi...

Kesik siyah bıyıklı aktör, oturduğu iskemlede geriye kaykıldı. Kaşlarını çattı. Alnını kastı. Büyük bir laf edecekti anlaşılan...

— Bir senaryomu yolladılar geçen yıl sansüre, dedi; hayli zaman sonra gelen cevap prodüktörü hop oturtup hop kaldırdı: Senaryonun konusu da, işlenişi de baştan aşağı geleneklerimize, göreneklerimize aykırı. Zararlı bir senaryo, çevrilmesi asla doğru değil... Kahramanları yaşadığımız topluma düşman... Hem de bu kahramanlar hayali! "İşte ben, diyecektim onlara, senaryodaki kahramanlardan biri benim işte!"

Selim:

— Seni tutuklayabilirlerdi, diye güldü.

— Asabilirlerdi de... Ölür müsün, öldürür müsün! Bitişik masadaki delikanlının cırlak sesi:

— Yürek, dedi; haniya yürek!

Garsona sesleniyordu. Kumral bıyıklı jön:

— Yaşamak tatlı şey, diye; bira ile karıştırdığı votka kadehini ağır ağır dudaklarına götürdü, yaşamak güzel şey... Yemek... Kadın... Votka... Rakı... Güzel şey, Steinbeck, Tolstoy güzel...

Çatalını tabaktaki ciğere batırdı. Soğuk ve bayat ciğeri öfke ile çiğniyordu. İyi ki öfkeli... Çiğnenmeden yutulsa taş gibi otururdu mideye ve öyle kalırdı günlerce...

— Yazmak da güzel, diye Selim'in gözlerine dikti ufak gözlerini; ne kadar isterdim ben de bir yazar olmayı!... Kaç defa denedim bunu? İnsanlar yaratacaksın. O insanlara dilediğin gibi bir ömür sürdüreceksin. Düpedüz bir Tanrı! Tövbe estağfurullah... Kahramanların senin istediğin yerlerde yaşayacak... Senin uygun gördüğün kadınlarla sevişecek... Sen istersen zengin olacak... Sen istersen sürünecek... İstediğin anda öldüreceksin!

Gözlerini yumdu. Votka kadehini, son damlasına kadar ağzına boşalttı.

— Ohhh... Ölüm korkunç şey! dedi. Ben yazar olsaydım, kahramanlarımın hiçbirini öldürmezdim... Yaşamak tatlı şey... Yaşamak güzel şey...

Kesik bıyıklı aktör, öteye doğru seslendi:

— Hey, üstat!

Bir ses cevap verdi uzaktan:

— Oristi pasam!

Beyaz keten ceketi yer yer lekeli Rum garson, döşemedeki tavuskuyruğunu talaşla örtmeye uğraşıyordu. Teneke faraşı bir yana bırakarak yaklaştı. Masalarına geldi.

— Kırmızı turp! dedi aktör...

— Basüstüne pasam...

Yanı başlarındaki masada oturan dışarlıklı da, gözleri yuvalarından fırlayarak, tavuskuyruğu çıkardı.

— Ah, diyordu; zehir olsun bir daha içersem...

Garson:

— Tavuk götü tövbe tutmaz vire! diye söyleniyordu.

Aktör, bir kürdan aldı. Avucu ile ağzını örterek dişlerini karıştırdı:

— Bu toplum bir türlü anlamıyor bizi, diye dert yandı; yarından da umudum yok artık... Düne kadar "bugün anlamıyorlar... Ama, eserlerim yarın gün ışığına çıkabilir. Elbette, kitaplarımız üzerine eğilecek kuşaklar da gelecektir," diyordum.

Pis kürdanı, ucundaki et parçasıyla yere atarak ezdi.

— Bizde deha var, deha! dedi.

— Ciğer var mı, ciğer?

Aktör öfkeyle başını gevirdi. Komşu masanın müşterisi, Rum garsona soruyordu, aktöre değil...

Kumral bıyıklı jön, kadehini avuçladı:

— Alavotr sante!

— Alavotr sante!

— Rejisör Yaşar iyi çocuktur, diye konuştu; "Aşkım Serabımdır" filminde bana jön verdi... İstersen sen de bir konuş... Sana da bir şey verir elbette...

— Ne verir?

— Babayı!

Kaba espri hepsini sarsıla sarsıla güldürdü. Kumral bıyıklı:

— "Son Yolculuk"ta gergek bir kont gibi konuşmuşsun, dedi arkadaşına; bayıldım... "Arap"ta ürkek, tutuktun... Mikrofonun önünde, sanki arkanda korktuğun biri varmış gibi konuşuyordun...

— Kababat bende değil... Dublajını yaptırdıkları filmi bir kere göstermiyorlar ki aktöre.

İkisi de, Yeşilçam Sokağı'nın tanınmış birer aktörü, hem de dublörü idi...

Kumral bıyıklı jön:

— Okumaya bayılırım, dedi; elime ne geçerse okurum... John Steinbeck, Tagor, Hemingway, Caldwell, Gorki, Hüseyin Rahmi...

Selim'e sordu:

— Hüseyin Rahmi'yi beğenir misiniz?

— Bir dehâ...

— Düşün üstat... Hüseyin Rahmi bir eserinde... Hangisiydi, hatırlamıyorum, otomobilin İstanbul'a yeni geldiği bir devri anlatır. Mesela, şu cümleler kafamın içine kazılmıştır: "Şoför, arabayı durdurmak için birden elini apış arasına soktu, bir şeyler karıştırdı!" Kah, kah kah...

— İşte bence, okunan bir romanın, yıllar geçse de, okuyanın üzerinde etkisi devam etmelidir... dedi.

Siyah bıyıklı jön:

— Şoförün apış arası! diye gülüyordu. Rum garson önlerine su dolu bir kâse bıraktı.

— Bu ne?

— Turp pasam...

— Üstat, ben senden kırmızı turp istedim, turp... Turp kompostosu değil... Dök şunun suyunu...

— Basüstüne pasam...

— Sinirlenme be birader, sinirlenme... Hücrelerini eskitme...

Gene toplumun kötülüklerini dile doladılar. Kumral bıyıklı jön de, siyah bıyıklı aktör de, Selim de –anlaşılmamaktan doğan bir kızgınlıkla– prodüktörleri, rejisörleri, editörleri, gazete patronlarını batırıyorlardı. Yürekleri doluydu.

— Onlara Horatius'un diliyle şunları söylemek isterim: Faziletli olmaya çalış. Bu yola gir. Faziletli yaşamayı sonraya bırakan, bir ırmağa rastlayıp ta akıp geçmesini bekleyen köylüye benzer. Irmak hiç durmadan akıp gidecektir.

— Garson, hesap!

— Oristi pasam...

Hesap geldi. Aktör, pantolon cebini karıştırıyordu ve garsonun getirdiği faturaya ağlar gibi bakıyor, mırıldanıyordu:

— Neron'a, imzalaması için bir idam fermanı getirmişler. Yüz buruşturmuş: "Keşke hiç yazı bilmeseydim!" demiş... Keşke hiç yazı bilmeseydim de atılan kazığın farkına varmasaydım...

Meyhaneden çıktıkları zaman, adamakıllı bir sis sarmıştı ortalığı... Işıklarla pembeleşen bir sis... İnsanlar ve otomobiller, objektifi iyi ayarlanmamış bir filmin ekrandaki yansıları gibi bulanıktı.

Kumral bıyıklı jön filozoftu da... Edebiyat fakültesinin felsefe dalını bitirmişti.

— Yıllar akıp giderken bizden bir şey koparırlar! diye yayvan yayvan söyleniyordu; haklısın Horatius...

Galatasaray Lisesi'nin yanındaki sokağa, o sokağın sonundaki genel helaya uğrayıp rahatlanmadan Beyoğlu'nun kalabalığına karışamadılar...

Macide'yi toprağa verdikten bir ay sonra, Selim Aysima ile evlendi. Belki otuz yaş büyüktü ondan... İskender'e göre, dünyada insanlar için en çok iki şey korkuludur: Uyku ve aşk! Selim, sırılsıklam âşıktı. Çılgınca seviyordu Aysima'yı... Gözünün önünde Macide: "Ben öldükten kaç hafta sonra evleneceksin?" diye soruyordu.

Annesinin ölümünü bildirdikten bir süre sonra, Fuat'a, Aysima ile evlendiğini yazdı. Çok acı bir cevap yolladı Fuat... Yalnız mı yaşayacaktı? Hem de tek başına!

Küçükayasofya'da bir apartımanın iki odalı dairesini kiraladılar. Burasını, Aysima'nın arkadaşı buldu. Bir noterin bürosunda daktilo olan Feriha, binanın çatı katında oturuyordu.

*
* *

"XX" hanı, yer altındaki yüzlerce dokuma tezgâhının gürültüsüyle, ışıkları söndürülmüş bir korsan şilebi andırıyordu. Geniş avlu vıcık vıcık çamur ve karanlıktı. Yağmur çiseliyordu. Soğuk damlalı bir yağmur...

Avlu, masalların korkunç devanaları gibi homurdanıyordu. Bu gürültü, yüzlerce tezgâhın değil de, on metre derinlikte dişini tırnağına takmış işçilerin yürek çarpıntısıydı sanki...

— Yüzlerce tezgâhın sahibi, dört adamdır gerçekte... diye konuştu Feriha; ama, yer altındaki taş hücrelere yerleştirilen tezgâhlardan her biri, bir başka adamın üzerinde görünür. Dört adamın yakınlarıdır bunlar... Teyzeler, dayılar, amcalar; teyze, amca, dayı çocukları... Bilirim buralarını... Çalıştım ben de bu izbelerde... Ömür törpüsü iştir bu... Bodrum atölyelerin dokuduğu fantazi kumaşlara bir büyük ve ünlü fabrikanın damgası vurulur. Fabrika, bu dört adamındır işte... Vergi kaçırarak, devlete kazığın en sunturlusunu atma yolunu bulmuşlardır sizin anlayacağınız...

Feriha'nın bir arkadaşını alacaklar atölyeden... Bir gece kulübünde Feriha'nın yaş gününü kutlayacaklar.

Demir bir kapıyı aralayan Feriha:

— Beyoğlu mağazalarının vitrinlerinde mankenlere giydirilmiş pırıl pırıl, fantazi kumaşlar görürsünüz ya, diyordu; önünde günün her saati genç kızların, genç kadınların kümeleştiği vitrinler... O fantazi, o pahalı kumaşların bu izbelerde dokunduğunu söyleseniz inanmazlar size... Deli derler size... Dokunan fantazi kumaşlara, bazen genç ve güzel bir işçi kızın, on iki yaşında bir çocuğun... (Utanarak Selim'e baktı, ama gene konuştu) kızlık zarındaki kan da karışır...

— İnlemeler, hıçkırıklar, tezgâhların homurtusu arasında, metrolarca derinlikten yukarılara çıkamaz! dedi daha yavaş bir sesle...

Acı acı güldü:

— Tezgâhın mekiği, çocuk işçinin ahını da kumaşla birlikte dokur. Vitrin önünde kümeleşen kadınları görüyorum şu anda: Mankendeki kumaş uğruna kim bilir kaç genç kız düşecektir... Ne tuhaf değil mi Aysima? Kumaşın dramı ne tuhaf değil mi?

— Romantiksin Feriha...

Minare merdiveni gibi dik, minare merdiveni gibi dar bir merdivenin taş basamaklarını iniyorlardı. Başlarını çarpmamak için eğiliyorlardı. Merdivenin sağında, solunda penceresiz hücreler... Bu hücrelerin birinde genç bir kadın gördüler. Kucağın-

daki çocuğu emzirirken uyukluyordu. Tezgâh, korkunç bir gürültü ile işliyordu. Tezgâhın üzerinde, rengi kararmış beyaz bir bebek pabucu sallanıp duruyordu. Tezgâh sahibi, göze gelmesin diye, çocuğunun pabucunu asmıştı oraya belki de... Kadının kucağındaki çocuk pabuçsuzdu. Küçük, pembe bir çift ayak görüyordular. Parmakları açılıp kapanan bir çift ayak... Yumuluydu gözleri... Yanakları oynuyor, emmeğe uğraşıyordu. Süt bulabiliyor muydu bu memede? "Tavuğun yediği yem ne ki, yumurta olsun! diye düşündü Selim... Kadın çocuğunu, çocuk kendini avutuyor olmalı!"

— Ya pat diye işveren geliverse! Onu uyuklarken görse! dedi Selim.

Gürültü arasında sözleri kayboldu.

— Ne? diye başını sallayarak sordu Feriha... Selim, kulağına bağırdı onun...

— Dokumacı mekik hesabı çalışır, dedi kız; akort çalışır dokumacı, dedi. Saatte beş, altı bin atar mekik... Patron, tezgâhının kaç saatte kaç mekik attığını, kaç metre kumaş dokuduğunu bilir... Her bin mekik için yirmi kuruş alır dokumacı... Kadın, on iki saat bu mezarın içindedir... Bu mezarların melaikesi işverendir... Ahret sorusu sorarlar... Dili zifirdir işverenin... "Kabir azabı" denen şey buradakinin yanında solda sıfır...

Ağır ağır merdiveni iniyordular.

— Her tezgâhın iki dokumacısı vardır diye bağırarak anlatıyordu Feriha; iki masuracı, iki de cımbızcı... On ikinci saatte ikinci dokumacı, ikinci masuracı ve cımbızcı işbaşı yapar... Arkadaşın gelmedi mi, dayan yirmi dört saat! Taş duvarları, beton döşemeyi sarsan bu gürültüye yürek mi dayanır? Mekiği değiştirirken, avara sopasının başında küt diye düşüp ölenler gördüm ben... Ya yuttuğu pamuk tozu!

Önünden geçtikleri hücrenin kararmış tavanını gösterdi: Pamuk lifleri salkım salkımdı.

Selim:

— Hafta tatilini kim bilir nasıl beklerler, dedi; iple mi, zincirle mi çekerler?

Feriha alaylı alaylı güldü:

— İster dokumacı, ister masuracı, ister cımbızcı ol, çalışmadın mı kapik işlemez. Terkos içersin bol bol... İstersen tatil yap, istersen bayramın birinci gününü çal ve keyfince eğlen... Ertesi gün zor bulursun işi... Patron, ter ter tepinir: "Makinamı boş yatırdın, yallah iş yok!"

Merdivenin ortasındaki sahanlıkta, yalağı simsiyah musluk başında bir genç kızla bir genç erkek gördüler. Kara ellerini arapsabunu ile habire ovuşturuyorlardı. Delikanlının, atkıları ip gibi kıvrılmış atlet fanilası göbeğine dek açıktı. Kaburgaları ortadaydı. Dövme bir kadın başı, sıska göğüste dalgalı duruyordu. Genç kız, saçlarını tarıyordu. Konuşuyorlardı birbirlerinin sesini duymadan... Ne demek istediklerini bakışlarıyla birbirlerine duyuruyor olmalılar...

— Müzehher'i arıyoruz, dedi Feriha bağırarak...

İşçi kız:

— "Yarım Fasulya Müzehher", diye gülümsedi; aşağıda, aşağıda...

Dört metre daha indiler. Geniş bir hücreye iki tezgâh yerleştirilmişti. Üçü çocuk, altı işçi çalışıyordu burada... Feriha, suratında yara izi olan bir kıza doğru yürüdü. Kucaklaştı iki arkadaş... Konuşuyordular sevinçli sevinçli ve bağırarak... Selim, Yarım Fasulya Müzehher'in kendisine ve Aysima'ya bakıp bir şeyler sorduğunu gördü. Feriha, birinci ve ikinci sorulara kafasını silkeledi. Üçüncü soruda Müzehher, biraz da şaşırarak Selim'e baktı. Aysima'nın babası ya da amcası, dayısı sanmış olacaktı onu... Yanlarına gelip ellerini sıktı.

Kirli duvarda, boncuklu elbiseleriyle bir erkek şarkıcının fotoğrafı sırıtıyordu; ellerinde kastanyetler... Onun yanında, terzi kataloğundan koparılmış bir yaprak... Kırıtıyordu modeldeki adam...

Öteki tezgâhın başında, orta yaşlı bir kadın vardı. Güzel bir kadındı bu. Gözünün birini, korsan gibi siyah bezle örtmüştü.

Gece vardiyası işbaşı ediyordu. "Korsan Kadın" ve "Yarım Fasulya Müzehher" tezgâhlarını yeni gelenlere bıraktılar, masuracı ve cımbızcılar da...

Korsan Kadın, arkadaşına:

— Ya hastalığın artar da gelmezse, diye ödüm kopuyordu, iyi ki geldin, diyordu. Arkadaşı, gözüne siyah bez bağlayışının nedenini soruyordu ondan... Korsan Kadın:

— Arpacık! diyordu. Ve, yalvarıyordu:

— Elli beş bin mekik verdim... Sen altmış bin verirsen başka kapıya der patron bana! Dili ensesinden çekilesi herif...

Hücrede gardıroba benzer bir odacık vardı.

— Patron geldiği zaman burada oturur, dedi Feriha; bazen kapısında bir levha görülür bu küçük odanın: "İçeri girmek yasaktır!..." O saatte bu küçük odada ya on üç yaşında masuracı bir kız vardır, ya bir cımbızcı kadın!

Külhanice gülüyordu:

— Cımbızcı kadın dokunan kumaşların düğümünü ayıklamıyor orada... Patronun kaşlarını da cımbızlamıyor... Masuracı kıza gelince...

Sustu. Selim:

— Kimse duymaz mı bu rezaleti? dedi. Kimse sesini çıkaramaz mı bu rezalete?

— Şikayet mi? dedi Feriha; namusuna dokunup patronu karakola şikayet eden erkek işçiler gördük. Gördük ya, tezgâh başına döndüklerini göremedik bir daha... Onlara sokakta rastladık: İki büklüm!

— ???

— Odunluğun belini kırmışlardı!

— ???

— Karakolda ayna var! diye güldü. "Karakolda dayak var!" demek istiyordu.

Dik merdiveni tırmandılar, bir minareye çıkar gibi...

— Şu hücredeki tezgâh doksan yıllık! dedi Feriha...

— Doksan yıl ha? Çalışıyor hâlâ!

— Çalışıyor, ama, patron kaynakçı ile ortak!

— ???

— Tamir, mamir...

Selim, doksan yıllık makineye bakarken, onun kaç insan yüreği eskittiğini düşündü. Düşündü de ürperdi.

Çamurlu avluda geniş geniş nefes aldılar. Bir korsan şilepti sanki avlu... Makinaları tam yolla ileri, pervaneleri gümbür gümbür, ama yürümeyen bir gemi...

Mahmutpaşa'nın inişli çıkışlı, daracık yollarında, su birikintilerine dala çıka yürüyorlardı. Her sokağın altından tezgâh sesleri geliyordu. Bir sendikacı arkadaşını hatırlıyordu Selim: Kaçak işçi çalıştıran, çocuk işçi çalıştıran izbe atölyelerin "dört sahibine" savaş açmıştı sendika... "Sekiz saat iş, sekiz saat uyku, sekiz saat dinlenme" kampanyası açmıştı. Dört patronun adamlarıyla dar sokaklarda bazen sopa sopaya vuruşmuşlardı. Ve bir gün, sendikanın liderlerini Emniyet Müdürlüğü'ne götürmüşlerdi. Bir kâğıt uzatmışlardı gözlerine sokarcasına... Bu kâğıt, İçişleri Bakanlığı'nın koskoca mührünü taşıyordu: Yeraltı tezgâhları "yasak bölge" sayılıyordu sendikacılara... Düzenliği, güvenliği bozmaya hakları yoktu.

Müzehher, yarım porsiyon fasulya isterdi hep aşçının garsonundan... Arkadaşları ona "Yarım Fasulya" adını takmıştı. Yarım Fasulya Müzehher aşaaa, Yarım Fasulya Müzehher yukarı... Bir öğle üzeri, işçi kız öfkelenmişti:

— Yarım fasulya niçin mi yiyorum? Bakın!

Bluzunu sıyırmıştı. Sıyırmıştı kaşkorsesini de memelerine dek... Erkek işçiler, gözlerini dört açmıştı iştahla!

— Görüyor musunuz?

— Maşallahı var! İkisi de birer bomba!

— Ya dikiş? demişti Müzehher; dikişi görmüyor musunuz?

— Kim kıydı bu göğüse! demişti erkekler... Hangi kırılası el dikiş vurdu bu göğüse! demişlerdi. Oraya dikiş değil, ipek fermuar gerek!

Müzehher:

— Midemin yarısını aldırdım, demişti; yarım fasulya yiyorsam, midemin yarısı yok ta ondan...

Bir kahkaha atmıştı Müzehher:

— Yarım midemi görmek istemezsiniz herhalde... Dikişli oluşu fermuardan daha iyi...

— Keşki biz de midemizin yarısını aldırsak, diye pofurdamıştı sıska bir erkek; midemiz tamam da ne olmuş? Yarısı işe yaramıyor midemizin... Yarısı boş zaten! demişti.

"Korsan Kadın"ın öyküsü Selim'in içine işledi:

Müzehher, bugün işbaşı ettikleri zaman, Naciye'nin yüzüne şaşkınlıkla baktı ve çığlığı bastı:

— Naciye, ne oldu gözün?

Kadın, korkuya düştü. Tek gözü fincan gibi büyüdü.

— Naciye, gözün yok, yerinde! Sağ gözün!

— Unutmuşum! diye telaşlandı kadın... Unutmuşum evde; silmek için çıkarmıştım. Sus, duymasın masuracı kız... Duymasın cımbızcı...

Naciye'nin gözü takmaydı. Buradan önce çalıştığı atölyede –orası da böyle yer altındaydı– tezgâhın mekiği fırlamış, kör etmişti gözünü... Koyu yeşil gözleri vardı. Yosun tutmuş su rengindeydi gözleri... Tek gözlü dokuma işçisinin eline hangi patron tezgâhını verirdi? Kocasıyla takma cam göz aramışlardı günlerce... Tek gözünün koyu yeşil rengine uyacak takma göz bulabilmek için uzun uzun dolaşmışlardı. Elli lira vermişlerdi bir küçük cam parçasına...

— Deliklitaş'ta unutmuşum, diyordu Naciye; ya komşu çocukların eline geçtiyse?

Anasının gözüydü bu çocuklar... Zıpzıp diye oynayacaklardı belki arsada...

— Elli lira benim bir haftalığım, diyordu; tam bir hafta çalışmam gerek, takma göz için...

Patron farkına varır da işten atarsa? Ne olurdu hali, hipertansiyonlu diye, çalışamıyor diye işten attıkları mürettip kocası ne olurdu? Kim bakardı ona?

Müzehher'in siyah gömleğinden bir parça kesmişlerdi. Kurumuş bir yara gibi duran göz oyuğunu gizlemişlerdi.

— Acıklı bir yaşantısı var, Naciye'nin! dedi Müzehher...

Kocası bir basımevinde sabahtan gece yarısına kadar çalışıyordu. Bir gün hastalandı. Tansiyonu adamakıllı yükselmişti. Ayakta duramıyordu. Vurmuştu kafayı yastığa... Tansiyon yirmi altıyı bulmuştu. Yatak yorgan yatıyordu. İşten de atmışlardı ve bütün yük Naciye'nin omuzlarına binmişti. İyi ki çocukları yoktu.

İşveren tazminat da ödememişti. Oysa bu basımevinde gözlerinin nurunu tüketmişti yıllar yılı...

Sendikanın avukatı iş mahkemesinde dava açtı.

Uzadıkça uzuyordu dava... Naciye bir dikimevinde iş buldu. Şu tazminatı alabilselerdi! Üçbinbeşyüz lira tutuyordu. Başlarını sokacak bir gecekonduları olsaydı! Naciye'nin kazancı ile geçinip giderlerdi.

Dikimevinin ustabaşısı kancayı takmıştı Naciye'ye... Güzel sözlerle kandıramayınca, korkutma yoluna saptı: "Metresim olmazsan seni buradan kovdurtturum.," dedi. Kovdurttu da...

Dava uzadıkça uzuyordu. Oturumlar arasında en azından bir ay ara veriyordu yargıç... Her oturumda avukat:

— Müvekkilim zor durumda, sayın yargıcım, diyordu; hipertansiyonlu bir hasta... Aç biilaç...

Yargıç dinlemiyordu bile... Zabıt katibine, işveren avukatının isteklerini yazdırıyordu.

Ne iyi insandı bu, sendikanın avukatı!

— Tazminatı alacağız, diyordu Naciye'ye; uzatsalar uzatsalar en çok iki oturum daha...

Bir dava günü, mahkemeden çıkınca, genç avukat:

— Dosyayı birlikte inceleyelim, dedi Naciye'ye; yazıhaneye gidelim...

Sirkeci'de kule gibi bir handaydı yazıhane... Basamakları kafes kafes, demir, dik bir merdiven çıktılar. Soluk soluğaydı kadın... Avukatın bürosundaki maroken kanapeye oturduğu zaman dizleri titriyordu.

Avukat iyi bir insan değildi. "Hayır" diyemedi kadın... Avukat üçbinbeşyüz liranın savunucusuydu. Onu darıltırsa parayı alamazlardı belki de... Gecekonduyu nasıl, neyle yaptırırlardı sonra?

Çelik masanın gerisindeki duvara büyük bir kâğıt yapıştırılmıştı: Avukatın danışma ücreti otuz liraydı. Kadın ona "kendisini" vermişti. Oysa, bir şey de danışmış değildi.

Demir merdiveni inerken, içi içine batıyordu. Dava uzadıkça uzuyordu. Tespih taneleri gibi diziliyordu bir ipliğe günler, aylar... Kadın her oturumdan sonra, basamakları kafes kafes demir merdiveni tırmanıyordu avukatın önünde... Ve maroken kanapeye yatıyordu. Gecekonduyu nasıl, neyle yaptırırlardı sonra?

Dava uzadıkça uzuyordu.

Naciye, bir dokuma atölyesinde iş buldu. Önceleri masura sardı, dokunan kumaşlara cımbız yaptı, sakatları ördü. Kocasının durumu kötüye gidiyordu. Çalışmadığından ve prim ödemediğinden Sosyal Sigortalar Hastanesi'nin doktorları artık bakmıyor, sigorta eczanesinden de ilaç alamıyordu.

İşten çıktığı bir sabah, soluğu adliyede aldı. Dosyayı dolaptan indiren kâtip, suratına acıyarak baktı Naciye'nin...

— Dünyadan haberin yok, dedi; davan bir ay önce bitti... Avukatın söylemedi mi sana?

Basamakları kafes kafes, demir merdiveni öfkeyle çıktı. Yorgunluktan ve üzüntüden yüreği duracaktı. Avukat onu gülerek karşıladı:

— Davayı kazandık, dedi; geç de olsa davayı kazandık...

Naciye konuşamıyordu. Tıkanacaktı sanki... Bir süre, gardan kalkan trenin Sarayburnu'na doğru uzaklaşışını seyretti. Vagonlar, vagonlar, vagonlar... Neden sonra kendine geldi:

— Ya üçbinbeşyüz lira? dedi.

— Alıyoruz... İşte ilk taksidi!

Bir elli liralık uzatıyordu.

— Tazminatı ayda ellişer lira olarak ödeyecek işveren... Mahkeme kararı böyle...

Naciye kanapeye çöktü. Gözleri kararıyordu.

— Davayı kazandık ama, epey yorulduk, dedi avukat; güçlük çıkardı karşı taraf... Davayı uzatmak için elinden geleni yaptı...

Naciye düşünüyordu: Elli liraları bir köşeye koysalar, ancak altı yıl sonra gecekondu yaptırabilirlerdi. Hipertansiyonlu kocanın ömrü vefa eder miydi, o günü görebilir miydi?

Avukat, her gidişinde olduğu gibi, onu kollarında sıkıyor, öpüyor ve kanapeye yatırmaya uğraşıyordu. Duvardaki levhaya takılıp kaldı gözleri Naciye'nin: Danışma ücreti otuz lira!

Elli lira, hasta kocasının göz nuru pahası hakettiği tazminat mıydı? Avukatın altına yatışı karşılığı mı?

Avukat iyi bir insan değildi.

Naciye bir gün sendikaya gitti. Davanın sonucu sendika başkanını pirelendirdi:

— Bunda bir iş var, dedi.

Avukatın foyası ortaya çıktı. Dava kazanılmış, üçbinbeşyüz liranın tümünü avukat almıştı.

Selim:

— Naciye'yi korsan görünüşünden kurtaralım, dedi

Aysima'ya; ona takma bir göz bulalım... Koyu yeşil bir cam... Deliklitaşta unuttuğuna benzer bir taş... İşinden olmasın kadın...

Müzehher sevincinden el çırpıyordu.

— Bilseniz ne iyi bir kadın o! diyordu. Ne iyi bir kadın!

Yanlarındaki masada genç bir çift vardı. Kabartılmış saçlarıyla kızın kafası, bir yeniçeri ağasının kavuğu gibi duruyordu. Selim Reşit, Aysima'ya ve arkadaşlarına gözleriyle işaret etti onu:

— Beğeniyorum bu saç biçimini, dedi; genç kızlara yakışıyor da...

— Krepa, dediler; krepa derler bu biçimin adına... Güzel ama, günaşırı yirmi lira vermek zor... Bir hafta, on gün gitsin diye de kendimizi işkenceye sokamayız...

— Nasıl işkence?

Feriha:

— Yüzükoyun yatmak, dedi; Saçımın biçimi bozulmasın diye geceleri yüzükoyun yatamam... Sen yatar mısın Aysima?

— Aklımı peynir ekmekle yemedim!

Müzehher boynunu büktü:

— Yatağında yüzükoyun uyuyanın kısmeti bağlanırmış! dedi.

Ferihanın eski bir mantosunu giydirmişlerdi ona...

Makyaj yapmışlardı. "Yarım Fasulya" suratına bakılır hale gelmişti; bıçak yarası izine rağmen... "XX" hanındaki "hücre hükümlüsü"nün sıska yüzüne renk gelmişti.

Orkestra bir bosanova çalıyordu. Müzehher, iki saat önce mekiği kovalayan gözlerini elektrogitarist delikanlıya dikmişti. Tezgâhın gürültüsüyle orkestranın müziği kulaklarında birbirine karışıyordu.

Konuşuyordular. Müzehher:

— İlk sevgilim Tarzan Cemal'di, diye anlattı.

Genç kız, sinema delisiydi. Amerikalı film yıldızı Ann Blite benzettiği Muhterem Nur'a hayrandı. Karagümrük'ün yokuşlu

bir sokağında oturuyorlardı. Köşedeki terkostan kova kova su taşıdığı bir gün, bir delikanlı ile tanıştı. On beş yaşındaydı Müzehher...

— Hoş kızsın! dedi ona delikanlı; seni film yıldızı yapabilirim ben...

Su dolu kovaları yere bıraktı:

— Sahi mi? diye sordu.

— Sahi ya!

— Artist misin sen?

— Tanımadın mı?

— Yooo...

— Tarzan Cemal'im ben...

— Tarzan ha? Tarzan...

— Türk Tarzan'ıyım, dedi delikanlı. Tarzan filminin baş aktörlüğünü ben yaptım.

— Hı hı hıı...

— Con Vays Müller'i tanır mısın?

— Tanımam...

— Ben de tanımam. İlk Tarzan filmlerinin aktörü o imiş... Ormanda bir bağırdı mı, vahşi filler diz çöker, arslanlar, kaplanlar kovuklarına, yırtıcı ayılar inlerine sığınırmış...

— Sende de öyle ses var mı?

— Hem de ne! Belgrad Ormanlarında bir gazel çektim, hem de ne gazel!

Müzehher, bir memurun evlatlığıydı. Kaçtı Cemal'e... Türk Sinemasının Tarzan'ı, Beyoğlu'ndaki "Yeşilçam Sokağı"nın basık tavanlı "Pıtpıt" kahvesinde garsondu.

Yüksek, eski binaların yüzyüze verdiği bu daracık, eğri büğrü sokak, günün her saatinde loş, çamurludur. Güneş korkar bu sokağa girmekten... Türk sinemasının yıldızları bu sokakta parlar.

Yaya kaldırımlarına atılmış iskemlelerde yüzleri soluk, ince bıyıklı gençler vardır. Kararsız, şaşkın gençler... Kaldırımları ve küçük kahveyi dolduranlar, Türk filmciliğinin artistleri, figüranlarıdır. Hepsinin yüzünde, kendilerini angaje etmeğe gelecek bir organizatörün hayali...

— Cemal'le, onun Kasımpaşa'daki tek odasında karı-koca gibi yaşıyorduk, dedi Müzehher; bir gün beni, tanıdığı film organizatörüne götürdü.

Daracık bir merdivenden göklere doğru tırmandılar. Sanki yıldızlara çıkacaklardı. Altıncı katta bir daireye girdiler. Bir koridor yürüdüler. Üzerlerinde "Dans Enstitüsü" yazılı kapılar vardı bu koridorda... Organizatörün küçük odasında üç genç kız oturuyordu. Kulaklarında kocaman halkalar sallanıyordu. İçlerinden birini gösterdiler Müzehher'e:

— Ayşe Akgül, dediler; senaristtir... "Selma'nın kızı Suzan" adlı bir senaryo hazırlıyor...

— Organizatörün küçük masasındaki camın altında, eteklerini kaldırmış genç kız fotoğrafları vardı. Müzehher, kulaklarına kadar kızardı. Tarzan Cemal'in yüzüne baktı. Tarzan:

— Aldırma, dedi; ben umursamam... Olacak böyle şeyler... Sinema yıldızlığı kolay mı?

Perdeler kapandı. Müzehher çırılçıplak soyundu. Güzel vücudu vardı.

— "Yarım Fasulya Müzehher" değildim o zamanlar, dedi; midemdeki yaraya ameliyat yapılmamıştı; ne karnımda dikiş, ne suratımda bu yara izi...

Organizatörün, prodüktörleri dolaşırken koltuğuna sıkıştırdığı albümde artık Müzehher'in de fotoğrafları vardı. Açık saçık, iç gıcıklayıcı poz poz fotoğraf... Organizatörün defterinde Müzehher için de bir sayfa açıldı. Boyu, kilosu, yaşı, şusu busu yazıldı ve bu iş için onikibuçuk lira ödedi Tarzan...

Cemal, organizatörün yanından çıkınca, Müzehher'i küçük kahveye götürdü. Erkek figüranlarla doluydu kahve...

— Şu hergelelerin içinde yarının film yıldızları var, Müzehher; dedi, Türkiye'nin Alen Ledi kim biliyor musun?

— Yooo...

— Muzaffer Tema... Ya Toni Curtisi? Bu da Fikret Hakan...

Cemal:

— Dans öğrenmelisin Müzehher, diyordu; sana dans öğrettireceğim... Film yıldızı dans bilmesin, olur mu böyle şey!

Beyoğlu'nun biraz alkol, biraz amonyak, biraz çöp kokan nemli sokaklarından birine girdiler bir akşam... Kapılarında "Welcome U.S.A. Navy Bar Amerikan Dring and Girls" yazılı bez afişler gerilmiş binalara beyaz elbiseli, kara suratlı iri yarı denizciler girip çıkıyordu. Limanda bir Amerikan filosu vardı. Bu sokakta herkes İngilizce konuşuyordu.

— Welcome, Sir...

— How are you?

— Would you like to enjoy your self?

— Would you like to have a girl-friend?

Bir binaya girdiler. Loş bir koridordan, ayak sesleri, gürültülü bir caz müziği gelen odaya doğru yürüdüler. Ortada birkaç çiftin delicesine döndüğü tavanı basık, küçük bir salon... Ekşi bir ter kokusu genizlerini doldurdu. Bir köşede pikap... Masada bir yığın plak... Duvar kenarlarındaki iskemlelerde ders sıralarını bekleyenler... Tavandan sarkan tozlu ampulden mi ne, terin ışıl ışıl parlattığı bütün suratlar kirli görünüyordu.

Japone bluzlu genç kız, sırılsıklam koltuk altını havalandırarak Müzehher'e sordu:

— Önce hangisinden başlayalım şekerim? Tango, Slow, Slow fokstrot, Bolero, Rumba, Swing, Sambo, Mambo, Boogie... Hangisinden istiyorsun?

— Ne bileyim ben? Siz dans öğretmeni misiniz?

— Yardımcısıyım...

Boynu eğri bir delikanlının kollarında kendinden geçmiş, mor küpeleri çıplak omuzlarına değen bir genç kızı gösterdi:

— İyi dans etmek için duyarak dans etmek gerek... Kızın ağzını görüyor musun?

— Bir karış açık! Hasta mı?

— Hasta ama, dans hastası... Dans ederken ağzını açan, dilini çıkaran bir kadın gördün mü bil ki duyarak dans ediyor...

İki filmde figüranlık yaptı Müzehher... Kalçaları, göğsü rejisörleri çekiyordu. Bir kaçı ile macerası oldu.

Belki çok özendiği Muhterem Nur'a erişecekti: Bir gün hastalanınca...

— Midemdeki yarayı aldırdım, kurtuldum; dedi Müzehher... Ama, kalbimdeki yarayı alacak doktor gelmedi daha dünyaya...

Tarzanın bıçağı suratını boydan boya kesince, Yeşilçam Sokağı ona sırt çevirdi.

Müzehher, bir kitapçının cilt atölyesinde çalışmaya başladığı gün on beş yaşında ya var, ya yoktu. Nuruosmaniye'de bir hanın en üst katındaydı bu atölye... Ustabaşının evinde yatıp kalkıyordu. İnmeli bir kadındı ustabaşının karısı, hem de hamamanası... Kadın uyuyunca, ustabaşı, Müzehher'in koynuna giriyordu.

Müzehher kaçak işçiydi. Bir gün iş müfettişi atölyeyi bastı.

— On işçi çalıştırıyorsunuz, diyordu; ihbar ettiler bize... İş kanunu kapsamına girer bu işyeri o...

Ustabaşı, Müzehher'i kaçırıp kitap deposuna gizledi.

Müfettiş, teker teker işçileri saydı: Bir, iki, üç, beş, dokuz... Onuncu işçi yoktu. Oysa, ihbarı yapanın yanılması zordu. Bunda bir iş vardı.

— Deponuzu arayacağım, dedi.

Müzehher, paketlerin en üstünde, kitapların arasındaydı. Kapkaranlıktı depo... Kâğıt, mürekkep, küf kokuyordu.

Korkuyordu. Ya onu bulurlarsa? Ya patron kızıp kovarsa? Ustabaşı da belki evinden atardı. Atar mıydı? Ona metreslik yapmıyor muydu?

Ter içinde bunalmıştı. Birden, deponun kapısı açıldı. Ampul yandı. Gelenleri görüyordu. Çıplak kafalı bir adamdı iş müfettişi... Öfkeden avurtları oynuyordu. Ustabaşı, yumuşak bir sesle soruyordu:

— Şimdi bize inandınız mı Müfettiş Bey?

Korkunç bir şey oldu: Müzehher'in gizlendiği yerden müfettişin ayakları dibine bir kitap uçtu. Dazlak adam, kitabı yerden aldı. John Steinbeck'in "Fareler ve İnsanlar"ıydı. Müfettiş, başını yukarı kaldırınca, paketler arasında Müzehher'i gördü:

— Seni fare seni! dedi.

Gece, eğlenceli geçti. Aysima ile piste çıkıp tuwist yaptılar. Ve Selim, düğün gecesi bir tango ile dansı açarken, Macide'nin ayağına bastığını hatırladı.

Gece kulübünden çıktıkları zaman, sabah yaklaşıyordu. Dördü, Taksim'den bir arabaya atladı.

Misafirleri oldu Müzehher...

— Belediyenin "Kimsesiz Çocukları Yetiştirme, Barındırma Yurdu"nda okuyordum yıllarca önce... On yaşındaydım. Benden iki yaş küçük bir kardeşim, bir de hastalıklı anam vardı. Kardeşim, Kuledibi'nde simit satardı. İki koluna sıra sıra simit dizerdi. Anamla kardeşimin "cankurtaran simidi"ydi bunlar... Yarı aç, yarı tok, sekiz yaşında bir çocuk düşün... Bir de misk gibi susam kokan simitleri! "Elleri yakıyor, sıcak sıcak!" diye bağırırdı sabahtan akşama kadar... Çocuktan simit alanlar, onun yirmi dört saatte bir, yarım yamalak karnını doyurduğunu ne bilsin!

Yurtta verilen yemeklerin yarısını arttırırdım. Yurdun duvarından gizlice kaçıp. Kuledibi'nde simit satan kardeşime götürürdüm. Anama yollardım onunla...

— İyi hoş ama, acı tarafları var bu sendikacılığın; diyordu Selim'e arkadaşı; bir gün, toplu sözleşme yapıp al takke ver külah işçi haklarını kopardığımıza sevinirsek, on gün de akşam yemeklerimiz haram olur... Tamam mı, arkadaşım? Değil mi adamım?

Selim, başım sallayarak iç geçiriyordu:

— Hem de nasıl!

Yandaki odadan Cumhur'un seslendiğini duydu. Telefonla konuşmasını bitiren başkanın suratı sapsarı kesilmişti:

— Mehmet Uluğ'un korkusu boşuna değilmiş, dedi. Selim, "Grev"in babasını hatırladı.

— Toplu sözleşmeden sonra işveren ayıklamaz mı bizi? diyordu ya! dediği çıktı Mehmet'in, Selim Ağabey...

— .....

— Pil fabrikası işvereni, işçilerini çıkarmaya başlamış...

Selim Reşit:

— Ama lokavt yasak! dedi. Toplu sözleşmeyi imzalayalı daha ne oldu? Kanunsuz iş bu...

— Kanuni, diye güldü Cumhur; 5518 sayılı kanunun değiştirilmiş üçüncü maddesi. Sana anlatmıştım daha önce... Ben de bu maddenin oyununa gelmiştim... Bilirim o maddeyi...

— İşveren, işçi çıkaracağını bir ay önceden Çalışma Müdürlüğü'ne bildirmiş, dedi; üçüncü maddeye göre ortada kanunsuz bir işlem yok...

— Bu ne biçim kanun?

— O biçim! Üçüncü madde, grev yapan işçiye karşı işverenin elinde en güçlü hınç silahı!

Pil fabrikası grevi Selim'in gözlerinde canlandı: Grev irtibat komitesi çadırı... Kumanya dağıtan kamyonun önündeki işçi kuyruğu... Fabrika çevresinde karda, yağmurda dolaşıp kuş uçurtmayan grev gözcüsü kızlar... "Ölürüm de arkadaşlarımın hakkını çiğnetmem!" diye kendisini kamyon altına atıp çiğnenen işçi kadın...

— Olur mu böyle olur mu? diyordu Selim kendi kendine...

— Umutsuzluğa düşmeye yer yok, diyordu Cumhur; var gücümüzle işçiyi eğitmeye çalışacağız... Bilinçsiz bir toplum olmaktan kurtaracağız işçiyi... Sokak politikacılarının, yalnız kendi çıkarlarını düşünen partizanların oyununa gelmeyecek bir toplum yaratmak... İşte sendikaların işi... Bir memleket düşün ki, sanayi ırgadı, gene o partizanın oyununa gelip, haklarını çiğneyen işvereni parlamentoya gönderir... Eeee... Kanunlarımızda çelişmeler var diye şaşmamız bir acayip olmuyor mu Selim Ağabey?

Sustu. Düşündü. Geniş geniş nefes alıp verdi.

— Bu akşam gene yediklerimiz boğazımıza dizilecek, Selim Ağabey, dedi; işlerinden atılan yoksullar çevirecek bizi düşümüzde... Bol keseden atıyoruz insancıklara... Kanunlarımızdaki çelişmelere bakmadan... Bal bal demekle ağız tatlılanmıyor ki Selim Ağabey?

Milletvekili ara seçimine gidilmek üzere... Çıkarcı partizanlar, gene sendika liderlerinin peşinde... Niye mi? Onları aday listelerine koyup, işçi topluluğunun da oylarını partilerine kazandırmak... Maymun gözünü açtı Selim Ağabey...

*
* *

Müzehher'in nereden esti aklına? Bir pazar öğlesi, "XX Hanı"nı görmek isteğine kapıldı. Aysima, Müzehher ve Selim gittiler oraya... Gece, ışıklarını söndürmüş bir korsan şilep gibiydi han... Gündüz bir başka: Avlunun ortasında minaresiz bir cami vardı. Bitişiğindeki demir su haznesi çöplük işini görüyordu. Avurtları çökmüş, saçları iki türlü bir adam, çöplükte bir şeyler bulmaya uğraşıyordu. Üstleri başları yırtık pırtık iki çocuk:

— Langırt, langırt! diye koştu önlerinden... Masmavi, pırıl pırıl birer maske geçirmişlerdi suratlarına sanki... Müzehher:

— Nikelajcı bunlar, dedi; langırtta kumar oynayacaklar...

Çevresi açık, üzeri çadır bezinden bir kulübeyi gösteriyordu. Kulübenin altında bir masa vardı.

— Futbol oynarlar bu masada, dedi Müzehher; küçük bir top döner masada... Gördüğünüz şu sopalarla, topu kaleye, karşı tarafın deliğine sokmaya uğraşırlar.

— Toplar yerine, paralar kasaya!

— Gülerek, kumarhanenin sahibi kıranta adamı gösteriyordu.

— Öğle paydosu ekmek-köfte almayıp, paralarını kumarcıya veren çocuklar! diyordu. Muharrem ayında acemler kurban keser handa... Komşuda pişer bize de düşer. Et yüzü görür Muharrem-de fakir fukaranın kursağı...

Cüzzamlı bir insan suratı kadar korkunçtu bu han... Kangrene çevirmiş bir yara gibi tiksindiriyordu. Şehrin sırtında, kesilip atılması gerek bir tümör...

Avluya bakan kahvelerden birinin önündeki bahçede, tahta iskemlelere oturdular. Çıplak ayakları takunyalı, yaşlı bir kadın yanlarına sokuldu:

— Çay, kahve? dedi.

— Çay, ama demli olsun, Fatma Teyze!

Yarım Fasulya Müzehher, suratındaki yara izini kaşıdı:

— Kırk yıldır bu kahveyi işletiyormuş Fatma, dedi; bir ömür... Tamam mı arkadaşım?

Avlunun bir yanında beyaz duman yükseliyordu göğe...

— Seyyar köftecinin dumanı, dedi; bu handa işçinin yemeği de kaptıkaçtı gider böylesine... Adamların girip çıktığı şu kemerli kapı nereye açılır bilir misiniz? Sağır Hana!

Güldü:

— Sağır!... İşçinin açlığına sağır, dedi; işçinin yoksulluğuna sağır, aldatılan kızların felâketine sağır!

Sustu. Küçük çay bardağına şeker attı. Eritirken söylendi:

— Sapsız baltadır işçi... Allah bile korumaz!

Yarım Fasulyaya bir komşu sendikada sekreterlik bulmuşlardı. Şoför Kâzım'la evlendirmişlerdi onu... Mutluydu.

"XX Han"ına ürkek ürkek bakıyordu şimdi... Korkulu bir düşten uyanmış gibiydi. Ölmeden gömüldüğü mezarından çıkarılmış insanlara benziyordu.

— Patron! diye heyecanla fısıldadı; bizim tezgâhın sahibi...

Önlerinden pırıl pırıl, kırmızı bir otomobil geçiyordu. Direksiyonda iri yarı bir adam... Müzehher'in buğulu gözlerinde, toprak altı hücrenin gardıroba benzer odası vardı. Kapısında "içeri girmek yasaktır!" yazılı küçük oda...

Suratında yara izi vardı. Midesi yarımdı. Ama, Müzehher de girmişti bu dolaba... "XX Han"ı bir "Sağır Han"dı... Müzehher:

— Şuna bakın, diye fısıldadı; şu ayağını sürükleyerek yürüyen felçli adama bakın...

— Hasan Usta, dedi; karısının altın bileziklerini satıp, kumarbaz patronunu iflastan kurtardığını, hastalandı diye bu patronun bir gün onu kapı dışarı ettiğini "XX Hanı"nda herkes bilir...

Çayı soğumuştu. Bir dikişte bitirdi:

— Avara sopası başında kalp sektesinden ölmeyenler de, ömür boyunca ayaklarını sürükler böyle! dedi. Az çalış, çok çalış, en sonunda ıskat olursun. Sürünürsün kaldırımlarda...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Apartımanın karşısındaki evde sarı saçlı bir kadın oturuyordu. Kırkı aşkındı. Güzel bir yüzü vardı. Boy bos yerinde... Onun dul olduğunu, iki odasından birini dışarlıklı bir üniversite öğrencisine kiraladığını biliyorlardı. Yirmi yaşında, yakışıklı bir gençti. Pansiyoner eve döndükçe, pencerenin soluk muşamba perdesi indiriliyordu. Sarı saçlı dulla, üniversiteli delikanlı arasında "bir şeyler" olduğunu sezinliyordular. Bu kadının, kendinden belki yirmi beş yaş küçük bir erkekle sevişmesini ayıplamıyordu doğrusu... Aysima ile arasında otuz yaş fark yok muydu? Otuz yaş! Genç bir kadının cinsel isteklerini karşılayabilecek güçteydi bugün için... Ya bir iki yıl sonra? Bazen bu "bir iki yıl" ürkütürdü onu... Bir gece bu korkuyu ta içinde duydu:

"Tehlikeli Bağ" adında bir Fransız filmi seyretmişti Aysima ile... Kamerayı evin en gizli yerlerine, yatak odalarına, yatak örtüleri altına sokan bir "Yeni Dalga" filmiydi bu... Perdede genç kızla genç oğlanın sevişmelerini görüyordular. Çılgınca bir sevişmeydi. Onların bidiği cinsel sevişme, filmdekinin yanında öylesine komik kalıyordu ki!

Yanı başında oturan orta yaşlı erkeğin:

— Sansür nasıl izin verir? diye kendi kendine söylendiğini duyuyordu Selim. Ama filmi yarıda bırakıp kaçmıyordu. Onun homurtularını duydukça, Fransız ahlakçısı Montaigne'i düşünüyordu. Garip yaratıktır bu insan oğlu, diyordu onun gibi; yaratma olayını ayıplar, onu en gizli yerlerde utanarak yapar da, idam hükmünü yerine getirmek için –bir yaratığı yok etmek için– geniş alanlar seçer. Cinsel isteği ve olayı en büyük günah sayan hoca, papaz bile –bir lambaya koşan pervaneler gibi– kötülediği bu olayı işlemekten kendisini kurtarabiliyor mu?

Gece eve döndükleri zaman, perdede seyrettiği sevişmeyi Aysima ile yaşamak istedi. Çırılçıplak girdiği yatakta, genç karısının soyunmasını izliyordu ve onu bir striptizci artiste benzetiyordu. Biraz sonra, sütyen ve saydam bir külotla karşısındaydı.

Onu her yerinden öpüyor, sıkıyordu. Tıpkı filmdeki delikanlı gibi... Ama, hepsi o kadar... Tuhaf şey! Elleri ve dizleri titriyordu. Kesiklik duyuyordu kendinde... Nefesi tutulmuştu. Aysima:

— Selim, çok yordun kendini, diyordu; yat, dinlen biraz...

Acıyan bir konuşmaydı bu sanki... Gözleri dönmüştü. Güçsüzlüğünün hıncını onun güzel boynundan çıkarmak isteklerine kapıldı bir an... Onu boğmak istedi. Korkutan "bir iki yıl" daha mı önce gelmişti?

Istıraplı bir gece geçirdi. Kafasında, hiç hoş olmayan anılar canlandı: Çalıştığı gazetenin bir foto muhabiri vardı ki, genç ve güzel karısının cinsel isteklerini yerine getiremeyince en yakın arkadaşını evine çağırır, bir bahane uydurup onu karısıyla başbaşa bırakırdı. Bir profesör doktor tanırdı ki... Evet, o da öyleydi. Selim Reşit de mi onlara benzeyecekti? Aysima ile evlenmemeliydi.

Ertesi akşam tuvalette yıkanırken, Feriha ile Aysima'nın fısıldaştıklarını duydu. Feriha:

— Şimdi ne olacak? diyordu. Karısı, geceki olayı mı anlatmıştı ona? Bu nasıl yapardı?

Kendini gösterdiği doktor:

— Korkulacak bir şey yok, dedi; psikolojik bir hadise... Her erkeğin başına gelebilir... Sinirlerini kuvvetlendirecek ilaçlar yazacağım... Bir de tavsiye: Musluğu daha seyrek açmak gerek!

Cinsel gücünü kaybetmediğini kısa süre sonra anladı. Aysima'yı şimdi daha çok kıskanıyordu. Sendika başkanından, hatta yaşlı organizatörden... Yaşayışının tadı tuzu kalmamıştı. Bir ara, onu sendikadaki işinden ayırmayı bile düşündü.

Cumhur'dan utanıyordu. Aysima, işi iyi kavramıştı. Sendikanın yararlandığı bir elemandı. Onu gözünün önünden ayırmamaya çalışacaktı.

İki yıl geçti. Sendika daha da gelişmişti. Cumhur, her kongrede büyük çoğunlukla yönetim kuruluna giriyor, başkan seçiliyordu. Genel sekreter olmuştu Selim de... İyi para alıyordu. Mutluydu. Tek canını sıkan şey, oğlunun aramaması... Bir gün, Fuat'ın askerliğini bitirip döndüğünü öğrendi. Almanya'ya işçi gideceğini de... Doğru muydu bu? Tophane'ye koştu. İş ve İşçi Bulma Kurumu binasının önü panayır yeri gibiydi. Kalabalığı araştırdı uzun uzun... Dış müracaat servisi şefi kadın, Fuat'ın Münih'te bir fabrikaya işçi gideceğini doğruladı.

— Salı gecesi özel trenle hareket ediyorlar, diyordu; o gün saat on dörtte buraya gelirseniz oğlunuzu görmeniz mümkün... Kumanyalarını ve perona giriş numaralarını buradan alacaklar...

— Belki çocukca bir düşünce ama, diye gülümsemeye uğraştı; Oğlumun gidişini kurum olarak önleyemez misiniz?

Şef cevap vermedi. Önündeki dosyayı karıştırarak sustu.

Koridorda genç kızlar ve kadınlar dolaşıyordu. Özgür bir hayata kavuşma isteği miydi onları Almanya'ya çeken? Faşingler, şunlar bunlar?

— Bey arkadaş...

Biri arkasından sesleniyordu. Pırıl pırılı bir naylon gömlek vardı sırtında... Belli ki, yurt dışında çalışan, sılaya gelmiş bir işçi...

— Yolculuk ne yana? diyordu; Münih, Brüksel, Avusturya?

Selim, laf olsun diye:

— Münih, dedi.

— İzinli geldin sen de benim gibi tabii...

— Evet.

— İşyerinden geliş bileti de almadın...

— Almadım, ya!

— Özel tercüme bürosu mu iş bulmuştu sana Münih'te?

— Evet...

— Şimdi dönmek için ne yapacaksın?

Selim'in yanına yaklaştı. Bir duvar dibindeki alçak iskemlelerde kamburlarını çıkaran üç adama baktı. Üçü de hararetli hara-

retli bir şeyler konuşuyordu. Naylon gömlekli delikanlı, kısık bir sesle:

— Sekizyüz kâhat yerine ikiyüzelli ile işini görmek istemez misin? dedi.

— İsterim.

— Tamam, dedi ve anlattı; bilir misin, Münih'e gidebilmen için Münih-İstanbul dolmuş taksilerine vereceğin üçyüz liradan başka, beşyüz lira da hükümete ödeyeceksin... "Dış seyahat harcaması"dır bu meretin adı... On beş günlüğüne izinli geldim yurda... Dönüş tren biletimi de gelirken iş yerinden verdiler... Bu bileti ikiyüzelli liraya almak istemez misin? Dış seyahat harcaması beşyüz kâhadı bir düşün, buna bir de bilet paranı ekle... Oldu mu sekizyüz kâhat? Ben sana ikiyüzelli liraya yaptıracağım bu seyahatı...

Selim:

— Sağol, dedi; sağol, ama sen kalıyor musun?

— Yooo... Daha on yıl dönmeğe niyetli değilim Münih'ten... Bir iki araba daha getirip bir iki apartıman dairesi almadan!

— Anlamadım bir şey, arkadaşım...

— Yorma kafanı, anlatıvereyim bir çırpıda: Beni İşçi Bulma Kurumu yollamıştı Almanya'ya...

— Eeeee?

— Şimdi gideceğim gene kuruma... "İşçidir" diye Devlet Demiryollarına kâğıt yazdırtacağım... Verecekler biletimi dış seyahat harcaması ödemeden... Tamam mı arkadaşım?

— Ama, vergi kaçakçılığı olmuyor mu bu? dedi Selim... Adam omuzuna bir şamar indirdi onun... Ne de ağır eli vardı!

— Ar yılı değil, kâr yılı! diye güldü.

— İş becerenin, kılıç kuşananın demiş atalarımız, diye güldü; iyi adama benziyorsun sen, dedi; halin hoşuma gitti... Gel birer kahve içelim şu duvar dibinde... Paralar benden...

Kocaman avucu, Selim'in omuzunda tampon gibiydi. Arkalıksız iskemleye adeta çöktü.

— Üç yıl önce Almanya'ya gitmeyi kafama koymuştum, dedi; nah şu binaya girdim bir gün. (İş ve İşçi Bulma Kurumunu gösteriyordu.) Mahşer gibi kalabalıktı salonlar... Tıklım tıklımdı kori-

dorlar... Tütün deposu gibi zifir kokuyordu her yanı binanın... Sigara dumanından göz gözü görmüyordu. Nüfus kâhadı ve fotoğraf istedi memur... Kapıdaki alaminütçüden şipşak bir resim çektirdik... Çabuk kurusun diye kasketimin içine yapıştırdım ıslak fotoğrafları... Bir de kâhat verdiler elimize... "Doldur bunu!" dediler. "Anlamam ben bundan," dedim. "Avluya çık anlarsın," dediler. Elimizde kâhat, çıktık avluya... Aman Allah! Tophane'nin bütün iti kopuğu kâtip kesilmiş, muameleci kesilmiş... Kapanın elinde kaldı kâhadım... Yirmi yaşında bir külhanbeyiydi bu... "Ne vereceğiz?" dedim. "Beş kâhadını alacağım," dedi. "Beni mandepsiye bastıramazsın lan, dedim; ben bu yollardan geçerken sen babanın .....ğında bilem yoktun!" dedim. "Şuncacık kâhat ama, bir roman! dedi. Kolay doldurulur mu bu meret, abicim?" dedi. İki buçuğa fit olduk. Bugün, dünkünden çok iyi... Demin baktım da ağzımın suyu aktı. İti kopuğu dehlemişler avludan... Üniversiteli öğrenciler bir papele dolduruyor kayıt sirkülerlerini şimdi... Kolay olmamış bu iş... Tophane'nin iti kopuğu, ekmek elden gidiyor diye sustalıya, bıçağa, şişe sarılmış... Polis ekipleri zor kurtarmış öğrencileri... Neyse... Doldurttuk sirkülerimizi... Bu sefer "Ne iş yaparsın?" diye sordular. "Ne iş bulursak eyvallah!" dedim. "Vasıfsız işçi diye mi yazacağız? Mesleğin yok mu?" dediler. "İnşaatçıyız bugüne bugün!" dedim. Mesleğe göre bir sıra numarası verdiler Dış Müracaat Servisinden... Sanki Almanya'ya gidecek trenin biletini cebime komuşlar gibi sevinçten uçuyordum, bey arkadaşım... Adın ne kuzum, sormak ayıp olmasın?

Adını söyledi.

— Selim Bey arkadaşım, diye anlatmakta devam etti; İşçi Bulma Kurumu binasını dolduran kalabalıktan kendimi dışarıya güç halle attım. Tanımadığım biri omuzladı. "Sıra numaran kaç?" dedi. "Senin ne üstüne vazife?" dedim. "Belki bir yardımımız dokunur!" Bu küçük adamın bana ne yardımı dokunacak? diye düşündüm. Hem, ben bütün işimi kendim görmüş, her işlemi tamamlamıştım. Ama, gene de kırmadım bu küçük adamı... Sıra numaramı okudum. Herif bir fıkırdamaz mı? "Gıdıklandın mı?" dedim. "Sende bu numara varken, torun torba sahibi olursun da, gene de

Alamanya'ya gidemezsin!" "Atıyorsun!" dedim. Ama, içerime bir kurt düştü dogrusu... "Çok mu beklerim?" dedim. "Hem de ne!" dedi. "Ne yapmak lazım, az beklemek için?" "Sıranı kaydırmak gerek." "O nasıl iş o?" "Erbabı bilir." "Erbabı kim?" Böbürlendi küçük adam: "Ben!" dedi. Kulağıma fısıldadı: "Ama parmağını oynatacaksın!" dedi. "Yani?" Ağzını çarpıtıp küçümseyerek güldü: "Beşyüz liraya yaparım bu işi," dedi. "Çok para yahu!" "Keyfin bilir, beklersin." "İkiyüze yapmaz mısın?" "Cık, dedi; beşyüzün yüzü bana kalacak anca... İkiyüzünü şefe... Kalanını memurlara... Kolay değil!" Çamur atıyordu ötekine berikine, edepsiz...

Dedim a, ne yapıp yapıp Almanya'ya gitmeyi kafama koymuştum. Ana yadigarı altın incirli saati, şunu bunu okutur, parayı buluştururdum. Lafı uzatmayalım, Süleyman Bey arkadaşım...

— Selim, diye düzeltti.

— Kusura bakma Selim Bey arkadaşım, dedi; sıramız öne alındı. Talep ünitesiydi, talep dağıtma komitesiydi, şuydu buydu, bir gün Dış Müracaat Servisinden çağırı aldık: Şu şu belgelerle şu gün şu saatte dış müracaat servisi altı numaralı kapıya... Seçme komitesine soktular o gün... Sınavdan geçirdiler... "Tamam, dediler; şimdi muayeneye!" Bir rapor kağıdı tutuşturdular elimize... "Nişantaşı'nda Kızılay Şubesine!" dediler. İçerime gene bir kurt düştü. Çocukluğumda ciğer hastalığı geçirmiştim. Mek parmak kalmıştı öteki dünyaya gitmeme... Muayenede elbet ciğerlerimin de fotoğrafını çekeceklerdi. Şipşakçı fotoğrafçının makinası değildi bu meret... İnsanın içini okuyordu rontgen... Hastalığım ortaya çıkacaktı. Çürük raporu vereceklerdi. Almanya hayali uçup gidecekti; tasarladığım arabalar, apartıman daireleriyle birlikte... Küçük adam aklıma geldi, Süleyman Bey arkadaşım. (Selim, düzeltmekte direnmedi.) Gittim ona... Anlattım ona... "Ne olursa senden olur!" dedim. Güldü. Ağzını çarpıtarak çalımlı çalımlı güldü. "Bizim elimizden hiçbir şey kurtulmaz!" dedi. "Düşündüğün şeye bak!" dedi. "Ver şu nüfus kâhadını!" dedi. Nüfus kağıdındaki fotoğrafa baktı. "Bu sen misin?" dedi. "Benzetemedin mi?" dedim. "Bu fotoğraftaki adamın sen olduğuna bin tanık ister!" dedi. "Yani?" dedim. "Yanisi manisi, bu işin altından kalkmak için iki-

yüz kâhadını alırım!" "Anan yahşi, baban yahşi!" Küçük adam Nuh diyor, peygamber demiyordu, Süleyman Bey arkadaşım. "İkiyüzün anca yüz liracığı bana kalacak!" diyordu. "Ya yüz kâhadı?" "Senin nüfus kâhadınla senin yerine heyete girecek herif alacak!" "Yani, benim yerime başkasını mı sokacağız rontgene?" "Ha şunu bileydin." "Çakmaz mı doktorlar?" "Ruhları duymaz o ham ervahların!" "Fesuphanallah!" "Bu bir şey mi? dedi küçük adam, biz okuma yazma bilmeyen işçilerin yerine, sınav komitelerine okuma yazma bilenleri de sokarız." "Fesuphanallah!" dedim. "Fesuphahallah ki fesuphanallah!" dedi.

— Süleyman Bey arkadaşım, Ahmet Eliyatkın kulun (yani ben) sağlam raporu aldım sağlık kurulundan... Ciğeri sakat Ahmet Eliyatkın! Olacak iş mu bu? Ama, oluyor işte... Diyeceğim şu ki, bu memlekette olmaz deme, olmaz olmaz...

Taş merdivenlerle çıkılıyordu dar toprak yola... Bu yolun yanında bir kahve vardı. Karşısında, yurt dışına işçi gönderen "tercüme büroları..." Dinsel levhalarla, Türk, Alman, Fransız, Belçika, İsviçre bayraklarıyla süslü bu dükkanlarda bavullar, küçük sandıklar, heybeler...

Ahmet Eliyatkın, hızlı hızlı kahvesini höpürdetiyordu. Selim, karşı dükkandan gelen seslere kulak kabartıyordu.

— Bunca masraftan sonra, götürüldüğümüz memleketten geri çevrilirsek! Ne olur bizim halimiz? diye soruyordu bir ses... Ve cevap veriyordu bir başka ses:

— Bütün tedbirleri aldık. Konsolosluklarda vizeleri yaptırdık. Fabrikalarla kontratları imzaladık. Ama ummadığımız bir zorluk çıkar da başaramazsak, ben bir şey yapamam arkadaşlar... Garanti veremem sizlere...

Ahmet Eliyatkın:

— Süleyman Bey arkadaşım, parmağımın doğrusuna bak, dedi.

Dış Müracaat Servisi şefi genç kadın, yolunu çeviren bir kadınla konuşuyordu..

— Kocam bıraktı bizi gitti Almanya'ya, diyordu kadın; dört çocuğumla yüzüstü bıraktı beni, diyordu. Getirtin geri kocamı... Yalvarırım...

Ahmet Eliyatkın, bir delikanlı ile merhabalaştı. Sevinçliydi delikanlı...

— Alaman irtibat bürosundan geliyorum, diyordu; meslek sınavının sonuncusunu da geçirdik... Savcılık belgesi tamam... Pasaport almaya kaldı iş... Perşembe günü sözleşmeleri imzalıyoruz... Cuma günü kumanyalarımızı alıp yallah trene...

— İşini uydurdun desene? Selim'e döndü:

— İnşaatçıdır bizim arkadaş, dedi; Almanlar sıkı sıkı sınavdan geçirirler yabancı işçiyi... Ama, en kalifiye ustaya bile ilk aylarda tuğla taşıtır; harç yaptırır domuz oğlu domuzlar... Onlara sorarsan, işçinin sabrını, dayanıklığını ölçmek içindir bu... Laf! Bizim işçi milleti, kim demiş budaladır, cahildir diye? Kaydını yaptırdıktan dört ay sonra arkadaş Almanya'ya kapağı atabiliyorsa, kurnazlığından! Nasıl mı? Bak nasıl: Almanya'da kadın işçi gözde! (Kendi karılarını bol bol çocuk yapmakta kullanıyor olmalılar.) Kadınlarda sıra beklemek yok... Kaydını yaptıran hemen gidiyor... Arkadaş, baktı ki, Almanya'ya gidebilmek için aylarca, yıllarca sıra bekleyecek; dört ay önce yolladı karısını Münih'e... Kendi gidemedi de karısını neye yolladı? diye şaşıyorsun değil mi Süleyman Bey, arkadaşım?

—???

— Kadın, Almanya'ya gider gitmez, kocasını yanına aldırtmak için Türk, Alman işçi bulma kurumlarına başvurabilir. İki memleket arasındaki işçi anlaşmasına göre, Almanya'daki kadın işçinin işçi kocası, Almanya'ya gitmek için kaydını yaptıran işçiler sırasının en başına geçirilir... Anlıyorsun değil mi arkadaşım? Süleyman Bey arkadaşım?

— Yamandır bizim işçiler, yaman! dedi Selim Reşit...

Tophane Parkının banklarından birine oturdu. Kısa etekleri dizkapaklarında iki genç kadın, Münih üzerine kuruntuda... Evlerinde buzdolabı, çamaşır makinesi olacak... Televizyon da... Birer küçük araba alıp dönecekler Türkiye'ye... Belki şimdi gecekonduda oturuyorlar. Çoban kulübesinde padişah düşü... Esmer olanı:

— Gideceğiz, diyordu; ölüm Allahın emri...

Sarışını umutsuzdu:

— Yetmiş beş bin kişi sırada, diyorlar...

Bitişik bankta iki adam... Birinin elinde, çepeçevre bezle örtülmüş bir kuş kafesi...

— Göze geldi kanaryam, diyordu yanındakine; bir makara çekiyordu, bir makara çekiyordu! Alimallah Filipis radyosu halt etmiş yanında... Nağmesi beş-altı devreye yükselmişti maskaranın... Sonra, kimin gözü değdi, ötüşünü kesiverdi işte...

Arkadaşı, kafesin bezini aralayıp kanaryaya baktıktan sonra konuştu:

— Kuyruk üstü olmuş, dedi; tüy dökümüne girmiş kuş, sen farkına varmamışsın... Daha iyi ötsün diye dışarı astın değil mi?

— Evet...

— Bak gördün mü? Olmadı bu... Rüzgârsız yere koyacaksın onu... Güneşi camdan göstereceksin... Çok bol su koyma... Her gün mevsimine göre yeşillik, kavun, karpuz, elma yedireceksin... Bir süre sonra ötecek...

— Deme?

— Ötecek, ötecek!

— Gene makara çekecek mi?

— Hem de nasıl! Ötmeye başladınan yeşilliği keser, kenevir verirsin... Kanaryan güzel, güzel... Şakşaklı... İstersen değişelim benimki ile... Eve gidelim, bir gör... Belki kuşunun sesine doymuşsundur... Malum ya, her kanaryanın kendisine mahsus bir ötüşü vardır.

— Malum, malum...

— Benim kanarya makara çekmekle kalmaz...

— Ya?

— Dil uydurur, dil!

— Deme!

— Yılan, kurbağa bağırmalarını birbirine katar... Cermendir benimki...

— Hı hım!

— Sekiz on nağme yapar... Hep gırtlaktan öter...

— ???

— Ağzı kapalı olduğu halde, gırtlaktan çeşitli nağme çıkarır...

Adam, bir ara üzüntülü üzüntülü konuştu:

— Bazı gün, kanaryamı dinlerken, içim eziliyor, dedi; bir tuhaf oluyor içim... Acıyorum hayvancığa... Ömrü billah onu hürriyetten etmek reva mı? diye düşünürüm. Kim bilir ne büyük günaha giriyorum, derim kendi kendime...

Arkadaşı, avuçlarını dizlerine yapıştırdı. Kafese dikti gözlerini...

— Doğrusun, dedi; günah işliyoruz belki... Ben kolayını buldum aklım sıra...

— Nasıl yani?

— Cuma günleri, cuma ezan okunmaya başlayınca, kafesin kapağını açıyorum... Uçuruyorum odada bir süre... Cuma namazı bitinceye dek sürüyor özgürlüğü kanaryamın... Alıyorum sonra kafese...

Bankta belki bir saat oturdu. Uyuşmuştu bacakları... Kalktı, yürüdü. Önünde bir çocuk hamal... Adım attıkça, pabuçlarının burunları timsah ağzı gibi açılıyordu. Mantarlaşmış taban maskaretten ayrılıyor, çıplak ayaklarının kirli parmakları timsah dişleri gibi fırlıyordu. En az beş numara büyük pabuçlar kendinin değil, belli... Balmumu sarısı yüzünde siyah gözleri büsbütün irileşmişti. Makas görmeyen saçlarıyla, dünyayı birbirine katan dört İngiliz piçine, Beatles'lara benziyor...

Yanı başında biri, eski ve dolu bir küfe altında iki büklüm on yaşındaki çocuğu işaret etti:

— Öğrencim! dedi.

Yürüyorlardı yan yana... Upuzun boylu sıska adam, üzerine sinen zifir kokusu ile, sigara ağızlığı gibiydi. Babasının, tavuk tüyü ile içini temizlediği sigara ağızlığını hatırlatıyordu Selim'e...

Öğretmen, anlatıyordu gözleri dolu dolu:

— Okul paydos edince, evine koşup küfesini sırtlar... Pazar pazar dolaşır... Gözleri kör bir babaannesi var... Küçük gecekondu, kör kadınla, kendisiyle bu küfenin içinde; bu çelimsiz sırtta... Geçen gün ne oldu biliyor musunuz?

Yutkundu, iç geçirdi:

— Yürekler acısı, diye söylendi; haftanın bir günü öğrenciler evlerinden yardım parası getirir... Kimi bir lira, kimi iki buçuk lira... Yoksullar mahallesidir bizim mahalle... Geçen sabah kürsümün önünde bunu gördüm. (On adım ileride yürüyen çocuğu gösteriyordu.) Sımsıkı yumduğu avucunu kürsümün üzerinde açtı... Bir sürü on kuruşluk yayıldı kürsüye... Kararmış, bronz on kuruşlar... "Öğretmenim, yardım parası getirdim, dedi; tam iki buçuk lira! İstersen say!" Tüylerim diken diken oldu, Allah sizi inandırsın... Ne yapacaktım? Bütün sınıfın gözü Tuncay'ın üzerinde... Onurunu kırmaktan korktum. Okşadım sarı suratını... Sağol, Tuncay dedim.

Paydosta, bahçeden haykırışlar duyup pencereye koştum. İki hademe, baygın bir çocuk çıkarıyordu kalabalığın arasından... Tuncay'dı bu... Çağırdığımız doktor teşhisini hemen koydu: "Mühim bir şey değil, dedi; açlıktan bayılmış, belki de yirmi dört saattir aç! Mühim bir şey değil!

Selim'in öğretmenle yolu ayrıldı. Tuncay, kocaman küfesiyle uzakta noktalaştı.

Cuma namazlarında özgürlüğü bağışlanan kanaryayı, bir de alabildiğine hür Tuncay'ı düşündü.

Tophane'de küçük bir meyhanede mola verdi. Kendisini oyalamak, üzüntüsünü unutmak istiyordu. Pikapta şarkıcı Zeki Müren... Günün moda şarkısını söylüyordu: Annem.

Macide ve Fuat gözlerinin önüne geldi. Yaşardı gözleri...

Yanındaki masada, kocaman ağızlı bir adam arkadaşlarıyla konuşuyordu.

— Allah niçin göstermemiş kendisini kullarına? diyordu. Yüksek sesle konuşuyordu, ha; sorarım size... Niçin? Kullarının ne mal olduğunu biliyor da ondan! Gösterseydi ne olacaktı biliyor musunuz? Ben diyecektim ki, Allahın burnu büyüktür. (Tövbe estağfurullah! dedi meyhanedekiler) O diyecekti ki ağzı kocamandır. (Haşa, sümme haşa! dedi meyhanedekiler.) Beriki, arkadaşının kulağına fısıldıyacaktı: Kafası biçimsizdir. (Bre zındık, bre cehennem kütüğü! diye söyleşti meyhanedekiler).

— Ah bu insanlar, diyordu yaşlı adam; korkarım onlardan... Allah bile korktuktan sonra! (Dinsiz imansız, gâvur! diyordu sesler.)

Elli beşlik bir adamdı. Konuştukça, kocaman ağzının dudakları devriliyordu. Pıhtılaşmış kan rengi ile dudaklarının içi ortaya çıkıyordu:

— Namazın nerede kılınacağını bilirim ben, diyordu; lokantada kılarım namazımı... Patron bizim dindar mı dindar... Onun gözü önünde kılarım namazımı... Göğe uçacak, der benim için... Gözü gibi sever beni... Kilerin anahtarı bendedir! Camiye ne diye gideyim? Camiye gidenler niçin gider biliyor musunuz? Allahtan bir şey istemeğe... Allahtan bir şey isterler... Ama nafile... Bektaşinin hikayesini bilirsiniz; hamamda yıkanıp çıkınca, hamamcılara verecek para bulamamış da içinden dua etmiş Allaha: Ya bana iki metelik ver, ya şu hamamı yerle bir et! Çok geçmemiş, zangır zangır titremiş yer... Bektaşi kendisini dar atmış dışarı; hamam olduğu gibi çökmüş... Bir süre sonra camide bir adam görmüş: Avuçlarını açıp Tanrıya yalvarırmış: "Ya Rab, dermiş: bana para ihsan eyle!" Bektaşi gülmüş... Gülmüş ve ona demiş ki: "Nafile, Allahta para yok... İki metelik için koskoca hamamı yıktı gözümün önünde! demiş... Yaaa... İşte böyle... Namaz kılmak için camiye ne diye gideyim?

— Patronun köpeği öldü geçende... Nah şu boyda bir köpek! (Yarı belini gösteriyordu.) Sen Bernar cinsi, derdi... İsviçre'den getirmişti. Köpeği ölünce, çocuğunu kaybetmiş kadar üzüldü. Bir mezar kazdırdı onun için... Gül fidanı dikti başucuna...

— Mevlid de okuttu mu kırkında, ihtiyar? diye soruyordu meyhanedekiler...

Meyhanenin kapısı önünden geçen göbekli bir adamı gösterdi biri:

— Hacı İbraaam, dedi; Şengül Hamamında tellaktı yirmi yıl önce... Müşterilerin sırtına kese vururdu, parmak parmak kir dökerdi kurnanın önüne... Herkesin liflerdi göğsünü, karnını... Ya şimdi? "..." hamamının sahibi o! Ne etti, nasıl etti? Bunu ne ben bilirim, ne siz...

— Ben bilirim! dedi öteden biri... Herkes ona baktı.

— Ben bilirim, dedi; ucuz ucuz aldığı Terkos suyunu ısıtıp satıyor da ondan.

— Hamamcılık para getiriyor bugün, dedi bir başkası; temizliğimizden değil, "garip insan" doldu İstanbul... Yeri yurdu olmayan on binlerce gurbet kuşu...

— Hamamcı Hacı İbraaam ikinci defa hacca gitmeye hazırlanıyor... Merkezefendi Kabristanı'nda da kendisine lahit yaptırıyor.

Koca ağızlının ensesinde ham domates gibi duran kis birden olgunlaştı, kızardı. Görülecek şeydi öfkesi...

— Merkezefendi Kabristanı'nda kendine lahit yaptırıyor kerata ha? Lahide değil, Merkezefendi Türbesi'ne gömülse nafile... Türbe çöker tepesine alimallah... Çöker mi çöker... Tutulurum ben bu hacca gidenlere, diyordu; adlarının başına hacılık takarak, daha kolay soymak isterler milleti... Çıkarcıdır bunlar... Yazık değil mi memleketin parasına? Arabistan çölünde suratlarını karartmakla iş biter sanıyorlar. Öyle olsa, Florya plajında yanan herkes hacı olur...

— Onların içleri de kara, babalık! dedi tezgâhbaşı yapan delikanlı, ve meyhanecinin doldurduğu şarap bardağını ağzına dikti.

— Bamtelime bastın! diye ona baktı yaşlı adam ve öfkeli öfkeli baş salladı.

Selim meyhaneden çıktığı zaman ortalık kararmıştı. Pis bir yağmur yağıyordu.

İş ve İşçi Bulma Kurumu bugün, yollama yapan askerlik şubesine benziyordu. Kurum binasının yanındaki avluya geniş demir kapıdan insan seli akıyor... Tozlu süprüntülü avlu, sanki bir dalyan... Ve insanlar, yolunu şaşırıp dalyana düşmüş balık sürüleri...

Palabıyıklı, yağız bir satıcı, avaz avaz haykırarak avluda dolaşıyordu:

— Bel ağrısı olanlar, kuşak isteyenler gelsin yanıma, diyordu. Beli sıkı tutar bunlar... Münih'te, Alamanya'da, Belçika'da, Avustralya'da (doğrusu Avusturya idi), Fransa'da bu güneşi, bu havayı bulamazsınız... Beliniz kütüğe döner romatizmadan...

Bir başka satıcı:

— Haniya yok mu isteyen, diyordu; telaffuzu kolay, pratik Almanca... Bir tane alan papağan gibi konuşuyor Almanca'yı...

— Rozet, rozet! Var mı isteyen?

Kır bıyıklı, kısa boylu bir adam, rozetçiyi çeviriyordu. Çeşitli, yüzden fazla rozetin saplandığı kumaş tablaya el atıyor, rastgele bir rozet seçiyordu. Rozetçi bıyık altından gülüyordu:

— Emekli misin sen? Subay emeklisi?

— Yooo... Pistole boyacıyım...

— Ama, aldığın rozet eski muharipler rozeti... Bırak onu, al şunu...

Satıcı iyi iş yapmışa benziyordu. Avludakilerden çoğu rozetliydi. Kiminde Teknik Üniversite, kiminde Hukuk, kiminde Tıp Fakültesi rozeti... Kiminde Türk Bayrağı...

Avlunun bir yerinde küçük bir mezar vardı. Mezar taşını kucaklayan iri kıyım bir adam, yazıları seçmeğe uğraşarak çevresindekilere anlatıyordu. Okumuş hali vardı onda...

— Üç yüz yıl önce yaşamış bu çelebi, diyordu; belki de şaşıyor bu kalabalığa... Üç yüz yıl önce Nemçe'ye akın edip Viyana'yı kuşatan yeniçerilerden biri mi dersiniz? Mezarına bakarsan, bir saray cücesine benziyor bu çelebi... Nemçe'leri, Macaristan'ları, Zigetvar'ları fetheden, Alamanya'lara, Budin'lere, Adriyatik'lere sefer yapan Osmanlı orduları yerine bugün işçi orduları yolluyoruz Avrupa'ya... Hey Kanuni Süleyman, Makbul İbraam Paşa, kaldırın başlarınızı mezarlarınızdan... Görün halimizi... Vay anam! Şu memleketin kaderine bakın hele be!

— Sen de mi Münih'e gidiyorsun, ahbap? diye sordu biri...

— Allah kısmet ederse... dedi. Avusturya, Almanya beni istiyor, birinci sınıf pelvanım ben...

— Güreşecek misin?

Bozuldu:

— Plastikçiyim, dedi.

Binanın avluya bakan duvarlarında levhalar vardı: "Dış memlekete gidecek vatandaş! Sabırlı ol, sıran gelecek!"

Sıra bekleyenlerin sayısı yetmiş beş bindi. Fuat, İngilizce bildiği için sıranın en başına geçirilmişti. Yabancı dil, dış memlekete

çabuk gönderilmeyi sağlayan bir avantajdı.

Selim göremiyordu Fuat'ını bu kalabalıkta... Aysima:

— Tarif etsene bana, diyordu; kumral mı, esmer mi, kaşı gözü nasıl? Belki yardımım dokunur...

Gözleri sürmeli kadın şef, yeni müracaatçılara mektup zarfı satan satıcıya çıkışıyordu:

— Adamların adreslerini yanlış yazıyorsunuz zarflara... Sonra da çağırı mektubu almadık diye başımıza ekşiyorlar...

— Yanlış yazmıyoruz, abla...

Şef, küçük mezarı gösteriyordu:

— Yalan söyleme, dede çarpar!

Selim, göz göze geldi şefle... Kadın gülümsedi:

— Danışmaya müracaat azaldı, dedi; bu ne demektir bilir misiniz?

—???

— Dedikodu azaldı demektir. Yerlerine başkalarının gönderildiği kuşkusuna düşenler azaldı demektir...

Oparlör, bu gece gideceklerin adlarını okuyor, onları kumanya ve perona giriş numarası almaya çağırıyordu: Ünlügüneş, Tulumcu, Dikkılıç, Bağrıyanık, Biraslan, Zengince, Bıyık, Bayrak... Ve en sonunda Fuat'ın adı... Fuat Arkadaş... Aysima, Selim'in elini kuvvetle sıkarak gözlerinin içine baktı. Yüreği çarpıyordu Selim'in... Kalabalığı yarmaya uğraştılar. İnsanlar sımsıkı kenetlenmişti. Bir adım atamıyordular.

Göremedi oğlunu... Gece, özel işçi treninin kalkacağı Sirkeci Garına gidip son bir kere daha denemeliydi.

Avludan çıktılar. İş ve İşçi Bulma Kurumu yanındaki salaş sinemanın kapısında bir Türk filmi afişlenmişti: "Hayat Kavgası".

Tıknaz bir genç, peronu bölen demir parmaklığa dayanmış, uğurlayıcılarıyla şakalaşıyordu. Dizkapaklarından yukarı lacivert trençkotu ve biryantinli saçları, garın floresan ışıklarıyla pırıl pırıldı:

— Yirmi şişe "Kulüp" çok değil mi dedi gümrükçü... "Beybaba, dedim ona; Alamanya'dakiler bizim yolumuza değil, bu meretin yoluna bakıyor... Vatanı götürüyoruz onlara yahu, vatanı gö-

türüyoruz onlara... Meraklanma, dedim gümrükçüye; yolda rakı içecek değilim... Müslümanım elhamdülillah... Mübarek Ramazan ayında zom olamam ben... Görmüyor musun, takvim de götürüyorum yanımda, imsakiye de... Günümü, saatimi şaşırmayayım gâvur illerinde diye..." Mübarek ayda içki içmek benim kitabımda yok, siz de bilirsiniz ya...

— Senin kitabın yok ki! diye sarakaya alıyordu arkadaşları... Din, iman hak getire...

— Öyle demeyin, dedi tıknaz genç; bizim köy sapına dek müslümandır...

Fıkır fıkır güldü:

— Hem de ne müslüman, dedi; on dokuz yaşındaydım, diye anlattı; gene böyle bir Ramazan günüydü. Çokbilmiş Mıstık'ın kahvesinde, iftarı bekliyoruz... Otuz kişi var kahvede... Bir ara, hiç unutmam, imam konuştu bizim... İmam deyip geçmeyin, köyün kralıdır o... Taş yerinde ağırdır derler ya!.. Ortası parşömenle yapıştırılmış, eski püskü bir beşlik banknot vardı keçi sakallının elinde. Çerçevesiz gözlükleri ardında yeşil gözleri iri iri, boncuk boncuk... Otuz çift göz, çakılmış kalmıştı imamın elinde salladığı paraya...

— "Beş gün sonra Ramazan Bayramı, diye konuştu imam; fitreyi Ramazan sonu vermek efdaldir. Hurmadan mı vereceksiniz? Hurmanın adisinden mi, ortasından mı, en âlasından mı?" "Şakacısın hoca!" diye gülüştük hep... "Buğdaydan mı? Adisinden, ya da en alâsından? Yoksa üzümden mi?" "Arpadan bile veremeyeceğiz hoca, arpanın adisinden bile!" dedik. İmam kurnaz kurnaz gülüyordu: "Şu beşliği görüyor musunuz?" "Görüyoruz... Bir hokkabazlık mı edeceksin, imam?" "Şu tek banknot ortada dönüp dolaşacak, gene bana gelecek... Ama hepimiz fitremizi vermiş olacağız." "Bakındı hele! Bunda bir iş var," diye söyleştik. İmam, en yakınındakine uzattı parayı: "Ahmet, dedi; fitremi sana vermek istiyorum. En yoksulumuz sensin, gücüne gitmesin. Aldın kabul ettin mi?" Ahmet parayı aldı: "Aldım, kabul ettim, İmam!" "Şimdi sen de benim gibi yap... Göçmen Hüseyin'e ver beşliği..." Ahmet, göçmen Hüseyin'e uzattı parayı: "Fitremi sana vermek istiyorum, aldın kabul, ettin mi?" "Aldım, kabul ettim!" İmamın

dalgasını çakmıştık hep... Birbirimizle işaretleşip kıs kıs gülüyorduk. Beşlik banknot elden ele dolaşıyordu. "Selamünaleyküm, aleykümselam" der gibi, "Fitremi sana veriyorum, aldın kabul ettin mi? Aldım kabul ettim!" lafıdır gidiyordu kahvede... Bir gürültü ki sormayın... Ortası yapıştırılmış banknot on dakika sonra imama dönmüştü. Ama, otuz kişi de işi kitaba uydurmuş, mübarek Ramazanın fitresini vermişti. "Ömrüne bereket, hoca!" Diyordu herkes... Benek benek sarı lekelerle çilli bir surata benzeyen yıpranmış banknotta Atatürk'ün resmi bile gülüyordu hinoğluhin imamın düzenine...

— İmam kurnazdı doğrusu, diye tükürdü delikanlı; şeytana pabucunu ters giydirirdi alimallah... Bir gün onu minarede görenler şaşırıp kaldılar. İmam, sağ elini ağzına tutup ezan okuyor, sol eliyle kocaman bir sopayı kafasının üzerinde fırıl fırıl döndürüyordu. Çıldırmış mıydı? Çıldırmamıştı: Minarenin tam karşısındaki çınarda bir çaylak yuva yapmıştı. Çaylakların saldırısından korkuyordu imam! Gidinin tabansızı...

Siyah yün başlığı kulaklarına geçen saç sakala karışmış adam, bir delikanlının eldivenli elini avuçlarından ayırmak istemiyordu:

— Gelecek yılbaşı beni belki de bulamayacaksın Murat, diyordu. Ufak gözleri gözyaşı dolu yuvalarında erimiş gibiydi. Delikanlının başında astragan kalpak, sırtında deve tüyü palto... Kayışını omuzuna taktığı, siyah çantası pırıl pırıl transistörlü radyoda bir Hully-Gully müziği...

Selim, peronda bilinçsiz adımlarla dolaşıyordu. Soğuk, tabanlarından içine işliyordu. Boğazı yanıyordu. Hareket saati yaklaşıyordu. "Gardaki saatin kocaman yelkovanına asılsam, onu durdurabilsem! Şu tren kalkmasa!" diye düşünüyordu.

Yılbaşını geçirmek için Türkiye'ye izinli gelen işçilerden bir kısmı ile Almanya'ya ilk defa gidecek işçi kafilesini bu katar götürecekti, Fuat'ı da...

Karanlıktı vagonlar... Kompartımanların kirli pencerelerinde karaltılar oynaşıyordu. Her camın gerisinde bir rakı şişesi görüyordu Selim. Almanya'dakilere "vatan kokusunu götürecek şişe-

ler... Boğaziçi'ni, Marmara Kıyılarını, Adalar'ı hatırlayacaklar burcu burcu anasonun çağrışımıyla...

"Dortmund-İstanbul-Via Sofija" tabelalı vagonlar, üstlerinden akan sularla, yağmura tutulmuş şapkasız insan başları gibi duruyordu. Elinde lambasıyla bir işçi, vagonlardan birinin altına uzandı. Dingillere vurdu koskoca bir demirle... Ve kulak verdi gelen seslere... Fuat'ı kilometrelerce uzağa belki de bu vagon götürecekti. Selim, teker teker her vagonun dingillerini, demir tekerleklerini gözden geçirmek isteği duydu içinde...

Macide'yi kaybettiği yetmezmiş gibi, şimdi Fuat da onu bırakıp gidiyordu. "Emekyemez Çıkmazı"ndaki komşunun sözünü hatırlıyordu. Kendisini uyutmak istiyordu: "Dağ ardında olsun da toprak altında olmasın!"

Demir parmaklığın gerisinde bir adam, pantolonlu genç kadının uzattığı kundağa başını gömmüştü. Kokluyordu. Kesik kesik hıçkırıyordu. Yakalarını kaldırmış bir gümrükçü, cezaevi gardiyanı gibi göz kesilmişti baş uçlarında... Bir delikanlı işçi:

— Gelişin gidişi de var işte! diyordu kafasını sallayarak...

Bir satıcı:

— Bayrak, bayrak... diye dolaşıyordu. Elinde küçük küçük, ipekten yapılmış ay-yıldızlı bayraklar... Kırmızı kırmızı bayraklar... Bir grup delikanlı, satıcıyı çeviriyordu:

— Ver bir bayrak...

— Bana da...

— Bana da...

— Karyolamızın başucuna asacağız, diyorlardı. "Vatanım, karnımın doyduğu yerdir!" Ha? Boş laf... Sarı naylon ceketli bir genç, yumruklarına hohlarken gülüyordu:

— Şunlara bak, diyordu; birer zürafa gibi inmişlerdi on gün önce Sirkeci Garı'na... Sırtlarında alacalı alacalı kürklerle... Başlarında kürklerle... Şimdi de her biri zürafa... Ama, zemheri zürafası...

Peronda hızlı hızlı yürüyen siyah pantolonlu işçi kızlar... Konçları kürklü, kauçuk pabuçlarıyla, serçeler gibi... Sessiz, gürültüsüz...

— Bir... İki... Üç... Dört...

Arkadaşının sırtına bir şamar indirdi delikanlı...

— Matematik mi?

— Bavulları sayıyorum, diyordu beriki; naylon çamaşır, elbiselik kumaş, incik boncukla dolu gelen bavulların kokusunu duymuyor musun?

— Yooo...

— Sucuk, pastırma, kavurma kokusunu?

Başını ve omuzlarını geniş bir atkı ile örten ihtiyar kadın, oğluna öğüt veriyordu:

— Ağzına domuz eti koymayacaksın, haramdır domuzun eti, diyordu; mekruftur domuzun eti... Aslan şeklinde mikrop vardır etinde... Aslan gibi paralayıcı, kaplan gibi yırtıcı mikroplar... Miskin illetine tutulursun maazallah... Vücudunda böcek yapar... Tanrı esirgesin, yer bitirir seni, Mustafa'm... Peygamberimiz efendimiz (Sallallah, demeyi unutmuyordu) hadis-i şerifinde domuz etini yasaklamış. Vakta ki, demiş Peygamberimiz, ümmetim etsiz mi kaldı? Çevresinde kedi bile mi bulamadı? Domuz eti yiyebilir, demiş... Arkadaşının etini yemesin diye... Anlıyorsun değil mi Mustafam? Anlıyorsun değil mi?

— Gâvurlar yiyor ya! diyordu Mustafa...

— Yer, diyordu yaşlı kadın; yer kâfirler... Ama neden yer? Bir domuz yılda iki kez doğurur da ondan... Bir domuz kırk domuz doğurur da ondan... Daha kârlı diye! Oysa, bir koyun yılda bir kere, bir kuzu yavrular... İnsan pisliğiyle beslenen hayvanın etini ağzına korsan, verdiğim süt helal olmasın Mustafa'm... Bak, domuz eti yemeyesin diye kendi elimle sana kavurma hazırladım bir teneke dolusu... Kangal kangal sucuk aldım... Kilo kilo pastırma aldım... Bitince, yaz... Gene gönderelim Mustafam...

Bir hamal, arabasıyla bir sürü bavul geçirdi Selim'in önünden...

— Kirazı çok olan yere sepeti küçük götürmeli, derler ama yanlış! diye içinden söylendi.

— Marklarımızın çoğunu biraya veriyoruz, diyordu şapkası tüylü bir delikanlı, Taşdelen'den vaz geçtim, şu mide delen Terkos'a bile razıyım Münih'te... Bir araba alırdım biraya verdiğim parayla, ekmek kör etsin ki...

Peronu ayıran parmaklığın biri dışında, biri içinde iki delikanlı konuşuyordu. Parmaklığın içindeki -bir Münih yolcusuydu bu- arkadaşına:

— Babama bir hal olursa gömmeyin Muhal partililerin kabristanına, diyordu; oldum bittim Hayal partilidir adam... Kemikleri çatır çatır öter Muhalcilerin kabristanında...

Yere bir tükürük atıyor ve gülüyordu:

— Ben Hayal partisiyle Muhal partisini neye benzetirim bilir misin?

— Neye?

— Köy yolunda dumanı üstünde, taze taze manda tezekleri vardır ya... Arabanın tekeri manda tezeğini ikiye biçer ya!

— Biçer...

— Bir parçası tekerin soluna, bir parçası sağına...

— Eyyy?

— Birbirinden kopma bu iki partinin, ikiye bölünen manda tezeğinden farkı ne aga?

— ???

İki arkadaş bastılar kahkahayı, göbeklerini tuta tuta...

Selim düşünüyordu: Kasketli köy delikanlısı üç yıl, beş yıl sonra kalifiye bir işçi, bilinçli bir işçi olarak dönecek Almanya'dan... Ve beğenmeyecek memleketini... Ne insanlarının yaşayışını, ne sosyal düzeni... Düzeltmek isteyecek bozuklukları... Sesini duyurmak için, meclislerde daha güçlü olmaya çalışacak... Cumhur'un hakkı var: Daha, daha çok temsilci sokmamız gerek meclislere...

Karanlık kompartımanın camında gördüğü karaltıyı Fuat'a benzetti. Yaklaştı. Oydu.

— Fuat, diye bağırdı. Fuat baktı. Bakmasıyla başını geri çekmesi bir oldu. Selim vagonun açık kapısına koştu. Gümrükçü yolunu kesti:

— Girmek yasak! dedi. Ona yalvardı.

— Sorumlu olurum.

Pencere önüne döndü Selim...

— Fuat, diye haykırdı. Kendi sesinden kendisi bile ürperdi. Dizleri titriyordu. Gözlerinin önünde bir bulut vardı sanki... Seçemiyordu vagonu... Başı zonk zonk.

— Fuat, diye yalvarıyordu; gitmeni önleyecek değilim... Bir kere bağrıma basayım seni...

Kar, lapa lapa şimdi... Vagonların üzerleri aklaşmıştı. Rüzgâr, savurduğu karı Selim'in suratına çarpıyordu. Ağlıyordu. Gümrükçüye yaklaştı. Kompartımanı gösterdi:

— Şu paketi oğluma veriniz, yalvarırım size... dedi

— Muayeneden geçti mi?

— Evet... Lokum, pasta, çikolata... İnanmazsanız siz de bakın...

Katar ışıklandırılmıştı. Kompartıman pencerelerinden üst üste başlar sarkıyordu. Bunların arasında Fuat'ı boşuna arıyordu. Çocukken katı yürekli değildi ki o!

Uğurlayıcılarla trendekiler uzaktan uzağa konuşuyordu. Lokomotifin gürültüsünde boğuluyordu sesleri... Ak caçları kasketinden lüle lüle fışkırmış gümrük şefi Selim'in koluna girmişti:

— Artık perondan çekilmeniz gerek, diyordu; tren kalkmak üzere...

— Hoşgörürlüğünüzü kötüye kullandım, bağışlayınız...

Tren kalktı. Sarsıla sarsıla ağlıyordu Selim... Fuat'ını bir daha görebilecek miydi? Dağ ardında olsun da...

Demir parmaklığın gerisinde haykırışlar hıçkırıklara karışıyordu:

— Allaha emanet! diyorlardı.

— Güle güle! Yolunuz açık olsun! diyorlardı: Selim'in bulutlanmış gözleri önünde vagonlar gittikçe hızlanarak geçiyordu: Dortmund-İstanbul... Dortmund-İstanbul... Dortmund-İstanbul... Tırık tırak... Tırık tırak... Tırık tırak...

Şimdi, iki peron arasında bomboş kalan demiryolu içi boşalmış bir şahdamar gibiydi; ve Selim, damarlarından kanının çekildiğini duyuyordu. Bu acı daha da öldürücü olmuştu.

Aysima, bıraktığı gar gazinosunda bekliyordu.

— Bir çay iç, dedi; üşümüşsün...

Sormuyordu, anlamıştı.

Selim:

— Yüzüme bile bakmadı, dedi; benden kaçtı...

O gece düşünde hep, Almanya'ya giden treni gördü. Dortmund-İstanbul... Dortmund-İstanbul... Tırık tırak... Tırık tırak...

Tulumlu bir adam, elinde lambasıyla vagonların altına giriyor, tekerleklere, dingillere vurarak onlardan gelen sesi dinliyordu.

Fuat'tan ayrılış, unulmaz bir yara açmıştı Selim'de... Tasasını unutmak için zaman zaman Boğaza, daha çok Anadoluhisarı'na gidiyordu.

Çocukluğunun bir süresi Anadoluhisarı'nda geçmişti. Bugün eski anıları anmak istedi. Hisara gidip kahveci Recep'in kahvesine oturdu...

Kahveci Recep Efendiyi herkes sever ve sayardı. Gençliğinde yaman bir tulumbacı imiş...

— Çengelköy sırtlarından yedi pare top gümbürdeyip de Beyazıt Kulesi'ne sepetler çekildi mi, Allahını seven beni tutmasın; diye anlatırdı. İki eli kanda olsa, hemen "koğuş"a fırlar, çividen dizliğini kapıp kıçına; yenleri, cep ağızları gaytanla işlenmiş mintanını sırtına, keçe külahını kafasına geçirirmiş...

"Takım" hemen düzülür, ikinci reis sığır derisi kırbacını şaklatırmış: "Haydi aslanlarım!"

— Takımda borucuydum ben, derdi; sandığın art, ön, sağ, sol sırıklarını almak için boy lazım... Allahın gücüne gitmesin, çok görmüş boyu bizden... Ama, öte yandan nefes vermiş, hem de ne nefes!

Ve narayı atardı küçük adam:

— Haaayyyttt! Er meydanı, çeşme meydanı!

Mahalleli, bu gür sesin: Ondan nasıl çıktığına şaşırır kalırdı.

— Ben bu nefesle ikinci reisin, Suphi Reisin gözüne girdim ya, diye kendisini hayran hayran dinleyenlerin gözlerine bakardı; beni bu nefesim yüzünden borucu yaptı Suphi Reis... Tanrının rahmeti üzerine... Mintanımın kolunda iki sırma şerit... Kalabalık caddelerde atardım narayı... "Hak yolunda döner hazret-i Mevlevihaneli!" narasıyla peşimizden gelen Mevlanakapılılar erişemezdi bizim sandığa... Eriştirmezdik onları... Tulumba sandığı, ma-

hallenin namusudur... Çocuklar -Allah için söylemeli- talimliydiler doğrusu... Sandığın gümüş tepeliği titremezdi bile.

Mahalle tulumbacıları arasında daire mümeyyizleri, başkâtipler, hele hele paşa oğulları bile varmış. Yangın topunu duyunca, yahut da kulede sepetleri görünce koğuşta soluğu alır, pantolonu sıyırtıp, altına giydiği dizlikle kalırmışlar...

— Bizi cin ifrit eden çamurdu, diye kafasını sallayarak konuşurdu; hele geceleri! Önümüzde fenerci: "Yalama var!" diye haykırınca iflahımız kesilirdi. Vıcık vıcık çamurda sırtüstü düştüğüm geceyi unutamam bir türlü...

— İşte böyle; biz bu sakalı değirmende ağartmadık! diye, susardı sonunda...

Şimdi Recep ufak tefek bir ihtiyardı. Yıllar, biraz daha ufaltmıştı bu küçük adamı... Beline özenle doladığı kırmızı, geniş kuşak içinde, kundaklanmış çocuk gibiydi. Kadife cepkeni her daim pırıl pırıldı.

Onun küçük kahvehanesi, bir genel kütüphane kadar sessizdi. Tavla zarı şakırtıları, domino gürültüleri yoktu bu kahvede... Orada kimse çançan edemezdi. Recep Efendi, müşterilerinin yalnız iskambil oynamasına izin verirdi.

Burada hiçbir müşteri kahve ocağına dönüp içeceği şeyi ısmarlamazdı. Müşterinin istediğini ocakçıya şamata ile duyuracak çırak da yoktu. Recep Efendi gelenlerin ne içeceğini bilirdi: Evkafçı Hüsnü Bey sade kahvesini mutlaka kallavi fincanla isterdi. Gümrükçünün çayı "tavuşan kanı" renginde ve yandan çarklı olacaktı. Recep Efendi çayı kendi demler, çekirdek kahveyi kendisi kavurur, oturak değirmeninde kendisi çekerdi... Duvardaki çıngıraklı değirmen on ikiyi vurdu mu müşteriler birer ikişer ayrılırdı kahveden... Bilirlerdi ki; Recep Efendi öğle uykusuna çekilecektir...

Keyifli oldu mu, kabadayılık öyküleri anlatırdı kahvedekilere... Ufacık tefecik -Karamürsel sepeti- adamın anlattığı anıları dinlerken, hemen herkes gülmemek için dudaklarını ısırırdı. Bilirlerdi ki, delikanlı Recep, asıl kabadayıların kışkırtıcısıydı. Mahalle kabadayıları, tulumba arkadaşları, rakiplerinin önüne önce Re-

cep'i sürer, onları Recep'le kışkırtırdı. Hani deve güreşleri vardır, iki pehlivan deveyi birbirine saldırtmak için bir küçük deveyi ortaya salar deveciler ya!

Kahveci Recep'in en çok anlaştığı adam, postacı Necip'ti. Ustura ile kazıttığı kafası da, pabuçlarının topukları gibi yumurta biçimiydi Necip'in... Çıkmaz sokağın bir köşesini "kadınlar kahvesi" haline getirmişti. Mahallenin kadınları, işlerini bitirir bitirmez buraya gelir, birbiriyle çene çalardı. Mahallenin hiçbir erkeği, karısını Necip'ten kıskanmazdı. Kıskanılacak bir adam değildi ki! Öylesine çirkin... Pek iyilikçiydi doğrusu... Herkesin işiyle ilgilenir, herkesin yarasına merhem olmaya uğraşırdı.

— Elbet bir gün cartayı çekeceğiz... Beni gömdüğünüz gün, mezarımın başına da bir çam fidanı dikeceksiniz, unutmayın! diye, vasiyette bulunurdu mahallenin delikanlılarına...

Necip'in bir başka vasiyeti daha vardı:

— Allah Peygamber aşkına, öldüğüm gün tabutumu cenaze arabasına koymayın, derdi.

— Neye be Necip Efendi? diye sorarlardı.

— Tabut arabada sallanır da...

— Ne var bunda?

— Aptesim bozulur yahu, aptesim bozulur!

— Allah gecinden versin Necip Efendi... Seni eller üstünde götüreceğiz... Darbukacı Kamber'i de önünde yürüteceğiz...

— Bırakın alayı! diye gülerdi.

Darbukacı Kamber, Necip'in adamıydı. Bazı geceler, rastgele bir evde mahalle kadınlarıyla çalgılı, türkülü eğlenceler düzenler, Kamber'e saatlerce darbuka çaldırırdı.

Necip öldüğü gün, bu delikanlılar seferber oldu. Mezarlığa çam dikme iznini İl Tarım Müdürlüğü'nden koparabilmek için valiye kadar çıktılar. Necip'in tabutu önünde, darbukacı Kamber'den başka, gözleri yaşlı bir delikanlının omuzunda bir de çam fidanı gidiyordu.

Recep'in kahvesi bir hafta kapalı kaldı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda İstanbul İngiliz, Fransız, İtalyan askerleriyle dolmuştu. Galata Rıhtımı'nda yatan yabancı memle-

ket zırhlılarının bandıralarına baktıkça kan ağlardı postacı Necip... Gözünü budaktan sakınmayan, bıçkın bir külhanbeyiydi gençliğinde... Yüksek kaldırımda bir İngilizi, bir Türk kadınının yüzündeki peçeyi açmak isterken görünce çileden çıkmıştı. Herife bir yumruk sallamış, fötr şapkasını kafasından atmaca gibi kapmıştı. Kovalamıştı İtalyan karabinyerleri... Siyah pelerinleri bacaklarına dolaşa dolaşa... Necip'i bir köşede kıstırmışlardı. Hem de ne halde! Pantolonunu, donunu sıyırmış, İngiliz'in fötr şapkasına dolduruyordu...

Bir gün Türkiye'de şapka devrimi olunca, Necip şapka giymedi. Ne yağmurda, ne karda...

— İçine sıçtığım şeyi kafama nasıl geçiririm? diyordu. Fesuphanallah, diye sinirli sinirli başını sallıyordu Necip...

Bugün, Hisar'ın kahvesinde eski bir okul arkadaşına rastlayınca öylesine sevindi ki...

— Perişan Esat, sen ha?

— Allah Allah... Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur...

Kabataş Lisesinde beraber okumuşlardı onunla... Tiyatro aktörlüğüne merakı vardı daha lise sıralarındayken... Okul temsillerinde başrole çıkardı.

— Aktör olamadım diye yanmıyorum, dedi; dünya bir tiyatro zaten... Bütün insanlar bu tiyatroda birer aktör, aktris... Kimi komedide oynuyor, kimi dramda, kimi opera-komikte...

— Ya sen, Perişan?

— Hepsinde...

— Hay Allah iyiliğini versin... Fizik hocasını bir gün nasıl çileden çıkardığımızı hatırlıyorum da...

— Gidinin "M. Bey"i... diye kafasını sallayarak güldü.

— Köpek M. Bey, diye açıkladı Selim...

M. adında üç hocaları vardı lisede... Onları, taktıkları lakaplarla birbirinden ayırırlardı: Biri Beygir M. Bey, biri Köpek M. Bey, biri Kaz M. Bey... Bir türlü geçirecek not alamazlardı Köpek M. Beyden... Perileri hoşlanmamıştı bir türlü onunla... Bir gün

hocayı çıldırtmaya karar verdiler. Perişan Esat, dersin sonuna doğru, opera baritonu edasıyla, oturduğu sıradan haykırdı:

— Dersin bitmesinceeee, kaaaaç dakika vaar? Selim cevap verdi:

— Beş dakika vaaaarrr!

Hoca, üzerlerine yürümek için kürsüden inerken az kalsın boylu boyunca yere serilecekti:

— Siz burada okuyacağınıza operaya gidin, operada artist olun!

— İstediğimiz yere gideriz, sen karışamazsın!

On beşer gün "geçici kovulma" cezası almışlardı.

Perişan Esat konuşuyordu:

— Rahmetli anam "hokkabaz olasın diye sana süt vermedim, derdi; tiyatroya girersen verdiğim sütler helal olmasın!"

Birbirlerine yaşantılarını anlattılar. Esat, ticaret yapıyordu. İlk zamanlar epey varta atlatmış ama, arabasını düze çıkarmayı bilmiş...

— İki defa iflastan kurtuldum, diyordu; sonuncusunda babadan kalma ev de gitti elden... Ya devlet başa, ya kuzgun leşe, dedik... Talihimiz rast gitti... Tıkırında işimiz şimdi...

Perişan Esat, Selim'in başına gelenlere çok üzüldü. Sigara paketini attı masaya... Amerikan sigarası içiyordu.

— Yak, Selim; dedi.

— İçli dışlı olmuşuzdur biz Hisarlılar, sen de az çok bilirsin ya, diye anlattı; kimin mutfağında kaç tabak, kaç sahan vardır biliriz... Bugün Kepçekulak Hasan Ağanın tenceresinde kırmızı biberli dermason mu kaynar, tapu memuru Sami Efendinin Hanımı Binnaz, tavasında hamsi mi zıplatır, malumumuzdur. Fertik İbraaaamı hatırlıyor musun Selim?

— Şöyle böyle...

Omuzuna yasladığı başını sallayarak güldü:

— Bir yıl önce gömdük biçareyi, dedi; toprağı bol olsun... Şarap küpüydü mübarek... Teri bile şarap kokardı... Değil mi?

— Vallaha koklamadım hiç!

— Şarap dolu sırsız bir testi gibi! Şarabın da kırmızısına düşkündü. Bundan mı ne, saçsız kafası güneşte kırmızı "yeni dün-

ya"lar gibi parlardı. Yoksul mu yoksuldu. Hisarlılar bir gün aramızda para toplayıp bir... Haşa huzurdan, eşek almıştık Fertik'e... İbraam civar bostanları dolaşırdı. Onu seven, ona acıyan bahçıvanların verdiği sebzevatla küfelerini doldururdu. "Çamuru karnında, çiçeği burnunda!" diye, pek te ahım şahım olmayan sesiyle bağırarak Hisar'ın sokaklarını dolaşırdı. Beykoz'a Paşabahçe'ye, Kanlıca'ya kadar uzanırdı. Akşamleyin "Leyla'sına vereceği on lirayı tamamlayıp kendisine de bir şişe kırmızı şarap aldı mı, canına değerdi. Karısına düşkündü Fertik... Leyla, İbraamdan on beş yaş küçüktü. Pek güzel bir kadındı. Güzeldi ya, yellozdu da... Onun bir zamparası olduğunu hep bilirdik. Allahü a'lem Fertik de bilirdi ama bilmemezlikten gelirdi. "Leylam, üstüme gül koklamaz!" derdi.

Eşeği, huyunu suyunu öğrenmişti Fertik'in... Mallar satıldı mı âlem başlardı. Şarap, Beykoz'dan Hisar'a gelinceye kadar, şişeden İbraaam'ın midesine aktarma olurdu. Fitile dönerdi bizimki... Ve eşek, eve dönünce doğru samanlığın yolunu tutardı. Bir silkinişte üzerindeki şarap tulumunu otların üzerine atıverirdi.

Leyla –gidinin kahpesi– İbraam on liralığı camdan göstermedikçe eve almazdı zavallıyı... Bir gün, komşular anlattı da gülmekten donumuza işedik. Şarabı fazlaca kaçırmış bizim Fertik o gün... On lirayı tamamlayamamış... Kapıda diz çöküp, şiirler okumuş karısına... Dermiş ki... "Gülün geldi, gülün geldi – Sâkıya bülbülün geldi – Aç kapıyı Leyla'cım – Artist kocan İbraaam geldi!"

Bir gün de, Hisar'a onu bir at arabasıyla getirdiler... Eşek, ya şarabın kokusundan başı döndü, ya da bir azizlik yapmak istedi, Fertik'i götürüp Kanlıca'da bir yalının ahırına bırakıvermiş... Toprağın bol olsun İbraam...

Boğazdan geçen şilebi seyrettiler bir süre... Kahvelerini içtiler. Anılar tatlıydı:

— Anadoluhisarı Karakoluna bir gün yeni bir komiser geldi, Selim Reşit...

Zonguldak'tan İstanbul'a sürmüşlerdi onu... Bu "sürme"ye can kurban... Caka satmaya bayılırdı. Bazen karakol kapısındaki çınarın önünde heykel gibi durur, etrafı gözden geçirirdi. İri göbe-

ği, kısa boyu ile şarap fıçısına benzerdi doğrusu... Bir yanında tabanca sarkan pirinç tokalı siyah kemeri, sanki fıçı çemberi... Üstünden dökülürdü üniforması... Bazen, elleriyle kemerini sağa sola çevirir, göbeğini ayarlamaya uğraşırdı da bütün Hisarlıları bıyık altından güldürürdü kendine...

Bir gün tuhaf bir şey oldu. İskele kahvesinde oturanlar içeri kaçıştı. Bir adam, avuçlarını ağzına boru yapıp basmıştı narayı...

— Savulun, kaçın... Köpek kuduz!

Ağzından salyalar akan, dili uzamış kara bir köpek görmüşlerdi. O anda, Hisar karakolunun cakacı komiseri de yerden bitivermişti. Elinde beylik tabanca, ağır adımlarla köpeğe yürüyor, kaşla gözle işaretler ederek oradakilere "yaklaşmayın, uzak durun!" diyordu. Hisarlılar, nefeslerini kesmiş, korku ve heyecanla seyrediyordu. Salyalı köpekle komiser göz gözeydiler. Aralarında beş metre ya var, ya yok. Dengine getirmeye uğraşıyor hayvanın... Tabanca ha patladı, ha patlayacak... Kuduz köpek ha kıvrıldı, ha kıvrılacak... *Hisarlılar gözlerini yumdu, tıkadı kulaklarını...* Tabanca patladı. Bir ses duyuldu. Teneke sesi! Namludan fırlayan kurşun, az ilerideki gecekondunun teneke kapısına çakılmıştı. Merakla gözlerini açanlar, kuduz köpeğin alabildiğine kaçtığını gördüler. Kahveci çırağı kendini tutamayıp bağırdı:

— Karavana!

Komiserin öfkesi görülecek şeydi doğrusu...

Bir adam, şemsiyesinin sapını şapkasına bastırarak, etekleri uçuşarak vapur iskelesine koşuyordu. Onu Perişan Esat'a gösterdi Selim...

— Tıpkı Niyazi, dedi.

— Sen benden çok yaşayacaksın, ben de şimdi onu düşünmüştüm...

Küçük bir memurdu Niyazi... Sırttaki, aşı boyası yer yer dökük nuhnebiden kalma evde otururdu. Borç içinde yüzerdi. Bakkala borç, çakkala borç... Elbette... Altı çocuk var başta... Para cüzdanı, aylığı için bir transit liman... Aldığı para, çoğu zaman borçlarını silmeğe yetmezdi.

Niyazi Efendinin taktiği ömürdü doğrusu:

Aşı boyalı evle iskele arasındaki yolu saniyesi saniyesine hesaplamıştı. Vapurun kalkışına iki dakika kala evinden fırlar, yokuşu paldır küldür inerdi. Bakkal haykırırdı önünden geçerken:

— Niyazi Efendi şu hesabı...

Umursamaz, koşardı. Ve, kolu ile havada uçan daireler çizerdi;

— Görüyorsun vapur kaçıyor, derdi; yarına, yarına...

Kasap ardından seğirtirdi:

— Niyazi Efendi, hey Niyazi Efendi...

— Vapur kaçıyor, diye bağırırdı Niyazi; yarın ola hayır ola...

Manav, yönünü çevirmeğe uğraşırdı:

— Yahu, Niyazi Efendi...

— Çıldırdın mı? Vapur kaçarsa kıstelyevm!*

Ve, çımacı iskeleyi alıp da simsiyah bacalı "66" palamarı çözerken kendisini nefes nefese vapura atardı Niyazi...

— Yaşıyorsan kulakların çınlasın Niyazi... Öldüysen Tanrının rahmeti üzerine...

*
* *

Zifir renginde, upuzun bir "bıyık"tı Karayel İbo, Selim'in karşısında... Yalnız, kulaklarına uzanan bıyıklarını görüyordu.

— Tövbe estağfurullah, diyordu Karayel, küreklere asılırken; karımı bile öpemiyorum, tövbe estağfurullah. "Fare tozu, pire tozu kokuyorsun herif!" diye çıkışıyor kadın her seferinde... "Git, suratını bıyığını sabunla da gel!" diyor. Yirmi adamı rahatça alabilecek DDT kazanını bir düşün, anam... Sekiz saat yarı çıplak bu kazanın içinde uğraşan adamın sade bıyıkları değil, götünün kılları bilem DDT kokar...

Öteki gözcü ve Selim Reşit gülüyordu. Karayel İbo konuşuyordu:

— Akşamleyin, ayaklı filit tulumbası gibi giriyorum eve... Pire, tahtakurusu, karasinek, sivrisinek barınamıyor gecekonduda...

Kürceğin ucunda harlaşan yakamozlara baktı. Kısık bir sesle:

— Nefsi de körletiyormuş bu meret, dedi.

* Çalışılmayan günler için kesilen para.

— Onu yapan klor gazı!

— Klor mu, sudkostik mi, DDT'mi bilmem... Benim bildiğim...

Utanarak mırıldandı:

— On beş günde bir bile karımla yatmak gelmiyor içimden... Nefsim körlendi bu fabrikada çalıştığımdan beri.... Ben bunu bilirim bunu söylerim...

Körfezin havası temmuz ortasında daha da boğucudur. Eteklerini saran sımsıcak buğu üstünde yüzer gibidir karşı dağlar...

DDT fabrikasının tavanı en azından on beş metre yüksektir. Ama, elektrikli kocaman fırınlar, demir çatıyı kızdıran temmuz güneşi Fin hamamından daha sıcak yapar burasını... Bembeyaz DDT tozu ile örtülü demir merdivenlerin demir basamakları ve korkulukları, çıplak ayaklarla nasırlı avuçları dağlar...

Saçları, kaşları ve kirpikleri bile DDT'lidir işçilerin burada... Burun deliklerinin kılları tozdan salkım salkımdır.

Necati Esaslı (Şişko bir delikanlıydı gözcü):

— İnsanın hayvan kadar değeri yoktur bu fabrikada, diye pofurdandı; Kara İbo'nun, Yakut Süleyman'ın, Alkor Ahmet'in, Aldıkaçtı Mehmet'in kobaydan farkı yoktur burada... Sözüm ona her işçi, burnuna maske, ellerine eldiven takacaktır... Maskeyi formene verirler ancak... Yerli yapı bu maske, insan burnundan daha kötüdür. Göstermeliktir. Yabancı yapı maskeyi mühendisler kullanır... Mühendis Allahın kulu da, fukara işçi burnunun kılı mı anam? Sorarım size...

Karayel:

— Mühendis, okumuş adam... Bizse cahiliz! diye söylendi. Şişko Necati güldü:

— Sen, ben de onun kadar okusaydık, bu işi kim yapacaktı be anam? Dekantörü kim temizleyecekti? Klor damacanalarını kim taşıyacaktı sırtında? Mühendis beylerimiz mi?

Kürekleri bıraktı. Avuçlarını ovuşturdu hışır hışır...

— Fabrika çalışmaya başladığı gün, işçiye dağıttıkları broşürleri düşünüyorum da... "Klor solunum organlarını tahriş eder, diyordu broşürler, benzen kan pıhtılaşmasını önler... Bir gün yaralanırsanız oluk gibi akar kanınız, pıhtılaşmaz... Boşalır damarla-

rınız... Gaz maskelerinizi, eldivenlerinizi iyi kullanın!" Gaz maskesi, eldiven yerine broşür tutuşturdular elimize... Baktılar ki ayıp olacak, onları da topladılar çok geçmeden... Güler misin, ağlar mısın be anam? Zavallı işçi, her an klor baskınına uğrayıp komaya girebilir bu fabrikada... Her dakika kör olma ihtimali vardır... Hepimizin sinir sistemlerimiz mahvolmuştur burada... DDT insan sinirlerini de öylesine bozar ki...

Patrondan zehir zammı değil, zehirden korunmamızı istiyoruz yahu!.. Sağlığımızın, hayatımızın garanti edilmesini istiyoruz... Anlayış göster biraz be adam.

Karayel İbo:

— Sinirlenme anam, sinirlenme, diyordu; soğukkanlı ol... Tavşanı araba ile avlamak gerek...

Necati:

— Bu sabah olanları duydunuz mu? dedi.

— Ne olmuş?

— İstanbul Belediyesi'nin kamyonuna klor gazı damacanalarını yüklerken, damacananın biri "oyunbozan" işçinin sırtında çatlamamış mı? Yanmış vücudu zavallının... Hastaneye kaldırmışlar...

— Yazık adama!

"Oyunbozan"dı. Greve katılmamıştı. Ama, o da insandı. Ona acıyordular.

Necati Esaslı, Selim Reşit'in omuzunu tuttu:

— İşte böyle anam, dedi; şişkoluğuma bakıp ta "zehirli gaz besliyor mu herifi öldüreceğine?" diye düşünüyorsun belki... Benim hayatımı kurtaran şarap! Her işçi benim aldığım gündeliği alamıyor ki burada? Şaraba verecek parayı nereden bulsun Karayel? Patronun verdiği günde yüz gram yoğurt, sülfrik asidin buharlarından boğazımızı korur mu? Yırtar bu gaz işçinin gırtlağını vallah billah... Yüz gram yoğurt bile çok göründü gözlerine de yarı yarıya sulandırdılar, ayran yaptılar... İstersen söylen! Soluğu önce muhasebede, sonra çıkış kapısında alırsın...

Çeşitli iş kolunda üç beş sendika, "..." sendikasının İzmit'te kimya sanayii fabrikalarından birinde başlattığı grevi destekliyor-

du. Selim Reşit'in sendikası da bunların arasında... Cumhur Ünal, Selim ve organizatör Raif, bu sabahtan beri İzmit'te... Bir özelliği vardı bu grevin... 550 işçiden üç yüz ellisi greve gitmişti. (200'den 60'ı mühendis, memur...) İşçiler arasında ortaokulu, liseyi bitirenler vardı.

Fabrikanın bir kapısı kıyıdaydı. Burayı da gözlemek gerekiyordu. İki grev gözcüsü, küçük bir sandal içinde, iskeleyi kolluyordu nöbetleşe... Bu görevden birine Selim Reşit de katılmıştı. Necati Esaslı ve Karayel İbo ile...

Bin ton tuz yüklü küçük vapur, fabrika iskelesinde, kazaya uğrayıp bırakılmış bir gemiye, ya da karaya vurmuş köpekbalığına benziyordu. Burnundaki demir fenerinden başka ışığı yoktu.

On gün oluyordu bu iskeleye bağlanalı... Kıyamet, bin ton tuz için kopuyordu. İşveren, tuzu fabrikaya çıkartmak istiyordu. Canavar gibi saldırıyordu grevciler. Tuz içeri girdi mi ekmek elden gidecekti, biliyorlardı bunu... Polis tabancalarının kabzası, jandarma tüfeklerinin dipçiği sırtlarını, göğüslerini morartıyordu. Aldırmıyorlardı. Kamyon tekerlekleri altına yatıyor, sokmuyorlardı tuzu içeri... En çok bir hafta sonra hammadde tükenecekti. İstop edecekti fabrika...

Necati, fabrikadan gelen gürültüye kulak kabarttı.

— Can çekişiyor! diye güldü.

Oyunbozan 140 işçinin çalıştığı fabrika, kalp yetersizliği çeken bir hasta gibiydi. Nabzı ağır ağır atan, ölüm döşeğinde bir adam...

— Beyabi, diyordu Necati Esaslı; gâvur inadı var bu işverende... "Gelin, tek tek hepinizle sözleşme yapalım, tatlıya bağlayalım şu işi" diyor. "Ücretlere zam mı? Hay hayyy... Çocuk zammı mı? Hay haaayyy... İşten çıkarılışta tazminat mı? Hay hayyy... Günde iki kap yemek mi? Ben dört kap vereceğim... Ama, beni bu sendika ile karşı karşıya oturtmayın!" Sebebi neymiş? Sendika yöneticilerinden bazıları Emekçi Partisindenmiş... Sendikanın başkanı esrar kaçakçılığından hüküm giyip cezaevinde yatmışmış... İneklerle "düşüp kalkan" bir cinsi sapıkmış... Billah yalan! Vallah iftira! Gözümle görsem inanmam...

Günde dört kap yemek, haftada iki tatlı... Ya gaz maskesi? Ya

eldiven? Ya oksijen tüpü? Onlardan söz yok... Bazen klor kaçak yapar... Klor ne demektir bilirsin... Birinci Dünya Savaşı'nın ana zehirli gazı klordur, bilirsin beyabi. Yükseklere, kuleye tırmanmaya vakit bulabilirsen ne ala... Kaçamayanlarımız filit tulumbası sıkılmış sinekler gibi patır patır dökülür betona... Revirde tek oksijen tüpü vardır. Hangi birimize? Sorarım sana anam, hangi birimize? İlk koşan, canını kurtarır... Ötekiler betonda can çekişir. Sefalettir bizim halimiz beyabi...

Necati, işçilerin belki en aydını... Hem de spritüel bir delikanlı...

— Paradiklorobenzen çıkarırız, diyordu; helalardaki kötü kokuları yok edici ilaç... Oysa, çoğumuz açıkhava aptesanesi kullanırız evlerimizde... Yalanım var mı Karayel? Allah rızası için...

— Doğru, doğruuu...

— Sodyumhipoklorit yaparız.... Ama biz, çamaşırımızı yıkayacak suyu bile çoğu zaman bulamayız... Oysa açıkgözler, teneke teneke sodyumhipoklorit alıp teneke teneke su karıştırıp cicili bicili şişelerde satarak sudan para kazanır...

Bir süre sustu. Küreğini karanlık denize daldırıp yakamozları seyretti.

— Üstümüz başımız klor, sülfrikasid, DDT kokuyor, diye dertli dertli konuştu; iki çift lakırdı etmek için kahveye bile oturamıyoruz yahu! Alarga duruyor millet...

Karayel İbo:

— Nefesimiz DDT kokuyor, diye söylendi; soluk verdiğimiz zaman sinekler bile kaçışıyor... Vay anam!

Karayel, üç ay önce bir kaza geçirdi fabrikada... Dekantörde (bir büyük süzgeçti bu) DDT kalıntılarını temizliyordu. Dalgın elektrikçi düğmeye basınca, süzgeçteki pervane bütün hızı ile dönmeğe başladı ve İbo'yu yere vurdu.

Onu önce revire, oradan hastaneye kaldırdılar. Bir hafta yattı. Gündelik işlemedi bir hafta... Tazminat, mazminat hakgetire... Fabrikaya döndüğü zaman, onu idare amirinin odasına çağırdılar.

— Tamam, dedi Karayel içinden; elime pasaportumu verecekler, çıkış kapısından dehleyecekler...

Her vakit suratından düşen bin parçaydı idare amirinin... Ama o gün neşeliydi, gene de dili zifir...

— Seni kovmayacağım... dedi. Kovmayacağım ya, gözünü dört aç çalışırken... Dekantör kıyma makinesi değil! Mahvedecekti kemiklerin pervaneyi! Yazık değil mi bu milletin servetine!

"İşverenin servetine!" diye gönlünden geçirdi Karayel...

— Sağol, beyefendi... dedi.

Çalıştığı yere döndüğü zaman, reaktör, kafasında daha büyük bir gürültü ile vınlıyordu. Erimiş, sımsıcak DDT'yi granülatöre aktaran kalın borular gözlerinin önünde yılan gibi uzanıyordu. Hem gülüyor, hem de;

— Kıyma olacaktım, diyordu; kıymalı DDT!

Fabrikadan klor kokusu yayılıyordu. Selim Reşit göğsünde bir ağırlık duydu birden... Tıkanır gibi oldu. Boğula boğula öksürmek istiyordu. Soluk alamıyordu. Karayel ve Esaslı:

— Açılalım! diye haykırıştılar. Var güçleriyle küreklere asıldılar. Necati öfkeli öfkeli konuşuyordu:

— Fabrikanın üç kapısında çadırlı kamp kuran grevci işçiyi canından bezdirip öhhö öhhö... Allah kahretsin sizi be, öhhö öhhö... Pis herifler bunlar... Canımızdan bezdirip kaçırtmak istiyorlar bizi... Arada bir klor yayıp bizi zehirlemek istiyorlar... Öhhö öhhö... Çevrede kavak ağaçları bile kurudu klordan... Değil ki insanlar...

Uzakta, rafinerinin alevleri karanlık göğü kızıllaştırmıştı. Körfezin dağları simsiyahtı. Deniz, katran gibi karaydı açıkta... Karayel birden:

— Gemide bir şeyler oluyor, diye bağırdı; bakın, bakın hele...

Küçük geminin güvertesinde ve iskelede karaltılar dolaşıyordu.

— Tuzu çıkartmaya kalkışacaklar gene, namertler! Necati ve İbo hızlı bir manevrayla sandalın başını kıyıya çevirdiler. Uçuyordu tekne... Tuz gemisi ve iskeleye gelen kamyon, yaklaştıkça büyüyordu. Necati, avazı çıktığı kadar bağırarak, çadırdaki grevcileri uyardı:

— Arkadaşlar dikkat! Tuzu boşaltmak istiyorlar... İskeleye, iskeleye!

Ne de gür sesi vardı şişkonun! Bir kaç karaltı koptu kıyıdan...

— Geliyoruz!

Denize dalıp çıkan küreklerin sesleri küfürlere karışıyordu. Körfez uyanmıştı. Yeni bir savaş başlayacaktı iskelede... Jandarma erlerinin tüfek mekanizmalarını duyuyorlardı. Kamyonun farları, vapurun ışıkları iskeleyi aydınlatmıştı. Polislerin, tabancalarını kılıflarından sıyırdığını görüyorlardı.

Grevci işçilerin sandalları iskeleye yanaşmıştı. Yukarı tırmanıyorlardı şimdi... İskelede kısa bir boğuşma oldu. Denize düşen yarı çıplak iki işçi, can acısıyla haykırıştı:

— Aman Allah! Sudkostik vermişler denize gene! Yanıyoruz. Kurtarın bizi...

Öfkeli bir ses:

— Yanın, geberin! diyordu. Bu, fabrika idare amirinin sesiydi.

Denizde çırpınan işçiler, sudkostikli suyu yutmamaya uğraşıyordu. Yoksa halleri dumandı. Ne midelerinde, ne barsaklarında hayır kalırdı. İçleri kavrulurdu. Ölürlerdi.

Grevcilerden bir kısmı iskelede jandarma ve polislerle itişip kakışıyor, kamyon tekerlekleri altına yatıyor, bir kısmı da denize düşen arkadaşlarını kurtarmaya uğraşıyordu.

— Olur mu böyle olur mu? Kardeş kardeşi vurur mu? diyordu Karayel İbo... Necati hüngür hüngür ağlıyordu:

— Ekmeğimizi vermeyeceğiz, diyordu; ekmeğimizi elimizden alamazsınız... Tuzu çıkartamazsınız gemiden...

Başkomiser ve jandarma onbaşısı, zor kullanmanın para etmediğini görünce, on beş grevci işçiyi hükümete karşı geldi diye yakalayıp, kuvvetlerini geri çektiler kamyon uzaklaştı. İskele ve gemi karardı. Grevciler, yaralılarını alıp kıyıya döndü.

Birkaç işçi, sırtları ve boyunları cılk yara olan arkadaşlarına merhem bulmak için Derince'ye koştu.

Küçük bir gaz lambasıyla aydınlatılan grev çadırı, savaş alanlarındaki Kızılay çadırlarına benziyordu. İnliyordu iki işçi... Necati Esaslı:

— Odur ki dünyanın en feci işi ölmeden öldürülür kişi, diyordu; elektroliz kısmında bir günde sekiz işçinin zehirlenişini düşü-

nüyorum, diye konuşuyordu; cankurtaranlarla hastaneye taşımışlardı zavallıları... Üçünü kurtaramamışlardı.

Karayel İbo:

— Önceki gün on, diyordu; on beş de bu gece... Eriyoruz gün günden...

Necati:

— Bu da bir taktik, diyordu; işverenin oyunu bu... Dua edelim, yargıç serbest bıraksın arkadaşlarımızı...

Öfkeyle alayı birbirine karıştıran bir suratı vardı "küçük adam"ın... "Birinci" sigarayı mor dudaklarının köşesinde eze eze konuşuyordu ve zifir sarısı bıyığını arada bir çekiştiriyordu.

— Siz çeltikte çalıştınız mı hiç?

Çevresindekiler sustu.

— Yooo! dedi biri...

— Ben çalıştım, dedi ufak tefek işçi; ben çalıştım... Nah şu bacakların dili olsa da konuşsa size, anlatsa çeltik tavalarından çektiklerini...

Tek tek suratlarına baktı çevresindekilerin, sigara dumanının ufalttığı gözleriyle...

— Tava ama, hamsi tavası değil bu, haaa... Nehir boyunda tavalar açıp, çevresine tir çekip, yamakların su doldurduğu bataklara salamura basar gibi basarlar fakir fukarayı... Boğaz tokluğuna... Bir çanak kuru fasulyasına...

— Kısa kes tıraşı, dedi biri; kısa kes arkadaşım...

— Diyeceğim şu ki, nah belimize kadar çıplak girdiğimiz tavalarda (Küçük adamın boyunu bosunu alaylı alaylı süzenler oldu.) sazlar arasında toprağı ezer, toprağın çöpünü ayıklarken, ya da suyun içine tohum saçarken birden oyluklarımızda, baldırlarımızda zehir gibi bir yanma, bir kaşınma... Amanın ki amanın... Sülüktür bu, arkadaşım... Kanını emer insanın... Çeltikçi patron gibi bir de o emer kanını fakir fukaranın... Vur şamarı, kopar at sülüğü dersin... Yok, arkadaşım, yok... Lanet hayvanın kafası kalır baldırında, oyluğunda... Domdom kurşunu gibi... Çeltik işçiliğine

başladığım ilk gün "tavadan can havliyle nasıl fırladığımı anlatamam size... Çocuktum... Nah şu kadarcık... (Küçük adamın boyuna bosuna alaylı alaylı baktı bazıları.) Eskilerden biri seğirtti yanıma: "Dur, dedi; elinle çıkaramazsın laneti. Kopar, kafası kalır etinde..." Ne yaptı bilir misiniz?

— Ne yaptı?

— Cıgarasını tuttu sülüğün başına doğru... Düştü sülük yere...

Lafını bağladı küçük adam:

— Ben, dedi; patronu sülüğe benzetirim... Grevi de cıgaraya... Tamam mı? Kanımızı emmesini istemiyorsak, grevde dayanacağız, arkadaşım... Yoktur bu işin başka çıkar yolu...

Grevciler:

— Elbet dayanacağız! diye söyleşti.

İşçilerden biri, grev çadırının karşısındaki kavak ağacına tünemişti. Dalyanda balık akını gözleyen balıkçı gibiydi. Fabrikadan ne içeri, ne dışarı kuş uçurtuyordu. Transistörlü cep radyosunu sonuna kadar açmıştı. Durmadan cırlayan ağustosböcekleri radyo ile yarışıyordu.

Sıcak bir öğleydi. Yolun bir karış tozu, fabrikadaki DDT tozundan kızgındı, işçilerin çıplak tabanlarını dağlıyordu. Poyrazdan esen rüzgâr, yanık ot kokusu getiriyordu tepelerden... Ve yanık ot kokusuna, fabrika önündeki ağaçlar altında tüfek çatmış jandarma erlerinin bağdaş kurup çevresine çöktüğü karavanadan yayılan et kokusu karışıyordu.

Kirli gömleğinin kopçalarını sonuna kadar çözüp güneş yanığı göğsünü rüzgâra veren Kâmil Belkıran, uzamış sakalını taradı parmaklarıyla:

— İşte bu kokuyu içim götürmüyor, dedi; bu koku sülfrikasidinden de, klordan da, DDT'den de öldürücü...

Yahniyi jandarmalara gönderen, fabrikanın işvereniydi. Yahniden sonra, kenarlarından koyu koyu tatlı sızan şambabası!

Oysa, kapı önünde çadır kuran elli işçi, yüz milyonluk fabrikayı havaya uçurmayı düşünmüyordu ki! İnsanca yaşamak, kanunun tanıdığı haklardan faydalanmak isteyen 350 işçi, patronun gözünde birer sabotajcı, birer kızıl komünist!

İki jandarmanın grev çadırına yöneldiğini görünce, merakla

bakıştı işçiler... Ellerinde bir karavana vardı. Sıkıla bozula yaklaştılar. İşçilerin çadırındaki masaya bıraktılar karavanayı... İçlerinden biri konuştu:

— Midemize oturuyor, dedi ıslak gözleri ışıl ışıl; siz kuru ekmek, kara zeytinle nefsinizi körlerken karşınızda et yemek, şambabası yemek arımıza gidiyor gardaşlar... Buyrun, yiyin afiyetle...

Herkes susmuştu. Taş kesilmişti işçiler... Elli çift göz, iki jandarmaya dikilmişti. Şaşkındılar. Konuşamıyorlardı.

Sessizliği Necati'nin hıçkırıkları bozdu. Hüngür hüngür ağlıyordu Esaslı. Esaslı ağlıyordu hem de... İbo, parmaklarını kara bıyıkları üzerinde dolaştırıyordu habire... Kavak ağacının tepesinde tüneyen işçi Durdu Durmaz, transistörlü radyosunu kısmış, şaşkın şaşkın, aşağıda olup bitenlere bakıyordu.

Öteki jandarmalar da karavanalarını kapıp grevcilere koşmuştu. Siville asker kucak kucağaydı şimdi... Siville asker, karma karışık, karavanalardaki misk kokulu yahniye ekmek lokmalarını banıyordu şimdi...

İşçilerden biri, Hürrem Karamağı, başından geçen olayı anlatıyordu:

Gece yarısı, fabrikanın içinde yakalamışlar onu. "Sen sabotajcısın, demişler; fabrikayı havaya uçurmaya geldin... Binlerce insanı ile şu koskoca İzmit şehrini de felakete sürüklemeğe geldin!" "Yolumu şaşırdım, ben sabotajcı değilim!" demiş. Kıskıvrak bağlamışlar kollarını... Emniyet Müdürlüğünde falakaya yıkmışlar. Ertesi gün de, bir komiser, üç polis nezaretinde fabrikaya göndermişler...

— İfademi yemekhanede aldılar, diyordu; ama daha önce, fabrika müdürü mühendisin arzusu ile, serf servis yaparak bir iyice karınlarını doyurdu polisler... Kıymalı yumurta, patlıcan kebabı, cacık, salata, arkasından şambabası... Zehir zıkkım olsun içlerine... Bense, yirmi dört saattir ağzıma zeytin tanesi koymamışım... İçine sıçayım bu dünyanın...

Necati, onun omuzlarını okşuyordu:

— Hoşgör anam, hoşgör, diyordu; bak şu Memetçiklere... Bak, bak ta unut polislere öfkeni...

Ufak tefek, kavruk bir onbaşı, ince bıyıklı sarışın işçinin omuzunu şamarlıyordu hafiften:

— İskeledeki kavgada dipçiğin ucu sana değdi, değil mi gardaşım? diyordu, gusura kalma... Emir guluyuz biz de... Vurmak ister miyiz size? Vurur mu gardaş gardaşı?

Necati Esaslı:

— Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu? diyordu ve çenesini seviyordu onbaşının:

— Biliyoruz biz, onbaşım... Tasalanma sen... Kardeş kardeşi vurmaz elbet...

İskele yanından davul zurna sesleri geliyordu. Grevcilerin değme keyfine... Sokturmuyorlardı tuzun gramını bile...

Bir otobüs göründü uzaktan... Ardında toz bulutu...

— Oyunbozanları getiriyor, dediler.

Otobüs, grev çadırının önünde durdu. Ardındaki toz bulutu, çadırı ve grevcileri kapladı bir süre... Arabanın kirli pencerelerinde korkak, utangaç suratlar... Gözcü, elinde ad listesiyle, otobüsün kapısında bekledi. Listeden beş kişi eksik çıktı bugün de... Grevci işçilerin yüzleri, gözleri güldü:

— Eksiliyorlar üçer beşer...

Oyunbozanlar teker teker arabadan, iniyor, kapıya yöneliyordu. Birden, oyunbozanlardan biri, hızla geri döndü ve grev çadırına geldi. Ağlıyordu.

— Bağışlayın beni, diyordu. Necati onu bağrına bastı. İkisi de ağlıyordu. İçli bir işçi bu şişko vesselam...

Grev çadırının önünde lüks bir otobüs durdu. İstanbul gazetecilerini patronun basın toplantısına getiriyordu. Körpecik gençler indi arabadan... Bazılarının ellerinde fotoğraf makinesi... Grevciler alkış tuttu:

— Çekin resimlerimizi, dediler; basın gazetelerinize... Patronu dinledikten sonra, bizim de bir iki çift sözümüz var haaa...Unutmayın...

— Gazanız mübarek olsun! diye gülüştü gelenler...

Sendika ve işçi haberlerini toplayan muhabirlerdi bunlar... Sendikaya her gün uğrardılar. Bir çoğu, sendika başkanlarının

adamıydı. Sendika haberlerini yayınlamak için elli-altmış lira aylığa bağlanmıştı bir çoğu...

Fabrikadan üç saat sonra çıktılar. Fitil gibi sarhoştu hepsi... Grev çadırına hiçbiri bakmadı. Oysa, işçiler soğuk ayran hazırlamıştı onlara...

Necati:

— Zehirlenmişler patronun sofrasında, dedi; ayran mayran para etmez onlara!

Üzgün ve öfkeliydi. Arkasında bir toz bulutu sürükleyen lüks otobüse kızgın kızgın baktı ve yere bir tükürük attı.

Jandarma-işçi yakınlaşmasını patrona rapor etmekte gecikmedi kapı bekçileri... Onbaşı ve erler, komutandan zılgıtı yediler: Patronun yemeğini bir daha bölüşürlerse cezaya çarptırılacaklardı. Hem de takımı değiştireceklerdi.

Ertesi gün bir olay, işçilerin gözünü yaşarttı. Ufak tefek kavruk onbaşı, fabrika mutfağından jandarma erlerine taşınan karavanaları elinin tersiyle geri çevirdi. Pırıl pırıl kalaylı lengerler tepeleme pilav doluydu. Etli, fıstıklı, üzümlü pilav... Bir başka karavanada erik hoşafı...

— Bizim aşımız, tayınımız çıkıyor, diyordu onbaşı; Allah devlete millete zeval vermesin; arkadaşlarımız nohut bakracıylan şincik dönecek gışladan... Sen de buyur soframıza...

Patronun adamı terspers olmuştu. Grevci işçiler, gözleri yaş içinde, onbaşıyı alkışlıyordu. Uzaktan davul-zurna sesleri duyuluyordu. Kavak ağacının en tepesinde transistörlü radyoda bir kadın şarkıcı ciyak ciyak ötüyordu:

Emine'min güğümleri kalaaaylı ahhh kalaylı

O akşam, onbaşı, işçilerin yanına geldi. Dişleri arasından yere tükürüp elinin tersiyle dudaklarını sildi.

— Kara yürekli adam, bu fabrikanın sâbi dedi; dayanın gardaşlarım...

Üç gün sonrası için İzmit'te büyük bir yürüyüş hazırlanıyordu. Sendika çevresindeki çadırlarda nöbet tutan işçileri dolaşmıştı. Sessiz yürüyüşte taşınacak pankartları, dövizleri onlarla birlikte yazmıştı.

"Kanun dedik, tekme yedik"

"İşveren masa başına"

"Sermaye diktatörü istemiyoruz"

"Kölelik devri tarihe karıştı"

"Anayasaya saygı istiyoruz"

"Polis, işverene değil, kanuna hizmet eder"

"Grevcilere tabanca çekenlere lanet"

"Grev: İşverenin parası, sendikanın yarası"

Grev başlayalı on beş gün olmuştu. Birkaç bin işçinin katılacağı yürüyüşle sendika son vuruşunu yapacaktı. Öldürücü bir vuruş olsun istiyorlardı.

Kıpkızıl güneş, körfezin dışında kara bir tül altına girmek üzereydi. Sıcak boğucuydu. Ağustosböcekleri daha da şiddetli ötüyordu.

Grevci sendikanın başkanı, dört kilometre ötedeki şehre yürüyerek inmekte direniyordu:

— Güçlü kuvvetli adamlarız, diyordu; dört kilometre yol yürümekle kopmaz bacaklarımız... İzmit'ten arabamı getirtip de yakıtını havaya yaktırtmam ben... İşçimin, karda, güneşte, DDT dekantöründe, zehirlenerek, kan kusarak kazandığı paradan verdiği aidatı havaya savurtmam ben. İnsan emeğinden gelen parayı harcıyoruz... Şunu iyi belleyin: Zalim bir işverenim sendikanın başında.

Selim Reşit: "İçten mi söylüyor bunları?" diye düşündü. Başkan:

— Sloganımız "ekmek, barış, özgürlük"diyordu; sendikalar memleketin kalkınmasında ilk kademedir, temeldir... Temel sağlam olmazsa bina çürük olur. Ben, adamakıllı güçlenmeyen sendikaların parlamentoya temsilci yollamasında fayda ummam...

Ama, duyuyorlardı ki, bu başkan, iktidar koltuğunun tılsımına kaptırmıştı kendisini... Milletvekili olmak, Çalışma Bakanı olmak, hükümet etmek sevdasındaydı.

Cumhur Ünal, bıyık altından gülüyordu sendika başkanına...

İzmit'e doğru yola düzüldüler. Yanlarından bir katar geçti canavar düdüğünü öttüre öttüre... Işıklı vagon pencerelerinde dekolte kadınlar...

Akşam bastırmıştı. Gölcük Tersanesi'nde çekiç, vinç gürültüleri durmuştu. Körfez suları kararmıştı. Grevci sendikanın başkanı hem yürüyor, hem konuşuyordu:

— Emekçi Partisi liderinin işçinin önünde nutuk atışını beğenmedim, diyordu; işvereni ürküttü bu adam... Koyun can, kasap et derdinde... "Seçimlere şunun şurasında ne kaldı?" diye düşünüyor lider; işçinin gözüne girmek gerek! Haksız mıyım? Ama haksız mıyım?

İzmit'te bir ayrancı dükkanı önünde üç sendikacıya rastladılar. Biri, grevci sendikanın başorganizatörü Yunus Korkmazdı. Grev başlayalı beri tıraş olmadığı, kırçıl sakallarından belliydi. Konuşurken, gözlerinin içi ışıl ışıldı:

— Toplu sözleşme masasına oturacak sendikayı işverenin seçtiği, dünyanın neresinde görülmüştür? İşçi seçer sendikasını... Muvaffak olacak grevimiz...

Akşam yemeği, İzmit'in en lüks içkili lokantasında yenildi. Grevci sendikanın başkanı ile yöneticileri, öküzler gibi yiyor ve içiyordu. Fatura İ.C.F.T.U (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu)nun grev için yolladığı yüzbin lira hesabına geçirilecekti.

Fabrika çevresindeki işçiler Selim Reşit'in gözleri önüne geliyordu. Kapılarda ve çürük bir tekne içinde denizde volta atan grev gözcüleri... Zeytin ekmek, soğan... Ve her ağıza dikilen toprak testi...

Kaldıkları lüks otelde sızacak sendika genel başkanı ile yöneticileri uyandırabilmek için, genç organizatörler belki de sabah karanlığı odaları teker teker dolaşacak, kapıları yumruklayacaktı.

Cumhur Ünal, sendikanın genel başkanından ve yöneticilerinden kuşkuluydu zaten... Ne var ki, bu fabrikada grev oylamasını

kazanmışlardı. Üç yüz elli işçi, sendikaya körü körüne umut bağlamıştı.

"Sessiz yürüyüş"ten iki gün önce, gece yarısı, başorganizatör Yunus Korkmaz fabrika yolunda dövüldü:

Yunus, Ankara-İstanbul asfaltının böğrüne saplanan fabrika yoluna kıvrılırken, kavşakta bilek saatine baktı. Fosforlu akrep ve yelkovan on iki üzerinde birleşmişti. Sağında, petrol rafinerisinin alevleri karanlığı yalıyordu. Kafasında, iki gün sonraki sessiz yürüyüş vardı. Yürüyüş iznini alabilmek için, anasından emdiğini burnundan getirmişti hükümet makamları... Vali: "Hukuk yönünden aksaklık var, diyordu; yürüyüşü bir hükmi şahsiyet düzenler. Kocaeli sendikaları hükmi şahsiyet değildir." "Sayın Vali Beyefendi, demişti ona; üç vatandaş ta bir araya gelip yürüyüş yapabilir. Anayasa der ki..."

Vali birden barut kesilmişti. Kocaman elini masaya vurmuştu: "Bana mı öğreteceksin anayasayı babayasayı? demişti. Verdiğiniz dilekçe de yanlış... Üç kişilik tertip komitesi ve üç kişilik idare heyetinin düzenlemesi gerek yürüyüşü... Siz idare heyeti yerine tertip komitesi yedekleri demişsiniz... Olmaz böyle şey..."

Yumurta kapıya dayanmıştı. Çırpınmışlardı bir formül bulmak için...

Zorluklar bununla bitmemişti ki! Bir devlet fabrikasının binlerce işçisi ve işyeri sendikası ürkütülmüştü: "Sessiz yürüyüşe katılmayın, demişlerdi onlara, başınız derde girer. Toplu İş Sözleşmesi görüşmelerinde haklarınızı değil, hava alırsınız!"

Sendika yöneticileri susturulmuştu. Sessiz yürüyüş, daha başlamadan, sinsice baltalanmıştı böylesine...

Vücudu, tifolu bir hastaymışçasına yanıyordu. Körfezden esen nemli rüzgâr, ıslak bir çarşaf gibi sarıyordu her yanını... Ayakları bazen toza gömülüyor, çakıltaşları bazen tabanlarını sızlatıyordu. Günlerdir sağa sola koşmuştu. Yaralar açılmıştı topuklarında...

Uzaktan bir çift far göründü. Bir çift canavar gözü gibi, yaklaştıkça büyüyen farlar... Yunus, Şarlo'yu hatırladı da güldü: Aç ve yoksul Şarlo, kendini öldürmeyi düşünür, farlarını yakarak üzerine doğru yürüyen arabanın önüne atar kendini... Gelen, otomobil değil, yanyana iki motosiklettir!

Fakat, ölümü düşünmüyor Yunus: Bu dünyada yapacak daha çoook işi var.

"Polise karşı geldi" diye mahkemeye çıkarıldığı günü hatırladı. İşverenin hukuk müşaviri:

— Sayın Yargıcım, diyordu; bu adamın sözlerine dikkatinizi çekerim... Özel surette yetiştirilmiş şahıstır. Yargıç öfkeleniyordu:

— Yani ne demek? Açık konuş...

Avukat, yapmacık bir gülümseyişle kırılıp dökülüyor, susuyordu.

Greve kötü bir zamanda gidilmişti, bunu biliyordu Yunus... Ama; grev kararı aldıktan sonra geri bırakamazlardı ki! İşveren stok yapardı. İşveren tedbir alırdı. Temizlerdi sendikalı işçiyi...

Bir çift far yaklaştı, yaklaştı... Büyüdükçe büyüdü. Yanından geçti Yunus'un hızla... Bir toz bulutu içinde kaldı. Genzini toz doldurdu... Bu, işverenin lüks Pontiac arabasıydı. Otomobil on metre ötede fren yaptı birden... İçinden biri çıktı. Patronu tanıdı. Arkasında üç adamı ile ona doğru yürüyordu. Yürüdükçe büyüyordu dördü de...

Titredi. Gece yarısıydı. Ankara-İstanbul asfaltında farlar gidiyor, farlar geliyordu. Uzaktı yol... Farlar boncuk boncuktu.

— Dön geri köpek! diye haykırdı bir ses... Bu patrondu.

— Fabrikama gidemezsin, diyordu; pis köpek, ahlaksız...

Başorganizatör: "Beni burada öldürebilirler" diye düşündü. "Kim vurduya giderim," diye içinden geçirdi. Pisipisine ölecek miydi? Karşısında dört kişi vardı. Pontiacın şoförü muhakkak ki pusuya yatmıştı. Patron:

— Vurun, ne duruyorsunuz? diye haykırdı. Bir yumruk indi Yunus'un çenesine... Sersemledi.

— Karşımdaki pis bir komünist köpeği... Kurşunuma acırım, diyordu işveren...

Yunus, çenesini ovuşturuyordu:

— Ben komünist değilim, diyordu; seni aldatıyorlar...

Suratına inmek üzere olan ikinci yumruğu kesti. Patron öfkeli öfkeli söyleniyordu:

— Seni dün de tutuklamadılar demek... Bir gün gireceksin içeri... Amerika'dan sürüldüğün gibi, Türkiye'den de sürdüreceğim seni... Ne duruyorsun? Karşı gelsene? Göstersene yumruklarını?

Başorganizatör alttan aldı:

— Sana el kaldırmayacağım, dedi; benden büyüksün yaşça... Sonra... Yumruğumla değil, kafamla dövüşürüm ben...

— Haydi oradan, diye homurdanıyordu patron; kafanın içinde ne zehirler olduğunu biliyorum. Söylesene bana? Her ay ikibin lira maaşı nereden alıyorsun?

— Sendikamdan... O da ikibin değil, beşyüz...

— Seni kurnaz tilki! Para Moskova'dan geliyor, bilmez miyim ben? Burnundan getireceğim fitil fitil... Bas git buradan... Cehennem ol!

Dört adam, dört telgraf direği gibi, organizatörün üzerine yürüdü.

Yunus geri döndü. Lüks Pontiac, farlarını söndürüp yakarak on metre arkasından geliyordu adım adım... Gözlerine beş yüz mumluk ampul tutulan bir sabıkalıya da böylesine işkence edilirdi. Birdenbire motor gazlandı. Organizatör, kendisini şarampole attı. Ezilmekten güç kurtuldu. İşveren kahkahayla gülüyordu.

Yunus:

— Heyyy! diye haykırdı arkalarından... Beni öldürseniz de grev yürüyecek. Bir gün haklarını alacak işçi... Pontiac zınk diye durdu gene... Patron, dişlerini gıcırdatıyordu:

— Beni fazla kızdırma, diyordu; yazık olacak atacağım kurşuna...

Asfaltın İzmit yönü kapkaraydı. Solda bir benzin istasyonunun ışıklarını gördü Yunus... Oraya doğru yürüdü. Geçen bir kamyona işaret verdi. Bir petrol tankeriydi. Şoför fren yaptı. Işıldağını ona tuttu. Yunus:

— Beni İzmit'e götürür müsün arkadaşım? dedi.

Başorganizatör:

— Aramızda kalsın bu olay, diyordu sendika yöneticilerine; işçinin kulağına giderse, sessiz yürüyüş çığırından çıkar... Ayaklanır çocuklar... Patronun fabrikasını başlarına yıkarlar... İstemem bunu... Biz davamızı masa başında kazanmalıyız. Bugün dövülürüz, sövülürüz... Ama yarın...

"Sessiz yürüyüş" gerçekten sessiz bir yürüyüş oldu. Bin beş yüz işçiden fazlasını toplayamamışlardı. En önde Necati Esaslı, kırmızı-beyaz karanfillerden yapılmış bir çelenk taşıyordu. Dünyaya meydan okuyan bir çalımı vardı şişkonun... Ardında, Atatürk'ün büstü ile Karayel İbo... Elinde pankartla, on yaşında bir çocuk gidiyordu daha arkadan: "Babamın hakkını verin."

Gökyüzünde kara bulutlar dolaşıyordu; çarpışıyordu bulutlar... Ve arada bir şimşek çakıyordu. Yağmur serinliği kaplamıştı ortalığı... Yağmur damlaları pıtırdıyordu grev çadırının üzerinde...

— Yağ mübarek, yağ... diyordu bir ses... Alkor Ahmet, güneş yanığı çıplak göğsünü göğe doğru şişirirken konuşuyordu:

— Yağ mübarek, yağ... Bunaldık güneşin alnında günlerdir...

Bir şimşek çaktı. Top gibi gürledi gök... Selim Reşit ürperdi. Fabrikaya yıldırım düşse uçarlar mıydı havaya? "Ekmek" uğruna günlerdir şu çadırda birbirine kenetlenen bir yığın işçi uçardı elbet havaya... Yıldırımdan mıldırımdan korkusu yoktu ki onların? Günlerdir, jandarması, polisiyle patron yıldırımlar yağdırıyordu üzerlerine...

İri damlalı bir yağmur başlamıştı. Tozlu yol bir anda çiçek çıkarmış surat gibi delik deşik oldu. Gök üst üste gürlüyor, şimşek üst üste çakıyordu. Gözcülere muşamba yetiştirdiler.

Nemli, ılık bir toprak kokusu Selim Reşit'in genzini doldurdu. Akşamların sıkıcı karanlığı kapladı ortalığı... Selim, Şoför Kâzım Keskin'in kendisine doğru koştuğunu gördü:

— Selim Ağabey, ıslanacaksın, diyordu; gel arabaya...

— Boş ver Kâzım!

Sağanakla beraber şiddetli bir fırtına kopmuştu. Kavak ağaçları kasırgaya yakalanmış gemilerin sirenleri gibi sağa sola çarpılıyordu. Fabrikayı çevreleyen tel örgüye iliştirilmiş pankartlardan bir çoğu havada uçuyordu.

Uzaktan iki otobüsün, bütün hızıyla yaklaştığını görünce, işçiler çadırdan fırladı. Gelenler polisti. Yirmi polis indi arabalardan... Necati Esaslı teker teker sayıyordu:

— Bir, iki, üç, beş, on... Sürüsüne bereket! Boşalmış karakollar... Bunda bir iş var arkadaşlar, diyordu; şuna bak, diye ufaktefek bir sivili gösteriyordu; bu Emniyet Müdürüdür işte... Anlaşılan dananın kuyruğu bugün kopuyor...

İşçiler de tek tek çadıra giriyor, ellerinde iri birer sopayla çıkıyordu. Önceden hazırlanan bu sopalara yazılar da yazılmıştı kara boyayla: "Disiplin Sopası..."

Selim Reşit, ufaktefek adamın kendisine doğru ilerlediğini gördü.

— Grev komitesinin başkanı sen misin? diye soruyordu. Havuza dalıp çıkmış ördek kafası gibi sırılsıklamdı kafası...

— Komite başkanı şehre indi... Ben "..." sendikasının genel sekreteriyim... Misafirim burada...

Gözlerini açarak bağırdı Selim'in suratına:

— Yani kışkırtıcı! Ha? Yirmi polise döndü:

— Ne duruyorsunuz? Dağıtın şu pis herifleri... Yakın çadırı!

Coplarla saldıran yirmi polisi, otuza yakın çıplak göğüs karşıladı. Necati Esaslı:

— Sözünü geri al, diye haykırdı ufaktefek adama; bize pis herif diyemezsin!

Karayel İbo'nun kara bıyıkları sırılsıklamdı.

— Çingene çadırı değil bu, zor yıkarsın! diyordu. Polislerle işçiler kapışmıştı. Coplarla disiplin sopaları birbirine girmişti havada... Kâzım Keskin, punduna getirip bir omuz vuruşta iki polisi devirdi:

Sağanak, bıçak gibi birden kesilmişti. Sanki bir film sahnesi çevriliyordu. Ve kameranın objektifi üstünden boşaltılan delikli kova, rejisörün kumandasıyla birden kapanmıştı sanki... Şimşek üst üste çakıyor, gök üst üste gürlüyordu. Emniyet Müdürü tabancasını sıyırınca, Selim Reşit haykırdı:

— Hey, ne yapıyorsun sen? Koy yerine tabancanı... Kardeş kardeşi vurur mu?

"27 Mayıs" Devrimi öncesinin "Hürriyet Meydanı"nı hatırlıyordu. "Hürriyet, hürriyet" diye haykırışan üniversiteli çocukların üzerine polis tabancaları boşaltılıyordu. "Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu?"

Ufaktefek adamın omuzuna inen disiplin sopasıyla tabanca düştü.

— Yakın çadırı! diye, boğuk boğuk inliyordu küçük adam... Ve ıslak çadır, gazlı paçavralarla tutuşturuluyordu.

Jandarmalar ortada görünmüyordu. Olaydan bir saat önce çekilmişlerdi kapıdan... İşçiler buna bir mana verememişti. İskele yanından koşa koşa gelen bir işçinin haykırışıyla, nasıl bir oyuna getirildiklerini anladılar: Onlar polislerle boğuşurken, tuz gemisinden iki kamyon dolusu tuz sokmuşlardı fabrikaya...

Emniyet Müdürü:

— Teslim olmazlarsa üzerlerine ateş edin! diyordu adamlarına... Yirmi polis, tabancalarına sarılmıştı. Grevciler geriledi. Terin yağmur sularıyla karıştığı güneş yanığı göğüsler, körük gibi hızlı hızlı kabarıp iniyordu. Necati Esaslı'nın çene kemiğini kırmıştı bir tabanca kabzası... Karayel İbo'nun DDT kokan kara bıyıklarından ıslak göğsüne kan sızıyordu. Selim Reşit, gözleri yaş içinde:

— Olur mu böyle, olur mu? diyordu.

Çadır alev alev yanıyordu. Yalınayak bir işçinin, alevlere atıldığını gördüler:

— Ekmeğim yanıyor! diyordu. Yakut Süleyman'dı bu... Kucağında kapkara bir somunla döndü.

— Yanmış, diye hıçkırıyordu; ekmeğimi de yaktılar, namertler!

Oysa, yalnız Yakut'un ekmeği değildi yanan... Üç yüz elli işçinin ekmeği gitmişti: Polis ve jandarma zoru ile tuz gemisini boşaltmışlardı. Fabrikaya hammadde sokmuşlardı. Bir sürü pankartın arasında teki kalmıştı: "Grevcilere tabanca..." Gerisi yanmıştı. Necati:

— Lanet, lanet! diye homurdanıyordu.

O gece, sendikanın İzmit şube binasında dertleşiyorlardı ki, grevci sendikanın başkanı girdi içeriye...

— Çadırımızı yakarlar, ekmeğimizi yakarlar, diyordu; ama bizi yenemezler... Yarın işverenle masa başına oturuyoruz... Pes etti işveren...

— Yalan! diye bir ses gürledi; inanmayın bu adama... Satacak üç yüz elli işçiyi... Patrondan para yiyor pis herif...

Başkanın arkasından gelen kasketli biriydi bu... Cumhur Ünal ve Selim Reşit bakıştılar. "..." sendikasının başkanı şaşırmış, sinmişti.

Kasketini çıkarıp masaya fırlattı işçi... Kasketinin yırtılan siperliğinden mukavvası fırladı.

— İşçinin hakkını sen koruyacaksın ha? Külahıma anlat! dedi, üç yüz elli işçinin ekmeğini satıyorsun işverene... "..." fabrikası işi ne oldu? Ha? Ne oldu? Cevap ver...

Başkan:

— Kimsin sen? dedi.

— "..." fabrikasından bir işçi...

— Ne demek istiyorsun yani?

— Demek istediğim şu ki, bir-ikibin liraya sattın "..." fabrikasında beş yüz işçiyi... Bir yıllığına yaptığın toplu sözleşme, saat başına beş kuruş zamla bir yıl daha sürecek şimdi... Bir yıl önce domatesin kilosu elli kuruştu, bu yıl şu temmuz sıcağında bile üç lira! Ya ekmek? Küçüle küçüle sandüviçe, simide döndü mübarek... Beğenmediğimiz zeytin altı kâhat... Nerdeyse yarım gündeliğe bir kilo zeytin... Görülmüş, duyulmuş şey mi bu? Bekledik, bir ay önce Çalışma Müdürlüğüne baş vurup toplu sözleşme yetkisi alasın... Gazeteye ilan verip işverenle yeniden müzakereye oturasın... Saat başına zammı yirmi kuruşa çıkarasın... Uyuttun bizi sen... Patrona kazandırmak için uyuttun bizi... Yalan mı?

Başkan terini kuruluyor, odadakilerin yüzüne bakıyordu. Onlardan medet uman, acınacak bir hali vardı.

— Yalan söylüyor, diyordu; çıldırmış bu herif... "..." fabrikası işvereni ile müzakeredeyiz... Kendileri de görüyor fabrikaya gidip geldiğimizi...

İşçi, kafasını sallıyordu:

— Doğru, diyordu; ama, göstermelik! Bizi uyutmak için... Bizi kandırmak için... Eski sözleşme bir yıl daha uzadı kendiliğin-

den... Bir-ikibin liraya sattın bizi... Yalan mı? Göster gazeteye verdiğin ilanı!

Başkan horozlanmıştı:

— Çıkarın şunu! dedi adamlarına... İşçiyi kapı dışarı ettiler. Arkasından fırlattılar yırtık kasketini... Haykırışını duyuyorlardı:

— Namussuzlar, diyordu; işçinin ekmeğini satan deyyuzlar! İşçiyi sömüren patrondan tek parmak farkınız varsa anam avradım olsun!

Cumhur Ünal ayağa kalktı:

— Bize izin, dedi; İstanbul'a dönmemiz gerek... Yapılacak işlerimiz var...

Yarı karanlıktı sokaklar... Bir marşandiz tireni, keskin bir makas gibi yeniden biçti İzmit'i... Cumhur üzgündü:

— İşçinin söyledikleri belki de doğru, dedi.

— İstanbul'a dönünce öğreniriz...

"..." sendikası başkanının sözleri Selim Reşit'in kulağında: "İşçimin karda, güneşte, DDT dekantöründe, zehirlenerek, kan kusarak kazandığı paradan..."

Bir sokak köpeği gördüler lambanın ışığında... Kirli sarı tüyleri vardı. Sarı bir köpek, sapsarı bir köpek... "..." sendikasının genel başkanı da bir "Sarı Köpek"ti demek! Selim Reşit:

— İçime korku düştü, Cumhur! dedi. Sendika, İzmit'teki bu fabrika işvereni ile toplu sözleşme müzakerelerine belki oturacak... Oturacak ama, işçi hava alacak.

Küçük bir meyhane önünde Necati Esaslı'ya rastladılar. Yanında Durdu Durmaz... Hafiften sallanıyorlardı. Durdu Durmaz ağlıyordu. Ve Necati:

— Zırlama, diye çıkışıyordu peltek peltek. cuma günü ağlanır mı lan? Bilmez misin sen? Uğursuzluk getirir cuma günü ağlamak...

Ağzını çarpıtıp kafasını sallayarak anlatıyordu:

— Anam rahmetlik, diyordu; cuma günü ağlamamıza tutulurdu. "Zırlamak için bula bula cumayı mı buldunuz?" derdi ve başımızın üzerinde kesip uğursuzluğu önlesin diye, soğan almaya mutfağa koşardı... Anam, başımın üzerinde soğanı keserken, yanardı gözlerim acı acı...

Ve Necati, sanki soğan koklamış gibi suratını ekşitip buruşturuyor, gözlerini yumuyordu.

— Ağlama, anam... Ağlama Durdu Durmaz arkadaşım, diyordu; bir baş soğanın bile yok kesecek... Uğursuzluk getirme üstümüze... Uğursuzluk getirme grevimize...

Ve Durdu Durmaz, sümüğünü çeke çeke ağlıyordu.

Üsküdar araba vapuru iskelesinde Cumhur'un ve Selim'in ellerine birer kâğıt tutuşturdular. Yalnayak bir delikanlı, gruplara sessiz sessiz sokuluyor, koltuğundaki bildirileri dağıtıyordu. "Arkadaş" diye başlıyordu bildiri:

"Ne zaman iş bulacağım?... İnsan gibi yaşamama yetecek bir gelire ne zaman kavuşacağım?... Yarın işsiz kalırsam ne yapacağım?... Sömürücü kira sisteminden ne zaman kurtulacağım?... Anayasanın bana verdiği haklar niçin uygulanmaz?

Selim Reşit, polisin yaktığı pankartları düşünüyordu: "Anayasaya saygı istiyoruz", "Kanun dedik, tekme yedik!"

Kucağında "yakılmış" ekmeğiyle işçi Süleyman Yakut geliyordu gözlerinin önüne...

Sonradan öğrendiler: Necati, Durdu Durmaz'ın iki çocuğunu kendi evine almıştı. Onu bir gün, grev çadırındaki elli işçiye onar lira dağıtırken gördüler.

— Üzümü yiyin de bağını sormayın, diyordu; az veren candan!

Evlenirken "yüzgörümlüğü" diye bir altın bilezik takmıştı karısının koluna... Firuze taşlı, yirmi dört ayar altın, fantazi bilezik... Ne de yaraşmıştı beyaz, tombul koluna!

Grevin yirmi beşinci günü, karısının onu kucaklarken çıngır çıngır öten bileziği ile bir hoş oldu. Gündeliği dolgundu. Şaraptan başka müsrüflüğü de yoktu. Tutumluydu Necati... Kenara birkaç kuruş koyabiliyordu. Haftalığın işlemediği grev günlerinde kıt kanaat geçinebiliyordular bu yüzden... Ama arkadaşları? Yirmi dört saatte bir, çeyrek ekmek ve üç-beş zeytin tanesiyle nefis körleyen arkadaşları? Bileziğin çıngırdayışı canını sıkıyordu. Üzüyordu onu... Fabrika önünde günlerdir oynanan dramı, daha da acılaş-

tırarak karısına anlatıyordu. Polis ve jandarmalarla nasıl kapıştıklarını... Çene kemiklerini kıran dipçik vuruşlarını... Denize dökülen sudkostikle cılk yara olan sırtları... Açlığı...

Bir ara, rahmetli babasından kalan piryol saati okutmayı düşündü. Babası, namaz vakitlerine yakın iri saati cebinden çıkarır, önce kulağına götürüp dinler, sonra kümbet kapağını açıp uzun uzun bakardı. Saati satmakla, bütün bu tatlı anılara sünger çekecekti. Hem piryol saate kim para verirdi bu zamanda?

Ve bir gün karısına:

— Dilim varmıyor ama, dedi; şu senin bileziğin...

— E?

— Onun sesi Karayel İbo'nun, Durdu Durmaz'ın, Yakut'un; Alkor'un gurul gurul öten boş karınlarını düşündürüyor bana, dedi; açlıktan zil çalan midelerini... Çoluk çocuklarıyla yoksul düştü adamcıklar...

Kadın, gözleri dolu dolu, beyaz kolunu uzattı:

— Bir fikrim var, dedi; sat şu bileziği kuyumcuya... Arkadaşlarına yardım edelim...

Necati ağlıyordu. Kadın:

— Sulu gözlüm benim, diyordu; ne iyi insansın sen Necatim? Ard eteğinde namaz kıl denenlerden... Düzelecek işler elbet... Bilezik taksam da olur, takmasam da...

Bileziği İzmit Çarşısında satmaya kalkışsa, tefe koyup çalarlardı alimallah... "Grevciler pılı pırtılarını, karılarının zinetini satıyor derlerdi. Açlıktan nefesleri kokmaya başladı adamcıkların..."

En iyisi İstanbul'a götürüp Kuyumcular Çarşısında satmalıydı. Zaten, firuze taşlı bu fantazi bileziği oradan almıştı.

Kuyumcular Çarşısında, kırk haramilerin hazinesine giren "Ali Baba"ya dönmüştü. Dükkânların vitrinleri sapsarıydı. Ak saçlı Serkis Efendi, gene o Serkis... Pertavsızını gözüne yapıştırmış, parmakları arasında tuttuğu gül yüzüğün "elmas"ında çatlaklık, leke ararken, dükkândaki süslü püslü genç kadınla çene yarıştırıyordu:

— Taşlarda maviye kaçan renk, en makbul olanıdır, bayancığım... diyordu; temiz, ekstra beş kıratlık bir pırlantayı otuzbeşbin liraya alamazsın... (Necati düşündü: Beş kıratlık pırlanta! Otuz-

beşbin lira grev fonu olurdu sendikaya... Üç yüz elli işçi, bu parayla iki ay dayanabilirdi işverenin karşısında!) Çarşıda bir, iki kıratlık taştan yükseğini bulamazsın, bayancığım...

Serkis Efendi müşterisiyle konuşurken, Necati pırıl pırıl vitrine bakarak oyalanıyordu: Trabzon işi hasır örme bilezikler... Uçları, püsküllü, üzerleri taşlı bilezikler... Ortaları güllü bilezikler... Lira çeyreğinden yapılmış altın küpeler... Kırmızı kırmızı kapakları kaldırılmış kutuları içinde pırlantalı iğnelere içi gitmişti Necati'nin: Ay biçimi, yıldız biçimi iğneler... Dal iğneler... Ya şu burma bilezikler? Boş bırakılan bu yüreğe Hanife'nin adını yazdırmak... Kendi kendine güldü içinden: Bilezik satmaya gelmişti buraya, bilezik almaya değil!

Mavi firuze taşlı fantazi bileziği, kuyumcu Serkis'ten almıştı. O günkü sevincini düşündü. Yaşlı kuyumcu:

— En birinci iştir, yirmi dört ayardır! diye tezgâhtarlık yapıyordu. Şimdi ise suratına bile bakmıyor... Sonunda, sıra Necati'ye geldi. Serkis Efendi dörtyüzseksen lira veriyordu.

— Ama, sen de biliyorsun ki yediyüzelliye almıştım Serkis Efendi...

— İşçiliği hesaba katmoorsun! diye çıkışıyordu kuyumcu... Ve, mavi firuze taşlı fantazi bileziği teraziye vuruyordu.

— Yuvarlak hesap beşyüz kâhada bağlayalım şu işi, Serkis Efendi... Gözünü seveyim, Serkis Baba...

Kuyumcu "he" dedi ve ayağa kalkıp kasayı açtı.

Necati, Hanife'nin sesini duyar gibiydi:

— Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez, Necati'm; diyordu.

Kul bir değil, beş değil, üç yüz elli idi. Ne zaman sıkıntıya düşse, kocasını yüreklendirir Hanife... Öylesine iyi bir kadın...

İçinde bir eziklik duyuyordu Kuyumcular Çarşısında yürürken... Dükkân kapıları önünde kalabalığı dikizleyen çığırtkanlar, nedense Necati'ye "aradığın bizde bulunur" demiyor da: "Satacak bir şey mi var?" diye soruyordu gizlice...

Bir satıcı, işaret parmağına geçirdiği bir sürü yüzüğü, bön bön bakan yabancı iki turiste doğru çıngırdatıyordu:

— Harem, harem, diyordu; harem yüzük, harem yüzük!

Mavi mavi boncuklarla süslüydü bu ipince yüzükler...

Kapı vuruldu. Aysima haber verdi:

— İzmit'ten gelenler var...

Cumhur Ünal ayağa kalktı:

— Alın buraya...

"..." Sendikası başorganizatörü Yunus Korkmaz, işçi Necati Esaslı, Karayel İbo, Süleyman Yakut'tu gelenler... Cumhur ve Selim, onları sevinçle karşıladı.

— İnşallah iyi haberler getiriyorsunuz bize...

Yunus Korkmaz:

— Hem iyi, hem kötü! dedi.

— Oturun hele... Şöyle buyrun, arkadaşlar...

Selim Reşit zile bastı. Odacıya:

— Sor Bbeylere, ne içecekler? dedi.

Selim Reşit, gözlerini teker teker "grevci"lerin yüzlerinde dolaştırıyordu. Karayel İbo'nun kara bıyıkları artık DDT kokmuyordu. Selim, Yakut'a bakarken, onun yanmış çadır önündeki halini düşündü: "Ekmeğimi de yakmışlar, namertler!" diye hıçkıran Süleyman...

— Çadırlarımızı fabrika çevresine yeniden kurduk, dedi Yunus Korkmaz; gözlüyoruz iş yerini, gözlerimizi dört açarak... Yüz kırk "oyunbozan" yüz otuza indi...

— Ama, gene de fabrika çalışıyor! diye acındı Selim Reşit: "Kalp yetersizliği çeken, nabzı ağır ağır atan, ölüm döşeğinde bir hasta gibi!" diye düşündü. "Çıkmıyordu ki can bir türlü!"

— Polis, jandarma zoru ile, arada bir de olsa içeriye hammadde sokabiliyor patron, dedi Yunus... Bunun tek çıkar yolu var, yüz otuz "oyunbozan"ın da ayağını kırmak... Teker teker gözdağı verip, onları fabrikaya gitmekten alıkoymak...

Cumhur Ünal:

— Güç iş bu, dedi; nasıl yapacaksınız bunu? Karayel İbo:

— Kararlıyız başkan, dedi; disiplin sopalarını kullanacağız...

Selim: "Kardeş kardeşi vurur mu?" diye düşündü. Demek şimdi işçiler de birbirini vuracaktı. "Kötü şey bu!" diye içinden konuştu.

— Genel başkanınız ne diyor bu işe? dedi Cumhur; hani işverenle toplu sözleşme görüşmelerine başlıyordu? Bir şey çıkmadı mı yoksa?

Yunus Korkmaz, arkadaşlarının yüzüne bakarak gülümsedi. Gülüştüler.

— Bizim genel başkan hastanelik oldu! dedi Yunus...

— Allah Allah! Nesi var?

— Vurdular bizim genel başkanı! dedi Yunus...

Cumhur ve Selim, şaşkınlıkla haykırdılar:

— Kim vurdu? Ne zaman? Deminden beri söylemediniz yahu...

Yunus Korkmaz:

— Haberimizin en önemlisini sona bırakmıştık, dedi.

— Öldü mü?

Karayel İbo:

— Ağır, dedi; belli olmaz... Belkim kakırdar!

— Vuran kim?

— İzmit'ten ayrılacağınız gün, sendikanın İzmit binasındaki toplantıyı bir hatırlayıver, başkan...

— Evet...

— Başkana söven işçiyi de hatırladın mı? Odadan sille tokat atılan kasketli adamı?

— Yoksa o mu?

Necati Esaslı:

— Bir bakıma hayırlı oldu bu iş! dedi; satacaktı genel başkan hepimizi...

Süleyman Yakut:

— Yakacaktı hepimizi, dedi. "Ekmeğimi de yakmışlar, namertler!" diye haykırdığı günkü kadar heyecanlıydı. "..." sendikası genel başkanı, sol memesinin altından bıçaklanmıştı. Çok kan kaybetmişti.

— Ölmese bile altı ay hastaneden çıkamaz, diyordu Yunus...

Cumhur Ünal'ın ve Selim Reşit'in ellerine sarılıyorlardı:

— Bizimle ilginizi eksiltmeyin; diyorlardı. destekleyin bizi, dayanacağız greve... Pabuç bırakmayacağız...

Yunus Korkmaz:

— Çocukların hepsi kararlı, diyordu; ölüm Allahın emri... Ahmet Alkor, Durdu Durmaz, Aldıkaçtı Mehmet –ne bileyim ben, işte hepsi, hepsi– babaları gibi seviyorlar sizi... "Ellerinden öptüğümüzü söyleyin onlara" diye uğurladılar bizi...

Selim'in gözleri yaşardı. İşçi uyanıyordu. Cumhur Ünal odacıya seslendi:

— Beylere birer kahve daha! dedi. Arkanızdayız, dayanın çocuklar... Umutsuzluğa kaptırmayın kendinizi...

İzmit'ten gelenleri uğurlarken, kapıda gördüğü kadını Aysima'nın gözü ısırdı. Merdiven boşluğunun üstündeki kirli kalın camda sereserpe uzanıp güneşlenen bir kedi vardı. Işık loştu.

— Mediha, sen misin kız?

— Aysima!

Kucaklaştılar.

— Seni hangi rüzgâr attı Mediha?

— Burada çalıştığını öğrendim... Sekreter olmuşsun sendikaya... Fabrikadaki temsilci "şöyle kız, böyle kız" diyordu... Yere göğe koyamıyordu seni... "Anlatsana şu kızı bana! Ne biçim şey?" dedim... Kaşını, gözünü, yanağındaki çukuru bir bir saydı döktü... "Bu bizim Aysima olmasın?" dedim. "Tamam, dedi; adı da Aysima işte!..." Soluğu burada aldım...

Aysima onu odasına götürdü.

Tekel fabrikasında Mediha ile aynı atölyede çalışmışlardı. İyi anlaşıyordular. Yemek paydoslarında kafa kafaya verip dertleşirlerdi.

— Evlendin mi Mediha?

Utangaç utangaç önüne baktı genç kız...

— Dertliyim, Aysima; dedi.

Kocası bir yıl önce Almanya'ya işçi gitmişti. Canlı, kanlı bir kadındı Mediha... Güzeldi de... "Erkek" siz duramazdı elbet... Çalıştığı fabrikada bir delikanlı ile işi pişirmişti. Karı-koca gibi yaşıyordular... Ama, korkuyordu Mediha... Ya bir çocuğu olursa dostundan? Yıkılırdı yuvası... Gebeliği önleyici haplar satılmıyordu reçetesiz... Reçeteyi almak için doktora para vermek zordu.

— Duydum ki, diyordu; "Zeynep Kâmil"de doğumu kontrol eden bir yer açılmış... Hapla, daha başka şeylerle gebeliği önlüyormuş doktorlar orada... Para, pul da istemiyorlarmış...

"Aile Planlama Merkezi"ni Aysima da duymuştu. Kafasını kurcalıyordu burası onun da epeydir... Selim Reşit, çocuk yapmasını istemiyordu. Mediha'ya:

— Korkulu bir yoldasın, dedi; ya kocan duyarsa yaptıklarını?

Suçlu olan Mediha mıydı, yoksa onu yüzüstü bırakıp Almanya'ya giden kocası mı?

Aysima, erkeği suçlu buldu. Ertesi sabah "Zeynep Kâmil Hastanesi"ne gitmeyi kararlaştırdılar.

* * *

"Aile Planlama Merkezi"nin bekleme odası kalabalıktı. Beyaz boyalı demir iskemlelerde sıralarını beklediler.

Yer cücesi, geveze bir kadın konuşuyordu. Çok bilmiş bir hali vardı. Oldukça da "yırtık":

— Kara gözlüklü doktor "Hazırlan!" dedi suratıma bakmadan... "Çıkar külotunu!" dedi. Küçük dilimi yutacaktım. Köyümde saçımı bilem göstertmezdim namahreme... Erkeğimin önünde bilem soyunurken "çevir kafanı!" derdim. Şincik, eteğimi, donumu sıyıracaktım bıyıklı sakallı elin herifi karşısında... "Utanıyorum Doktor Bey!" dedim ona... "Geç paravananın ardına!" dedi. Bezi delik deşik bir duvarın ardında çıkardım donumu... Çıkarırken de: "Ah, gidinin domuzu, diyordum içerimden bizimkine; saçımın telini bilem göstermemi günah sayarsın... Ölünce vücudunda yabancı bir şey bulunursa cehenneme gidersin, diye ağzımın boşluğuna altın diş bilem kodurtmazsın da, o şeyi orama elin herifine nasıl kodurtursun? Günah değil mi bu? Gidinin hayasız domuzu!" diyordum. "Çocuklara bakamamak daha da günah ya!" diyordu kocam sanki kafamın içinde... Yedi çocuk var evde, anacığım, yedi çocuk... En küçüğü üç, en büyüğü on yaşında yedi çocuk... Kocam olası herif: "Sekizinciyi doğurursan seni de, doğuracağın veledi de ekmek bıçağı ile doğrarım alimallah!" diyordu da

başka bir şey demiyordu. Bir gün: "Elin herifine götümü açmam arına gitmez mi senin? Nerede kaldı senin erkekliğin?" dedim. "O doktor, dedi; doktor erkek sayılmaz!" dedi. "Ya o şeyle ölürsem cehennemlik olmaz mıyım?" dedim. "Korkma, sen ölürsen ben tutar çıkarırım!" dedi. "Ağzından yel alsın!" dedim. Gidinin domuzu... Lafı uzatmayalım, bez duvarın ardında çıkardım donumu... Beyaz gömlekli bir kızcağız, başhemşire galiba, "çık" dedi. Demir bir masaya çıkarttılar beni... Kurbanlık koyun misalli... "Domuz herif! diyordum kocama yüreğimden; keyfini düşünür, kendini korumazsın da, beni ne hallere korsun! Yazık değil mi bana?"

Aysima:

— Ah bu erkekler, diyordu içinden; egoist yaratıklar! Sofraya yeni bir ortak gelmesinden korkar, bu işi de kadından bekler... Bir kez daha acılara katlanmasını ister onun... Yabancıların karşısında maskara eder onu...

Yırtık mırtıktı ama, gene de onuruna dokunmuştu. Pazeninde sarı sarı, mor mor güller açmış entarisinin yenlerinde yanaklarından süzülen bir iki göz yaşı damlasını kuruladıktan sonra kadın konuşmasına devam etti:

— Bacaklarımı da ardına kadar ikiye ayırıp birer demir ayağa taktılar, dedi; hemşire kız lambayı yaklaştırdı. Mal mülk ortada: Endam aynası! Yerin dibine geçtim vallaha...

Ucuz emprimeden elbise giymiş çirkin bir kadın, Aysima ile dertleşti:

— Hap alıyordum bugüne kadar kardeşim, dedi; her ay gelip hap alıyordum. Küçük bir kartonda yirmi iki hap... Pembe, pembe, minik haplar... Her gün birini yutuyordum. Üst üste iki gün unuttuğum oluyordu. Geçim derdinden hapı bile düşünemiyordum. Alıyordu beni bir korku... Ya gebe kalırsam! İki çocuğa, kendimize güç bakıyoruz.

"Sen çiklete benziyorsun, dermiş kocası; hani şekeri, kokusu ağızda iki dakka süren çiklet var ya? Bu iki dakka geçti mi insana mandalar gibi geviş getirten lastik? Sen de kokusu, şekeri kaybolmuş, sadece lastiği kalmış bir çikletsin benim için artık... Yıllardır geviş getiriyorum seni ağzımda... Bir de; vırt vırt doğuracağın çocuklarına mı bakayım?

— En iyisi spiral, diyordu kadın; acısına bir kere katlanırsın... Ama, üç buçuk yıl rahat edersin... Korkuyu, morkuyu atarsın bir yana... Siz de spiral mi koyduracaksınız bayancığım?

— Ben mi? Bilmem ki vallahi? Doktora danışacağım bir kere...

Çirkin kadın, göz kapakları yeşil sürmeli, çıtı pıtı bir genç kıza soruyordu:

— Ya siz de spiral mi?

— Ben bakireyim, dedi yeşil sürmeli kız...

Bütün başlar ona döndü. Kızoğlan kızsa "Aile Planlaması Merkezi"nde işi ne?

Aysima:

— Evli değilsiniz, hem de bakiresiniz... Hamilelik korkusunu anlayamadım? dedi. "Sevgilisiyle sevişmeyi ileri mi götürüyor yoksa?" diye düşündü. Bakire olduğuna göre spiral koyduramazdı. Kız, gülümseyerek açıkladı:

— Nişanlımla on beş gün sonra evleneceğiz, dedi; kâğıtlarımız evlendirme memurluğunda askıda... Nişanlım da, ben de birkaç yıl çocuğumuz olmasın istiyoruz...

Utanarak başını önüne eğdi. Beyaz iskarpinlerinin sivri uçlarını tokuşturdu:

— İlk geceye tedbirli girmek istiyoruz, dedi; hamileliği önleyici hap alacağım doktordan...

Aysima: "Aşkolsun, dedi içinden; planlı evlenme diye buna derler... Akıllı kız, akıllı oğlan..."

Servisin penceresi önünde iki güvercin çiftleşti. Ne utanma, ne gebe kalma korkusu... Ne spirali biliyorlar, ne hapı... Aysima imrendi: "İnsan bir kuş olmalı."

Sıska, gözlüklü bir kadın:

— Ahlı ah! diye kadavra göğsünü yumrukladı hafiften; bu doktorların akılları nerdeydi bugüne kadar? Çaresini bulsaydılar altı çocuk yapar mıydım, a dostlar? Bizimki Tekel'de istifçi... (Aysima altı çocuğu düşündü de, ama ne istifçi, diye kıs kıs güldü.) Eline geçen para ayda üçyüz kâhat... "Selamsız"da oturduğumuz tek göz gecekonduya yetmişbeşini ayırınca, ha sana, ha bana, bilmem nem kaldı Hasan'a!

— Allah razı olsun bu doktorlardan! diye söyleştiler.

Bir kadın:

— Taaa Koşuyolu'ndan geliyorum, dedi; yayan yapıldak... Yeni duydum bu işi... Dokuz çocuğum var evde...

— Kuluçkaya mı yattın? diye güldü biri...

— Dokuz çocuk, diye anlatıyordu; iki de biz, etti mi onbir? Süpürgeci bizimki... Herkes alektrik süpürgesi kullanıyor bu zamanda... Alektrik Süpürgesi olmayan da, omuzunda alektrik süpürgesi sokak sokak dolaşan esnafa halısını, kilimini birkaç kuruşa süpürtüyor... Ayda, elimize geçen dörtyüz kâhat... Çamaşıra gittiğim evlerden verdikleri para da bunun içinde... İnanmazsınız belkim: Yıllar var ki et girmedi bizim gecekonduya... Ciğerciden kırıntı alabildik mi bayram ediyoruz!

— Bizim evde, on günde bir tencere kaynar, diye iç geçirdi bir başkası; kocam Tekel'den on günde bir alır parasını... Bir tencere yemekle üç gün idare ederiz... Dördüncü gün zeytine başlarız çoluk çocuk... Allah razı olsun bu işi icat edenden... Öylesine dua ediyorum ki bu işi bulanlara?

Sırtını kalorifer radyatörünün soğuk demirine yaslayıp serinlemeye çalışan kadın, on dakika önce çıkmıştı muayene odasından... "Kontrol"e gelmişti. Bir ay önce koydurmuştu spirali... Bu sabah tuvalette, helezona takılı naylon ipliği yerinde göremeyince telaşlanmıştı. "Ya, kocamla yatmadan önce düştüyse?" diye ürküyordu. "Ya gebe kaldıysam?" diyordu.

Korkusu doğru çıkmıştı. Spirali düşürmüştü nasılsa... Doktor:

— Bu işte senin hatan var, demişti ona; aybaşın söksün, gene gel, gene koyalım...

— Ya üstümü görmezsem, doktor?

— Gelirsin hastaneye... Tahlil yaptırırız... Hamile kalmışsan, düşünürüz çaresini...

Muayene odasının kapısı açıldı. Hemşire göründü. Kocaman bir ağzı, iri iri kara gözleri vardı. Siyah kahkülleri at saçı gibi alnını örtmüştü.

— Sıra kimde? diyordu. Aysima:

— Bizde! diye ayağa kalktı.

— İkiniz birden mi gireceksiniz?

— Arkadaşız... Eğer bir sakınca yoksa...

Sofia Loren'e benzeyen hemşire güldü. Ağzı daha da büyüdü gülünce...

Hemşire, kalın bir deftere adlarını, adreslerini yazdı. Kara gözlüklü doktor ikisine birden sordu:

— Spiral mi, hap mı?

Mediha:

— Hap kullanıyordum ben, dedi; hamile kalmayayım diye... Piyasadan kalktı "Anovlar" hapı artık... Doktor sinirliydi:

— İşte böyle, dedi; adeti regüle için yurda sokulan ilaç ne işlerde kullanılıyor!

Mediha'ya sordu:

— Spirali mi istersiniz? Bence bu daha iyi... Hapların ileride ne sonuç vereceği, vücutta ne gibi komplikasyonlar göstereceği şimdilik kesin olarak bilinmiyor... Spiral ise...

Aysima, doktorun sözünü kesti:

— Spiral kanser yapıyormuş, dedi.

Doktor, kara gözlüklerini çıkardı. Donuk, mavi gözleri öfkeliydi. Gözlüklerinin camlarını, hohlayarak, gömleğinin eteğinde parlattı.

— İnanmayın buna, dedi; eczacıların uydurması... Spiral, işlerine kesat verdi.

Mediha, ayda bir de olsa, Üsküdar'a geçip "Zeynep Kâmil Hastanesi"ne gelmekten yılıyordu. Bir alay yol parası... Zaman...

— Spiral acı veriyor mu Doktor Bey?

— Hemen hemen hiç... Kendinden şüphen var mı? Gebelik gibi...

— Hayır...

— Adet gördün mü?

— On gün önce kirlendim...

— Peki...

Mediha, paravananın arkasında külotunu çıkardı. Masaya yattı. Sofiya Loren'e benzeyen hemşire, sinirli bir konuşma ile kumanda veriyordu:

— Kay aşağıya... Sıyır eteğini...

Aysima soruyordu:

— Hamile olanlara spiral koymuyor musunuz Doktor Bey?

Kara gözlüklü doktor, cevap vermedi. Soru ona bir başka olayı hatırlattı ve hemşireye:

— Dünkü kadın bizi aldattı, dedi; gebe olduğunu biliyordu... Probe kürtajla derdinden kurtuldu, gitti.

Mediha'nın duruşu, Aysima'yı güldürdü. "Mal mülk ortada: Endam aynası!" diyen kadını düşündü. Doktor, spekulumla vajeni açarken, Mediha, mendilile ağzını kapatarak kısık kısık inledi.

Kara gözlüklü doktor, elinde ince plastik "itici" boru ile eğildi. Hemşire reflektörü yaklaştırdı.

— İşte hepsi bu kadar, diyordu doktor; kalkabilirsiniz... Geçmiş olsun... En az üç buçuk yıl için hamile kalmak tehlikesi yok artık...

Aysima, Mediha'nın Almanya'daki kocasını, buradaki dostunu ve doktorun durumunu düşündü: "Meşru olmayan bir birleşmenin sakıncalarını ortadan kaldıran bu adam, nasıl bir suça ortak olduğunun farkında değil!"

Mediha'nın, dostundan bir piç peydahlaması, onun yuvasını yıkardı. Zararlı bir yaratık sarardı toplumun başına... "Doktor hayırlı bir ödev yapıyor!" dedi.

— Adınız Mediha, değil mi? İlk günlerde sancılardan yakınacaksınız, Bayan Mediha... Kasıklarınızda âdet sancısı gibi bir sancı... Merak etmeyin... Bir aspirin, bir optalidon alın... Aybaşı durumunuzda da değişiklik olacak... Her zaman üç bez kirletirken beş bez kirleteceksiniz... Gitgide düzelir bu da... Bir yıl sonra kontrole geleceğinizi hatırdan çıkarmayın...

Sıra, Aysima'daydı. Selim Reşit çocuk istemiyordu. İlerlemiş yaşı onu korkutuyordu. Bu yaştan sonra bir çocuğun sorumluluğunu yüklenemezdi.

Aysima, Lindiol hapını spirale tercih etti. Ona, üzerine küçük küçük, pembe pembe yirmi iki hap tutturulmuş bir karton, bir de kart verdiler. Hapı her alışında, bu karttaki bölmelere bir çarpı oturtacaktı.

Doktor:

— Hapların özellikleri var, diyordu; bazı kimselerde iştahı açıyor... Kilo alıyor bunlar... İki âdet arasında kanama görüldüğü oluyor... Bazen âdet gecikebiliyor... "Bütün vücutta tüylenme ya-

par" şeklindeki söylenti tüm yalan!

Hastaneden çıktılar. Üsküdar İskelesi'ne inen bozuk kaldırımlı kestirme yola düzüldüler. Aysima:

— Acıdım bu doktora, diyordu; günde elli-altmış kadının vajenine spiral yerleştiren bu adamın bir tornacıdan, bir frezeciden farkı var mı? Kadın, her uzvu ile onun gözünde bir makine... Vajen de bu makinenin bir parçası... Sevişmede insanı duygusuzlaştıran katı bir meslek, doktorluk...

Mediha yüzünü buruşturuyordu:

— Bir aşçı düşün ki, diyordu; her gün fasulye pilakisi hazırlar... Bu pilakiyi iştahla, istekle yiyebilir mi aşçı?

* * *

Macide'yi Kozlu'ya gömdüklerinin bu yıldönümünde, ilk kez, mezarını dolaşma gücünü kendinde buldu. Sendikada işini bitirmişti. Aysima, nezleden yatıyordu evde... Cumhur'a "*benimle* gelir misin başkan?" dedi.

Jeepe atlayıp Edirnekapı'ya gittiler. Akşamdı. Ağustos sonlarıydı. Sert bir rüzgâr, mezarlığı kaplayan diz boyu yabani otları kuzeye yatırmıştı. Kuru, sararmış otlar ayakları altında hışırdıyordu. Selim, "Emekyemez Çıkmazı"ndaki yaşlı komşunun sesini duyuyordu, kulaklarında: "Dağ ardında olsun da yer altında olmasın!" Ve Fuat'ı düşünüyordu toprakla göğün birleştiği yere bakarken... "Şu anda ne yapıyor Fuat? Darda mı? Üzüntüde mi? Ya da güzel bir Alman kızı ile flörtte..."

Mezarı ararken mutlu, acılı günler geliyordu aklına...

— Anlaşıldı, kabri bulamayacağız; Cumhur...

Selim'in sesi titrekti. Dokunsalar ağlayacaktı. Güneş batmış, ortalık kararmıştı. Florya plajından dönen otobüslerden İngilizce şarkılar geliyordu. Hafiften başlayan, birden büyüyen ve kaybolan sesler...

Macide'nin mezarını bulamadılar. Tepesinden kaynar su döküldü Selim'in... Kısık kısık ağladı. Cumhur, uzaklara bakarak sustu.

— Senden bir rica daha... Salmatomru'ğa uğrar mıyız Cumhur?

Başkan:

— Peki, dedi.

Selim Reşit, bu sokaklardan bir kez daha geçmişti: Macide'nin "çeyiz sandığı"nı yakınlarından bir kadına emanet bırakmaya gittiği gün...

Jeep sarsılıyor, kopuk kaldırım taşları tekerleklerin altından sağa sola fırlıyordu.

— Burada duralım, başkan...

İçiçe bakan tahta evler... Keten perdeleri inik pencerelerde ışıklı kafesler... Bir kapı aralandı. Jeepe doğru yaşlı bir kadın başı uzandı.

Selim Reşit, "yakını"nın kapı tokmağını yavaşça vurdu. Bir kafes sürüldü yukarıya, bir genç kadın sarktı yarı beline kadar... Boynunda beyaz kolye...

— Galiba yanıldım, dedi Selim; Fatma Hanım burada oturmuyor herhalde...

— Alay kâtibinin Fatma Hanım mı?

— Evet...

Genç kadın sustu ve içeri çekildi. Uzakta bir köpek havlıyordu. Yoğurtçunun haykırışı gitgide uzaklaşıyordu. Tahta merdivenin basamaklarında topuk sesleri duydu Selim... Hızlı hızlı inen topuklar... Kapı gıcırdadı.

— Siz nesisiniz? diye soruyordu kadın...

— Fatma Hanım, dedi Selim; benim halamın kocasının kız kardeşi...

Genç kadın:

— Yaaa, dedi; Fatma Hanım sizlere ömür!

— Ne zaman öldü?

Selim, kapının arkasından bir ses duydu:

— Dönmesi yaklaştı hatunun!

Genç kadın:

— Bir yıl oldu, dedi.

— Ya eşyası?

— Öldüğünün ertesi günü tanımadığımız kimseler geldi... Kadının cenazesini mezarlığa, eşyasını mezada götürdüler...

— Ya çeyiz sandığı? diye sordu Selim... Sesi boğuktu. Kadın cevap vermedi. Şaşkın, alaylı, kapıyı kapattı. Selim Reşit taş kesilmişti.

— Ya çeyiz sandığı? diye mırıldanıyordu. Macide'min çeyiz sandığı? Yirmi beş yıllık bir evliliğin anılarını taşıyan bu sandık? Açarsa, bir "anılar seli" ortasında boğulup kalmaktan korktuğu bu sandık ne oldu?

Macide'nin işlediği dantelalar, kenarları "sıçandişi" ipek mendiller geldi gözünün önüne... Ya, parlak siyah tüylü tilki? Kapalıçarşı'da bir kürkçüden taksitle aldıkları tilki?

Genç kadın şimdi üst katın penceresinden sarkmış, karanlıkta gittikçe eriyen adama bakıyordu. Dar sokağın başında beliren bir taksi, farlarını yakıp söndürerek, klaksonunu durmamacasına öttürerek yol istiyordu. Selim Reşit jeepe bindi. Cumhur gene sustu, bir şey sormadı.

— Bizim iş kolundaki "..." sendikası gücümüzü bölüyor, dedi Cumhur; işçinin de, sendikacılığın da zararına oluyor bu... "Güç, birlikten doğar", sloganı nerede kaldı?

Selim Reşit:

— Bunu bir kere daha anlatmalıyız, sendikanın yöneticilerine! dedi.

Başkan, öfkeli ve sıkıntılı konuştu:

— Birleşmeyi öne sürdük, yanaşmadılar! dedi; sendikayı yiyim yeri yapmışlar çünkü... Onlar için sendika yağlı kuyruk... Kaçırmak isterler mi? Düşün: Beş bin üyeleri var... Ayda sağ para onbeşbin lira aidat... Yılda ikiyüzbin... Türk-İş'den aldığı yardımı da ekle... Bu rakip sendikayı ortadan kaldırmak gerek... Onun üyelerini ve aidatını elde etmeliyiz... İşçinin de, sendikacılığın da yararına olur bu iş... Sendikacılığı geçim yolu, vurgun yolu yapan parazitleri arıtmak gerek...

— Bir planım var! diye parmaklarını şaklattı; bir planım var, Selim Ağabey... Faik Özkırat diye bir madrabazdan bahsetmiş miydim sana?

— Hatırlamıyorum, başkan...

— Domuzun domuzu bir heriftir bu Faik, diyordu; şekerlemeci Özkırat, sekiz yıl önceki milletvekili seçimlerinde allem edip kallem edip "..." partisinin merkez kontenjanından adaylığını kodurdu... "..." ilinden aday!

Düşün bir kere, Selim Ağabey: İstanbul nireee, "..." nire? Ne Faik tanır "..." ili ahalisini, ne halk tanır Faik Özkırat'ı... Milletvekili seçilmeyeceğini o da bilir... Bilir ya, dalavere başka...

Ve, dalavereyi anlatıyordu.

Faik Özkırat, aday gösterilince, şekerleme dükkânın kepengine vurdu kilidi... Bavuluna fıstıklısı, sakızlısı, kaymaklısı kutu kutu lokum, renk renk, kokulu akide şekeri doldurdu. Belediye başkanına, partinin o ilde sözü geçenlerine eli boş gidecek değildi ya! Yarım elma gönül alma... Gönülle birlikte oy alma.

"..." ili milletvekillerinden biri ile çocukluk arkadaşıydı Faik... Birlikte az mı "kaydırak", "çelik-çomak" oynamışlardı? Çevredeki bostanların ağaçlarından az mı incir, erik tırıklamışlardı? "Tırık"a çıkmadıkları günler kuş avlardılar. Tüyleri renk renk sakalar, ispinozlar, filüryeler... Faik, Yeni Cami gerisindeki Kuşçular Çarşısında Hacı Efendiye gider; ökse alırdı.

— Sakız Adası malı olsun haa, derdi; şu kuru, Hacı Efendi; şu ballı...

— Bunların hepsi Sakız malı, çocuk... diye karasını sinirli sinirli sallardı Hacı Efendi; yerlisini kim yapabiliyor zaten? Harcını biliyoruz: Biraz tutkal, biraz bal, biraz şeker... İllâ velâkin, olmuyor Sakızlıların yaptığı gibi...

Kuşların ökseye tutuluşuna Özkırat bayılırdı. Kurtulmak istedikçe batardı ayakları ökseye kuşçukların... Umutsuzca kanat çırpar, kanatları da ökseye yapışırdı. Faik, gevrek gevrek gülerdi. "Ökse" merakı hâlâ var onda... Şu farkla ki, artık kuşları değil, insanları bastırıyor öksesine...

Faik, peşine düştü milletvekili arkadaşının... Bir gün, Haydarpaşa'dan kalkan Güney Trenine bindiler.

Doğrusu, kurt politikacı olup çıkıvermişti arkadaşı...

"..." ilinin "..." ilçesinde, bir ara Faik Özkıratın kolunu tutmuştu. Camiye çekiyordu.

— Gel, cuma namazını kılacağız, diyordu.

— Aptesim yok, demişti Faik...

Milletvekili "satıver anasını" der gibilerden elini savurmuştu, kulağına fısıldamıştı:

— Benim de yok... Kim bilecek? Bu yobazların nabzına girmek gerek, Faik...

Kalabalık cemaatin ön safında aptestsiz namaza durmuşlardı.

Namazdan sonra, caminin avlusunda, cemaate parlak bir nutuk atmıştı... Mübarek yüzlü din kardeşlerim, diyordu. Ve gözlerini cemaate, gökyüzündeki kuşlara dikiyor, tekrarlıyordu:

— Çok mübarek, nur yüzlü din kardeşlerim: Şunca yıl, partimiz idaresinde hürriyetinize, dininize, çarşafınıza kavuştunuz...

— Doğruuuu, diyordu kalabalık...

— Her şeyiniz para ediyor...

— Her şeyimiz, diyordu kalabalık; pamuğumuz, buğdamız, arpamız sebzevatımız...

— Su, yol işleriniz düzenlenmek üzere... Hamdolsun tahsildarın ayağı kırıldı...

— Kafası kırılası tahsildar, diyordu kalabalık...

— Dört yıllık mebusluğum süresince, sınır bölgelerinizin serbest olması için çok çalıştım. Büyük vaatler aldım...

— Allah razı olsun senden, diyordu kalabalık...

— Âhir zaman peygamberinin yer yüzündeki gölgesi olan en büyüğümüz, hepinizin gözlerinden öpmeye beni memur etti...

— Tanrı başımızdan eksik etmesin, diye tek tük sesler duyuluyordu.

— Mübarek din kardeşlerim, seçim yakın... Eğer gene bizleri seçerseniz, gümrük memurlarını, jandarmayı hissedilmez hale getireceğiz... İlçenize uçak postaları koyduracağız... Düşünün bi iki saatte başkentte olacaksınız. Âhir zaman peygamberinin yer yüzünde en büyük gölgesi olan büyüğümüzü ziyaret imkânına kavuşacaksınız... Az nimet mi bu? Sorarım size, din kardeşlerim...

— Sağol, diyordu kalabalık...

Cemaat arasından cırlak bir ses ötmüştü:

— Geçtim uçak postasından aga, diyordu; tek evladım ölüm döşeğinde yatıyor. Sen ona üç gramcık streptomisin bul, yeter...

Gözler önce bu cırlak sesin sahibini aramış, sonra milletvekilinin suratına dikilmişti.

— Mübarek din kardeşim, diye konuşuyordu milletvekili; evladının hastalığı kalbimi titretti. (Ve, kocaman avucunu kalbinin üzerine koyuyordu.) Tanrının izniyle her şey düzelir... Üzülme... Geçmiş olsun... Bu isteğini "Ankara'ya" hemen ulaştıracağım... Sen de tedbirini almalısın. Bir yol göstereyim sana: Suriye şuradan iki adım yer... Onlar da Müslüman... Alış-veriş haram değil... Gidip gelenlere, istediğin ilacı getirt...

Milletvekili, karşı partiye de atıp tutmuştu.

— Din kardeşlerim, demişti; "..." partisine oy vermek ne demektir bilir misiniz?

— ???

— Kefensiz mezara girmektir...

— Ey ümmet-i Muhammet, kızınızı gâvura verir misiniz?

— Neuzübillah!

— "..." partisine oy vermenin bundan farkı yoktur... Ya, karınızı papaza peşkeş?! "..." partisine oy...

Onu dinlerken, Özkırat bile: "Bu adamı milletvekili seçmek, delinin eline değnek vermek!" diyordu içinden...

"..." partisinin merkez adayları arasında Faik Özkırat'ın bulunuşu il ve ilçe örgütünü adamakıllı kızdırmıştı. Kaldığı otele hemen her gün imzasız beş on mektup geliyordu: "Ölümüne susamışsın sen, diyorlardı; adaylıktan vazgeçmezsen sağ dönemezsin yerine!"

Faik Özkırat bunun böyle olacağını biliyordu. İstediği de buydu. Odasına çıkıyor, keyifli keyifli kafayı çekiyordu. Bir sabah kapısı vurulmuştu.

— Sizi başkan bekliyor, demişti otel katibi...

— Ne başkanı?

— "..." Partisi İl Başkanı...

Faik Özkıratın yüreği hop etmişti sevinçten... Kurduğu plan, sonuna yaklaşmıştı.

Otel katibinin odasında başkanla "halvet" olmuşlardı.

— Bu işten vazgeçmek için ne istersin? diyordu başkan...

Faik Özkırat anlamamazlıktan geliyordu.

— Adaylıktan vazgeçmek için kaç bin istersin?

Özkırat şaşırmış görünüyor, ama içi gülüyordu.

— Beşbin lira? diyordu başkan, gözlerine bakarak...

Özkırat:

— Sayın başkan, diyordu; bunca paramız gitti propaganda uğruna... Beşbin kâhadın lafı mı olur?

— Altıbin?

— Çık, başkan, çık...

— Yedibin?

Onbin lirada pazarlaştılar. Faik Özkırat'ın kafasından geçirdiği de bundan fazlası değildi.

"..." Parti İl Merkezinde bir toplantı düzenlenmişti.

Faik, adeta bir törenle adaylıktan vazgeçmişti. Bir de fotoğraf çekilmişti grup halinde... Grubun ortasında başkan oturuyordu. Sağında Faik Özkırat... Solunda çam yarması bir ağa... Onbinliğe kıyan, Allahü a'lem bu adamdı. Faik'in yerine geçecek aday!

Tren Konya'ya gelince, Faik İstanbul gazetelerine saldırmıştı. Birkaçı, birinci sayfasına basmıştı "Feragat Hatırası" fotoğrafı...

Ceketinin üstünden onbinlik cüzdanını okşuyor, hatıra fotoğrafa bakarken kıs kıs gülüyordu: Particiler, sayın başkanlarına yakın görünmek için nasıl da itişip kakışmıştı? Ya, başkanın ve çam yarması ağanın gülüşleri? Öylesine yapmacık bir gülüş...

Cumhur Ünal:

— Faik Özkırat'ı maşa gibi kullanacağım, dedi; bir beşbinliğe fit olur bu oyuna... Şekerlemeci dükkanını kapattırıp bir fabrikada onu işçi göstereceğiz. En kısa sürede kendisine geniş bir çevre yapacağından kuşkum yok... Adamlarıyla birlikte "..." sendikasına yazılacak... İki ay sonra, sendikanın genel kongresi var. Bu kongreye Faik Özkırat ve adamları da katılacak... Seçimleri kazanıp yönetim kurulunu ellerine geçirecekler...

— Kesin konuşuyorsun, başkan...

— Ben malımı bilmez miyim, Selim Ağabey? "..." sendikasının yeni başkanı Özkırat parlak nutuklar atacak kongrede: "Güç, birlikten doğar," diyecek... "Birleşmeliyiz," diyecek. "İşçinin, siz sayın delegelerin ve üyelerimizin yararına başkanlıktan vazgeçiyorum!" diyecek...

— Milletvekilliği adaylığından feragat, sendika başkanlığından feragat! diye gülüyordu Selim Reşit; ne feragatli bir vatandaş!

Cumhur Ünal:

— Planın uygulanışında bir pürüzle karşılaşacağımızı sanmam, diyordu; Faik Özkırat dalavereli işlerin adamı... Para için yapamayacağı iş yoktur onun... Para Allahıdır onun...

Cumhur, sustu bir süre... Düşünceli düşünceli sustu. Sonra:

— Belki utandırıcı bir taktik, dedi; ama mecburuz buna... Bir sürü "Sarı Köpek"i ortadan kaldıracağız... Beş bin üye kazanacak sendikamız bir çırpıda... Ayda onbeşbin, yılda ikiyüzbin lira aidat...

*
* *

"..." işvereni, oyun oynamıştı sendikaya... Çalışma Müdürlüğünden grev oylaması istemiş, onun yanı sıra işçilerini sendikadan çekilmeye zorlamıştı. Sekiz yüz işçiden tek üye bile kalmamıştı fabrikada...

Cumhur Ünal:

— Tilki gibi kurnaz bu işveren kadın, diyordu; şimdi de fabrikasında "Sarı Sendika" kurma yolunda... Güvendiği ustabaşıları kandırmış. Onlara binanın içinde oda ayırmış... İşçilerini harıl harıl sarı sendikaya üye yazdırıyormuş. Dilediği gibi sözleşme yapıp sekiz yüz işçinin hakkını yiyecek...

Otuz beş yaşlarında, dul bir kadındı. Kocasının trafik kazasında ölümünden sonra fabrikayı o yönetiyordu. "Dokuz-on milyonluk dul"du. Gittiği Almanya'dan lüks Mercedes araba ile bir Türk "dost" getirdiğini duyuyorlardı. Sarı sendikayı perde arkasından yöneten de bu adamdı.

Cumhur Ünal:

— Sarı iti doğmadan boğmazsak, sendika olarak, sendikacı olarak görevimizi yapamıyoruz demektir, diyordu.

Selim Reşit:

— İşçiyi uyarmanın yollarını aramalıyız, başkan; dedi.

— Doğru, Selim Ağabey; bu kadının sekiz yüz işçiye oyun oynamasını önlemeliyiz.

Fabrikada toplu sözleşmeyi bir "Sarı Köpek" değil biz yapmalıyız...

— Yapacağız da! diye yumruğunu masaya vurdu. Düşündüler. Plan, Selim Reşit'indi: Aysima ve Müzehher, bir işçi olarak fabrikaya sokulacaklardı. Kimseyi kuşkulandırmamak için, fabrika çevresindeki Çeliktepe, Gültepe, Ortabayır gecekondu semtlerinden birinde oda kiralıyacaklardı.

* * *

"Birinci Levent" otobüs terminali arkasındaki arsada üç otomobil, bir minibüs ard arda duruyordu. Kasketli bir adam, önündeki arabayı göstererek bağırıyordu:

— Tepeler, tepeler! diyordu; Çeliktepe, Gültepe...

— Yazın toz, kışın çamur tepe! diye de eğleniyordu.

Kahya, Aysima ve Müzehher'e "dolmuş"un ön kapısını açtı. Ötelerine berilerine yayları bıçak gibi saplanan koltuklara korkarak oturdular. Güçlükle ayarladılar kıçlarını... Bu, en azından yirmi yıllık bir Fort'du. Çamurluksuz tekerlekleriyle, kanatları yolunmuş kazlara benziyordu. Direksiyonun yarısı kopuktu, bir "yarım ay"dı direksiyon... Eski karoserinin üstünden, boncuklu bir kaplumbağa kabuğu şoförün burnuna uzanıyordu. İki yandaki camlar kırıktı. Sert rüzgâr, arabanın içinde anafor çeviriyordu.

İlaç fabrikasının önünde, asfalttan ayrılıp bozuk, çakıllı bir yola indiler. Yokuş aşağı, motoru istop ettirmişti şoför... Araba, freni patlamış gibi taşları sekiyordu. Geride oturan bir erkek:

— Kelle koltukta gidiyoruz gene! diye söylendi. Şoför, dikiz aynasına uzanıp ona baktı:

— İndiririm haaaa, babalık!

Klakson çala çala bir taksi geliyordu karşıdan... Delikanlı şoförün gözleri tekerlekleşmişti:

— Kör şeytan, demişti; enselendik boku bokuna... Uğursuzluk getirdin beybaba!

Frene basınca, beybaba, şoförün sırtına binecekti olanca hızla...

— Trafik, diyordu şoför; ekip!

Kapıyı dar açıp dışarı atmıştı kendisini... Tabanları kaldırmıştı.

Bir dakika sonra düdükler öttü. "Dolmuş"u motosikletli polisler sardı. Fiyakalı bir trafik komiseri, motosikletinden atlayıp arabanın yanına geldi. Kafasını uzattı camı kırık pencereden...

— Hani bunun şoförü? Arkada oturan adam:

— Kaçtı, diye konuştu. Alay eder bir hali vardı. Komiser, Aysima ile Müzehher'i süzdü. Tükürüklediği işaret parmağını ince bıyığı üstünde gezdirdi dikiz aynasına bakarak...

Arabanın yanında kan ter içinde biri peyda oldu.

— Kusura bakma Komser Bey, diyordu; bizim muavin yedi bu boku... Su dökmeye gitmiştim. Sırayı kaybetmeyelim diye, beni beklememiş de sürmüş arabayı itoğlu it!

— Nasıl iş bu? Direksiyonun yarısı yok! diye şaşıyordu komiser...

Aysima ile Müzehher birbirlerine bakıp gülüştüler:

Yarım Fasulya Müzehher gibi, yarım direksiyonlu araba!

Bir polis:

— Plakası da yok! diyordu. Fiyakalı komiser:

— Bilirim, diyordu; burdaki şoför milletinin yüzde yetmişi ehliyetsizdir. Ama, plakasız, yarım direksiyonlu araba görmemiştim. Hadi kanundan, polisten korkmazsın, Allahtan peygamberden de mi korkun yok lan senin? İbneoğlu ibne!

Şoför horozlanıyordu:

— Ayıp ettin ağabey, küfretmeye selâhiyetin yok, diyordu; demokrasi var memlekette...

Komiser öfkeleniyordu:

— Biz polis neferi idik, ayak kalemleri titrerdi suçlunun karakola giderken... Şimdi komisere kafa tutuluyor. Bak sen dünyaya!

İçine tüküreyim senin demokrasinin lan! Sopası bol, insafı kıt adam gerek bu memlekete...

"Dolmuş"un ard kanapesinde oturan yaşlı adam:

— Doğruuu, doğruuu, diyordu; cennetten çıkmıştır mübarek sopa! Şu Gültepe'de Sarıkamışlı bir uzatmalı çavuş vardı... Çoooook haşarıları iğdiş etti bu uzatmalı çavuş...

Aysima ve Müzehher, geriden yetişen bir minibüsle Gültepe'ye varabildiler.

Güneş battı mı, gazyağı bitmiş lambalara dönüyordu bu tepeler... Kimi taş, kimi tuğla, irili ufaklı, ecişbücüş yüzlerce evle gündüzleri çiçekbozuğu suratlara benzeyen çopur tepeler... Göl kenarlarına yan yatmış mandalar gibiydi karanlıkta tepeler: Gültepe'si, Çeliktepe'si, Ortabayır'ı...

Aysima, ilk gece, karşı tepede üç sarı ışık saydı. Saat dokuzdu. Saat onda ikiye düştü bu sarı ışıklar... On birde tek kaldı. Oysa, gün ışıyıncaya dek pırıl pırıldı uzakta Şişli, Esentepe, Kuştepe, Mecidiyeköy...

Gece, karanlık bir deniz gibi dolduruyordu boşlukları ve Şişli, Mecidiyeköy, Esentepe, Kuştepe ışıklı bir kıyıya benziyordu.

Karşı tepelerde keçi yolları vardı. İnce, beyaz şerit gibi duruyordu bu yollar... Kumaş paketlerini saran kâğıt iplere benziyordu. Sabahları, karınca gibi kaynıyordu yollar... İnsanlar, hareket halinde bir çizgi oluyordu. Kestirmeden Kuştepe'ye, Şişli'ye, Mecidiyeköy'e, Esentepe'ye çıkıyordu işçiler...

Gültepe'nin bir evinde kiraladıkları odada ilk gece korkuyla yataklarından fırladılar. Üst üste silah patlıyordu karanlıklarda... Ve naralar duyuluyordu. Aysima, yatarken fitilini kıstığı gaz lambasını, şişenin üstünden üfleyerek hemen söndürdü. Müzehher, arkadaşının elini sımsıkı tuttu:

— Ne oluyoruz? Haydutlar mı bastı Gültepe'yi?

Bir el oda kapısını tıkırdatıyordu.

— Kimsin?

— Ben, diyordu ev sahibi kadın; korkmayasınız diye geldim...

Başı çatkılı, sıska suratlı bir kadındı. Gültepe'yi ev ev bilen, Gültepelileri tek tek tanıyan bir kadındı. Ona "muhtar" diyorlar-

dı. "Muhtar Nazmiye Hanım aşaaa, muhtar Nazmiye Hanım yukarı..."

— Gene su işi, diyordu; gene su yüzünden... Gültepe değil, Kerbela... Bir kaşık su için öldürürüz birbirimizi...

Odaya girmiş, anlatıyordu:

Dokuz çeşme vardı koskoca Gültepe'de... Günün yirmi dört saati, kadın, erkek, çoluk çocuk kuyruk olurdu bu çeşmelerin önünde... Üstelik, suyu geceleri kesiyorlardı. Zifiri karanlıkta, akmayan muslukların önünde tenekelerinin, kovalarının başında uyuya uyana gün ışıyıncaya dek sıra beklerdiler. Esnaf, dükkânlarını açardı. Onlar su beklerdi. Çevredeki fabrikaların işçileri bölük bölük işlerinin yoluna düşerdi. Onlar su beklerdi. Esnaf dükkânlarını kapar, işçiler evlerine döner, çeşme başında sıra bir türlü gelmezdi.

— Lağımlarımız açıkta akar, diyordu; çeşme önünde on saat bekleyip doldurduğumuz su tenekelerinin üzerine bulut gibi çöker toz... Yiyeceğimize sinekler üşüşür... Sonracığıma, hökûmat mamuru, hastalık olmasın diye, mikrop olmasın diye haftada bir ilaç sıkmaya gelir...

Silah ve nara seslerinden sonra bir sessizlik çöktü karanlığa... Daha sonra, kulaklarına başka sesler geldi.

Eve yakın bir çeşmenin başındaki kadınlar lafla kavgaya tutuşmuştu. İnce bir ses:

— Beş aylık çocuğumu odaya kitleyip geldim, diyordu; sıramı kaptırırsam, kararır ağlamaktan çocuk...

Başka bir ses, ağız dolusu küfür savuruyor, beddua ediyordu:

— Allah bu suyu çocuğuna, sana, kocana içmeye nasip etmesin!

Biri:

— Sıraya iki çöp tenekesi kor, on teneke su alırsın! Ne utanmaz karısın? diye haykırıyordu. Kocam Sular İdaresinde işçi... Ben çocuğuma çay kaynatacak suyu bilem alamayayım... Allahtan reva mı a dostlar!

Nazmiye telaşla odadan ve evden fırladı. Onun kart sesini duyuyorlardı karanlıkta:

— Birbirinize ne bulaşırsınız karılar? diyordu, teneke teneke dövüşeceksiniz, kocalarımızı kudurtacaksınız... Birbirlerini vurduracaksınız erkeklerinize... Çeşmenin adı kanlı kalacak... Doğru mu bu?

Onlara bir de yalan kıvırıyordu:

— Mecidiyeköy komseri geldi bu sabah, diyordu; sen gün görmüş karısın, dedi bana... Ben sularınızı gece gündüz akıttıracağım, dedi... Allah dinini, devletini arttıra, çok iyi adam bu komser... İyiler olmasa kötüler ekmek yiyemez ki!

Ertesi sabah, Nazmiye'nin tarifi ile, muhtarın yerini buldular. Fabrikada iş almak için mahallenin kütüğüne yazılmak gerekti.

Muhtarın, sigara dumanından göz gözü görmez basık odasında yüzlerce kara sinek, kör uçuşu yapan jetler gibi dolaşıyordu. O surattan bu surata yapışıyor, muhtarın başucundaki "Tepeler" hartasına yeni yeni benekler sıralıyordu. Kirli duvara, içinde "Allahı unutma" yazılı büyük bir yürek resmi çizilmişti. Yanındaki çivide, sicimle bağlanmış bir tirbüşon sallanıyordu. Nazmiye'ye bakılırsa, bu yürek, Allahı çoktan unutan Muhtar Sıtkı'nın yüreğiydi. Yandaki tirbüşonla, şişe tıpası gibi çekip almıştı yüreğini ve asmıştı duvara... Ona yalvarıp yakarma para etmezdi. Nuh der Peygamber demezdi bu herif...

Muhtarın odasında sakat bir ihtiyar oturuyordu. Pimpirik bir adam... Koltuk değneklerini duvara yaslamıştı. Devlet Demiryolları makasçılığından emekliye ayırmışlardı onu... Üç ayda eline yüzyetmişbeş lira geçiyordu. "Adi dereceden malul"dü. Bu dereceyi "Birinci"ye çıkartmak istiyordu. Muhtar büyük insandı onun için... Bu işi becerebilirse ancak muhtar becerebilirdi. Sabah karanlığı buraya damlar, tüfek çatan jandarma gibi koltuk değneklerini duvara yaslardı. Birini söndürmeden birini yakardı "Birinci" sigaranın... "Tekel"den aldığı "malul" ikramiyesini de böylece "Tekel"e verirdi.

Muhtarın odası kalabalıktı. Koca ağızlı bir adam (ki, nalbur Laz İsmayıl'dı bu) sözünü sakınmadan konuşuyordu:

— Yıllar oldu Gültepe, Çeliktepe insanla dolalı... diyordu; hâlâ zifiri karanlıktır sokaklarımız... Kaldırımsızdır yollarımız... Evlerimizde gaz lambası yanar... Çeşmelerimizdeki onluk boruları bile yirmilik yapmazlar...

— Belediye encümenine seçilenler çürük adamlar! diyordu kelimelere basa basa, uygarlık girmesini istemezler Gültepe'ye, Çeliktepe'ye... Elektrik gelirse, otobüs gelirse "okumuş"da gelir diye korkarlar... "Okumuş" gelirse kim seçer onları encümene? Sorarım size... Bu durum sürüp gitmeli ki dümenlerini çevirebilsinler. Ahhh, ah, diyordu; söyletmeyin beni...

— Söyle, söyle İsmayıl Aga... Sen bari konuş ta yüreğimiz ferahlasın...

— Bir cami yarışmasıdır gider Gültepe'de, diyordu Laz İsmayıl Aysima ve Müzehher'e bakarak; her mahalle bir cami yapmak ister kendine... Elbirliği, söz birliği yok ki millette! Tencere tava, herkeste bir hava... Yarım kaldı camilerin dördü de... Anca, yaz mevsiminde, cuma namazlarını kılabiliyoruz kubbesiz, camsız penceresiz camilerde... Evlerinin tek odasını, hayrına cami yapmıştır bazılarımız...

"Şap" diye yanağına bir şamar indirdi. Ezdiği karasineği yere attı:

— Dört cami, dedi; beş vakit namaza gidebilecek ümmet-i Muhammet nerede? Herkes boğaz kavgasında! (Parmaklarını tortop edip boğazına götürdü) Herkes çeşme başında su kavgasında... Ya, Sağlık Dispanseri yanındaki cami, yürekler acısı! Varlıklılar yanında fakir fukara da paçalarını sıvadı, bir tuğlasını da biz koyalım diye... Tören yapıldı bir mübarek cuma günü... Belediye Reisi geldi... Kaymakam geldi... Kurbanlar kesildi, akıtıldı kanları temellere... Duvarlar az zamanda yükseldi... Sonra ne oldu bilir misiniz baaayanlar? Sonra ne oldu? Çöküverdi duvarlar bir gece... Güldüüüür güldür... Anlaşıldı ki mühendisi, planı yoktur... Sen de şaş, ben de şaşayım bu işe... Sonunda, bir mühendis çıktı hayrına... "Planını yaparım caminizin!" dedi. Gözü korkmuştu

milletin bir kere... "Ya gene çökerse?" diyordu. Mühendis yemin billâh ediyordu: "Yapacağım cami çökmeyecek... diyordu, çökerse benim başıma çöker!" diyordu. Kavuğuma anlat! Para vermedi kimsecikler Allahın evi için... Arsasına para almaya kalkan Belediye Başkanının ahı tuttu desem, değil... Zındığın biri bu herif...

— Dispanser dedim de aklıma geldi, diyordu odadakilere; Sağlık Memuru Mustaaa Beyin başına gelenleri duydunuz mu?

— Yooo... Duymadık, dediler.

— Dispanserin bahçesine yaptığı kümesine girmişler, dedi; dört tane Nemçe tavuğunu çalmışlar... Hem de teker teker kafalarını koparararak! Mustaa Beyi bir korkudur almış: "Senin de kafanı koparırız"mı demek istiyor hırsızlar? diye... Şimdi her yerde bunu anlatıyormuş... "Dört Nemçe daha aldım, hırsız bey buyursun! Ama, koparmasın kafalarını... Yazıktır hayvancıklara!" diyormuş...

Bir elinde çıngırak, bir elinde mukavvadan yapılma megafon, bağırarak bir adam geçti kahvenin önünden...

— Belgin Doruk, Ayhan Işık, Fatma Girik... Hepsi bu filimde, diyordu; bu akşam "Hülya" sinemasında... Gelin, görün...

"Pire Mahmut" derlerdi ona... Vaktiyle Kumkapı'da otururlarken ele avuca sığmaz bir yaratıktı. Sırım vücudu ile, fil siniri kırbaç gibi dimdik yürürdü. İstanbul'un ünlü yankesicilerindendi. Mahallelisinden "çarptığı" kimseler olurdu. Olurdu ya, aldığı cüzdanı geri verirdi ertesi gün...

Bir tabur imamı oğlundan böylesine bıçkın külhanbeyi, öylesine yankesici! Akla zarar... Bıçak atması bile kanuna uygundu. Bir ceza avukatı kadar bilirdi kanunları... Bıçak kalçaya atılırsa kaç gün hapis demekti? Ya kaba ete? Sırta-karın boşluğuna? Yaranın derinliğini bile santimi santimine hesaplardı. Boğa kadar güçlüydü kerata... Bir kafa atışta mandayı yıkardı. Bir gün kahvede bahse girmişti. Bir kafa vurmuştu masanın mermerine... Mermer iki parçaya bölünmüştü. Bir şey olmamıştı Pire'nin kellesine... Ne yara, ne bere...

Babası çok uğraşmıştı onu okutmak için... Okumayınca okuldan aldılar. Yetişmiş delikanlıydı. Vatman oldu Tramvay İdaresi-

ne... Mahallede kendisi gibi okumayan biri daha vardı: Şeşbeş Ömer... O da bir gün polis olup çıkıvermişti.

Soğuk, yağmurlu bir akşam, Tophane'den Karaköy Meydanı'na kıvrılıyordu tramvay... Pire Mahmut, ayağının ucu ile habire çana vuruyordu: Dan dada dan dan, çekilin yolumdan... Ciyak ciyak ötüyordu demir tekerlekler raylarda... Virajda bir polis noktası vardı. Önünde, soğuktan büzülmüş, yağmurdan sıçana dönmüş bir polis: Şeşbeş Ömer... Mahmut, tramvayın cam sürgüsünü çekmiş, ona haykırmıştı:

— Nassıl lan? Okumaz mıyız? Okumayanın olacağı bu işte!

Şeşbeş Ömer şaşkın bakakalmıştı.

Dan dada dan dan... Haydi oradan!

Ama, vatmanlık Pire Mahmut'un yapacağı iş değildi. O, bol para kazanmak, keyfince yaşamak istiyordu. Barlarda ve abanozlarda gacolarla yemek için bol para gerekti. Bir akşam, sardalya kutusuydu tramvay...

Kalabalık, vatman sahanlığına taşmıştı. Nasıl olduysa oldu, eli bir köylünün kuşağına kaydı. Çekiverdi cüzdanı... Kolay kazanmanın yolunu bulmuştu.

Yıllar geçti. Cezaevinden çıktığı bir yıl, babasını bulamadı. Bir başka cezaevi dönüşü anası yoktu. Pire Mahmut tek başına kalmıştı. Yaşlanmıştı da iyice... Gültepe'nin "Hülya" sinemasında ona çığırtkanlık verdiler. Karnını güçlükle doyuruyor, geceleri bakkal Murtaza Efendinin dükkânında yatıp kalkıyordu.

Murtaza Efendi, akşam karanlığı dükkânını kapatır, kepenge kilit vururdu. Yarım saat sonra Pire Mahmut, bu kilide anahtar uydurur, girerdi dükkâna... Sabaha dek bir rahat uyku kestirirdi. Gün ışıyınca uyanır, kepenge kilidi vurup giderdi. Az sonra bakkal Murtaza sokardı kilide anahtarını ve kaldırırdı kepengi...

Pire Mahmut, dükkânda hiçbir şeye elini sürmezdi. Ne sucuk kangallarına, ne kaşar tekerleklerine, ne zeytine, ne şekere...

Murtaza bir şey sezinlemiyordu. Yalnız, dükkânı bir sigara dumanının kapladığını görürdü sabahları... Oysa kendisi tütünden, içkiden tiksinirdi. Bunları satmazdı da...

Sabahları dükkândaki tütün kokusunun bir türlü sırrına vara-

madı. Bekçilerden başka bunu bilen yoktu. Onlar da ses etmiyorlardı. "Pire"ye acıdıklarından!

— Belgin Doruk bu filimde... Ayhan Işık bu filimde... Gelin "Hülya"ya bu gece! diyordu. Sallıyordu çıngırağını... Çançan da çançan...

Muhtar, Aysima ile Müzehher'e:

— Nedir bayanlar? diye soruyordu, gözlüklerini alnına kaldırarak...

— Buraya taşındıkta... İşte, geldiğimiz mahallenin muhtarından aldığımız nakil ilmühaberleri... İşte nüfus cüzdanlarımız...

Nalbur Laz İsmayıl'ın öfkesi üstündeydi:

— Gültepe, Çeliktepe, şu tepe bu tepe. Tam yüz elli kahve var yahu! diyordu; yüz elli kahvenin yüz ellisi de günün her saatinde dolu... İşsiz güçsüzün sayısını var hesapla gayrı... İşsiz güçsüzün çok olduğu yerde jandarma da yetersizse asayişten söz edilir mi? Düşünün ki yetmiş iki buçuk millet burada! Romanya'sından, Yugoslavya'sından kalkıp gelmiş, Bulgaristan'ından, Arnavutluk'undan, Türkiye'nin dört bucağından gelmiş karmakarışık seksen bin insan... Esrarcılık burada! Kumarcılık burada! Kanun girmemiştir buraya... "Ülen Laz! Silahını neden taşırsın?" diye sorarlar bana... Benim silahım bir yere patlamaz. Yalnız kendimi korumak için kullanırım. Beni vururlar ama kestirtmem başımı!

Ahlak, sıfırın altında yirmiye düştü burada... Malımızın, ırzımızın bekçisi kendimiz olduk yahu! Jandarma şikâyete kulak asmaz... "Sünnet köprüsü"nde güpegündüz adamın kesesini sünnet ediverirler... "Cendere"de insan boğazlıyorlar, jandarmanın ruhu duymuyor... Padişahların cellatları kelle düşürürmüş bu "Cendere"de! "Keçi Deresi" soygun yatağı! En küçüğünden en büyüğüne Gültepelinin cebinde tabanca, sustalı bıçak... Arama–tarama ekipleri gelmeden, haberi geliyor berduş kahvecilere... "Tertibat alın!" deniyor... Emniyetten nasıl sızar bu haber yahu? Nasıl sızar?

Çeşme başlarında saatlerce su bekleyen karıları seyredenlere Allahın hiçbir kulu "ayıptır yaptığınız!" demez... Seyredilen kendi karımız kızımızsa hır çıkarırız... Değilse boş veririz...

Aysima ve Müzehher'in "..." fabrikasına işçi yazılmaları uzun sürmedi. Güzel kızlardı. "Optik kontrol" servisinde çalışacaklardı. Saatine iki yüz beş kuruş alacaklardı. Çalışma, haftada kırk saatti. Bunun yarısı gece, yarısı gündüz geçiyordu.

Tahta kutular sıralanmıştı optik kontrol salonunda... Başlarını bu kara boyalı kutular içine sokuyor, elektrik lambasının kamaştırıcı ışığında, ilaç ampullerini teker teker gözden geçiriyordular: Alaminütçü sokak fotoğrafçıları objektifi ayarlamak için siyah bez altına nasıl girerse... Bu iş, yemek paydosu dışında, on saat sürüyordu. Gözleri yanıyor, batıyordu.

Her işçi, elinden günde altı bin ampul geçiriyordu. Tortu, yabancı madde arıyordu kahve rengi cam şişelerde... İş bitti mi, bir süre insanları küçük küçük ampuller gibi görüyorlardı sanki... Çoğu zaman düşleri bile korkuluydu. Sayıklamaları ampul üzerine... Ampul sayıyorlardı düşlerinde... Sıkıntı, bunalım içinde eziliyorlardı.

Müzehher:

— Kör olmadan kurtulursak bu işten iyi! diye fısıldadı. Aysima:

— Sussss, dedi yavaşça; ustabaşının gözleri bizde... Koridora açılan geniş camlarda personel şefini gördüler. Amerika'da işletmecilik üzerine okumuş, şımarık bir oğlandı bu... Fabrikaya alınışlarında onları test sınavından geçiren de o... Ellerine verilen test kâğıtlarında ne antika sorular vardı? Türkiye'de nüfus sayımı üç yılda bir mi, yedi yılda mı, yoksa beş yılda bir mi yapılırmış? Türkiye'ye sınır bakımından komşu memleketler Fransa mı, Yunanistan mı, yoksa İsveç mi imiş? İstanbul'u alan padişah Yavuz Selim mi, Kanuni Süleyman mı, Fatih Sultan Mehmet mi imiş? (Okumayı ilkokulun beşinde bırakan Yarım Fasulya Müzehher bile gülüyordu sorulara fıkır fıkır... "Yok Deli İbrahim aldı!" diye yanı başındaki sırada oturan Aysima'ya fısıldıyordu.) Amerika'da 1964 yılında öldürülen Başkan Eisenhower mi, Chourchil

mi, Kennedy mi imiş? (Gencecik yaşta dul kalan Jacqueline Kennedy'yi gözleri önüne getiriyorlardı soruyu cevaplandırırken...) Nefes alma organı akciğer mi, karaciğer mi, kalp mi imiş? (Aysima, bu fabrikada işçiye nefes aldırmayan nasıl despot bir hava estirildiğini düşünüyordu.) Mikroplar dürbünle mi, gözlükle mi, mikroskopla mı daha iyi görülürmüş? (Aysima personel şefine bakıyordu gözünün kuyruğu ile... Bu mikrop, çıplak gözle de pekâlâ görülebiliyordu!)

Test sınavını kazandıktan sonra, personel şefi bir sosyolog tavrıyla konuşmuştu:

— Sınai psikiyatrinin gelişmesinde büyük hizmeti geçen Amerikalı Doktor E.E. Southard dört bin işçi üzerinde inceleme yapmış, diyordu, bunlardan yüzde 62'sinin teknik yeteneksizlikten çok, sosyal uyarısızlık yüzünden işten çıkarıldığı sonucuna varmış... İşyerindeki sosyal koşullarla verimin sıkı ilişkilerini ilk kez ve açıkça ortaya koyan Dr. Southard'ın metodunu Türkiye'de ilk uygulayan benim işte...

Aysima içinden: "Ukala" diye gülmüştü.

— Fabrikaya bir an önce uyabilmeniz için sizlere birer "kılavuz arkadaş" vereceğiz şimdi... Çalışacağınız servisin en gözde personelidir bunlar... Ahlak bakımından, çalışkanlık bakımından...

— Aysima'nın kılavuzu, Nurdanur adında elâ gözlü bir kızdı.

İki katlı bir evin üst katında tek odayı yetmişbeş lira aylığına kiralamışlardı. Korkuluksuz, dar bir merdivenden çıkılıyordu yukarıya... Önlerindeki tozlu, dimdik yolun ucu, tepelerin eteğinde bir dereye iniyordu. Bu dere Şişli'nin, Mecidiyeköy'ün, Esentepe'nin bokunu sidiğini sürükleyip götürüyordu Kahtâne"ye dek...

Susuzluk ve ışıksızlıktı en çok yakındıkları Gültepelilerin... Aysima ve Müzehher de bundan yakınıyordu. Gültepe, Çeliktepe ve Ortabayır'daki susuzluğu sömürenler de türemişti. İki genç kadın, çeşme başlarında saatlerce sıra beklemeyi göze alamamışlar-

dı. "Kamyoncu Sefer"den doldurtuyorlardı tenekelerini... Bazen da Saka İbiş'e su getirtiyorlardı. Şoför Sefer, galvanizden, musluklu bidonlar yaptırmıştı kamyonuna... Kahtâne'den su taşıyor, tenekesi otuz kuruştan satıyordu.

— Vatan, millet, diyordu; halka hizmet olsun diye yapıyoruz bu işi!

Şoför Sefer, her seferinde iki yüz teneke su satıyordu. Dört seferde ikiyüzkırk lira sağ para! Sudan kazanıyordu. Su gibi kazanıyordu açıkgöz Sefer...

Saka İbiş de bir âlemdi. Köyünden İstanbul'a geldiği zaman, çocuklar gibi bir suratı vardı Çankırılı İbiş'in... Kocaman ağzındaki bir çift ön üst dişi ile, yeni diş çıkarmış bebeklere benziyordu. On dokuzundaydı ama, geçirdiği bir hastalık yüzünden sapır sapır dökülüvermişti dişleri, iki ön dişi kalmıştı. Yaşını bilmiyordu. Bildiği tek şey: Adının İbiş oluşu...

Emirgân üstündeki çiftliğe geldiğinin ilk ayı sonunda, kâhya, eline bir ellilik tutuşturdu. Banknota şaşkın şaşkın baktı İbiş:

— Bu ne ki aga?

— Aylığın... Güle güle harca...

— Para mı bu? dedi.

— Beğenemedin mi lan teres?

— Çocuk muyum ben? diye sırıttı; beni kandıramazsın aga...

Elli liralık banknotu ömründe görmemişti. Kâhya, cebinden beş liralık, on liralık banknotları çıkarınca sevindi.

— İbiş, lan... dedi kâhya; Şunu mu (beşliği gösteriyordu), yoksa şunu mu (onluğu gösteriyordu) istersin?

İbiş, onluğu işaret etmişti.

— İbiş, lan... Sana verdiğim kâhat, şu yeşilin beş kez büyüğü!

İbiş, ellilik banknotun daha büyük olduğuna güçlükle inandı. Tam bir ay cebinde dolaştırdı elli liralığı bozdurmadan... Emirgân Rıhtımında piyasa etti; Tarabya'lara kadar yürüdü.

İbiş, semirivermişti bir ay içinde... Yiyecek öylesine boldu ki burada! Bir gün çiftliğe gelip hatırını soran "Bey"e İbiş:

— Gobek yaptım! Cevabını verdi. Pantolonundan taşan göbeğini gösterdi. Kahkahayı bastı patron...

— Bir isteğin var mı İbiş?

— Sağlığın Bey...

— Söyle, söyle...

Kocaman, içi bomboş ağzını açtı. İki ön dişi, domuz dişi gibi fırladı.

— Ağzıma diş taktırır mısın bey? dedi.

Beyin gözleri faltaşı...

— Takma dişi de öğrenmiş! dedi, bak kerataya!

Kâhyaya döndü:

— Anlaşılan, dedi; aptal oğlan sömürmek istiyor çiftliği... İflâs ettirecek beni...

Kasıklarını tuta tuta gülüyordu Bey... Gül Allah gül... Sonra:

— Kâhya, yaptır İbiş'e diş! dedi.

İbiş, beyin ellerine sarılıp öptü:

— Ömrüne bereket!

Dişler yapılınca daha da çok yiyordu Çankırılı... Öküzler gibi yiyordu. Ahırdaki eşeklerle güreş tutuyordu. Taşı sıksa suyunu çıkaracaktı.

Çankırılı İbiş'in mutluluğu kısa sürdü. Bir gün, ahırdaki eşeklerden birini kuduz köpek ısırdı. Beyi de, kâhyayı da korku telaş aldı. Emirgân'daki sağlık memurunu çağırdılar çiftliğe... Sağlık memuru, eşeğe baktı:

— Altı ayı sayın! dedi; kudurursa altı ay içinde kudurur...

Sağlık memuru, İbiş'e baktı:

— Kırk günü sayın! dedi, kudurursa kırk gün içinde kudurur...

Çiftliğin arabası tam kırk gün Emirgân'a indi, çıktı. Sağlık memuru, tam kırk gün hem İbiş'e, hem eşeğe iğne vurdu.

İbiş kurtuldu. Eşek kudurdu. Eşeğin leşini, beyin emriyle, Emirgân'daki kırk kulaçlık "Kanlı Kuyu"ya attılar. Kazıldığı gün, kuyucunun başını yemişti burası... Sonraları, ayrı ayrı günlerde üç adam boğulunca "Kanlı Kuyu" adını takmıştı ona halk... Kimse çevresine sokulamamıştı.

Bey ölünce, çiftlik kapanın elinde kaldı. İbiş, açıklar livası... Biriktirdiği paralarla boz bir eşek, eski bir semer, dört teneke aldı. Sakalığa başladı Gültepe'de... Tenekesini yirmi kuruştan sattı-

ğı su ile gül gibi geçiniyordu Gültepe'de İbiş... Kamyoncu Sefer'in tek kızmadığı saka, İbiş'ti.

— Allahın fukarası, diyordu; geçinsin o da... Çankırılı, üzerine titriyordu boz eşeğinin... Ona köpek yaklaştırmıyordu. Yaklaşırsa basıyordu tekmeyi:

— Siktir it, diyordu; siktir köpoğlu köpek! diye haykırıyordu.

Kudurup ta leşini "Kanlı Kuyu"ya attıkları eşeği hatırladıkça tüyleri diken diken olurdu. "Karakaçan"ını evlat sevgisiyle okşardı. Üzerinde çamurun parça parça kerpiçleştiği kuyruğunu sıvazlardı.

— Hadi benim oğlum, derdi; hadi benim kıymatlım!

Boz eşeğin kuyruğunda, boynunda göz boncuğu...

— Eşeğe baktıkça gözümün önüne çiftliğin beyi gelir, diyordu çeşme başında kadınlarla yarenlik ederken; verdiği paraları iyi ki saklamışım. Ama şunlar... (Ağzını bir karış açıp takma dişlerini gösteriyordu) eskisi gibi bir işe yaramıyor gayrı!

Çiftlikte yediklerinin tadı damağında kalmıştı. Çiftliği unutamıyordu bir türlü.

Bir sabah ev sahibi Nazmiye'yi öfkeli gördüler.

— Muhtar, gene horozlanmışsın!

— Ah bu belediye memurları, diyordu; şimdi de parkımızı elimizden almak istiyorlar... Parkın yerini satıp memurlarının aylığını ödeyecekmiş Belediye Başkanı... Gidinin domuzu! Ama, ilişemezler... Neden mi?

— Neden muhtar?

— Nalbur Laz İsmayıl akıllı adamdır, diyordu; park yapılırken "gelin, birkaç yüz lira daha harcayıp Atatürk'ün heykelini dikelim!" diye tutturdu... "Yağcı" dediler adama... "Sözümü dinleyin, dedi Laz İsmayıl, Atatürk'ün heykeli işimize yarar bir gün..." Diktik heykelini Atatürk'ün... Çevresine çiçek saksıları dizdik. Dediği çıkacak lazın... Belediyenin eli varmayacak parkı kaldırmaya... Atatürk'ün heykeli koruyacak parkı sizin anlayacağınız...

— Gecede bir iki ev doğar Gültepe'de, diyordu; bu evlerin ebe kadınları da belediye çavuşlarıdır; kaçak inşaat kovalamakla geçer bu kaldırım kargalarının ömrü... Her inşaat yerinde "para ko-

kusu" vardır... Ama, manavda, kasapta yafta, mafta var mı diye arayan soran olmaz!

Fabrikaya giderken, belediye otobüsüne rastladılar. Aysima ve Müzehher koştu. Otobüs "sivil" almıyordu. İdarenin Gültepe'de oturan şoför ve biletçilerini evlerinden işe götürüyor, işten evlerine getiriyordu.

Fabrika arkadaşlarından bir genç kız:

— *Tuuuuhhh size, diye* haykırdı otobüstekilere; kalpsizler, tuuuhhh sizin müdürünüze, idarenize! diye söylendi, iki yüz elli şoför ve biletçi için araba kaldırır da on beş bin nüfuslu Gültepe'ye araba işletmez bunlar... Kalpsizler! "Alektrik olmayan yere otobos işletmem!" dermiş idarenin patronu... Alektrik idaresi de "araba gidiyor" diye, üç gecekondusu olan yere direk sokar, alektrik verir...

Genç kız:

— İnsanın aklı durur bu Gültepe'de vallaha... diyordu da başka bir şey demiyordu.

*
* *

— Çöpünüz möpünüz varsa, indirin sokak kapısına kızlar, diyordu Nazmiye aşağıdan avazı çıktığı kadar; on günde bir geçer Çöpçü Mehmet Onbaşı... Araya bayram girmezse on gün göremezsiniz onu...

Kapı önünde, iki yanı yükseltilmiş tahta bir at arabası duruyordu. Haki urubalı bir adam, tıka basa dolu arabanın üstünde *tepiniyor, çöpleri sıkıştırmaya uğraşıyordu:*

Bir kilometre ötede, kuzeydeki boş bir tepeye dökülüyordu çöpler... Mehmet Onbaşının götürdüğü çöpü karasinekler mikrop olarak getiriyordu geri... Karasinekler, kara bulutlar gibi Gültepe'yi sarıyordu.

Müzehher, oda kapısının bir kenarına yerleştirdikleri çöp tenekesini kapıp indirdi. Nazmiye, çöp dökmeye gelenlere yeni yeni haberler duyuruyordu:

— Boş yerleri satışa çıkarıyormuş belediye, diyordu; metresini on liradan satacakmış... Bugün boş yerleri ihaleye çıkarıyor... Ya-

rın, evlerimizin arsasını bize satmaya kalkışmazsa bana da "muhtar" demeyin... Nah, şuracığa yazıyorum.

Parmağını tükürükleyip duvara ıslak bir çizgi çekiyordu.

— Bu belediye de nerden çıktı başımıza? diyordu; millet evini barkını kurduktan sonra tepelere sahip çıkmak düpedüz namussuzluk!

— Belediyeye, hokûmata sövmeye salahiyetin yok, Nazmiye! diye, yarı şaka, yarı ciddi onu uyarıyordu kapıdakiler... Nazmiye hep söyleniyordu:

— Bol bol ev yık, bol bol can yık! Belediyenin işi bu, diyordu; Ama, evini mütahide yaptırırsan, belediyesi de, jandarması da yumar gözünü... Belediye de, jandarma da ortak çalışır mütahitle... Yalan mı, a dostlar, yalan mı?

Elektrojenle çalışıyordu Gültepe sineması... Bahçeyi bir tahtaperde ile ikiye bölmüşlerdi. Kadınlar bir yana, erkekler bir yana... Bazen makine istop ediyordu. Dinamo duruyor, beyaz perdede insanlar eriyip gidiyordu. Zifiri karanlığa gömülüyordu bahçe... Gültepe'nin göklerini ıslık sesi dolduruyordu.

O gece gösterilen yerli filmin adı "Kanunsuz Şehir"di. Polislerle gangsterler kovalaşıyor, tabancalar ateşleniyordu. Bir ara, perdedeki silahlar patlamadan, silah sesleri duydular. Gece yarısı sinemadan dağılanlar, bahçeye otuz metre uzaklıkta işlenen cinayeti öğrenince, tabancaların patlamadan ses verişi nedenini o zaman anladılar. Çeşmelerin başı bomboştu. Sıraya dizilmiş tenekelerle kovalar sahipsizdi. Kadınlar, kızlar olay yerini çevirmişti. Fırsatçı sakalar hababam tenekelerini dolduruyordu. Üzeri gazete kağıdıyla örtülen ölünün başında tomsonlu bir jandarma eri dolaşıyordu. Savcıyı almaya gitmişti uzatmalı çavuş... Cinayet yerini bir lüks lambası aydınlatıyordu. Cesedin ayakucunda biri koyu, biri açık renk iki çift pabuç duruyordu. Katil, pabuçlarını bırakıp kaçmıştı. Bunlardan hangisi öldürenin, hangisi ölenindi? Her kafadan bir ses çıkıyordu.

— Savcının ilk işi, pabuçların sahibini aramak olmalı! diyordu bir ses...

— Ölüye pabuç mu giydirecek savcı? diye soruyordu bir başka ses...

İşçi Fikret, Aysima ile Müzehher'in kollarından tuttu:

— Sizi evinize bırakayım, dedi.

Fikret, çalıştıkları fabrikanın ustalarındandı. Yirmi beşle otuz arası bir delikanlı... On üç yıldır bu fabrikada işçiydi. Anlayışlı bir çocuktu. İşçiyi uyarmada Aysima ve Müzehher'le birlik olmuştu.

Sıfır numara tıraşlı kafasını kaşıdı. Yağlanan parmaklarını kara noktalı sarı gömleğinde sildi.

— Bu cinayete sebep de belki gene su! dedi. Duygulu bir insandı Fikret...

— Bir yoksul görünce, soyunup urubamı vermek isteği kopar içimden! derdi.

"Orta masa"da, sterilizasyonda uzun süre çalışmıştı. İşi gücü şişe temizlemekti.

— Ölen patron insan adamdı, diyordu; haftada iki kere et yemeği çıkarırdı işçiye... Karısı sıkı mı sıkı... Bir gün, işveren vekili ile haber yolladı. Alamanya'dan getirdiği ve Hilton'da gösterişli bir düğünle evlendiği genç kocası bu, vekili... Diyormuş ki: Geçim endeksine göre yüzde 66 artış var. Ama, ben yüzde 6 zam vereceğim. İşinize gelirse!

— Talihinize küsün kızlar, diyordu Fikret; ve mırıldanıyordu:

— İnsan beşer, yoldan şaşar... Bakarsın felek bizi küskün yola düşürür!

— Patrona karşı zayıfız abla, diyordu Aysima'ya; çünkü tutkunluk yok işçide... Birbirimizi tutmayız çünkü biz... İşçi çalışır, parsayı patronun adamı elebaşılar toplar...

Uzaktan uzağa acı bir ses dolaşıyordu: "Cankurtaran yok mu?"

Her gece birkaç kere duyulan bu seslere kanıksamıştı Gültepeliler... Kimse umursamıyordu.

Dereye inen dik sokağın başına kadar, el feneriyle yol gösterdi Fikret...

— İyi uykular...

— Sana da Fikret...

Karanlık sokaklarda el fenerleri, ateşböcekleri gibi uçuşuyordu. Şişli, Kuştepe, Hürriyet, Esentepe ışıl ışıldı karşıda... Lüks sa-

bun fabrikasının kırmızılı-yeşilli dünyası gözlerinin önünde pırıl pırıldı.

— Bu ne? dedi Fikret; sizin evden gelen bu ses ne? Elektrojen mi var yoksa sizde de?

Aysima ve Müzehher bir süre kulak kesildiler. Gülüştüler sonra:

— Nazmiye muhtar, dediler; onun horultusudur bu.

— Vay anam, dedi Fikret; göğüs değil, jet!

— Günde çamaşır yıkanır bu evde... Gültepe'nin tozuna ne dayanır? On nüfusun çamaşırını yıkar zavallı Nazmiye...

— İnsan değil, Hoover çamaşır makinası!

* * *

Pomad servisinde çalışan Zeliha, sarı suratını büsbütün küçük gösteren gözlüğünü tutarak tabağına eğiliyor, derin derin nefes alıyordu:

— İnanır mısınız, diyordu; şu dörtte bir çingene palamutu bile burnuma diş macunu gibi kokuyor. Diş macunu kazanına eğilmişim gibi oluyorum... Bulanıyor içim!

Ve, sapsarı dişlerini göstererek sırıtıyordu. Aysima, Müzehher'e fısıldadı:

— Pomad servisinde çalışıyor, dedi; diş macunu içinde yüzüyor... Ama, dişleri sapsarı!

Masa komşuları elâ gözlü Nurdanur, ince parmaklarıyla palamutun kılçıklarını ayıklıyordu. Palamutun kafası düşmüştü payına...

— Yemekten sonra banyo var gene, dedi; yıkanacağım... Bugün görevim sterilize imalat odasında...

Gözlerini palamut tabağından ayırıp Aysima ile Müzehher'in suratlarına baktı:

— Mikropsuz odada! dedi. Siz orasını görmediniz daha...

— Nasıl oda bu?

— İşten önce lizollü suyla yıkarlar baştan aşağı bu odayı... Havası bile filtre edilmiştir buranın...

Güldü:

— Ama, patronun kocası, personel şefi girince mikropsuz odaya, iş değişiyor!

Güldüler. Palamutun gözleri bile güldü bu espriye sanki...

— Mikropsuz oda... Laf! diye kısık kısık anlattı; bir Fatma vardı aramızda... Çeliktepe'den Fatma... Mikropsuz odada tam bir yıl çalıştı kız... Sonra ne oldu biliyor musunuz?

— Verem olduğu anlaşıldı Fatma'nın... Hem de üçüncü devre tüberküloz! Mikropsuz odaya ciğerlerinde verem mikrobu ile girip çalıştı aylarca... Bilselerdi, kızın yaralı ciğerlerini de lizollü suyla yıkar, gene de çalıştırırlar mıydı? Belki...

— Mavi ampuller yanar bu odada, diyordu; ultraviyole ışıktan gözlerini korusun diye siyah gözlük vermeleri gerek işçiye, değil mi? Ama, vermezler... Kan çanağına döner gözlerimiz... İş bitip mavi odadan çıkınca, kızıl kızıldır gözlerimizin akı...

Zeliha, Müzehher'le Aysima'ya döndü:

— Bugün ilaç günü... İsteyen işçiye maliyet fiyatına ilaç verirler fabrikada... Alacak mısınız siz de?

— İhtiyacımız yok ilaca, dediler.

Aysima, yoksul işçileri düşündü. Ayda yüz gram et görmeyen evleri düşündü. "Sen, yarı aç çalıştır... Yoksulluk içinde yaşat... Sonra da ucuz ilaç verip hastalıktan, ölümden korumaya kalk! diyordu. "Bu da bir patron oyunu, diye avurtlarını sıkıyordu; doyurmayacak, ama, ilaçla yaşatacak ve sömürecek!"

Boğazda bir fabrikada tanıdığı Cevriye'yi hatırladı:

Midesinde ülser vardı işçi kızın... Ağrı geldi mi, iki büklüm olup kıvranırdı. Soğuk soğuk ter dökerdi. Eli ayağı düzgündü Cevriye'nin... Suratı sarıydı ama, biraz ruj sürünce güzelleşiveriyordu. Ustabaşılara şirin görünmeliydi. Yiyeceğinden, içeceğinden kısıyor, ruj alıyordu "B..." köyünün eczanesinden... On beş günde bir ustabaşıdan vizite kâğıdı koparır, Sosyal Sigortalar Dispanserine giderdi. Ülseri için reçete yazdırırdı doktora...

Sosyal Sigortanın damgalı reçetesiyle eczaneden ilaç aldığı bir gün, parasını vererek bir de ruj istedi. Arkadaşı kulağına eğildi:

— Ben de seni akıllı sanırdım, dedi.

Cevriye şaşkın şaşkın baktı.

— Bugün de ilacı almayıp yerine ruj alsan! dedi arkadaşı; paran cebini mi delecek? İlacı daha az kullanırsan ölmezsin ki!

Cevriye ürkek ürkek, ecza dolabının önündeki eczacıya baktı.

Sıska bir adamdı. Raflarına zehirli ilaç şişeleri sıralanmış camlı dolap üzerine düşen saçsız başının yansısı kurukafa gibi duruyordu. Cevriye, eczacıya duyurmamaya uğraşarak, kısık bir sesle sordu:

— İlaç yerine ruj verir mi?

— Canına minnet! İlacının fiyatı ne?

— Oniki lira...

— Ya ruj?

— Yedi...

— Arada beş lira fark! Oniki liralık ilacına karşı sana yedi liralık ruj verecek... Onun işi zaten bu! "..." fabrikasının işçi kızlarından çoğu rujlarını, tırnak boyalarını, parfümlerini ilaç reçeteleriyle bu eczacıdan alır... Aptal aptal bakma yüzüme! Çarpılayım yalanım varsa! Sen "B..." köyünün altı katlı apartımanı önünden geçmedin mi hiç?

— Geçtim...

— Kaldırıp kafanı bakmadın mı binaya?

— Baktım...

— Kimindir diye merak etmedin mi? Sormadın mı kimseye?

— Yooo...

— Bu çıplak kafalı kerkenezin... İşçi kızların pahalı reçetelerini alıp ucuz parfümleri, rujları, ojeleri satarak dikti bu koca apartımanı! Leş yiyen kerkenezden farkı ne herifin?

Eczacı, çekiştirildiğinden kuşkuya düşmüş gibi gözlüğünün üzerinden onlara baktı.

O günden sonra Cevriye, bazen ülser ilacı yerine parfüm, ruj, tırnak boyası almaya başladı. İlacı daha az kullanıyordu.

Bazen kanıyordu midesindeki yara... Elleriyle karnını bastırıyor, sancının ter döktüren acısına katlanıyordu.

Yemek salonundan çıktılar. Herkes, hızlı adımlarla, kendi servisinin yolunu tuttu. Aysima ile Müzehher'in önünde yürüyen gözlüklü bir adam –fabrikanın bakteriyoloji şefiydi bu– arkadaşına laboratuvardaki fındık farelerini övüyordu:

— Zekalarına parmak ısırıyorum bu minik yaratıkların, diyordu; Toksite-test masasındaki küçük kafese soktuk mu, feldir feldir bakıyor yüzümüze... Gömleğimizden tanıyor bizi... Kuyruğu-

na antibiyotiği zerkederken, kılını kıpırdatmıyor, eğer kendisine enjeksiyonu yapan yabancı değilse...

Zeliha:

— Laboratuvarda tam üç bin fındık faresi varmış! dedi yavaşça; ilaçlar önce bunların üzerinde denenirmiş...

Aysima, her çarşamba işçiye maliyet fiyatına verilen ilaçları düşündü: "İşçi de fındık faresi miydi patronun gözünde?"

Aysima, patronun kocasını ilk önce personel şefinin odasında tanıdı. Çok yakışıklıydı. Çok gençti. Göz göze geldiler. Aysima, başını önüne eğdi. Delikanlı, onu göstererek personel şefine sordu:

— Bu bayan hangi serviste?

— Optik kontrolde...

— Ne istiyor?

— *Doktora çıkmak için vizite kağıdı...*

İşveren vekili, Aysima ile ilgilendi:

— Neniz var?

— Baş ağrısı, efendim...

— Belki de yorgunluktan...

Personel şefine döndü:

— Ona bir günlük istirahat verin! dedi.

O günden sonra, patronun kocası Bay Bener, optik kontrol servisinin bulunduğu koridorda sık sık göründü. Bazen salona giriyor, ustabaşı kadınla konuşuyordu. Teker teker işçi kızları dolaşıyordu. İşçi kızlarla birlikte, içi dışı siyah boyalı tahta kutulara uzanıyor, ışığa tutulan ampulleri inceliyordu. Aysima'nın önünde daha çok duruyordu. Delikanlının çenesini, saçları üzerinde duyuyordu Aysima... O geldikçe heyecanlanıyordu.

Aysima, bir akşam fabrikadan dönerken, bir otomobilin durduğunu gördü yanında... Patronun Mercedesiydi.

Direksiyonda patronun kocası...

— Sizi götüreyim evinize! diyordu.

Mercedes Gültepe yolundan döndü. Aysima titredi:

— Hayır, hayır; olmaz, dedi; ben evliyim...

— Ne çıkar? Ben de evliyim...

Aysima, bir bunalım içinde kıvranıyordu. Onu baştan çıkaran baba dostu geliyordu gözünün önüne... Selim Reşit'i aldatacak mıydı? Genç, hem de çok yakışıklı bir erkekle sevişmenin, vereceği zevki düşündü. Tatmadığı bir şeydi bu... Ya ödevi ne olacaktı? Sarı sendikayı, sarı sendikanın başını ezmek istiyorlardı. Oysa, sarı köpeğe tutulmuştu birden...

— Dönelim Bener Bey, diyordu; görürler bizi... Hem sizin için, hem benim için kötü, bu...

Mercedes, Büyükdere asfaltında yüz kilometre hızla uçuyordu.

— Yalvarırım, Bener... Dönelim...

Ama, karşı durmuyordu. Boğazda küçük bir otelin odasında...

Bir hafta sonra, Aysima'yı optik kontrol servisinden büroya aldılar. Personel şefinin sekreteriydi artık...

Müzehher'e bir şey açmadı. Yarım Fasulya:

— Hesapta bu yoktu, dedi; personel şefinin odasında, onun gözü önünde sen görevini nasıl yaparsın? Sendika başkanının verdiği görevi?

— Daha da iyi olacak, Müzehher... Göreceksin...

Müzehher omuz silkti. Aklı almadı bu işi...

* * *

İki kadın fabrikaya gireli ve Gültepe'ye yerleşeli bir ay geçmişti. Selim Reşit, bir ayda iki kez buluşmuştu Aysima ile... Her geçen gün onu biraz daha çok seviyordu. Genç kadın, gün günden güzelleşiyordu. Ve o güzelleştikçe, Selim bir aşağılık kompleksi içinde bunalımlar geçiriyordu. Çılgın gibi kıskanıyordu Aysima'yı... İşverenlerin, fabrika personel şeflerinin, ustabaşıların ne mal olduğunu biliyordu. Tuhafı şu ki, sarı sendikaya karşı planın düzenleyicisi kendiydi.

Bir sabah Levent'ten kalkan minibüse binip Gültepe'ye gitti. Bugün Aysima'nın evde olacağını hesaplamıştı. "Muhtar Nazmiye"nin evini kolay buldu.

— Aysima Hanım yok! dedi yaşlı kadın...

Selim Reşit, yüreğinin kuşku kıskacı altında ezildiğini duydu.

— Bugün evde olması gerek, dedi; dün gece çalışmıştı, yanılmıyorsam...

— Doğrusun, doğrusun ya, çıktı sen gelmeden...

— Nereye gidebilir?

Kadın, gevezeleşti. Soruyordu bir sürü şey... "Kimsin? Aysima'nın nesi olursun?" diye...

Selim fabrikaya uğrasa Müzehher'den öğrenebilirdi. Buna imkân yoktu. Personel şefi, ustabaşılar onu çok iyi tanıyordu. Levent'ten, Küçükayasofya'daki bir komşularına telefon edip sordu. Aysima eve uğramamıştı. Gören olmamıştı onu...

Bunaltıcı bir sıcak vardı. Pantolonu, terli bacaklarına yapışıyordu. Rastgele bindiği bir minibüs onu Emirgân'a bırakınca kendine geldi.

Son buluştukları günü düşündü. Aysima tutuk, çekingendi galiba... Ona mı öyle görünmüştü?

"Çınar"ın önündeki rıhtım kahvesinde renkli iskemlelerden birine oturdu. Biraz sonra, yanındaki masaya bir karı-koca geldi. Uzun boylu, bembeyaz saçlı erkeğin göğsünde kırmızı kurdeleli altın madalya... Yakasında kırmızı bayraklı, çapraz kılıçlı bir rozet... Belli ki, emekli bir subay... Bir süvari subayı olmalı bu... Kadın da yaşlı; tombul tombul... Bileğinde çıngır çıngır, altın iki bilezik. Adam, yaklaşan garsona:

— Semaver! dedi; bir de nargile... Enginarbaş olacak...

— Sana da bir sarmabaş getirsin mi? diye karısına güldü, hafif olur...

Semaver geldi masaya... Lülesine tömbeki yaprağından enginar biçimi baş sarılmış nargile yerleşti ayakucuna... Marpuç işledi: Tokurda tokur... Kristal şişede kabarcıklar... Burunlarının ucundan geçen, boyası dökük boş şilebin yarısı dışarıda kalan pervanesi denizi dövdü.

— Taze ceviz, akbabanın! diyordu. bir satıcı...

Emekli "akbaba," kafasıyla işaret etti:

— Gel, evlat! dedi.

— Kıtır kıtır kâğıt helva!

Tombul kadın, kolunu salladı satıcıya:

— Ver iki tane! dedi.

Keyiflerince bir Emirgân safası sürmek istiyorlardı anlaşılan... Selim Reşit onlara imrendi. Macide'yi ve kendisini bu yaşta düşündü. Burnu sızladı.

Bir kundura boyacısı geçti yanlarından...

— Gel oğlum, dedi uzun boylu adam... Elleri gibi yüzü de kara, toraman bir oğlandı. Siyah fırçalarını iki de bir havaya fırlatıp tutuyor, emekli ile konuşuyordu:

— Beybaba... Göğsündeki madalya, değil mi?

— Evet...

— Ne madalyası bu?

— Kurtuluş Savaşı madalyası...

— Yaaa, dedi boyacı... Atatürk'ün arkadaşı mıydın yoksam? dedi.

— Öyle, dedi ihtiyar; nargilesini tokurdata tokurdata...

— Maraşal Çakmak'la da ahbaplığın var mıydı beybaba?

— Ya, ya...

Boyacı, fırçalarını havaya atıp tuttu ve aşağıdan yukarı bakarak, emekli subayın suratına ilgi ile gözlerini dikti:

— Senin de resmin kahvelerde asılı mı beybaba? dedi; Atatürk'ün, İsmet Paşa'nın, Maraşal Çakmak'ın resimleri yanında seninki de var mı beybaba?

İhtiyarın nargilesi: Tokurda tokur... Boyacı, konuşuyordu, küçük bir süngerle boyayı kundurada yayarak:

— Bizim Memiş'in kahvesinde hep asılı durur o resimler... diyordu; Seninkisi de onların yanında olmalı...

— Benim resmim yok kahvede! dedi ihtiyar... Tombul kadın, canı sıkılmışçasına, kâğıt helvasına diş attı. Boyacı, hızlı hızlı fırça vuruyordu ve belki de:

— Madalya yalancı mı acap? diye düşünüyordu, madalyası olanın Memiş'in kahvesinde resmi de olmaz mıydı ki?

Yıldırım gibi geçen bir chris-craft, su kayağı ile mayolu iki kadın sürükledi arkasında... Gökyüzünde martılar dolaştı.

Selim Reşit'in kafasında hep, Aysima... Onunla evlenmesi yanlıştı. Arada bunca yaş farkı... Fuat'ını da bu yüzden kırmıştı...

Akşam karanlığı henüz bastırmıştı ki, Emirgân'dan, Gültepe'ye döndü. Tozlu yollarda bölük bölük işçiler... Aysima'yı bunların arasında boşuna aradı.

Ona kapıyı açan geveze kadın, alaycı alaycı suratına güldü:

— Kız şincik çıktı, dedi; rastlamış olacaksın... Lüküs bir otomobil geçmedi mi yanından?

Son model Mercedes! Gözüne şöylece ilişivermişti lüks araba... Avuçlarıyla toz bulutuna yüzünü kapamıştı.

Başından kaynar su döküldü. Kimindi bu Mercedes? Aysima'yı, karısını nereye götürüyordu? Esmer yanağındaki çukuru yayıltan gülüşü ile, Aysima gözlerinin önünde... Kurşun yarası gibi duran gamze...

Kurşun yarası! Selim Reşit ürperdi. Kıskançlık sonucu işlenen cinayet haberlerine koyduğu gazete başlıklarını düşündü.

Meslektaşlarını düşündü: "Eski bir gazeteci, kendisinden otuz yaş küçük güzel karısını öldürdü!" diye sansasyonel başlıklar atacaklardı.

Kıyabilir miydi Aysima'ya? En doğrusu boşanmaktı. Gürültüsüz patırtısız, skandalı duyurmadan ayrılırlardı. İkisi de ayrı dünyalarına dönerdi.

— Ne kuruntulu adamım? diye mırıldandı...

— İnşallah aldanıyorum! dedi.

Şakakları zonkluyordu. Baş, diş ağrıları, romatizma, lumbago ve daha bir sürü "derde deva" sihirli kaşeyi hatırladı. Sihirli kaşe, on altı yaşında bir işçi kız yüzü oldu gözlerinde birden... Bir çift kesik kol gördü:

İki akşam önce, yönetim kurulu toplantısı sona ermek üzereydi ki, telefon çalmıştı. Reseptörde bir kız sesi ötüyordu heyecanlı heyecanlı...

— Burası "..." fabrikası, diyordu sekreter kız; bir kaza oldu burada... Bir işçimiz ölüm halinde... Cankurtaran arabasını yollayın hemen...

Cumhur Ünal'ın yüzü sararmıştı:

— Yanlış numara çevirdin, kızım... İlkyardım Hastanesinin telefonu değil bu...

Reseptörü telaşla yerine koymuş ve ayağa fırlamıştı:

— Komşu ilaç fabrikasında kaza olmuş, diyordu.

Başkanla birlikte Selim Reşit ve organizatör Raif koşarak odadan çıkmışlardı. Cumhur, direksiyona geçer geçmez motoru çalıştırmıştı.

Gördükleri manzara korkunçtu: Kaşe dolduran makinenin çarkında iki kol duruyordu. Sıska, sarı bir çift insan kolu: Kanlı kanlı... Beton döşemede bir kız boylu boyunca yatıyordu: Sarı saçları kanlı kanlı...

— Zor çıkardık onu çarkın dişlileri arasından, diyordu bir beyaz gömlekli adam... Nabzı atıyor mu acaba?

Ona, acıyarak, kızarak bakmışlardı. Beyaz gömlekli adam utanıp başını eğmişti. "Nabızlar" çarkın önünde yatıyordu! İşe başlayalı üç gün olmuştu kız... Ona en güç, en tehlikeli işi vermişlerdi.

— Kalbi atıyor, demişti Cumhur; on altı yaşındaki kızın kanlı göğsünden başını ayırarak...

— Hafif de olsa kalbi atıyor, demişti; yaşıyor hâlâ... "Cankurtaran"ı beklersek korkarım ki ölür kan kaybından... Hemen hastaneye götürmeliyiz...

Raif, genç kızı kucağına almıştı. Tüy gibi hafifti. Bir çift kanlı kol hâlâ çarkta!

Sarı saçlı işçi kız, İlkyardım Hastanesinin sokağına saparlarken arabada can vermişti. Yirmi dakika önce yumduğu gözlerini bir daha açmadan...

Selim Reşit, baş ağrılarını dindiren sihirli kaşeyi artık görmeye bile katlanamazdı.

Cumhur, Selim Reşit'i karşılarken kahkahalarla gülüyordu.

— Biliyor musun ne oldu?

— Ne oldu başkan?

— "..." partisi, genel seçimlerde milletvekilliği teklif etti bana... Merkez kontenjanından aday göstereceklerdi... "Kazanman yüzde yüz!" diyordu genel başkan... Taktik malum: Beni listelerine alarak, işçinin oylarını toplamak...

Cumhur, şehrin en büyük oteline çağrılışını, parti lideriyle bir odada başbaşa konuştuklarını anlattı.

Konuşma bitip de otelin salonuna döndüklerinde, genel başkanı bir düzine partili karşılamıştı: Kollarını göbeklerinde kavuşturmuşlardı. Öne eğmişlerdi başlarını... Partinin merkez kontenjanından milletvekili adaylığı dileniyorlardı. Genel başkanın gözüne girmek gerekti! Dört yıllık bir milletvekilliği onun ağzından çıkacak tek kelimeye bakardı.

Şu adam, piyasanın en işlek yerinde koskoca iki han sahibiydi. İçlerinde beş vakit namaz kılınan camileri bile vardı hanların... Müezzinleri beş vakit ezan okurdu. Müezzinler "Allah-ü ekber" derdi. Oysa, han sahibi Murtaza için asıl büyük olan, partinin genel başkanıydı.

Geniş bir masanın çevresinde toplanmışlardı. Küçük adamların yanında lider büsbütün büyük görünüyordu.

Genel başkan:

— Metrdoteli gönderin bana, diye seslendi bir komiye...

Komi, nefti ceketi üzerinde çift sıra pırıl pırıl düğmeleri, kenarları geniş çizgili dar pantolonu ile süslü bir kukla...

Az sonra metrdotel ellerini ovuşturuyor, liderin önünde gülümseyerek eğiliyordu.

— Hesap! dedi lider; faturanızı hazırlayın.

On iki adam, dönen metrdotelin elinden faturayı kapmak için birbiriyle yarıştı.

Lider gülümsedi:

— Zahmet etmeyin, dedi; hesabımı kendim ödeyeceğim.

İstanbul'un ünlü bir turistik oteliydi burası... On beş günlük hesap yüklü olmalıydı.

— Nasıl olur efendimiz? diyordu konukları; müsaade buyrun efendimiz... İnayet buyrun beyefendimiz... diyordu.

Murtaza, şişkoluğundan umulmayan bir atiklik gösterdi. Liderin, galiba biraz da bilerek gevşek tuttuğu parmakları arasından faturayı kaptı.

Lider, gülümsedi. Doğrusu hoş şeydi parti genel başkanlığı...

Murtaza, metrdotelin eline ikibinbeş yüz lira sayarken, lider gözlerini yoksul Üsküdar'da dolaştırıyordu. Batan güneşin son

ışıklarını tahta evlerin camlarında seyrediyordu şair Yahya Kemal gibi!

Cumhur Ünal, Selim Reşit'in omuzuna vurdu:

— Yaşadığım toplumdan tiksindiğim zamanlar oluyor, dedi; kötümser oluyorum bazen... Sendikacısı çirkin, işvereni çirkin, zengini çirkin, politikacısı çirkin... O çirkin, bu çirkin... İkibinbeşyüz lirayı rahatlıkla ödeyen Murtaza, genel başkanını lüks otomobil ile Ankara'ya götürmek için de direndi durdu... Oradan nasıl kaçtığımı düşünebilirsin, Selim Ağabey...

— Milletvekili olmak istesem, Emekçi Partisinin listesine girerim, dedi. Genel seçimlerin harcamalarını karşılayabilmek için partide açılan yardım kampanyasını anlattı. Emekçiden yana iki doktor otomobillerini vermişti partiye... Genç işçi kızlar, güle oynaya parmaklarından çıkarıp alyanslarını bağışlıyordu. Köylüler gülek gülek buğday götürüyor: "Satın, parasını harcayın seçimlere, diyordu; benim de vekilim bulunsun mecliste! "diyordu..

— Ben sendikacıyım, Selim Ağabey; sendikacı kalacağım... Görevim, işçiyi örgütlemek, eğitmek... Bilinçli bir işçi toplumunun parlamentoya göndereceği milletvekilini bir düşün, Selim Reşit Bey... Bilinçli bir işçi toplumu...

— Mudanyalı bir balıkçı dostuma rastladım, dedi. Bir sosyalist mebustan söz etti bana...

— Mudanya'ya geldiğini duyunca, aradım buldum onu, diyordu balıkçı; hayrandım ona... Emekçinin hakkını, sosyal adaleti savunuyordu. Zengin sınıfın dalaverelerini açıklıyordu her konuşmasında... Deniz kenarındaki balıkçı meyhanesine götürdüm onu... Kendi elimle rakılar, mezeler hazırladım. Çiroz salatası, kırmızı biberli arnavut ciğeri, beyaz peynir, kavun... Derdimi dökecektim... Balıkçıların derdini dile getirecektim. "Tirol avcılığı körfezi kurutuyor, dedim ona; nafakamız elden gidiyor!" dedim. Çatalını arnavut ciğerine habire saplarken, birden suratıma eğildi: "Bu sofranın bir eksiği var! dedi, bil bakalım ne?" dedi. "Anladım, dedim; sarmısaklı Ermeni pilakisi!" ... "Yoook." dedi. "Karides" dedim. "Yoook" dedi. "Sen bana bir şişe viski bulamaz mısın ahbap?" dedi sonunda... Körfezi kurutuyormuş tirol,

binlerce balıkçının nafakası elden gidiyormuş... Ta...ğına bile sallamıyordu bizim sosyalist mebus... İlle de viski! diyordu. "..." partisinin gene aday gösterdiği bu adama ben nasıl oy veririm? Bu da bir başka milletvekili gibi ete boykot yapan işçiyi haksız çıkarırdı elbet: "Avrupa'da bile işçiler koyun eti değil; at eti, köpek eti, kedi eti, domuz eti yer... Siz de yiyin!" derdi. Sana da, viskine de lanet olsun dedim içimden...

— Böyle uyanık işçileri gördükçe, onları dinledikçe içerim bir rahatlanıyor ki, Selim Reşit Bey! Göğsüm tam ortasından yarılıyor da, bir gizli el yüreğimi alıyor, bir güzel yıkıyor sanki!

— Üzüntülüsün, Selim Ağabey... Yoksa bana mı öyle geliyor?

Selim Reşit gizledi:

— Hayır, başkan... Biraz başım ağrıyor da!

O gece erkenden yattı. Yattıktan biraz sonra, gök gürültüleri arasında şakır şakır bir yağmur boşandı.

Uykularına girdi lüks Mercedes... Farlarıyla göz kamaştırarak üzerine yürüyordu. Organizatör Yunus Korkmaz'ı ezmek isteyen patron gibi, Mercedesin camından ona da yumruklar uzanıyordu.

Bulutlu bir sabahtı. Kara bir bulut çizgisi, kara bir kurdele gibi, kızıl güneşi tam ortasından ikiye bölmüştü. Büyükdere asfaltı ıslak ve bomboştu. Işıl ışıldı. Tam gazla gidiyordu belediye otobüsü... Ön camda el kadar bir çocuğun apansız büyüdüğünü ürpererek gördüler. Bir uçak camına çarpan karga gibi yapışacaktı sanki... Şoför frene bastı. Araba, çocuğun bir adım berisinde durdu.

Şoför, koynundan kibrit kutusu büyüklüğünde yeşil kaplı bir Kur'an çıkardı. Üç kez öpüp başına götürdü. Ve arabadan atlayıp kulaklarına yapıştı çocuğun...

Az sonra yola düzüldüler. Şoför, tam arkasındaki koltukta oturan Selim Reşit'le dertleşti; başını çevirmeden ve gözlerini asfalttan ayırmadan...

— Her sabah evden çıkarken, ilk işim koynumdaki "Kelâm-ı kadim"i yoklamak olur, dedi; kazadan belâdan koru beni Alla-

hım, diye dua ederim... Anamın vasiyeti! Öteki dünyanın eşiğinden döndü çocuk... Ne dersin bey?

— Usta şoförsün... Başkası olsaydı...

— Daha önce bir fabrikada çalışıyordum, dedi; bir ilaç fabrikasıydı bu... İşveren, kırmızı suratlı bir herif... Onun şoförüydüm... İnanır mısın arkadaşım? "Mercedes"inde üç ay eğitim gördüm... (Mercedes adı Selim Reşit'i ürpertti.) Arabasını canı gibi seviyordu işveren... Elinde, otomobil fabrikasının kataloğu, yanı başımda oturdu tam üç ay... Mercedesin vitesleri nasıl değişirmiş? Yokuşta hangi vitesle çıkılır, inişte hangi vitesle inilirmiş? İstanbul sokaklarında on yıl şoförlük eden sanki ben değilmişim! Motorda spoplar şak şak vurunca küçültürüz vitesi... Bizim bildiğimiz bu... Gaza ne zaman basılır, fren nasıl yapılırmış? Her davranışımda, kataloğu karıştırıyordu. "Bu yanlış, diyordu; katalokta yok! diyordu. Kataloğa göre şöyle yapman gerek!" Çıldırmak işten değil... Bir gün, gene böyle bir çocuk çıktı karşımıza ansızdan... Dik bir inişteydik... Frene bastım. Tekerlekler patinaj yaptı. Ama çocuk kurtuldu. İşverenin kırmızı suratı, büsbütün kızarmıştı. "Ne yaptın sen? dedi, frenler patlayacaktı. Akacaktı araba yokuşta... Çarpıp parçalanacaktı!" "Çocuk, dedim ona; ya çocuk? Tahtakurusu gibi ezilecekti arabanın altında!" Olmaz böyle şey der gibilerden, öfkeyle ellerini, kollarını sallıyordu: "Mercedesin kataloğunda yok böyle fren yapmak!" diyordu. "Çocuğu ezsem daha mı iyiydi?" dedim ona... "Mercedesin kataloğunda adam öldürmek de var mıydı?" dedim. Umurumda değil der gibi omuz silkince tepem attı arkadaşım: "Yoook, benim kitabımda adam öldürmek yok! Sıçarım senin arabanın içine de, kataloğuna da!" dedim. Direksiyonu bırakıp fırladım arabadan... Dört ay boşta gezdim... Ama, gönlüm rahattı, bey...

Aysima evde yoktu. Dik yokuşlu sokağı gören bir kahvede onun dönmesini bekledi.

Karşı çeşmenin önünde çift sıra kuyruğa girmiş su tenekeleri pembe pembe ışıldıyordu sabah güneşiyle... Arada, boş bir kamyon geçiyor, kaldırdığı toz bulutu altında güneş silikleşiyordu, rengi soluyordu tenekelerin...

Yanı başındaki masada iki yaşlı adam vardı.

— Silsüpür Yunus'u hatırlar mısın? diye soruyordu biri...

— Tek ciğerli delikanlı, diyordu arkadaşı; hatırlamaz olur muyum? Bilmez miyim onu? diye kafasını sallıyordu.

— Öteki ciğeri de yaralıydı çocuğun...

— Bilirim, bilirim...

Çay bardaklarını avuçladı ikisi birden... Bir karga boku şap diye düşüp önlerindeki masaya yayıldı. İşçiydi bunlar... Altmış yaşlarını doldurup, Sosyal Sigortadan emekli aylığı bağlanınca, Gültepe'ye gecekondu oturtarak çoluk çocuklarıyla yerleşmişler, kızağa çekilmişlerdi. Silsüpür'ü düşünüyorlardı şimdi...

Yıllar önce, tek parti devrinin en despot günleriydi. Bir gün Silsüpür'ü "Birinci Şube" yakalamıştı. "Komünist"lerle girdisi çıktısı olduğundan kuşkuluydu polis... Silsüpür'ün birtakım sosyal düşünüşlü adamlarla ilişkisi bulunduğu yalan da değildi. Ama "Birinci Şube"nin gözünde, zararsız bir "kızıl"dı Silsüpür... Onu söyleterek ötekileri ele geçirmeyi tasarlamışlardı.

Silsüpür'ü yarı karanlık bir odada sorguya çekmişlerdi. Nuh diyor peygamber demiyordu.

— Asın keratayı, demişti şef; ben onu konuşturmasını bilirim... Bülbül gibi söyletirim onu...

İki elinin başparmaklarından bağlayıp tavana asmışlardı. Saatlerce sallanmıştı tavanda... Bozuk bir duvar saatinin rakkası gibi kıpırdamadan...

— Söyle kurtul, diyordu bir ses içinden... Gözünün önüne, kolunu makinaya kaptırmış işçiler, tazminatsız işten atılmış insanlar geliyordu; ekmeksiz katıksız yoksullar geliyordu gözünün önüne... Arkadaşları bunlar için, savaşmıyor muydu? Kelleyi koltuğa alıp, bunları yaşanabilir bir dünyada yaşatmak için savaşmıyor muydu?

On iki saat sonra onu tavandan indirmişlerdi.

— Defol buradan! diye kovmuşlardı Emniyet Müdürlüğünden...

"Şef" yeni bir taktik düşünmüştü: Silsüpür, kurtulur kurtulmaz arkadaşlarını bulmaya gidecek, diyordu.

Gece yarısı geçmişti. Dışarıda sulu bir kar yağıyordu. İpince gömleği sırtına, omuzlarına yapışmıştı. Islak pabuçlarının deliklerinden sular pırtlıyordu. Kısık kısık öksürüyordu.

Saatlerce dolaşmıştı sokaklarda... Bir gölge gibi arkasında polisleri sürükleyerek... "Şimdi gidecek arkadaşlarının yanına, diyorlardı; şimdi arkadaşlarını bulacak. Enseleyeceğiz hepsini!"

Şaşılacak şey: Silsüpür, Emniyet Müdürlüğüne dönmüştü gene... Umutları kursaklarında kalmıştı. Şef öfkeden kuduruyordu: "Kerata oğlu kerata!"

Başka işkence yolları uygulanmıştı. Tam bir hafta zehir gibi tuzlu peynirle ekmek yedirmişlerdi Silsüpür'e... Suyun damlasını vermemişlerdi. Susuzluktan kavrulmuştu. Üstelik, karşısına geçip lıkır lıkır su içmişlerdi.

— Susadın mı Silsüpür?... İster misin su?... Bildiklerini söyle, sen de iç! diyordu polisler...

— Silsüpür genç yaşında öldü! dedi yaşlı işçi...

— Körpecik öldü; dedi arkadaşı; Silsüpür'ü, kötü yaşantısı, yoksulluk silip süpürdü delikanlı yaşında... Bilmez olur muyum? Silsüpür'ün ve bizim yaşadığımız devirde "grev" lafını ağzımıza alabiliyor muyduk? Hak, hukuk, adalet diyebiliyor muyduk? Diyenlerimizi tıkıyorlardı deliğe... Sürüm sürüm süründürüyorlardı... Karşıma geçip "grev"den söz edenleri, patrona atıp tutanları gördükçe gözümün önüne Silsüpür gelir... Tek ciğerli Yunus'u anlatmak isterim onlara... Canını verip arkadaşlarını ele vermeyen Silsüpür Yunus bilinmeyen bir kahraman! İşçi bugün, düşünde bile göremediği haklara kavuşmuşsa, bunda Silsüpür'ün tuzu var elbet...

Yaşlı işçinin konuşması, Selim Reşit'e "..." sendikasının bir fabrikada fiyasko veren grevini düşündürdü. Bu sendika başkanı ile Cumhur'un kavgasını hatırladı:

— Greve gitme, diyordu Cumhur; dört yüz işçinin ekmeği ile oynama, grev yaparak işverenin ekmeğine yağ süreceksin... Adamın depoları stok malla dolu... Piyasa bulamıyor mallarına... Dört yüz işçiye tazminat vermemek için lokavt da yapamıyor...

"..." sendikasının başkanı direniyordu.

Grev başladığı gün, Cumhur Ünal onu sendikada buldu.

— Gel, yemek yiyelim, dedi.

Selim Reşit de beraberdi. Steyşın vagon lüks bir lokantanın kapısında durdu. İçeri girdiler. Bir salondan, tokuşturulan bardak sesleri, kahkahalar geliyordu. Cumhur, bu salonun kapısını araladı. Koskoca bir ziyafet masası gördüler. Sofranın başında, elinde viski bardağı, biri konuşuyordu. Cumhur:

— Nutuk atanı tanıdın mı? dedi, greve gittiğin fabrikanın patronunu tanıdın değil mi? Grev şerefine veriyor bu ziyafeti! Dünyanın hiçbir yerinde görülmüş şey değil. Bu sofrada istakozla birlikte dört yüz işçinin de hakkı yeniyor... Viski ile birlikte dört yüz işçinin de kanı içiliyor, arkadaşım. Sen satılmışsın... Birkaç binliğe sattın işçini... Namussuzun birisin sen!

— Baston Feyzi'yi de hatırladın mı? diyordu yaşlı işçi; dosdoğruluğundan ötürü ona "Baston" adını vermiştik ya... Çileli bir işçiydi bu da... Kapısına üst üste kilit vurulmuş cezaevi hücresinde bile umudunu kesmemişti: "Güneş bir gün doğacak, derdi. Bir gün pırıl pırıl bir güneş doğacak benim yurdumda da." Böyle diye diye can verdi zindanda... Bugünleri, güneşin doğduğunu göremeden öldü Baston Feyzi...

Selim Reşit, elinde olmadan, yükselen güneşe baktı. Kamaştı, yandı gözleri... Serin, taze bir hava ciğerlerini doldurdu.

Tozlu yolda Aysima'yı seçince titredi. Yalnızdı. Yorgun yorgun yürüyordu. Saçlarını krepa biçimi düzelttirmişti. Kafası, bir yeniçeri ağasının kavuğu gibi duruyordu. Yakışmıştı bu saç Aysima'ya... Selim Reşit, gece kulübündeki konuşmaları hatırladı. "Krepa için ikide bir kuaföre avuç dolusu para veremem, saçımın biçimi bozulmasın diye yüzükoyun yatamam!" demiyor muydu Aysima? Birdenbire bu değişiklik neye? Selim'in içini bir kurt kemiriyordu biteviye... "Dostunun yanından mı dönüyor?" diye düşündü.

Genç kadın Selim'i görünce şaşırdı. Elini uzattı. Bırakmadı Selim'in elini avucundan... Kocasının gözlerine baktı. Ürkekti bakışları.

— Dün aradım, yoktun evde... dedi Selim...

— Çalışıyordum...

— Ya gece?

Aysima, Selim Reşit'in gözlerinin içine baktı. Ürkekti bakışları...

— Ya, gece neredeydin? Süslenmiş püslenmişsin de!

— Çalışıyordum... Sende bir acayiplik var, Selim... Şüpheleniyor gibisin benden...

— Ya Mercedes araba? Onunla mı gittin fabrikaya?

— Epey soruşturma yapmışsın, Selim... Patronun arabasıyla götürdüler işyerine...

— İşçilerini işyerine lüks arabasıyla taşıyan patron! Doğru mu söylediklerin?

— Acele bir siparişi yetiştirmek istiyorlardı...

Aysima onun koluna girdi. Selim, genç kadının sıcaklığını ta içinde duydu.

— Ne şüphecisin Selim? Hayatım benim...

— Müzehher nerede?

— Biraz hastaydı. Vizite kâğıdı aldı bu sabah personel şefinden... Sigorta Hastanesine gitti...

— Neymiş hastalığı?

— Üşütmüş olacak...

Kapıda Nazmiye'ye rastladılar. Aysima:

— Kocam, dedi.

Selim, korkuluksuz dar merdiveni korka korka çıktı. Alt kattaki odalardan birinde, bir leğen başında çamaşır yıkıyordu genç bir kadın... Saçlarını boncuklu bir tülbent altına toplamıştı. Çömelip dizlerini dikmişti. Sıska baldırlarının damarları, leğendeki çivitli suya daldırılıp çıkarılmış gibiydi. Mavi maviydi.

Odaya girince, Aysima, Selim'in boynuna sarıldı. Dudaklarına uzandı.

— Seni öyle özledim ki Selim!

— İnanayım mı?

Aysima onu sedire doğru sürükledi. Yaylı keten perdeyi aşağıya kadar indirdi. Perdenin çiçekli dantellerinde, karşı çeşme önünde çift sıra kuyruğa girmiş su tenekeleri pembe pembeydi.

Yere çömelmiş genç bir kadın, başını tenekesine dayamıştı. Uyuyor muydu? Düşünüyor muydu?

Selim, simsiyah saçlarını karıştırıyordu Aysima'nın.. Siyah iri gözleri ışıl ışıldı. İçleri gülüyordu. Esmer yüzünde kurşun yarası gibi duran gamzeyi öptü. Aysima'yı kaybetmek istemiyordu.

Aysima duvarda asılı, sırları dökülmüş bir aynada saçlarını tarıyordu:

— Fabrikada işler yolunda gidiyor, dedi; sarı sendikanın ne olduğunu sinsice anlatıyoruz işçilere...

— Kuşkulanmıyor mu işverenin adamları?

— Usta bir organizatör gibi yapıyoruz bu işi...

— Ya patronun kocası ne âlemde? Sarı sendikanın yöneticisi?

— Onu çok seyrek görüyoruz, Selim...

— Patronun delice aşık olacağı kadar yakışıklı mı?

Aysima, dudaklarının boyasını tazeliyordu. Omuz silkti:

— Onu patrona sormalı... Sendikadan ne haberler Selim? Faik Özkırat, işi becerebildi mi? "..." sendikasının üyelerini alabildik mi?

— Birleştik sendikayla, dedi Selim; Faik, işinin erbabı...

— Ya İzmit'teki grev?

Selim, üzüntülü, baş salladı:

— Fiyasko, dedi; işbaşı etti çocuklar... Dayanamadılar...

— Yazık... Necati Esaslı, Kara İbo, Durdu Durmaz falan da mı?

— Necati ile İbo cezaevinde... Bir oyunbozan işçiyi hastanelik ettikleri için... Yargılanacakları günü bekliyorlar...

Gözlerinin önünde, Kara İbo'nun DDT kokan kara bıyıkları...

— O namerdin, o işçi düşmanının fabrikasına ayağımı atarsam yuf bana! diyordu bıyıklarını bura bura...

Selim Reşit:

— "..." sendikasının başorganizatörü Yunus Korkmaz vardı ya... dedi, bize alıyoruz onu... Adam, yaman sendikacı doğrusu... İdealist sendikacı...

— Sevindim buna, Selim...

Korkuluksuz dar merdivenden korka korka indi. Alt kattaki odada, saçlarını boncuklu tülbent altına toplayan genç kadın, hâ-

lâ çamaşır yıkıyor... Baldırlarının masmavi damarları daha da kabarmış...

— Müzehher'e selam, dedi Selim Reşit... Çabuk bitirin bu işi... Sensiz yaşayamıyorum, Aysima...

Aysima gülümsedi; esmer yanağının çukurunu yaya yaya...

— Feriha'ya selam, dedi; beni soranlara selam!

Aysima, on dakikalık ikindi paydosunda Bener'i görmeye gitti. Sandviçini onun bürosunda yiyecekti. İkindi saatlerinde on dakika ara veriliyor, ortası kaşar peynirli birer küçük sandviçle, fabrikada yapılan meyve suyundan birer şişe dağıtılıyordu işçiye...

Aysima, meyve suyu servisinde çalışan kızların meyve suyuna istekli olmayışına şaşıyordu. Oysa, öteki servistekiler bayıla bayıla içiyorlardı bunları... Sekreter olduktan sonra, bir gün bu servisi gördü:

Büyük kazanlarda meyve suları kaynıyordu. Kubbeli bir hamam kadar sıcaktı salon... Şerbet açık kazanlarda buharlaşıyor, göz gözü görmüyordu. Tatlımsı bir havası vardı salonun... İşçilerin yüzleri terden pırıl pırıl yanıyordu. Şerbet kazanlarının buharına, sırılsıklam işçilerin ter buharı karışıyordu. Tavan, bir hamam kubbesi gibi terliydi. İnsan teri ile şerbet buharı beton tavanda birleşiyor, damla damla kazanlara dönüyordu. Buharlaşan insan teri karışıyordu meyve sularına... Bu serviste çalışanların meyve suyuna istekli olmayışı bundan...

Bener, telefonla konuşuyordu. Aysima sandviçini ısırarak bekledi.

— ... gazetesi mi? diyordu delikanlı; genel yayın müdürünü veriniz bana... Merhaba dostum... Burası "..." ilaç fabrikası... Bener konuşuyor... Saygılar beyefendi... Estağfurullah... Çeliktepe'de bir zehirlenme olayı... Tamam... Penisilin ampulünden zehirlenip ölen işçi kız... Savcılık soruşturma yapıyor şu anda... İlaç, maalesef bizim fabrikanın... Ölen işçi de bizim işçimiz... Olay haber olarak size intikal edecek tabii... Ricamız... Estağfurullah... Habere

pas geçin... Koymayın gazetenize... Sağolun... Tam sayfalık bir reklam hazırlatıyorum propaganda servisimize... En geç bir saat sonra elinizde olacak.... Estağfurullah... Fabrikamız yeni bir ilaç çıkarıyor piyasaya... Bakteriyologlarımızın bir başarısı bu... Antalya'da bulunan bir bitkiden çıkardılar... Kalp yetersizliğine karşı en etkili ilaç, diyor bakteriyologlarımız... Evet... Bitkinin adı mı? Pigitolin bilmem ne... Bizim halk ona "yüksükotu" dermiş... Bir hayli yatırım gerektiren bir preparat oldu... Halka tanıtmak için, basınımızın yardımı gerek. Estağfurullah... Basın en büyük dostumuz... Emirlerinizi beklerim...

Reseptörü yerine koyunca, Aysima merakla sordu:

— Ölen kim Bener?

Delikanlı, sigara paketini aradı kâğıtların arasında...

Umursamaz bir hali vardı.

— Ölen kim Bener? diye tekrarladı Aysima...

— Draje servisinde çalışıyordu... Adalet'ti adı, sanırım...

Aysima'nın gözleri önünde bir salon canlandı. Elektrikle işleyen 8-10 büyük, bakır kap içinde binlerce draje çalkalanıyordu. Yeşil renkte binlerce draje... Ve, filizi bir duman, filizi bir sis gibi sarıyordu her yanı... Adalet sıska suratlı, güzel bir kızdı. Şakacıydı da...

— Benim de drajelerden farkım yok, diyordu; üstüm başım, nefesim ilaç kokuyor... Suratım bile yeşil... Ambalajsız bir drajeden farkım yok...

Şiddetli lodos, yağmur damlalarını camlara vuruyordu. Uzakta bir mezarlık görünüyordu.

— Bizim fabrikanın penisilini ile ölmüş demek?

Bener, sigarasını yaktı. Reseptöre uzandı.

Aysima:

— Çarşamba günleri işçiye maliyet fiyatına verilen ilaçlar... diye söylendi. Draje suratlı kızın, toksite-test masasında antibiyotik denemesi yapılan fındık faresinden farkı yok! dedi içinden...

Bakteriyoloji şefinin, yer katındaki idareciler barında söylediklerini hatırladı:

— Kadromuzda üç bin fındık faresi var, diyordu; her antibiyotikte beş fare kullanırız... Öldürürüz bunları testten sonra...

Fabrikanın bin kişilik personel kadrosunda sekiz yüzü işçiydi. On altı yaşından elli yaşına kadar, kız, erkek, kadın sekiz yüz işçi... Sekiz yüz fındık faresi oynaşıyordu Aysima'nın gözleri önünde...

Bener, telefonda konuşuyordu:

— Genel yayın müdürü mü? Saygılar beyefendi...

Çeliktepe'de bir zehirlenme olayı...

Aysima, bunalım geçiriyordu. Avuçları terden yapış yapıştı. Olayı Selim Reşit'e söylemeli miydi? Sendikanın elinde bir bomba olacaktı bu... Gazeteler büyük manşetlerle...

Bener, konuşuyordu:

— Tam sayfalık bir reklam hazırlatıyorum propaganda servisimize, diyordu; haftanın üç gününde çıkmak üzere... Faturanızı bekleyeceğim.

Aysima titredi, acı acı gülümsedi. Zavallı Adalet... Draje yüzlü kız...

Zehirlehine olayı, işçi düşmanı patronu da, sarı sendikayı da kalbinden vuracaktı. Ne yüksükotundan çıkardığı kalp ilacı, ne de bir başkası onu unduracaktı.

Ama, Bener'i seviyordu. Deli gibi seviyordu bu genç adamı...

O gece sabaha kadar göz kırpmadı. Karşı çeşmede kuyruk olan kadınların ve tenekelerin seslerini dinledi.

Gökyüzü ağarırken, o hâlâ uyanıktı ve tenekeleri başında uyuyup uyanan kızın türküsünü dinliyordu:

Oymalı da yazma başında
Oyalan kaşında
Yeter beklediklerim
Çeşmelerin başında

Eymeli yavrum eymeli
Fistanları değmeli
Bir yiğitin sevdiği
Dünyalara değmeli

Müzehher horluyordu yatağında... Ona imrendi.

Cumhur Ünal, odada sinirli sinirli dolaşıyordu. İçeri giren Selim Reşit'e:

— Duydun mu? dedi. Olanları duydun mu? Sendikacılık tarihimizde ilk görülen bir olay...

Selim Reşit:

— Duymadım, dedi. Ne oldu gene?

— Şu, İzmit'teki grev... "..." sendikasının da, Türk sendikacılığının da başına yeni bir çorap örülüyor, Selim Reşit Bey...

"..." fabrikası işvereni, "..." sendikasından davacıydı. Grev yüzünden uğradığı bir milyon lira kaybını ödetmek istiyordu. "Grevciler, kamyon tekerlekleri altına yatarak, zor kullanarak hammadde sokmamıştı günlerce fabrikaya... Makineler durmuştu. Oysa, kanun açıktı: İşverenin hammadde alışı önlenemezdi."

Cumhur:

— Kötü bir adam bu işveren dedi; grev süresince işçiye ödemediği ücretleri bloke ettirmesi yetmiyormuş gibi, sendikanın bu işyerinden başka altı fabrikada işçi aidatına haciz koydurmuş... Gelir kaynaklarından çoğunu kurutmuş sendikanın... Emekçi mebuslar, kanundaki açık kapıyı kapamazsa, biz sendikalarımızın kapısına kilit vuracağız, Selim Reşit Bey...

Bekleme odasında genç bir işçi, organizatör Raif'e dert yanıyordu:

— Gece onda yatıyorum, üçte kalkıyorum ağabey, diyordu; köse müezzinin sesi, İsrafil'in borusu gibi ayağa kaldırıyor işçi milletini uykusuna doymadan... Düşün bir:

— On saatlik didinmeden sonra girmişiz ot yatağa... Haram ediyor uykularımızı bir molla... Olur mu bu ağabey? Hiç değilse sabah ezanını oparlörde okutmasalar ya... Peygamber Muhammed'in zamanında oparlör mü vardı be yahu? Üşenmeyip gittim cami kapısına bir sabah... Tam dört kişi geldi, arkadaşım... İkisi inmeliydi, bacaklarını sürüyordu... Dört kişi sabah namazını kılacak diye dört bin insanı uykudan etmek yakışık alır mı, ayağını öpeyim, söyle bana...

Gülüyordu işçi:

— Bundan önce bir kösemenimiz vardı, dedi.

— Kösemen mi? Kösemen ha?

— Yaaa, kösemen... Ali Kösemen Hoca... İlâhi hoca... Oparlör öylesine oyun oynadı ki ona! Yaka paça bir gün işinden attılar Kösemen'i...

Ali Kösemen, İmam-Hatip Okulunu bitirince, "..." semtinin camisine müezzin atandı. Ufaktefek bir delikanlıydı. Çukurlarında fır fır dönen çiy mavi gözleri vardı. Küçük küçüktü ama, sürmeyi çekince bir kocamanlaşıyordu ki...

Ali Kösemen nedense az konuşurdu. Oysa, semt halkı, hele hele kadınlar ve genç kızlar, onun ezanına bitiyordu. Namazdan sonra yolunu keser, bu sesin tadına biraz daha varabilmek için, türlü bahanelerle müezzini konuşturmaya uğraşırlardı.

Ali Kösemen'in sesi çirkin mi çirkindi. Ama, zekâsı şeytana pabucu ters giydirirdi doğrusu... "..." caminin minaresinde oparlör vardı. Müezzin, kırk basamaklı minareyi tırmanmazdı günde beş kez... Oturduğu odadan, bu oparlörün mikrofonuna okuyuverirdi ezanı...

Ali Kösemen kafasını işletti. Küçük bir teyp satın almıştı daha İmam-Hatip Okulu'ndayken... Aynı sırada okudukları hemşerisi Zihni'nin sesi bitirimdi. Bir gün, teybinin mikrofonuna ezan okuttu Zihni'ye...

Kösemen, beş vakit namazdan önce, camideki odasına kapanıyordu. Teypin mikrofonunu minare oparlörüne bağlıyor, Zihni'ye doldurttuğu bandı çeviriyordu. Yoldan geçen taksiler bile ezan bitinceye dek olduğu yerde kalıyordu.

Ona herkes "Güzel Sesli Hoca" diyordu. Aşk mektubu gönderen kadınlar vardı. Yaşlı erkekler sırtını sıvazlıyor, "berhudar ol" diyordu. Alnından öpüyordu bir çoğu... Semt delikanlıları arasında onu maytaba alanlar da yok değildi. Gözündeki sürmeyle, ensesine inen kıvır kıvır, uzun saçlarıyla eğlenirlerdi.

Bir sonbahar sabahıydı. Bulutluydu gökyüzü... Pis bir yağmur çiseliyordu. Ortalık bir türlü ağaramıyordu.

"..." semti, uykusuna kıyamayan, yorganını başından ayıramayan bir adam gibiydi kara bulutların altında...

"Güzel Sesli Hoca"nın ezanını dinlemek için çok erken uyanıp pencere önüne gidenler, minareden gelen sesle birden şaşırıp kaldılar. Bu ses, Kösemen'in sesinden daha da güzeldi. Daha da yanıktı bu ses... Şarkıcı Zeki Müren "Annem" şarkısını söylüyordu minarenin oparlöründe...

Sen gideli geçti günler
Seni arar evde gözler
Resmin hatıra kaldı, annem.
Oğlun kızın büyüdüler
Annemiz nerde dediler
Ama seni görmediler, annem

Çıldırmış mıydı Kösemen Hoca? Allahın evi saz yeri mi?

Camiye koşanlar, müezzini teyp başında uyuklar buldu. Şakacı bir delikanlının azizliğine uğramıştı Kösemen... Ezanlı bandı kaldırıp, bir saz salonunda doldurulan bandı koymuştu yerine...

Sevgi sana hasret sana
Tek dileğim var yalnız sana
Gel yanıma bas bağrına.
Yaşanmıyor sensiz ana
Annem, annem

Zeki Müren'den doldurulan bant, dönüyor da dönüyordu.

Selim Reşit, asansörün önünde, tartışan bir kadınla erkek gördü. Birden sustular. Karanlıktı. Yüzlerini seçemiyordu. Selim, onları tanımakta gecikmedi. Şoför Kâzım'la Müzehher'di.

— Müzehher, bu saatte sen burada?

— Kâzım'ı görmeye geldim...

— Aysima'dan ne haber?

Merdiven otomatiği yanınca, yüzlerini gördü. Karı-koca sinirli ve üzüntülüydü. Müzehher'in akşam karanlığında Gültepe'den dönüşü ve sendikada Kâzım'ı arayış nedenini düşündü. "Karı-koca dırıltısı" dedi içinden... Yanlarında fazla durmadı.

— Aysima'ya selam, dedi; bu hafta içinde Gültepe'ye gideceğimi umarım...

Loş merdivene yürüdü. Müzehher acıyarak baktı. Taş basamaklarda ayak sesleri gittikçe uzaklaşıyordu.

Uzaklaştı ve kayboldu. Müzehher:

— Gültepe'ye bir daha dönmeyeceğim, dedi; kadın sırılsıklam aşık patronun kocasına... Gece gündüz beraberler... Bir gün kokusu çıkacak bu işin...

Kâzım:

— Ayıp, ayıp, diye söyleniyordu başını kaşıyarak; öleceğim aklıma gelirdi de...

— Durumu başkana anlatalım... Fiyasko verdi bu iş...

— Acıyorum Selim Ağabeye... Öylesine iyi yürekli bir insan... Öylesine erkek adam, efendi adam...

Sustu. Burnundan soluyordu:

— Hem bir patronla aşıkdaşlık et, hem yüzlerce işçinin hakkı ile oyna... Olmaz böyle şey, Müzehher... diyordu.

— İşçileri uyarmak için bizimle birlik olan ustalarda şaşkına döndü Kâzım...

Merdiven otomatiği birkaç kez yanıp söndü. Ve bir süre sonra merdivene yürüdüler.

Kâzım, o gece sinirli, öfkeli hep söylendi durdu:

— Şeytan diyor ki, yakala ikisini de... Patakla eşek sudan gelinceye... Kaltağın saçlarından tutup vur yere... Kır kemiklerini itin...

Kâzım, Müzehher'in Gültepe'ye dönmesinde direndi:

— İşi hemen bırakman doğru olmaz, dedi; her şey ortaya çıkar sonra... Yüreğine iner Selim Ağabeyin... Yazık olur adama... En iyisi, punduna getirip, tutulan yolun fiyasko verdiğine onu inandırmak... Ben bunu bir deneyeceğim, Müzehher... Olmazsa başkana açarız...

*
* *

Kâzım, direksiyonda konuşuyordu:

— Geçen cumaydı, Selim Ağabey... Sabahleyin gazeteyi karıştırıyordum. Bir fotoğrafa takıldı gözüm birden... Bu, bir çamaşır suyu ilanıydı... Renk renk, cicili bicili, hem de boydan boya bir sayfa ilan... Fotoğrafta gıravatlı mıravatlı, kerli ferli bir vatandaş vardı. Çulu değişmişti ama, bu bizim Kirli Ahmet'ti yahu! Sağdan

baktım o, soldan baktım o... Yakından dikizledim, uzaktan dikizledim, o... Yanılmıyordum. Bizim Kirli Ahmet'e piyango vurmuştu, bey... Çamaşır suyunun şişe kapağı, ona bir Volkswagen kazandırmış meğerleyim... Sağ bacağını bir gün trafik kazasına kurban vermişti. Gaz pedalına bastığı bu bacak, onun her şeyiydi. Canıydı, ekmeğiydi... İki çocuğu, karısı ile işsiz güçsüz ortada kaldı Kirli Ahmet... Sürüm sürüm süründü biçare...

Gazeteyi katlayıp cebime sokunca sokağa fırladım. Ehh... Biz insanlar böyleyiz işte... Mutlu günlerimizde ararız birbirimizi... Zeytinburnu'nda bir gecekonduda oturuyordu. Kapıyı Kirli Ahmet açtı.

— Merhaba Ahmet, dedim; canım kardeşim Ahmet...

Konuşmuyordu. Acı acı gülümsüyordu suratıma... Rüzgâr, içi boş pantolonunun paçasını biteviye kapı kanadına çarpıyordu. Sırtında yakası yırtık, soluk mu soluk bir gömlek... Kipkirli bir gömlek... Kirli Ahmet'e çamaşır suyu ilanından piyango vuruşuna gülmeli mi, ağlamalı mı? Birden duraladım. Fotoğraftaki gıravatlı, kerli ferli şoför Ahmet neredeee, bu Ahmet nerede! Fotoğraftaki Ahmet, gıravatıyla, gıcır gıcır çulu ile, elini kolunu sallaya sallaya Hilton'a da girerdi belediye meclisine de...

— Kutlu olsun Ahmet, dedim.

Acı acı gülümsüyordu suratıma...

— Gazetede resmimi gördün değil mi? dedi.

— Çoluğun çocuğunla sürünmekten kurtuldun, talih senin yüzüne de gülüyor artık... dedim.

— Volkswagen araba... Değil mi? dedi.

Rüzgâr, içi boş pantolonunun paçasını savuruyordu biteviye...

— Kullanamasan bile, satarsın, Ahmet; küçük bir dükkân açarsın Zeytinburnu'nda... dedim. Buyur etti beni içeriye...

— Kusura bakma pelvan, sana ikram edecek kahvemiz, çayımız yok... dedi. Karısı çamaşıra gitmiş Bakırköy'de bir zengin evine... İki çocuk sokakta...

— Volkswagen araba masal! dedi.

Bir şey anlamıyordum doğrusu...

— Ya, o koskoca ilan? Ya o fotoğraf? Senin fotoğrafın değil miydi?

— Benzetemedin mi Kâzım?

— Benzetemez olur muyum? Sensin elbet...

Loş bir odaydı. Kirli camın gerisinde bir bakkal dükkânı... Raflarında kangal kangal sucuk... Vitrininde yarım tekerlek kaşar peyniri... Bayatlıktan kararmış tahin helvası... Bir kavanoz zeytin... Üst üste ekmekler...

— Anlat yahu! dedim. Çatlayacağım meraktan...

— Önceki gün "..." çamaşır suyu fabrikasının önünden geçiyordum, topal saksağanlar gibi seke seke... dedi.

— Estağfurullah! dedim.

— Bir adam çevirdi yolumu... Hemşerim, dedi bana; taş atıp yorulmayacaksın, kazma vurmayacaksın, yük taşımayacaksın... On dakka içinde bir yüz kâhat kazanacaksın... Var mısın? dedi. Suratına baktım şaşkınlıkla... Çıldırmış mı ne? diye... Gözlerimde nah şu kangal sucuklar... Şu kavanoz dolusu zeytin... Camdan bakıp yutkunduğumuz şeyler... Varım, dedim. Gel benimle, dedi. Girdik içeriye... Gepgeniş bir odaya aldılar beni... Yerde tüyleri bir karış kocaman bir halı... Sıra sıra vinylex koltuklar... Şu oda büyüklüğünde –Allah seni inandırsın– bir masanın gerisinde iri kıyım bir herif... Otur, dedi. Sert konuşuyordu. Her daim işçi paylamaya alışmış olmalı... Oturdum. İri kıyım herif odacıya buyurdu: "Arkadaşa bir şişe Cola Coca..." Şişe geldi şıppadan... Karnım açlıktan gurul gurul ötüyordu. Burnumda bir kase sirkeli sarmısaklı işkembe çorbası tütüyordu. Ne yapayım gazozu? Kavuracak boş midemi cayır cayır! İri kıyım herif konuştu: "Fotoğrafını çekeceğiz" dedi. "Vesikalık resim lazımsa bende var!" dedim. İç cebime daldırdım elimi... Güldü. Gülüşü bile öfkeli: "Damatlık fotoğraf çektirdin mi sen?" dedi. İyi günlerimi hatırlattı bana... Dertli etti beni durup dururken... "Tıpkı damatlık fotoğraf çektireceğiz. Çamaşır suyu şişesinin kapağından Volkswagen kazanan talihli diye bastıracağız resmini gazeteye!" dedi. "Bir yüz lira alacaksın buna karşılık... Tamam mı arkadaş?" dedi. Yüz kâhat, Kâzım Ağabey... Tepilir mi bu? Giydirip kuşattılar bizi güzelce... Yeni damatlar gibi... Üstelik bir de damat tıraşı... Şöyle sinekkaydı cinsinden... Çektiler resmimizi...

Zavallı Kirli Ahmet, diyordum içimden, Selim Ağabey; herkesi talih yapmış, Kirli Ahmet'i Kör Salih...

Adında bile talihsizlik... Motor yağının kararttığı avuçlarım çoğu zaman unutup terli suratında dolaştırırdı...

Ona "Kirli" deyişleri bundan... Oysa, ne temiz yürekli, ne pırıl pırıl bir delikanlıdır o!

Selim Reşit dalgındı. Birden silkindi:

— "..." fabrikası mı dedin? Çamaşır suyu fabrikası?

— Tamam, ağabey...

Selim Reşit düşündü: Limandaki yükleme–boşaltma işçilerinin grevinden yakınanlar arasında bu fabrika da vardı. "Gümrük ambarlarında hammaddem bozuluyor," diye mahkemelere baş vurmuştu. Hammaddesini gümrükten çıkarabilmek için mahkemeden karar bile almıştı. Selim Reşit'in gözleri önünde, tanımadığı, yüzünü görmediği Kirli Ahmet'in hayali vardı: Bomboş pantolon paçası, ipe asılmış çamaşır gibi rüzgârda uçuyordu sağa sola...

— Belki bu fabrika da, grevden zarara uğradığını öne sürüp dava açacak, sendikadan zarar ziyan isteyecek! dedi içinden...

Kâzım, Aşirefendi Caddesi'nde dik bir sokağın başında jeepi parketti. Müdürü sendikaya gelen ecza deposu bu sokaktaki bir handaydı. Liman işçisinin grevinden yakınıyordu ecza deposunun sahibi de... Deponun sorumlu müdürü, karşılarında ağlayacaktı:

— Her gün veremlilerle dolup taşıyor depo, diyordu; telefon üstüne telefon yağıyor depoya... Verem tableti soruyor doktorlar ve eczaneler... Verem tableti soruyor vatandaşlar... Yok diyoruz içimiz yana yana... Grev var limanda diyoruz... Gümrükte kaldı mal, diyoruz... Binlerce tüberkülozlu hasta ilaç bekliyor bizden... Bizse, Avrupa'dan gelen malımızı çıkaramıyoruz antrepodan... Olur iş mi? Grevci sendikanın yöneticileri kırmazlar sizi... Malımızı çıkarmamıza izin verirler... Binlerce tüberkülozlu hastayı düşünün... Bir çok insanı Azrail'in elinden kurtaracaksınız... Yardım edin bize...

Cumhurun ve Selim Reşit'in gözleri yaşarmıştı o gün... Ecza deposunun sorunlu müdürüne:

— Uğraşacağız! demişlerdi.

O gittikten sonra düşünmüşlerdi: Bir yanda, binlerce işçi rıhtımlarda Boğazın dondurucu ayazı altında hakkını alabilmek için direniyordu. Üşüteceklerdi ciğerlerini... Belki ince hastalığa yakalananlar olacaktı. Bir yanda ise binlerce tüberkülozlu ecelle pençeleşiyordu.

Bir formül buldular: Verem ilacının antrepodan çıkartılması için aracılık edeceklerdi. Ama, ilaçlar yoksul hastalara maliyet fiyatıyla dağıtılmalıydı.

Asansörün kapısında "bozuk" levhası vardı. Selim Reşit, büyük hanın karanlık merdivenlerinde sendeledi. Aşınmıştı mermer basamaklar... Birinci kat... İkinci kat... Üçüncü kat... Yükseldikçe ilaç kokusu keskinleşiyordu.

— Ecza deposu müdürü onu kapıda karşıladı:

— Sağolun, dedi. Çay mı, kahve mi emredersiniz? Selim Reşit, koltuğa çöker gibi oturdu. Gözleri kararmıştı. Dizleri titriyordu.

— Sendika başkanı ile görüştük isteğinizi, dedi. Hastalar ilaçsız kalmamalı... Dediğinizi yapacağız... Ancak...

— .....

— Yüzlerce liman işçisinin fedakârlığına karşılık patronlarınız da bir küçük fedakârlıkta bulunacak... İlaçları maliyet fiyatıyla bize vereceksiniz... Sizden ilaç isteyen hastaları sendikamıza yollayacaksınız... Sendika dağıtacak ilaçları...

Ecza deposu müdürü bozuldu. Rengi uçtu adamın... Bir süre sustu. Sonra ellerini ovuşturarak konuştu:

— Güzel fikir, dedi; ancak şirketimiz zararda... Yönetim kurulumuz ummam ki formülünüzü olumlu karşılasın...

Selim Reşit'in içi burkuldu.

— Yoruldunuz buraya kadar, beyefendi... Özür dilerim...

Aşınmış basamaklar daha da karanlıktı.

Kâzım Keskin, birkaç gündür dilinin ucuna gelip te söyleyemediklerini en sonunda açıkladı:

— Selim Ağabey dedi; bizimkiler başaramadılar bu işi...

— Kim bizimkiler?

— Aysima yenge, Müzehher... Alsak bu işten onları... Sen de

yalnız kaldın, Selim Ağabey... Doğru mu bu? Bu yaşta?

Gülümsedi:

— Kusura bakma, dedi; daha gençsin elbet... Ama, ne de olsa...

Selim günlerdir bunalım geçiriyordu. Aysima'nın "..." fabrikasındaki işi onu da üzüyordu. Kıskanıyordu karısını... Fabrika personel şeflerini, ustabaşıları bilmiyor değildi. Güzeldi Aysima... Onun ayartılmasından korkuyordu. Onu kaybetmekten korkuyordu. Ama, bir onur meselesi yapmıştı bunu... Aysima ve Müzehher'i geri almayı Cumhur'dan nasıl isteyebilirdi? "Sarı Sendika" ile, "Sarı Köpek"le mücadele yolunu o göstermemiş miydi? O göndertmemiş miydi ilaç fabrikasına genç kadınları?

Kâzım'ın konuşmasını cevapsız bıraktı. Şoför üstelemedi.

— Selim Ağabey, "..." Sendikası Başkanı Hilmi'nin Emekçi Partisinden milletvekili oluşuna ne dersin? Hilmi Somyürek'in?

Vitrini ışıl ışıl lüks bir pastane önünden geçiyorlardı. Kremaları üzerine ceviz rendesi serpilmiş, meyve şekerleriyle süslü yuvarlak pastalar... Bademli gatolar... Kâzım:

— Bizim Hilmi'nin pastanesiydi burası, dedi.

— Yaaa?

— Altı ay önce patrondu bizim Somyürek... Devretti pastaneyi... "..." sendikasına başkan oldu. Şimdi de milletvekili... Koyu sosyalist kesildi bizim Hilmi... Senden benden çok sosyalist... "Halk çocuğuyum... Halkın içinden geldim," diye seçim kampanyasında kahve köşelerinde ne nutuklar attı, bir bilsen! "Oyunuzu bana verin; işçinin, yoksulun ekmeğini mecliste savunacağım!" diyordu. Emekçi Partisi'nin aday listesine girebilmek için kesenin ağzını adamakıllı açtı... Kaz gelecek yerden tavuk esirgenir mi? Sözünü tutarsa helal olsun mebusluk... Ne dersin Selim Ağabey? Emekçinin ekmeğini savunur mu dersin bu pastacı?

Selim Reşit:

— Göreceğiz, dedi; Emekçi milletvekilleri arasında bir de pastacı zengin bulunsun ne çıkar?

Müzehher, öğleyin fabrikanın yemek salonunda Aysima'ya ültimatomu verecekti:

"Ayağını denk almazsan, kocasıyla fingirdeştiğini patrona duyuracağım," diyecekti.

Hem pilakiyi kaşıklıyor, hem de içinden öfkeli öfkeli konuşuyordu: "Eğer yapmazsam bana da Yarım Fasulya Müzehher demesinler!"

Aysima ortada görünmüyordu.

— Tabak lazım, dedi yanındaki kız; bu ne sinirlilik Müzehher Abla?

Elâ gözlü Nurdanur'du. Gülüştüler.

— Seninkinden ne haber abla?

— Kim benimki?

— Aysima... Olup bitenleri bilen yalnız sen misin sanıyorsun? Güzel kız... Yazık... Personel şefi gibi o da bir mikropmuş meğer... Lizol bile onu temizleyemez...

Yemeklerini yediler, bir süre konuşmadan...

— Serpil'e platin kaplama diş yaptıracağız, dedi Nurdanur...

Başıyla, duvara yakın masada oturan çirkin kızı gösteriyordu.

— Çirkin mirkin, huyu güzel... Bir düzine Aysima'ya değişmem onu...

Müzehher başını çevirerek Serpil'e baktı ve sustu.

Pomat servisindeki işçi kızlar, sözleşme yapmıştı: Bu serviste kim evlenirse, aralarında para toplayıp ona altın bilezik alıyordular. Dokuz kız evlenmişti bugüne dek... Yiyeceklerinden kısıp, giyeceklerinden kısıp, sinemaya bile gitmeyerek sözlerini tutmuşlardı. Her birine altın bilezik hediye etmişlerdi düğünlerinde... Evlenip ayrılanların yerini yeniler dolduruyordu. Yeni gelenlerden de evlenip işi bırakanlar oluyordu. Ve gelenek sürüp gidiyordu. Serpil'i "isteyen" çıkmıyordu bir türlü...

Çocukluğunda, yassı iki dişinden biri kırılıp düşmüştü Serpil'in... Tek dişin boşluğu, soluk yüzünü büsbütün çirkinleştiriyordu. Gülerken avucu ile ağzını örtüşü bundan... Bereket seyrek

gülerdi. Yaşantısında, yüzünü güldürecek şeyler öylesine az ki!

Gün günden yaşını alıyordu. Birkaç gençle flört yapmıştı gerçi... Hiç biri evlenmekten söz etmemişti. Nedense onu hep sinemaya götürüyorlardı. "Sevgili"nin dişlerindeki boşluk belki de onları tiksindiriyordu. O boşluğu görmemek için karanlık sinema salonlarını seçiyorlardı belki de... Serpil "tavukgöğsü"ne bayılırdı. Sevgilileri, muhallebici dükkânına götürsün isterdi.

Bir kez, yüzünü kızdırdı da: "Canım tavukgöğsü çekti!" deyiverdi. Oysa, delikanlı, sinema locasında doya doya öpmeyi, sıkıştırmayı, ötesini berisini yoklamayı kafasına koymuştu. Basamakları gıcırdayan bir merdivenden muhallebici dükkânının üst katına çıktılar. Süt, tavuk, pilav kokuları daha da keskindi burada... Bir adam, iki eliyle tuttuğu tavuk budunu armonik gibi ağzında gezdiriyor, şapırdanıyordu. Bir başkası kırmızı arpa şehriyeli pirinç pilavını kaşıklıyordu. Romantik bir yer değildi doğrusu... Ama, neme lazım, tavukgöğsü güzeldi.

Serpil'in fabrikaya gelmediği bir gün, yemek paydosunda kızlar başbaşa verdi: Serpil evlenemiyordu. Evleneceği de yoktu bu gidişle... Dokuz kıza alınan dokuz bilezik için o da para koymuştu. İçlerinden biri:

— Dişinden tırnağından arttırarak! dedi. Onun dişini düşünerek istemeye istemeye güldüler.

— Dişinin boşluğuna bir altın diş koydursak! dedi bir başkası; düğün hediyesi bilezik yerine, düğün öncesi altın diş! Olamaz mı? Olur pekâlâ... Belki kısmeti de çıkar... Beğendirir kendini...

Bir genç kız suratını buruşturdu:

— En göze görünür yerde altın diş! dedi, sarı sarı...

Bir de küf tuttuğunu düşün... Çirkin şey... Onu daha da çirkinleştirir...

— Alınacak bilezikler için Serpil'den para istemesek! Gürültülü gürültülü protesto ettiler:

— Onuruna dokunur... Yazık kıza...

— Çirkinliğini, hiç evlenemeyeceğini suratına vurmaktır bu...

Bir kız:

— Platin kaplama diş yaptırsak! dedi.

El çırptılar: En iyisi Serpil'e platin kaplama diş yaptırmaktı.

— Tanıdığın dişçi var mı Müzehher Abla? Köşede bucakta kalmış ucuzcu bir dişçi?

Kapıda Aysima'yı görünce, Müzehher yerinden kalkıp ona doğru yürüdü.

— Şükür görüştürene, dedi; rastlaşamıyoruz evde bir türlü... Seninle konuşmak istiyordum, Aysima...

Alt katta, kadın işçilerin soyunma odasına girdiler. Bir konfeksiyon mağazasına benziyordu burası... Askılara çeşit çeşit, renk renk elbise, manto asılıydı. Soluk elbiseler... Yaması kendinden, modası geçmiş mantolar... Pis bir ten kokusu, ekşi bir ter kokusu penceresiz odanın havasını bozmuştu.

— Dün akşam Selim Ağabeyi gördüm...

— .....

— Bu hafta sana gelecek... Kâzım'ın da selamı var...

Gözlerine dikti gözlerini:

— Ona her şeyi anlattım! dedi. Kâzım'a anlattım hepsini...

Aysima ürperdi.

— Yaptıklarını yakıştıramadı sana...

Aysima sinirlendi:

— Söyleyeceklerin bu kadar mı?

Yürüyecekti. Müzehher, omuzlarından tuttu:

— Vazgeç bu sevdadan, dedi; hem kendi yuvanı, hem patronun yuvasını yıkacaksın. Üstelik genç adamın da başını derde sokacaksın...

Soyunma odasının bekçisi gelmeseydi, ağır konuşacaktı. Burnundan soluyordu:

— Göreceksin gününü... Yedi ceddine tövbe edeceksin...

Aysima dudakları arasından öfkeyle fısıldadı:

— Seni buradan kovduracağım...

— Fabrikada niçin iş aldığını açıklarım ben de... Vururum foyanı ortaya...

Bekçi kadın, ikisinin de kıçlarına birer şamar indirdi:

— Ne horozlanıyorsunuz birbirinize? Kimin malını paylaşamıyorsunuz? İşbaşı zilini duymuyorsunuz galiba? Gidin şuradan...

Aysima, Bener'in odasına doğru yürüyordu. Müzehher'i kovdurmalıydı fabrikadan... "Ya, Bener, nedenini öğrenmek isterse?" diye düşündü. "Ya, Müzehher, bu fabrikaya sarı sendikayı yıkmak için, "Sarı Köpek"i boğmak için girdiklerini açıklarsa! "Sarı Köpek" Bener'di, sevgilisiydi.

Önünde, bakteriyologla bir arkadaşı yürüyordu. Kendi anlattığına kendisi de gülüyordu bakteriyolog...

Hizmetçisi, pazardan aldıklarını yükletmiş bir küfeciye... Yükçü, orta yaşlı bön bir adammış... Kastamonu'nun bilmem hangi köyünden gelmiş İstanbul'a... Apartımana varınca, hizmetçi, asansörün kapısını açmış. Sırtında küfesiyle, yükçü içeriye girmiş... Hizmetçi düğmeye basmış... Yükçü, küfeyi indirmeye davranırken, kapı açılmış... Çıkmışlar... Daireye girmişler... Bön adam, hizmetçiye:

— O girdiğimiz küçük oda neresiydi? demiş.

— Asansör! demiş hizmetçi...

— Asansor mu? diye alnına vurmuş yükçü... Asansoru İstanbul'a geldiğimden beri duyar da merak ederim, demiş... Kısmet olmadıydı bugüne dek... Niye önceden söylemezsin be abla? Keyfini süremedim asansorun... Oldu mu bu?

Aysima, Bener'e gitmekten vaz geçti.

Cumhur ve Selim Reşit, bir sendikacıyı dinliyorlardı. Emekçi partisinden milletvekili seçilmişti. Kampanya boyunca, dağ tepe dolaşmıştı Anadolu'da...

— Bir gün "A..." da son konuşmamı yapıyordum, dedi; çevremde, yırtık kasketlerini alınlarına yıkmış emekçiler, ırgatlar... Duvar diplerine çömelmiş eli nasırlı irençberler... İçlerinden birine takıldı gözlerim... Vatandaşın ayaklarında tabanı lastik, keten pabuçlar... Oysa yağmur sicim gibi... Kıçında çul bir pantol... Telaları kirpi sırtı gibi kabarmış bir ceket... Onu tanıdım. Vatandaşın cin gibi bakışları vardı. Göğsünde Emekçi Partisi'nin rozeti... Bir gün önce "Kırat" rozeti görmüştüm bunun yerinde...

"Bre yalancı! Bre iki yüzlü!" diye söylendim içimden... Konuşmamı bitirince yanına yaklaştım.

— Maraba, dedim.

— Maraba, dedi.

— Bizim partidensin, demek... dedim.

— Eyvallah! dedi.

— Ama dün Kıratı takmıştın yakana... dedim.

— Arkadaşlarını ve seni dinledikten sonra kafamı da, rozetimi de değiştirdim! dedi.

— Ne iş yaparsın vatandaşım? dedim.

Ovadaki tarlaları gösterdi.

— Ağa seni de somuruyor ha! dedim. Ayağındaki pabuçlardan, sırtındaki urubadan belli...

Güldü sinsi sinsi... Kafasını iki yana salladı. Dişleri arasından tükürdü çamura...

— Ben haftanın bir gününde ağanın tarlasında ırgatlık yaparım, dedi; kalan altı gün kendi kendimin ağasıyım, kendi kendimin paşasıyım. Sırtüstü yatarım altı gün...

— Ağalık, paşalık değil bu... Düpedüz tembellik bu, dedim.

Güldü sinsi sinsi:

— Ağadan hınç alıyorum, dedi.

Cin gibi gözleri vardı vatandaşımın...

— Anlamadım, dedim.

— Bak, anlatayım, dedi. Gündeliğim beş liradır benim... Beş kâhadı bozdururum. Bölerim beşe... Bir gümüş teklik, zeytin ekmeğime, beş günde bir aldığım "Birinci" sigarama yetiyor da artıyor... Haftanın yedi günü çalışsam ne geçer elime benim?

— Otuzbeş kâhat...

— Bu ağa, tek ırgadının sırtından ne kazanır haftada?

— Bilemedin, yüz kâhat...

Güldü sinsi sinsi:

— Gördün mü? dedi. Benim zararım haftada otuz lira... Ama, ağayı yetmiş kâhat zarara sokuyorum... Şimdi anladın mı altı gün sırtüstü neye yattığımı? Çenesinin ucu ile, çevremizdeki kasketlileri gösterdi:

— Şunlar da benim gibi yapsa, ağanın halini bir düşün! dedi.

Güldüm. Sırtını sıvazladım.

— Ben de sana bir hikâye anlatayım, dedim. Bir kuş, yavrularını almış bir gün karşısına...

— Yere eğilen insan gördünüz mü kaçın oradan! demiş.

— Niye? demişler.

— Yerden taş alıp sizi vuracaktır! demiş. Yavrulardan biri cik cik ötmüş:

— Ya, taş cebindeyse? demiş.

Ana kuş onu bağrına basmış:

— Afferin, demiş; sen dersini yuvada almışsın! Sen de dersini yuvada almışsın, vatandaşım... Eli nasırlı ırgadım...

— "..." de Hayal Partisi adaylarından birine rastladım, ki herif ömür mü ömür... Haydut Koçero vari siyah bıyıklar... Almış karşısına bir sürü insanı...

— Biliyorsunuz, ağanın toprağında yarıcıyım, diyordu.

Şişkin göğsüne yapıştırıyordu avucunu... Ceketinin iç cebindeki banknot dolu çantayı okşuyordu.

— Halimden memnunum, diyordu; sizin, başınıza ev bark yapabilmek için pangaya yatırdığımız paracıkları ben kredi olarak alırım... Ekerim, biçerim, toplarım ağanın tarlasından... Yalan mı?

— Doğruuu, diyordu irençberler, ırgatlar...

— Beş traktorum var...Ya sizin? Dikili ağacınız yok...

— Doğruuu, diyordu irençberler, ırgatlar... Bir gün bizim de olur inşallah...

(Selim Reşit içinden güldü: "Köylü, hep gelecek yıl zengin olacağını düşünen insandır" diyen Philemo haklı!)

— Hayal Partisi'nden olanlara gomonist diyorlar...

— Doğruuu, diyordu irençberler, ırgatlar...

— Gomonistler birbirlerinin garılarıylan yatıp galkar, diyorlar...

İçlerinden birine uzattı işaret parmağını:

— Üle İshak, dedi; Akıllıoğlu İshak... Baban akıllı mıydı bilmem ya, senin aklına turp sıkayım... Garın şafakta galkıp tarlanın yoluna düşmez mi üle?

— Düşeee, düşeee ya...

— Akşam ezanına dek çapa vurmaz mı?

— Vuruuu, vuru ya...

— Akşam ezanı ter kan içinde dönmez mi köyüne, evine?

— Doğruuu...

— Su yüzü, sabun yüzü görür mü garın? Leş gibi gokmaz mı garın?

— Doğruuu...

— Alıp yatar mısın bu gokmuş garıyı yatağına? İshak, kızardı, bozardı. Eğdi kafasını önüne...

— Üle Akıllıoğlu, dedi bıyıklı; senin goynuna almaktan diksindiğin garıyı ben mi, o mu, şu mu alacak yatağına? İşin doğrusu şu ki, garılarımızı... Söyletmen beni gayrik... Goynuna almıyor, almıyor ya! Boğazı tokluğuna çalıştırıyor güneşin alnında on iki saat... İrençberler, ırgatlar, eli nasırlı vatandaşlar... Yalan mı dediklerim? Oylarınızı Hayal Partisi'ne vermezseniz yuf olsun tümünüze! Somurur sizi ağada, yarıcı da...

"Ya sen yarıcı değil misin?" diye sormuyordu hiçbiri... "Öyleyse sen de bizi somuruyorsun!" demiyordu. Tüm enayiydi bu herifler... Tüm akılsızdı...

Selim Reşit:

— Bu aday, milletvekili seçildi belki! dedi.

— Belki ne demek? Seçildi, seçildi herifçioğlu... Partisinin sloganına uyup mecliste "Ortanın Solu"nda oturur... Girip çıkarken selam durur kapıda polisler... "Aleykümselam" der onlara... Elini göğsüne götürür...

Selim Reşit:

— Ortanın solu! diye güldü hafiften...

İçinde belirsiz bir sıkıntı vardı. Kâzım'ın sesi kulaklarında: "Bizimkiler başaramadı bu işi!"

Kâzım'ın dili altında bir şey var gibi geldi ona... Sendikadan çıktığı zaman akşamdı. Bir sonbahar akşamı... Ortalık erken erken kararıyordu. Dışarıda yağmur... "Aysima'ya gitsem mi?" diye düşündü. İçinden bir ses "git" diyordu.

Yaşlı kadın, gaz lambasını Selim Reşit'in yüzüne tuttu. Kamaşan gözlerine avucunu siper etti Selim:

— Aysima'yı göreceğim...

— Aysima mı? Yok... Gelmiyor on güdür...

Selim, ürperdi.

— Şu lambayı indirir misin aşağı?

Suratı, alttan vuran ışıkla, masal cadılarının yüzü kadar korkunç görünüyordu. Sıska avurtlarını, göz çukurlarını dolduruyordu karanlık...

— On gündür gelmiyor mu dedin?

— Gelmiyor on gündür...

— Ya arkadaşı? Ya Müzehher?

Kadın, kuşkulu gözlerle baktı:

— Komser misin sen? dedi. Mecidiyeköy komseri değişti mi ki?

— Aysima'nın kocasıyım... Geçenlerde gene gelmiştim ya... Tanımadın mı?

Bir yağmur damlası şişeyi çatlattı. Rüzgâr, söndürdü lambayı... Bir masal cadısı gibi, kadının suratı karanlığa karıştı. Öfkeli öfkeli homurdandığını duyuyordu: "Daha da yeni almıştım şişeyi!" diyordu.

— Ayrı mı yaşarsın sen karınla?

Selim titriyordu. Kâzım'ın dili altında bir şey vardı. Kâzım bir şeyler biliyordu, bir şeyler söylemek istemişti. Aldatıyor muydu Aysima onu?

— Müzehher gelir mi?

— Saat şimdi kaç?

Selim, çakmağını yaktı, bileğine tuttu.

— Altı...

— Gündüz vardiyası yedide paydos ediyor...Yedi buçukta evde olur...

Gültepe karanlıkta erimişti. Katrandı Gültepe... Yol üstündeki ilk kahveye girdi. Şişesi isli küçük bir gaz lambasıyla aydınlanı-

yordu burası... Nefesle buğulanmış kirli camların yanında bir masaya oturdu. Beyni de, kirli camlar gibi buğuluydu. Karanlık sokağı göstermeyen buğulu camlar gibiydi beyni...

Biri yaşlı, biri genç iki adam karşılıklı iskambil oynuyordu. Yaşlısı — kılığına bakılırsa bir işçiydi — lambanın isli ışığında kâğıtları güç seçiyor, ikide bir gözlerine yaklaştırıyordu: Karanlığın oğlanını, sineğin onlusunu... Silkelemeyi unuttuğu sigaranın külü dudaklarını yakacaktı. Birden konuştu. Kül düşünce, izmarit kaldı ağzında...

— Demek Eğitim Müdürünü göreceksin, hoca; dedi. Demek Gültepe Okulunu beğenmedin? Oldu mu bu?

Delikanlı:

— Romatizma sardı bacaklarımı, dedi; rutubet içime işliyor baraka okulda... Genç yaşta kötürüm olacağım...

— İşte böyle, dedi ihtiyar; körpecik çocukları düşünen bile yok... Senin işini Eğitim Müdürü değil, kâtip yapar, dedi; elindeki kupanın papazını lambaya doğru tutarak... Pismark'ı bilirsin hocam... Alaman İmparatoru Pismark'ı...

Öğretmen:

— Prens Bismarck... diye düzeltti.

— Astığı astık, kestiği kestik kumandan... Bir berberi varmış Pismark'ın...

Öğretmen inatçıydı:

— Bismarck... dedi. Öğrencileri karşısında dikleşen bir hoca...

— Kırk yıldır tıraş edermiş Pismark'ı berberi... Bir gün, berberin oğlunu askere alırlar... Yollarlar Galiçya'ya... Adam, bir sabah Pismark'ı tıraş ederken yanıp yakılır: "Ocağına düştüm" der. "Galiçyadan geri getirt oğlumu." "Yapamam" der Pismark...

— Bismarck...

— Sen ki koskoca bir imparatorsun, der berber...

Pismark "Elimden gelmez! der. Her şeyin olduğu gibi o bunun da yolu yordamı var. Cebine on mark koy. Beşini yola harcıyacaksın... Galiçya'da oğlunun birliğini, başçavuşunu bul... Kalan beş markı sıkıştır avucuna... Cepheden geri gelir oğlun..." Yaman imparatormuş Pismark... İbret almalı Pismark'tan... En büyüğü ile değil, en küçüğü ile işini görebilirsin, hocam... Bırak Eğitim

Müdürünü... Kâtibi bul, kâtibi... Parmağını oynat... Paranın açmadığı kapı yoktur... Paranın yüzü sıcaktır... Ne demiş atalarımız? Demiş kiii, paralı adamdan dağlar bile korkar, demiş... Paran varsa celep kulun, yoğ ise han tuman yolun, demiş...

Öğretmen gülüyordu:

— Ben banka mıyım, beybaba? diyordu. Rüşvet verecek para nerede?

"Ben banka mıyım?"

Selim'in beyni durulaştı. Büyük bir havuzun çalkantılı suları gibi durulaştı. Silik, bulanık yansılar durulaştı. Uzak bir gün canlandı gözlerinde:

Fuat on iki yaşındaydı. Macide ile konuşmalarını duyuyordu. Annesi, dergileri neyle aldığını soruyordu. Fuat: "Parayla, anneciğim" diyordu. "Ya parayı nereden buldun?" "Peder Banktan!" Selim Reşit kahkahayı basıyordu: "Ben banka olmuşum da haberim yok!"

Yağmur, kirli camları yıkıyordu. Ağlamış surat gibiydi camlar... Saat yürümüyordu.

Yaşlı işçinin avurtları çökük kara suratı daha da kararmıştı. Uzaktaki kooperatif evlerinin tek tük yanan ışıklarına bakıyor, içini çekiyordu:

— Bizim de başımızı sokacak bir kulübemiz olacaktı, sendika başkanı soysuzun biri ile ortaklık kurup kazığı atmasaydı...

Dişlerinden tırnaklarından arttırıp aylarca para vermişlerdi müteahhide... Ellerine birer makbuz, birer senet tutuşturmuşlardı. Tongaya düşürüldükleri nereden akıllarına gelirdi? Başında sendika vardı işin... Senette sepette mühürler vardı. İmzalar, numaralar vardı. Müteahhidin yazıhane adresi bile vardı.

Bir gün içine kurt düştü işçinin... Müteahhidin yazıhanesini aradı. Kenar mahalleleri çok geride bıraktı. Isırganlı arsalar dolaştı. Sordu rastladığı birinden...

— Otuz dokuz numara mı dedin?

— Otuz dokuz numara... Müteahhit Galip'in yazıhanesi...

Onun suratına bir tuhaf bakmıştı yabancı:

— İşte aradığın yazıhane!

Burası bir mezarlıktı.

— Bırak şakayı, çavuş...

Yabancı, omuz silkerek uzaklaştı. Müteahhit Galip'in numarası sahiden bir numara idi. Bir mezarlık numarası vermişti yazıhane numarası diye... Hey Allahım hey!

Saat yediyi geçiyordu. Kahveden çıktı. Ayak bileklerine kadar battı bir su birikintisine... Yürüyordu. Karanlık gökyüzünde çakan şimşek, yukarıdan aşağıya dal gibi indi. Gök gümbürdedi. Camları zıngırdadı evlerin... Bir sağanak boşandı.

Az kalsın kapıda biriyle çarpışacaktı. Müzehher'di bu...

— Selim Ağabey...

— Müzehher, benim...

Kadın, anahtarı ile kapıyı açtı.

— Gök delindi sanki, dedi. Buyrun Selim Ağabey... Selim çakmağını tutuşturdu. İçeri girdiler. Trabzansız taş merdiveni ağır ağır çıktılar. Kadın, lambayı yaktı. Yüzü soluktu. Bakışları ürkek ve şaşkın...

— Aysima nerede Müzehher?

Kadın:

— Yağmurluğunuzu çıkarın, asayım; dedi.

— Aysima on gündür eve uğramıyormuş... Doğru mu Müzehher?

Kadın sustu. Şimşek, pencerelerin keten perdelerinde flaş gibi yandı, söndü. Gök gürledi. Selim titriyordu. Islak pabuçlarından sızan sular tahta döşemelerde kıvrılıyordu. Çişini kaçırmış çocuklar gibiydi sırılsıklam pabuçları...

— Herşeyi anlıyorum, Müzehher... dedi. Sesi boğuktu. Kadın sustu. İspirto ocağında, kıçı kararmış bir çaydanlık fokurduyordu.

— Niçin söylemediniz Müzehher? dedi. Niçin gizlediniz benden? Kâzım da biliyor olanları, değil mi? Kadın sustu.

— Aşığı kim Aysima'nın?

Kadın sustu.

— Allahaşkına söyle, Müzehher...

İsli çaydanlığın kapağı oynuyordu. Fokur fokurdu su... Buğu, soğuk odada hemen dağılıyor, kayboluyordu.

— Ne zamandan beri?

— İki ay... Belki daha fazla...

— Kim bu?

— Patronun kocası...

Selim:

— Sarı köpek! diye inledi. Çökmüştü birden... Fitili ayarlanmamış gaz lambası is çıkarıyordu. Bir is sarıyordu şişenin karnını... Bir is sarıyordu Selim'in yüreğini.. Kara, kapkara bir is...

— Şimdi ne olacak Müzehher?

Kadın, şaşkın ve ürkek, onun yüzüne bakıyordu; susuyordu.

— Aysima'yı nerede bulabilirim? Yardım et bana... Müzehher korkuyla titredi: Öldürecek miydi Aysima'yı? Öldürebilirdi de...

— Bilmiyorum, dedi.

— Gizleme... Biliyorsun, biliyorsun nerede olduğunu...

Biliyordu: Bener'in Nişantaşı'nda bir garsoniyeri vardı. Nişantaşı'nda... Koskoca bir mahalle bu... Neresinde?

— Onu suçüstü yakalatmalıyım, dedi Selim; dostunun koynunda yakalatmalıyım onu! Kolay boşanırız böylece... Gürültüsüz patırdısız ondan kurtulurum...

"Kurtulurum" derken yüreği sızladı. Aysima'yı da kaybederse, yapayalnız kalacaktı. Onu öyle seviyordu ki! Onun yüzünden Fuat'ını bile darıltmıştı. Ağlayacaktı nerdeyse... Gözlerinin önünde Aysima... Esmer yanağında kurşun yarasına benzeyen çukur, bir burgaç... Çekip yutacak gibi... "Evine dön, Aysima... Bağışlayacağım seni. Unutacağım yaptıklarını!" demek istiyordu ona... İstiyordu ki, kömür karası gözlerinden yaşlar boşansın, kucağına atılsın... Otuz yaş büyüktü Aysima'dan... Otuz yaş! Bu evliliğin ömürsüz olacağını düşünmeliydi.

Müzehher, Selim Reşit'e acıyordu. "Efendi adam... İyi insan!" Kâzım böyle diyordu.

— Selim Ağabey... Buluştukları garsoniyerin nerede olduğunu bilmiyorum... İnan ki bilmiyorum... Ama, her gece eğlendikleri kulübü biliyorum... "Y..." köyünde imiş bu kulüp... Adı da bir tuhaf... "Kandil"... "Kulüp-Kandil"...

— "Kulüp-Kandil" mi? "Kulüp-Kandil"...

Selim ayağa kalktı.

— Çay içecektik, Selim Ağabey... Çay iç, öyle gidersin...

— Sağol, Müzehher...

Trabzansız taş merdivenin basamaklarından ağır ağır indiler.

— Onlara bir şey yapmayacaksın, değil mi Selim Ağabey? Bir şırfıntı için elini kana boyamazsın ya! Kadın mı yok dünyada?

Yağmur şakırdıyordu. Büyükdere asfaltının mavi ışıkları, ağlamış gözler gibiydi uzakta... Birikintilere bata çıka yürüdü. Kara bir köpek, Gültepe'den asfalta çıkıncaya kadar, arkasından geldi.

Taksinin motoru kulaklarında uğultu yapıyordu. Bir sarkaç gibi sağa sola giden otomatik silicinin buğulu camda açtığı yarım dairede asfalt ışıl ışıldı. Boğazın Anadolu kıyıları kapkaranlıktı, alçalıyor, yükseliyordu. Rıhtımda patlayan dalgaların suları, bardaktan boşanırcasına yağan yağmura karışıyordu. Elektrik kablosunun pilonundaki kırmızı lamba, boşlukta bir kırmızı kandildi.

"Y..." köyünde taksiden indi.

— İyi geceler, dedi şoför...

— İyi geceler...

Bilinçsiz adımlarla yürüyordu. Yağmurluğundan sızan sular pantolon paçalarını sırılsıklam yapmıştı. Bacakları üşüyordu. Kıyıda ters çevrilmiş balıkçı sandalları vardı. İki ağaç arasına gerili balık ağlarının gözlerine, Anadolu yakasının fersiz lambaları takılmıştı: Pırıl pırıl palamut gözleri gibi duruyordu.

Yakaları kalkık bir adam ona doğru geliyordu. Yanından geçerken, önüne çıktı:

— "Kulüp-Kandil" nerede? dedi.

Lodos oğulduyordu.

— "Kulüp-Kandil" nerede? diye sordu. Adam omuz silkti:

— Bilmem... Yabancısıyım buranın...

Bomboş vapur iskelesi aydınlıktı. Gişede bir memur, gazetenin çapraz bilmecesiyle uğraşıyordu. Camı tıkırdattı. Memur, küçük penceresini açtı:

— Vapur iki saat sonra...

— "Kulüp-Kandil" dedi Selim...

Memur:

— "Kulüp-Kandil" mi? dedi.

— "Kulüp-Kandil," diye; ağzını açarak çenesini kaşıdı.

— "..."e kadar yürüyeceksin... dedi.

— Sağol...

Akıntıda bir geminin pervanesi denizi dövüyordu. Kırmızı iskele fenerinden, silyon fenerlerinden başka ışık yoktu. Yüzen bir tepeydi gemi...

Yürüyordu. Arada, uzaktan görünüp bir anda büyüyerek üzerine doğru geliyordu farlar... Gözlerini kamaştırıyordu. Yürümesini şaşırıyordu.

Aysima'yı dostu ile yakalayınca ne yapacaktı? Suratlarına mı tükürecekti? Boğacak mıydı onları? "Görmesem... Duymamış olsam yaptıklarını... Bir gün dostundan bıkıp evine dönecektir belki!" diye düşündü. Onursuz bir insan olarak yaşayamazdı ki! Müzehher, Kâzım, belki daha başkaları ona acıyarak bakacaklardı. Kızacaklardı belki... Arkasından "namussuz, boynuzlu!" diyeceklerdi. En iyisi boşanmaktı.

Aysima'nın esmer yüzünde, bıçak yarasına benzeyen burgaç genişliyor, genişliyordu. Akıntının burgacına kendisini gömmek isteğine kapıldı birden... Ne onursuz yaşayabilirdi, ne de Aysima'sız... En iyisi ölmekti.

Burunda, lodos daha da sertti. Yüzüne çarpan yağmur acıtıyordu. "Fuat'ımı bir kere daha görebilseydim!" diye düşündü. Oğlunu Almanya'ya götüren treni, Fuat'ın kompartıman penceresinden kaçışını hatırladı. Kanı boşalmış bir şahdamar gibi bomboş kalmıştı peron, önünde...

Selim Reşit ağlıyordu.

"Kulüp – Kandil"in kapısında birkaç araba gördü. Sarı renkteki steyşın vagonu tanıdı. Üyesi çok, parası bol bir sendikanın arabasıydı bu... Arabası gibi, sendikanın kendisi de "Sarı"ydı. Başkanı bir "Sarı Köpek!" Gittiği şehirlerin en lüks otellerinde Kral Suut yaşantısı sürer, sendika arabasını bar kapılarına çekmekten utanmazdı. İşveren müşavirleriyle gizli pazarlıklara oturur, binler vururdu.

Lüks steyşının motorunu işçinin alınteri çalıştırıyordu. Tekerlekleri, işçi ailesinin ekmeği üzerinde dönüyordu. Sendika bu "Sarı Köpek" için "kasa"ydı. Başkanlığa seçildiği gün, o da her sendika lideri gibi and içmişti:

"Sendikanın temel prensiplerine, ana tüzük ve yönetmelik hükümlerine içten bağlı kalacağıma... Bu çatı altında toplanan üyelerin hakları ve çıkarları için uğraşmaktan çekinmeyeceğime... Görevlerimi yaparken asla kendi çıkarımı gözetmeyeceğime... İşçi davasına ihanet etmeyeceğime... Doğruluktan ayrılmayacağıma namus ve şerefim üzerine and içerim."

Selim Reşit, tiksinti ile yüzünü buruşturdu. İzmit'te başlayan büyük grevi düşündü. Fabrika işçilerinin ellerinde dolaştırdığı pankartlar geldi gözlerinin önüne:

"Hesap pusulası: Et 12, peynir 9, zeytin 7, pirinç 6 lira... Tek gecekondu odasının kirası 100 lira... İşçi gündeliği ise 10... Bu mu sosyal adalet?"

"Müdür 6500, işçi 300 lira... Bu mu sosyal adalet?"

Sahil yoluna bakan geniş pencere, bir balık ağı ile perdelenmişti. Tavandan renk renk naylon ağ sarkıyordu. Hasır balık kepçeleri altında gizlenen ampullerden loş bir ışık sızıyordu. Selim Reşit, kendini, ağları kapatılıveren bir dalyana düşmüş balık sandı.

Küçük bir bohem meyhanesiydi burası... Örtüleri kırmızı, dikdörtgen masalar, ardarda sıralanmıştı. Seramik şamdanlar içinde renkli birer mum yanıyordu üzerlerinde... Duvarlarda gaz lambaları vardı: Arkaları aynalı eski zaman lambaları... Yuvarlak karınlı şişeleri içine küçük ampuller yerleştirilmişti. Çevresi tuğlalarla örülü şömine önündeki barda kıvırcık saçlı barmen, taburelerde oturanların bardaklarını dolduruyor, onlarla yarenlik ediyordu.

Selim Reşit, titrek adımlarla bara yürüdü. Kalbi küt küt vuruyordu. Aysima'nın çığlığını bekledi. Elbet buradaydı. Elbet, nerdeyse onu görecek, kendini tutamayıp çığlığı atacaktı. Ne yapacaktı? Boğazlarına mı sarılacaktı? Boğacak mıydı Aysima'yı? Dövecek miydi dostunu? Barmen soruyordu:

— Viski, cinzano, cin, kanyak?

Selim Reşit:

— Kanyak! dedi.

Yarı karanlıktı meyhane... Teypte bir şarkı:

"Gardiyan, gardiyan... Etme beni ziyan – Kader bu, herkes pişman olurmuş – Bırak, bırak artık – Haber aldım, karım doğurmuş

– Karım doğurmuş... Gardiyan, gardiyan – Aylar var görmedim seni – Aylar var özledim seni – Allaha her gün yalvardım –Taşlar üstünde ağladım – Fayda yok, ah hiç kimseden – Ne gelen var, ne giden – Kader alın yazısında, dört duvar arasında – Rüyalarda kurtuluşum – Ben artık bak mahvolmuşum – Mesut günler gittiler, gider – Ne dost, ne aşk, aşk bize yasak – Aşk bize yasak, aşk bize yasak – Gardiyan... Şşşşttt gardiyan."

Selim, kanyak kadehinde bir aysberg gibi yüzen şeker parçasına gözlerini dikmişti. İçi de, şeker gibi eriyordu gitgide... Beklediği çığlığı bir türlü duyamadı. Duyamayınca, ağır ağır başını çevirdi. Küçük meyhanenin masalarında dolaştırdı gözlerini... Mum ışıklarının oynaştığı suratlara teker teker baktı. Aysima yoktu. Aşığı yoktu. Sarı steyşını kapı önüne bırakan "Sarı Köpek"ler de görünmüyordu. Kıvırcık saçlı barmen, demir bir kutu içinden çıkardığı ufaklıklarla para bozuyor ve konuşuyordu karşısındaki ile...

— Bizim korsan kasası bu, diyordu 17. yüzyıldan kalmadır bu...

İnce bir kordonla çıplak göğsüne sarkan madalyon bir sağa, bir sola gidiyordu. Madalyonun üstünde Kennedy'nin kabartması...

— Biliyor musun, diyordu karşısındakine; dükkânı açıp içeri girince ne yaparım ben?

— Ne yaparsın?

— Yere bir on kuruşluk fırlatırım... Uğurumdur benim bu...

Sigara dumanından kirlenmiş duvarda, direği ile boydan boya bir sandal yelkeni... Rüzgâr pupa esiyordu sanki... Hayallere dalan insanlarıyla, bu küçük meyhane bir sandaldı da, filozof "Thomas More"un "Ütopya" adasına pupa yelken gidiyordu.

Kimisi sakallıydı bu delikanlıların; sakallı ama bıyıksız... Kiminin sakalı bıyığına karışmıştı. Genç kızlar da erkekler gibi meşin ceketliydi. Sosyal düzene ayaklanmış bir halleri vardı. "Ütopya" adası yolcularına benziyorlardı. Hayal içinde yüzüyordular.

— Camın önünde oturan kadına bak, dedi barmen: Fısıltılı bir konuşmayla...

Selim Reşit de, göz ucu ile ona baktı. Genç ve çok güzel bir kadındı. Siyah deriden bere, sarı saçları üstünde leke gibi duruyordu.

— Her gece gelir buraya, diyordu barmen; tek başına gelir ve hep oraya oturur. Ağlar sessiz sessiz... Kimdir? Bilmem. Kimin nesidir? Bilmem. Milliyeti cibilliyeti nedir? Bilmem.

Aşk, aşk bize yasak.
Aşk, aşk bize yasak.
Aşk, aşk bize yasak.

Diyordu teybin oparlöründeki ses...

Meyhanenin köşesinde bir masa boşaldı. Selim Reşit, gidenlerin yerini aldı. Duvardaki seramik tabloda kırmızı bir göz ona baktı, kanlı kanlı...

— Sigara?

Gelip karşısına oturan meşin ceketli genç, Camel paketini uzatmış, soruyordu.

— Teşekkür ederim, dedi.

Sakallı, ama bıyıklıydı bu delikanlı da... Sigaralarını yaktılar. Çakırkeyfti. Çetrefil bir Türkçe'yle konuşuyordu:

— İtalyanların "Povera di spirito"ları vardır ya?

— Bilmem...

— "Povera di spirito" tinsel çöküntü anlamına geliyor... Bu tür bohem meyhanelerine "Povera di spirito" der İtalyanlar... Ağlayan şu kadın, şu çocuklar, ben... Evet evet ben... Tinsel bir çöküntü içinde insanlarız, işin doğrusu... Ruhen, manen çökmüşüz, yıkılmışız biz... Severim burasını...

— İtalyan mısınız?

— Yooo, dedi; Türk'üm ben... Annem İtalyan, babam Arap... Ben İstanbul'da doğmuşum.

Selim Reşit, camın önünde ağlayan kadına bakıyor, meşin ceketli sakallının anlattıklarına kulak vermiyordu. Şimdi teypte, coşturucu bir dans müziği vardı.

— Sirtaki! dedi meşin ceketli... Zorba dansı... Bir Yunan müziği...

Ve, ayağa kalktı. Meyhanenin ortasına yürüdü. Acayip bir danstı bu.. Arada hızla çömeliyor, kalkarken baldırına bir şamar indiriyordu. Kollarını açıyor, şıkırdatıyordu parmaklarını... Ortaya bir de kadın fırladı.

Selim Reşit'in içi kapanmıştı. Gelmeyecekler miydi yoksa bu gece? Gelmelerini istiyordu. Ne olacaksa bu gece olmalıydı. Her sabah asılmaya götürülen ve her seferinde idamı bir gün sonraya bırakılan hükümlünün acısını çekmeye gücü yoktu. Ne olacaksa bu gece olmalıydı. Ne olacaktı? Bunu bilmiyordu. Düşünemiyordu bunu...

Teypte bir troika... İki kız, iki erkek, bir tabure üstündeki kapta tutuşturulan ispirtonun çevresinde Rus dansı yapıyordu. Yüzlerde, gözlerde, bardaklarda alevler oynaşıyordu.

Birden kapı açıldı. Meşin ceketli bir başkomiser girdi içeriye... Dans durdu. Teyp durdu. Kıvırcık saçlı barmen mumyalaştı. Sarı madalyon, ayazma taşına yapıştırılmış para gibi çıplak göğsünde yapıştı kaldı.

Komiserin gerisinde ikisi sivil, biri üniformalı üç polis vardı. Selim Reşit, meşin ceketli başkomiseri tanıdı. Yıllarca önce polis muhabiri iken Emniyet Müdürlüğünde muavindi. Şimdi ekip şefi...

Başkomiser ve yanındakiler, şömineye doğru yürüdüler. Bir perdeyi aralayıp ardında kayboldular. "Kulüp-Kandil" önünde parkedilmiş sarı steyşınla gelenleri göremeyişinin nedeni kafasına dank etti Selim'in...

Kadife perde, bohem meyhaneyle bir başka dünyayı, bir rezil dünyayı birleştiren koridora açılıyor olmalıydı.

Selim Reşit birden buz kesildi: Aysima ve dostu da bu kirli dünyadaydı belki... Aysima, polisin eline düşecekti. Selim Reşit güç soluk alıyordu. Sakallı komşusu Camel paketini uzattı:

Birer sigara yaktılar.

— Görünüşte düpedüz bir balıkçı meyhanesi... dedi sakallı... Gözlerini tavandan sarkan balık sepetlerinde, balıkağlarında, duvardaki yelkende gezdirdi.

— Ama, şu perdenin arkasında ne iğrenç bir yaşantı var, bilemezsiniz...

Şiddetli lodosun savurduğu yağmur, camı dövüyordu. Boğazda küçük bir gemi akıntı ile boğuşuyordu.

— Rezilce bir yaşantı! dedi delikanlı... Esrar, eroin, orospuluk...

On dakika sonra perde aralandı. Meşin ceketli başkomiser göründü. Paltosunun geniş yakalarına başını gömmeye uğraşan bir kadın yürüyordu arkasından... Selim'in soluğu durdu: Bu Aysima'ydı.

Daha geriden bir erkek göründü. Bu da Aysima'nın dostu... Selim Reşit sıçrayarak ayağa fırladı. Sakallı, şaşkın şaşkın ona baktı. Titriyordu Selim... Nefes alamıyordu: Aysima'nın arkasında yürüyen delikanlı, Fuat'tı, oğlu Fuat'tı!

Damarlarından kanı çekildi. Ne kadar da büyümüş, gelişmişti? Koşmak, onu kucaklamak istiyordu. Bağrına basmak istiyordu Fuat'ını...

Sakallı, yarısı içilmiş Cinzano bardağını ona uzattı:

— Hasta mısınız? dedi.

Daha geriden, sarı sendikacılar, yarı çıplak üç sarhoş kadın, polisler ve "Kulüp-Kandil"in sahibi geliyordu. Sarı köpekler, afyon yutturulmuş köpekler gibi sarsak, paytak yürüyordu. "Kulüp-Kandil"in sahibi yırtıktı. Alışkındı baskınlara... Kapı dışında ne yapmak gerektiğini biliyordu. Haracı verecek, kulübü kapatılmaktan kurtaracaktı.

Kapı açıldı. Sanki dalyanın bir yanı parçalanmış, balıklar akmıştı Boğaza birden...

Kapı kapandı. Meyhane yarı yarıya boşalmıştı. Kıvırcık saçlı barmen teybi işletti:

Mesut günler gittiler, gider
Ne dost, ne aşk, aşk bize yasak
Gardiyan... Şşşşttt gardiyan...

Masaları başında kimi sakalı bıyığına karışmış, kimi sakallı fakat bıyıksız delikanlılar hayal dünyalarına daldı gene... Bohem meyhane, ütopya adasına pupa yelken gidiyordu. Selim, silkindi: Onları polisin elinden kurtarmalıydı. Aysima'yı hastalıklı bir orospu gibi hastaneye düşmekten kurtarmalıydı. Fuat'ın milyoner karısı duymamalıydı olanları... Oğlunun yuvası yıkılmamalıydı.

Meyhaneden çıktı. Lodos delice esiyor, yağmur şakır şakır yağıyordu. Boş bir taksi geçiyordu. Elini salladı.

— Eminönü'ne! dedi.

— Otuz kâhadını alırım, ağabey...

— Tamam...

Şoför, motoru gazladı.

Aysima'nın esmer yanağındaki burgaç gibiydi Boğazın karanlık suları... Taksinin kapısını açsa... Fırlatsa kendini bu sulara... İradesini yitirmiş bir adam mı o? Toplumda onu bekleyen görevler var. Sendikacılık yolu ile topluma yararlı olmalıdır.

Bunalmıştı. Kafası zonkluyordu.

Bunalımlı gecenin sabahı, kararını verdi: Bir aşk öyküsü uyduracaktır. Bu uydurma sevgili ile birleşebilmek için Aysima'ya boşanma teklif edecektir. Öyle yaptı. Tek oturumda boşandılar.

Oğlu ile aynı şehirde yaşıyordular artık... Aynı havayı kokluyorlardı. Mutlu muydu? Hem öyle, hem değil... Aysima'ya kızıyor muydu? Hem evet, hem hayır...

Birinci Dünya Savaşı'nın Selimiye Kışlası'nda, birbirlerini görmeden kocayan baba-oğulu düşünüyordu. Onlar da görüşemeden, kucaklaşamadan yıllar yılı yaşayacaklardı. Asker baba-oğul Selimiye Kışlası'nda birbirlerinden habersizdi. Onlarsa, aynı şehirde yaşadıklarını biliyorlardı.

Birkaç akşam, Fuat'ı uzaktan görebilmek için, ilaç fabrikası çevresinde, "Kulüp-Kandil" önünde dolaşmak isteğine kapıldı. Onlarla yüz yüze gelmekten korktu.

Cumhur Ünal:

— "..." fabrikasında sarı sendika ile boğuşmaya devam edeceğiz, Selim Reşit Bey! dedi.

Selim titredi.

— Müzehher bir genç kız arkadaş buldu kendine...

Selim sustu. Cumhur, elini omuzuna koyarak, gözlerinin içine baktı:

— Seni anlıyorum, Selim Ağabey... Ama, değer mi? İnsan ömrü öylesine kısa ki! Boşver...

"Sarı Köpek"le boğuşacaklardı. Fuat'ı ile mi? Macide'nin hayali yaşlı gözlerle bakıyor gibiydi.

— "..." fabrikası işinde ben yokum, Cumhur; dedi. Nedenini sorma... Bağışla beni...

Bir sabah, büyük manşetler ve fotoğraflarla bir trafik kazası duyurdu gazeteler... "..." ilaç fabrikasının sahibi kadın ölmüştü. Lüks Mercedes, gece yarısı Londra Asfaltında demir yüklü bir kamyona arkadan bindirmişti. Demir çubuklardan biri, zengin kadının beynini parçalamış, hemen öldürmüştü. Arabayı kullanan kendisiydi. Yanında oturan genç kocası yarasız beresiz kurtulmuştu kazadan...

Selim Reşit, kısa bir süre sonra "..." ilaç fabrikasının sahibi Fuat Bener'le Aysima'nın evlendiğini öğrendi.

Mutluydu Selim Reşit...

Sendika, milyoner kadının mirasçısı ile başarılı bir toplu iş sözleşmesi imzaladığı gün daha da mutluydu: İşçi gündeliklerine yüzde otuz zam yapıyordu patron... Bir çok sosyal hak tanıyordu.

SON

Reşat Enis 1909'da İstanbul'da doğdu. Birinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelen çocukluğu subay olan babasının görevi gereği Anadolu'nun çeşitli şehir ve kasabalarında geçti. İstanbul'da gördüğü lise öğreniminden sonra Yüksek Ticaret Okulu ve Edebiyat Fakültesinde okudu. Gazetecilik mesleğini seçti; "Milliyet", "Vakit", "Bugün", "Cumhuriyet", "Yeni İstanbul" gibi gazetelerde muhabirlik, fıkra yazarlığı, yazıişleri müdürlüğü yaptı. Anadolu Ajansı'ndan emekli oldu (1968). Röportajlarla başlayan yazarlığını romancı olarak sürdürdü. Kısa konuşmalı, akıcı, duru bir dille yazdığı romanlarında daha çok İstanbul'un kenar semtleri ve düşkünler ile serseriler, tarım emekçileri ile işçiler anlatılır. **Afrodit Buhurdanında Bir Kadın** (1937), **Toprak Kokusu** (1944), **Ekmek Kavgamız** (1947), **Ağlama Duvarı** (1949), **Despot** (1957), **Sarı İt** (1968) en önemli eserleridir.

Sarı İt, edebiyatımızın ilk işçi romanlarındandır. İşçi sınıfının toplumsal hayata ağırlığını koyduğu, grevlerin filizlenip serpildiği bir dönemi, 1960'lar Türkiyesini konu alır. İşçilerin çalışma koşulları, patronlarla girdikleri mücadeleler, işçi-sendika ilişkileri, işçilerin yaşadığı semtler, aile ilişkileri, günlük yaşayışları, aşkları... canlı, çarpıcı diyaloglarla örülü akıcı bir dille tasvir edilir.

Sarı İt, işçi sınıfının hayat koşullarını belgelemekle kalmaz, 1960'ların genel ortamını, egemen sınıfların ve iktidarın politikalarını da gözler önüne serer.

Sarı İt, edebiyatımıza hem konularıyla hem de bu konuları işleyişiyle yenilikler getirmiştir. İşçi sınıfının içinde boy verip geliştiği ortamı, bu ortamın ürünü olarak, kanlı canlı özellikleriyle işçileri çok iyi anlatan bir eserdir.

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

ISBN 975-6525-01-0
9 799756 525011